

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗΣ

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ (1851-1896) ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ Δ. ΒΙΚΕΛΑ (1835-1908)

2017 έτος αναγόρευσης σε Διδάκτορα

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Απόστολος Γ. Παπαϊωάννου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2017

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗΣ

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ (1851-1896) ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ Δ. ΒΙΚΕΛΑ (1835-1908)

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΟΜ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΜΠΟΥΝΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΚΚΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Π.Ε. ΠΑΝ/ΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΟΜ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΜΠΟΥΝΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΚΚΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Π.Ε. ΠΑΝ/ΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ
ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, ΚΗΘΗΓΗΤΡΙΑ Π.Τ.Ν. ΠΑΝ/ΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΖΑΡΑΓΚΑΣ, ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝ/ΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εγκρίθηκε στη συνεδρία αριθμ ... /... του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών.

Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Νηπιαγωγών της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα. (Ν.5343/32 άρθρο 202 παρ. 2).

*Αφιερώνεται
ως ελάχιστη αναγνώριση,
για τη συμπαράσταση και την αρωγή,
στην οικογένειά μου.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κάθε φορά που ακούει κανείς ή διαβάζει για τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες, φέρει στο μυαλό του την αρχαία Ολυμπία. Τα «Ολύμπια», αποτελούσαν κίνητρο για την καλλιέργεια τόσο του σώματος όσο και του πνεύματος. Άλλωστε, οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην αρμονία σώματος και πνεύματος. Οι Αγώνες, η ιερή εκχειρία, το στεφάνωμα των νικητών με στεφάνι αγριελιάς, η οργάνωση, το ήθος, οι κανονισμοί, η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων με θρησκευτικό χαρακτήρα εξακολουθούν να παραμένουν διαχρονικά σύμβολα, να βρίσκονται στην επικαιρότητα και σύμφωνα με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις να αποτελούν προτεραιότητες στις επιλογές μας.

Η «Γυμναστική»¹ και η «Αγωνιστική» ήταν, για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο², μια πολύ σημαντική και ιδιαίτερη ενασχόληση. Οι αρχαίοι συνδύαζαν τη γυμναστική με τη μουσική, οι οποίες ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες. Ο Πλάτων τις χαρακτήριζε «υπηρέτες της ψυχής». Οι νέοι διαπαιδαγωγούνταν σύμφωνα με αυτό το πρότυπο. Αυτό επιτυγχάνονταν με τη συνεχή φοίτησή τους στα Γυμνάσια. Παράλληλα στα Γυμνάσια καλλιεργούσαν το ήθος, το σεβασμό και την κοινωνικότητα. Ο Αριστοτέλης είχε τονίσει ότι με τη γυμναστική, ο απώτερος στόχος ήταν ο παιδαγωγικός και αισθητικός, χωρίς ακρότητες και υπερβολές που θα «παραβίαζαν» την ανθρώπινη αρμονία και συμμετρία του σώματος. Η σωματική αγωγή και η εκπαίδευση ήταν για τους πολλούς και όχι μόνο για τους προικισμένους εκ φύσεως. Ο Πλάτων υποστήριζε ότι βασικός στόχος της σωματικής αγωγής – άσκησης, ήταν η μακροχρόνια προετοιμασία των πολιτών για τον αγώνα της πατρίδας.

Για τη συγγραφή του θέματος θεώρησα σκόπιμο να ξεκινήσω χρονολογικά από τη Μινωική Κρήτη³ και την Αρχαία Ολυμπία ως τις προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπίων⁴.

---

¹ Ο όρος Γυμναστική και Γυμνάσιο, προήλθαν από τον τρόπο εκγύμνασης (ασκούσαν γυμνοί).

² Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996 σελ. 13-14.

³ Μινωικά Αγωνίσματα: ταυροκαθάψια, κυβίστημα, πάλη, πυγμαχία κ.α όπως επίσης τη σύνδεση μυθολογικά της Κρήτης με την εκκίνηση των Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων.

⁴ Βλ. Ζάππειες Ολυμπιάδες, οι αγώνες του Ουένλοκ (Μπρουκς), Δήμος Λετρίνων κ.ά.

Αναφέρθηκα στους πρώτους σύγχρονους, διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες, που τελέστηκαν στην Αθήνα το 1896⁵ καθώς και στα πρόσωπα που σχετίζονται με αυτούς.

Οι έρευνες για τη συμβολή του Δημητρίου Βικέλα στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896, με οδήγησαν στην αναζήτηση πληροφοριών στη Βικελαία Βιβλιοθήκη, στην Εθνική Βιβλιοθήκη⁶, στο Τμήμα Χειρογράφων, όπου μελέτησα χειρόγραφα του Δ. Βικέλα και του Πιερ Ντε Κουμπερντέν, καθώς και άρθρα από τον ελληνικό και ξένο Τύπο.

Όπως είναι εύλογο, σε όλη τη διαδικασία της έρευνας και της συγγραφής της διδακτορικής διατριβής υπήρξαν δυσχέρειες οι οποίες δεν στάθηκαν εμπόδιο στο έργο μου. Αρκετοί ήταν εκείνοι που με βοήθησαν και με στήριξαν και οφείλω να τους ευχαριστήσω.

Καθοριστική υπήρξε η συνεργασία με τον κ. Απόστολο Παπαϊωάννου ο οποίος ανέλαβε την επίβλεψη της εργασίας και δεν έπαυσε να με βοηθά και να μου δίνει τις απαραίτητες οδηγίες για τη συνέχεια.

Ευχαριστώ, επίσης, τα άλλα δύο μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής, τους καθηγητές κ.κ. Χαράλαμπο Μπαμπούνη και Δημήτριο Σακκή για την πολύτιμη βοήθειά τους καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας.

Ευχαριστώ, επίσης, την Προϊσταμένη της Εθνικής Βιβλιοθήκης κ. Βασιλική Τσιγκούνη, καθώς και τους υπαλλήλους στο τμήμα Χειρογράφων, για τη στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν.

Οφείλω την αμέριστη ευγνωμοσύνη μου στον κ. Ιωάννη Ηλιάκη, εκπαιδευτικό, για το φωτογραφικό υλικό που μου διέθεσε αλλά και για τις ιστορικές γνώσεις που μου προσέφερε.

Ευχαριστώ, επίσης, την κ. Χαριτάτου, υπεύθυνη του Ε.Λ.Ι.Α, για το ενδιαφέρον που έδειξε για την έρευνα μου και για την άδεια που μου παραχώρησε ώστε να έχω πρόσβαση στα ιστορικά αρχεία.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τη Σχολή Επιστημών Αγωγής, που μου έδωσε την ευκαιρία να κάνω πράξη το όνειρό μου.

Ευχαριστίες οφείλω και στην οικογένειά μου, στους γονείς και την αδελφή μου για την ηθική, ψυχολογική και οικονομική στήριξή τους, στην προσπάθειά μου να φέρω σε αίσιο πέρας το έργο μου.

Είναι ευνόητο ότι για κάθε είδους αβλεψίες και παραλείψεις, που ενδεχομένως υπάρχουν στη Διατριβή μου, η ευθύνη βαρύνει αποκλειστικά εμένα.

Ηράκλειο, Οκτώβριος 2016

---

⁵ Πραγματοποιήθηκαν στο Καλλιμάρμαρο –Παναθηναϊκό Στάδιο.

⁶ Βλ. τα χειρόγραφα, σπάνια έγγραφα, τα άρθρα (από τον ελληνικό και ξένο Τύπο) παρουσιάζονται στο Παράρτημα.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Β.Β.: Βικελαία Βιβλιοθήκη

Βλ. : Βλέπε

Γ.Σ.: Γυμναστικός Σύλλογος

Δ.Ο.Ε: Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή

Ε.Β.Ε: Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος

εκδ. : εκδόσεις

Ε.Λ.Ι.Α: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο

Ε.Ο.Ε: Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή

Ε.Σ.Α.Σ: Ελληνικός Σύνδεσμος Αθλητικών Συλλόγων

Η.Π.Α: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

κ.α : και άλλα

Π.Γ.Σ: Πανελλήνιος Γυμναστικός Όμιλος

π.χ : παραδείγματος χάρη

Σ.Ε.Γ.Α.Σ: Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την πρώτη ανάγνωση του βιβλίου του Δ. Βικέλα «Από Νικοπόλεως εις Ὀλυμπίαν»⁷, προέκυψαν βασικά ερωτήματα. Είναι πράγματι ο Πιερ ντε Κουμπερντέν ο «εμπνευστής» της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, όπως αναφέρεται στα βιβλία της Ολυμπιακής Ιστορίας; Ήταν ο Γάλλος ο κύριος μοχλός για την αναβίωση των Αγώνων του 1896; Ποια ήταν η ουσιαστική συμβολή του Δημητρίου Βικέλα στην ιδεολογία του Ολυμπισμού και στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων; Ποιος ήταν ο πραγματικός ρόλος του Δ. Βικέλα στον Ολυμπισμό και ποια η φίλαθλη ιδιότητά του;

Κατά τη διάρκεια της έρευνάς μου, διαπίστωσα ότι υπάρχει «κενό», στα ζητήματα περί Ολυμπιάδας και της σύνδεσής τους με το Δ. Βικέλα. Η γαλλική αριστοκρατία και ο «εμπνευστής» Π. ντε Κουμπερντέν κατέχουν το «Ολυμπιακό μονοπώλιο», μέχρι και σήμερα. Η εντύπωση αυτή κυριάρχησε και επιβλήθηκε ως αληθής χωρίς να γίνεται αναφορά στο όραμα των Ελλήνων ευεργετών όπως του Ευαγγέλη Ζάππα, του εξαδέλφου του Κωνσταντίνου Ζάππα για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ούτε στον Γεώργιο Αβέρωφ με τη χορηγία του οποίου αναστηλώθηκε το Παναθηναϊκό Στάδιο στην Αθήνα όπου τελέστηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, το 1896.

1.1. Τα αντικείμενα της έρευνας.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι: η ανάδειξη των ελληνικών προσπαθειών για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων⁸, η συμβολή του Δ. Βικέλα στη διάδοση του Ολυμπισμού και η αποκατάσταση των «ιστορικών κενών» που έχουν δημιουργηθεί και ο πραγματικός ρόλος του Πιερ ντε Κουμπερντέν στα Ολυμπιακά δρώμενα.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η πολιτικοοικονομική κατάσταση που επικρατούσε στην Ευρώπη τον 19^ο αιώνα.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται η εκκίνηση των Ολυμπιακών Αγώνων στη Μινωική Κρήτη, οι ανασκαφές στην αρχαία Ολυμπία, οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες (Ολύμπια) και το Ολυμπιακό Ιδεώδες.

Στο τρίτο μέρος περιγράφονται οι προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων και οι «Ζάππειες» Ολυμπιάδες.

---

⁷Βλ. Δ. Βικέλας, «Από Νικοπόλεως εις Ὀλυμπίαν», 1885.

⁸ Συμβολή των Ηπειρωτών ευεργετών στον Ολυμπισμό – αθλητισμό – χορηγία.

Στο τέταρτο μέρος γίνεται αναφορά στο βασικό πρόσωπο της έρευνας, τον Δ. Βικέλα, τη ζωή, το έργο του, τη συγγραφική του δράση, την αρθρογραφία του. Επίσης, παρουσιάζονται αναλυτικά οι ενέργειές του και η συμβολή του στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 (αλληλογραφία) και ο ρόλος που διαδραμάτισε (χρονολόγιο).

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η άποψη του David. C. Young για τον Δ. Βικέλα και τον Π. ντε Κουμπερντέν και περιγράφεται η φίλαθλη ιδιότητα του Βικέλα μέσω των αθλητικών βιωμάτων του.

Στο πέμπτο μέρος της εργασίας, κρίνω σκόπιμο να αναφερθώ στη Βικελαία Βιβλιοθήκη, στη δωρεά του Δ. Βικέλα στην πόλη του Ηρακλείου Κρήτης, στην οποία Βιβλιοθήκη επεσήμανα σημαντικές μαρτυρίες. Αξιοποίησα, επίσης, την αλληλογραφία του Δ. Βικέλα στο δημοσίευσμά του «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπιαν».

Στο έκτο μέρος γίνεται λόγος για τις πρώτες κατευθύνσεις, για την πρώτη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, για τις δραστηριότητες στην Αθήνα το 1896, για τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την καθοριστική συμβολή του νεοελληνικού ευεργετισμού, καθώς και για την αποφασιστική παρέμβαση του Γεωργίου Αβέρωφ. Γίνεται λόγος για άλλες παρεμφερείς δράσεις και για τον «Όλυμπιακό Ύμνο» που συνέθεσε ο Κωστής Παλαμάς.

Στο έβδομο μέρος περιγράφονται η πραγματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων, τα αγωνίσματα, οι νίκες και τα μετάλλια για την Ελλάδα και τις άλλες χώρες και ακολουθεί απολογισμός

Το όγδοο μέρος περιέχει τα πρόσωπα που συνέβαλαν στην πραγματοποίηση των Αγώνων του 1896, στις πρωτοβουλίες τους καθώς και στην επικαιροποίηση των Αγώνων.

Θεώρησα απαραίτητο να αναφέρω τις σχέσεις που συνδέουν την Ολυμπιακή Ιδεολογία με την Παιδαγωγική Επιστήμη και την Αγωγή για τον προγραμματισμό και την οργάνωση του αθλητισμού και να καταθέσω ορισμένες αναγκαίες προτάσεις και προσδοκίες για το μέλλον των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ακολουθούν τα Συμπεράσματα, στα οποία αναφέρονται οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί στην αρχή της εργασίας, η Περίληψη και το Παράρτημα στο οποίο έχουν συμπεριληφθεί βασικές μαρτυρίες και τεκμήρια από το αρχείο και το έργο του Δ. Βικέλα, από τη Βικελαία Βιβλιοθήκη, την Ε.Β.Ε. και το Ε.Λ.Ι.Α.

Η εργασία κλείνει με την παράθεση της βασικής Βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε.

1.2. Βασική ερευνητική κατεύθυνση.

Το βασικό ερώτημα που θέτει η παρούσα μελέτη σχετίζεται με τη συμβολή του Δ. Βικέλα στα Ολυμπιακά δρώμενα καθώς και στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896, σε συνδυασμό με τα ιστορικά γεγονότα και τις συνολικές «ελληνικές προσπάθειες». Το δευτερεύον ερευνητικό ερώτημα της διατριβής είναι αν ο Πιερ ντε Κουμπερντέν ήταν ο βασικός μοχλός που επέβαλε την αναβίωση των Αγώνων.

Οι πρωτογενείς πηγές προέρχονται, όπως αναφέρθηκε, από τη Βικελαία Βιβλιοθήκη την Ε.Β.Ε και το Ε.Λ.Ι.Α καθώς και από το αρχειακό υλικό που είχα στην κατοχή μου και που απέκτησα στη συνέχεια. Οι δευτερογενείς πηγές σχετίζονται με τη βιβλιογραφία τις οποίες επεσήμανα σε Βιβλιοθήκες και Συλλογές. Μελέτησα, επίσης, εφημερίδες της εποχής καθώς και περιοδικά.

1.3. Μεθοδολογική προσέγγιση.

Για να διερευνηθεί το συγκεκριμένο θέμα, είναι απαραίτητος ο εντοπισμός των πρωτογενών και δευτερογενών μαρτυριών, η καταγραφή τους, η συστηματική μελέτη

τους, η ανάλυση των δεδομένων, η σύγκριση και η αξιολόγηση, προκειμένου να συναχθούν συμπεράσματα. Τη δυνατότητα αυτή μας δίνει η μεθοδολογία της ιστορικής μεθόδου, την οποία και ακολουθήσαμε⁹. Με την ιστορική μέθοδο επιχειρούμε να εξηγήσουμε το παρελθόν του ανθρώπου στα πλαίσια μιας οπτικής που τονίζει, σε μεγάλο βαθμό, την οικονομική, την πολιτική, την πολιτιστική και την πνευματική του ανάπτυξη¹⁰.

Συγκεκριμένα, η διεξαγωγή της έρευνάς μας, ξεκίνησε από το προπαρασκευαστικό στάδιο της ανασκόπησης της Βιβλιογραφίας, προκειμένου να ενημερωθούμε γύρω από την έρευνα που έχει προηγηθεί στο ζήτημα που μελετούμε και ταυτόχρονα να εντοπίσουμε τις πρωτογενείς και δευτερογενείς μαρτυρίες που θα μας οδηγήσουν στην ολοκλήρωση μιας τεκμηριωμένης ερευνητικής προσπάθειας.

Μελετήθηκαν, εκτός από τη γνωστή Βιβλιογραφία, η οποία αναφέρεται στο οικείο κεφάλαιο, οι ηλεκτρονικοί και έντυποι κατάλογοι Βιβλιοθηκών, κάθε είδους (δημοτικές, βιβλιοθήκες ιδρυμάτων, μοναστηριών, ιδιωτικές συλλογές). Εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν χειρόγραφα και έντυπα που αφορούν στους Ολυμπιακούς Αγώνες και τα οποία αποτέλεσαν την πρώτη ύλη για την έρευνά μας.

Στη συνέχεια, οι πηγές ταξινομήθηκαν σε πρωτογενείς και δευτερογενείς, με κριτήριο τη σχέση τους με το μελετώμενο θέμα και αξιολογήθηκαν προσεκτικά, ώστε να επιβεβαιωθεί η αξία τους για το σκοπό της έρευνάς μας.

Η αξιολόγηση των δεδομένων περιελάμβανε την εξωτερική κριτική κατά την οποία ελέγχθηκε η αυθεντικότητα των πηγών και την εσωτερική κριτική κατά την οποία αξιολογήθηκε η αξία και η ακρίβεια των πηγών¹¹.

Το τελευταίο στάδιο, της σύνθεσης και της συγγραφής της εργασίας ήταν το πιο επίπονο. Οι πληροφορίες που συνλέγησαν ήταν πολλές, η αξιολόγησή τους αρκετά δύσκολη και η διατύπωση των αλληλεπιδράσεων του πρωτογενούς υλικού με τις δευτερογενείς πληροφορίες απαιτούσε, πέρα από τη διατήρηση της αντικειμενικότητας στην οπτική μας, και την δημιουργικότητα για τη συστηματική ανάλυση των δεδομένων. Μια επιπλέον δυσχέρεια του εγχειρήματός μας ήταν η ευρύτητα της χρονικής περιόδου που διερευνήθηκε.

---

⁹ Βοηθήματα που χρησιμοποιήθηκαν για την επιλογή της μεθόδου και την διεξαγωγή της έρευνάς μας ήταν τα έργα: *Encyclopédie De La Pléiade, Ιστορία και μέθοδοί της*, (μτφρ. Έλένης Στεφανάκη), εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1985, Louis Cohen, Lawrence Manion, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, (μτφρ. Χρυσούλα Μητσοπούλου – Μάνια Φιλοπούλου), εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 1994, Γιέρζι Τοπόλσκι, *Προβλήματα Ιστορίας και ιστορικής Μεθοδολογίας*, (μτφρ. Μαρία Μαραγκοῦ - Γιώργος Μαραγκός), εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1983, Λάζος Γρηγόρης, *Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες – θεωρία και πράξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998, Bell Judith, *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας* (πρόλογος – εισαγωγή – απόδοση Αναστασία Βαλεντίνη Ρήγα), εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1997, Παπαϊωάννου Απόστολος Γ., *Η διδασκαλία της Ιστορίας - Η Ιστορία της μακράς διάρκειας*, (Βιβλιοκρισία), Λιβαδειά -Ιωάννινα 2002, Walsh W. H., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία της Ιστορίας*, (μτφρ. Φανούριος Βώρος), εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ Αθήνα 1994³, Löwith Karl, *Τò νόημα της Ιστορίας* μτφρ. Μάριος Μαρκίδης, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, Σπύρος Ασδραχάς *Ιστορικά Απεικασματα*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1995, Γιώργος Καμαράδος – Βυζάντιος *Η αναθεώρηση της Ιστορίας – Η ιστορική αλήθεια μέσα στο χρόνο είναι ένα θέμα που απασχολεί τον σύγχρονο άνθρωπο* – Ιστορική Μελέτη, εκδ. Πιτσυλός, Αθήνα 1983.

¹⁰ Πρβλ. Louis Cohen, Lawrence Manion, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, όπ.π., 71, 72.

¹¹ Βλ. L. Cohen, L. Manion, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, όπ.π., σελ. 81 – 83.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα

Κεφάλαιο I

Η Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα¹²

Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Θεοδόσιος, το 394 μ.Χ. κατήργησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες που διεξάγονταν κάθε τέσσερα χρόνια στην αρχαία Ολυμπία από το 776 π. Χ. Οι ενέργειες για την επανεκκίνηση των Αγώνων έγιναν με πολύ μεγάλη καθυστέρηση. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα όταν η αστική τάξη στη Βρετανία καλλιεργούσε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο συντέλεσε καθοριστικά στην επανένταξη του αθλητισμού στις κοινωνικές δραστηριότητες. Τα παραδοσιακά βρετανικά κολέγια Οξφόρδη και Κέμπριτζ, άνοιξαν τις πύλες τους στα μεσαία κοινωνικά στρώματα.

Ο αθλητισμός συμπεριέλαβε στο πρόγραμμά του τις συνήθειες των νεαρών αριστοκρατών, το κυνήγι, τη σκοποβολή και την ιππασία. Η κατάκτηση θέσεων ευθύνης στη διοίκηση της εκπαιδευτικής δομής και τις επιχειρήσεις συντέλεσε στη δημιουργία οργανωμένου αθλητισμού. Μετά το 1860 αναπτύχθηκαν οι οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες, αφού εντάχθηκαν στον ελεύθερο χρόνο των σπουδαστών στα κολέγια και τα πανεπιστήμια.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, γύρω στο 1890, η υπεροχή και η νίκη ταυτιζόταν με τον πατριωτισμό. Κυρίως η Γερμανία ήταν δεκτική σε ανάλογες ιδεολογικές επιρροές με αποτέλεσμα την ταύτιση του εθνικισμού με την πρόοδο της γυμναστικής και του αθλητισμού. Η σκοποβολή, η ξιφασκία και η ιππασία, συνήθειες των δυτικών ευγενών, ήταν τα κύρια αγωνίσματα που αναπτύχθηκαν. Οι σκοπευτικοί σύλλογοι, όπως ήταν φυσικό, ήταν τα πρώτα οργανωμένα αθλητικά σωματεία.

Παράλληλα καθορίστηκαν τα περιεχόμενα των δύο εννοιών, της γυμναστικής και του αθλητισμού. Ο αθλητισμός συνδέει την κλασική αθλητική παράδοση με αγωνίσματα που περιλαμβάνονταν στις αθλητικές παραδόσεις της αρχαϊκής περιόδου. Αντίθετα, η γυμναστική περιλάμβανε ατομικές σωματικές ασκήσεις που βελτίωναν τη φυσική κατάσταση του ατόμου.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα, ιδρύθηκε το πρώτο γυμναστήριο που ήταν εξοπλισμένο με όργανα γυμναστικής, σύμφωνα με την γερμανική γυμναστική, στο Ναύπλιο. Το βασιλικό διάταγμα της 25^{ης} Ιαν. 1837 όριζε την οργάνωση δημόσιων αγωνισμάτων, όπως αυτά της κλασσικής αρχαιότητας, ιπποδρομία, δίσκος, πάλη, ακοντισμός, άλματα. Μετά το 1870 οι μαθητές στο ελληνικό γυμνάσιο άρχισαν να διδάσκονται το μάθημα της γυμναστικής. Ο υπουργός Αθανάσιος Ευταξίας, το 1893, ίδρυσε τη γυμναστική σχολή η λειτουργία της οποίας ξεκίνησε το 1897.

Η Ευρώπη στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αντιμετώπιζε τη δυσκολότερη φάση της ιστορίας της. Το σημαντικότερο πρόβλημα που ταλάνιζε της ευρωπαϊκές χώρες ήταν η μακρά οικονομική ύφεση μετά το 1873. Η επιστροφή στον απομονωτικό προστατευτισμό ήταν η πολιτική λύση για να παγώσουν την κρίση από χώρα σε χώρα. Το διαφορετικό κλίμα που επικρατούσε στην Ευρώπη προερχόταν από το γερμανικό εθνικισμό με αφετηρία το 1837 και κορυφαία στιγμή την ίδρυση της ενωμένης Γερμανία το 1871 από τον Καγκελάριο Βίσμαρκ.

---

¹² Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρία της Ελλάδος. Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 2004 σελ. 15-21.

Η σύγκρουση των αναπτυγμένων χωρών ήταν δεδομένη. Η διεκδίκηση προνομιακών συμβάσεων και οι πιέσεις για δανειοδοτήσεις ήταν οι κύριες αιτίες. Χώρες που είχαν ανάγκη για ανάπτυξη, όπως η Ελλάδα ήταν στην πρώτη γραμμή των οικονομικών και πολιτικών ενδιαφερόντων καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Το ανατολικό ζήτημα είχε κατά μία έννοια ξεχαστεί σε ό,τι αφορούσε τουλάχιστον τη Βρετανία και τη Γερμανία. Τα νέα δεδομένα του διεθνούς ανταγωνισμού περιελάμβαναν όλες τις περιοχές εκτός Ευρώπης και Αμερικανικής Ηπείρου, κατά κύριο λόγο την Αφρική και την Ασία. Ο αποικισμός όπως και η σύγκρουση των καπιταλιστικών χωρών είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του εθνικισμού. Τα εκατομμύρια μεταναστών που είχαν στόχο να μετακινηθούν σε ανώτερες τάξεις όπως και η δημιουργία εθνικών κινημάτων συνέβαλαν στο ξεκίνημα της ιδεολογικής υποδομής του εθνικισμού. Το αποκορύφωμα του εθνικισμού κυριάρχησε μέχρι το 1914, όπου οδήγησε στην τραγωδία του πρώτου μεγάλου πολέμου. Ο εθνικισμός ως ιδεολογικό κίνημα είχε τεράστια επιρροή στους κύκλους των διανοούμενων, αλλά και στις ευρύτερες κοινωνικές μάζες.

Εκατομμύρια άνθρωποι από τον Μαρξ Βέμπερ ως και τον τελευταίο πολίτη είχαν παγιδευτεί από αισθήματα ξενοφοβίας και την ανάγκη για υπεράσπιση της εθνικής τους καθαρότητας. Η καρδιά του εθνικισμού χτυπούσε στη μεσαία τάξη. Στην ανάπτυξη του εθνικισμού συνέβαλαν οι δημοσιογράφοι, οι λόγιοι, τα μεσαία και ανώτερα στελέχη που κατάφεραν να προπαγανδίσουν εθνικιστικές ιδέες. Οι εξελίξεις στα εθνικά ζητήματα επιβάρυναν δημοσιονομικά την Ελλάδα.

Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας στην ουσία η δημιουργία του μεγάλου νεοελληνικού κράτους, οδήγησε σε ανταγωνισμό στα Βαλκάνια και όπως ήταν φυσικό επέφερε μεγάλο πλήγμα στα συμφέροντα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Διπλωματικές και στρατιωτικές συγκρούσεις κυριαρχούσαν από το 1885 μέχρι το 1914. Η κύρια αιτία ήταν ο εθνικισμός που είχε απλωθεί σε ολόκληρο τον κόσμο. Ένα σοβαρό πρόβλημα, το κρητικό ζήτημα, όπως ονομαζόταν ήταν δυσεπίλυτο πρόβλημα και παράλληλα «αγκάθι» που αφορούσε στην Κρήτη και κατ' επέκταση σε όλο το ελληνικό κράτος. Η προσπάθεια των Κρητών με πολύχρονους αγώνες για την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, όπως η Μεγάλη Κρητική Επανάσταση 1866 – 1869, δεν είχε αποφέρει κανένα θετικό αποτέλεσμα αντίθετα είχε προκαλέσει τουρκικές βιαιότητες και το θάνατο πολλών Κρητών Αγωνιστών. Επίσης ένα σοβαρό ζήτημα ήταν το Μακεδονικό, με κυριότερα προβλήματα τη θρησκευτική διαμάχη και το γλωσσικό, αιτία που αποτελούσε κυρίαρχο εθνικιστικό θέμα. Σε αυτή τη βεβαρημένη κατάσταση, η Μεγάλη Ιδέα δυνάμωσε και στόχος πλέον ήταν κάθε διαμέρισμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας στο οποίο ζούσαν Έλληνες. Η νέα πραγματικότητα είχε ως συνέπεια την εμφάνιση της Εθνικής Εταιρίας το 1894 με μέλη αξιωματικούς του στρατού, λογοτέχνες, επιστήμονες, ζωγράφους, εκδότες εφημερίδων.

Κεφάλαιο II

Γυμναστική και Αθλητισμός

Εργασία και αγώνισμα ή άθλημα υπάρχει εκ των αρχαιοτάτων χρόνων, από τη στιγμή της γεννήσεως του ανθρώπου, από τη Μινωική Κρήτη και την Αίγυπτο¹³ όπου και διαφαίνονται ίχνη κωπηλασίας, πάλης, πυγμαχίας. Υπάρχουν πάρα πολλές θεωρίες για τη γένεση των αγωνισμάτων και από μυθολογικής απόψεως. Το αρχαίο πνεύμα της άμιλλας, της φιλοδοξίας προκειμένου να επιτευχτεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα ψυχικά, πνευματικά και σωματικά.

Από το ξεκίνημά τους, οι Αγώνες, αποτέλεσαν πηγή θεάματος και θεϊκής λατρείας, ως θρησκευτικής τελετής. Αργότερα, στην αρχαία Ολυμπία, δημιουργήθηκε το στάδιο και οι θρησκευτικές τελετές. Οι Αγώνες της αρχαίας Ελλάδας ήταν: τα Πύθια, τα Νέμεα, τα Ίσθια και οι Ολυμπιακές Αγώνες. Ειδικά τα Ολύμπια ήταν ο κανόνας, η μεγάλη αρχή που ένωνε τον ελληνικό λαό. Η πίστη προς τους Αγώνες και η προσπάθεια για τη βελτίωση του εσωτερικού εαυτού καθώς και του εξωτερικού εαυτού των Ελλήνων έδινε το έναυσμα για την τέλεση και τη συνέχιση των τελετών. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες κατάφεραν να ενώσουν αρμονικά το θέαμα των αθλητικών αγωνισμάτων με την ουσία του ψυχικού και πνευματικού κάλλους, μέσω της αγωγής. Επίσης, καθόριζαν την ισότητα των ανθρώπων – αθλητών κάτω από συγκεκριμένους κανόνες.

Παράλληλα με τις θρησκευτικές τελετές, ο σκοπός της πρωτιάς, ο στόχος της νίκης είχε αναπτύξει τη φιλοδοξία των αθλητών και την αποφασιστική προσπάθεια. Οι γυμναστές, οι παράγοντες, σχετικά νωρίς ξεκίνησαν να ερευνούν κορμιά δυνατά, με επιδεξιότητα και να τους προετοιμάζουν για τους Αγώνες. Όλη η προσπάθεια για το στεφάνι από την αγριελιά. Ο Ολυμπισμός είχε μία φθίνουσα πορεία όπου οι επαγγελματίες αθλητές διαδέχονταν τους μη επαγγελματίες και όταν ο χριστιανικός ασκητισμός περιόρισε την ελεύθερη βούληση του ατόμου, οδήγησε σε περιορισμό του ψυχικού πεδίου.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή τα αγωνίσματα παίρνουν άλλη μορφή. Τελούνται πλέον σε αμφιθέατρα και ιπποδρόμους τα οποία αναπτύχθηκαν με ραγδαίους ρυθμούς. Τα αγωνίσματα ορίζονταν ως κάθαρση και ως θέαμα προς τη μάζα (θεατές) για κυβερνητικούς σκοπούς αλλά και διασκέδασης. Οι συμμετέχοντες ήταν επαγγελματίες αθλητές και μονομάχοι. Τα αγωνίσματα άλλαζαν σε τομέα επαγγελματικό. Τη χρονική περίοδο του Αδριανού, ιδρύθηκε ένας Σύλλογος όπου οι μονομάχοι χειραγωγούν τους θεατές με διάφορα μέσα, όπως ζώα σε αγώνες με ανθρώπους κτλ. Ως παρακμή του επαγγελματικού αθλητισμού χαρακτηρίζεται εκείνη η περίοδος δεδομένου ότι οι θεατές στοιχημάτιζαν για τα αποτελέσματα των αγώνων.

Στο αποκορύφωμα των στοιχημάτων για την έκβαση των αγώνων υπήρξε η εμφάνιση των «Πρασίνων» και των «Κυανών» στον Ιππόδρομο του Βυζαντίου. Μέσω της παραπολιτικής αλλά και της διαφθοράς κατάφεραν να εγκατασταθούν ως πολιτικές δυνάμεις. Μέσω της πολιτικής τους δύναμης μπορούσαν να παρακινούν το λαό, να βάζουν σε κίνδυνο ακόμη και το πολίτευμα αλλά και να προκαλούν λαϊκές εντάσεις. Τη χρονική περίοδο που αποκαλείται Μεσαίωνα, η έννοια της φυσικής αγωγής και των Αγώνων, επηρεάζονται από πολλά στοιχεία της εποχής. Η Εκκλησία μάχεται κατά των Αγώνων

---

¹³ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ, ΟΓΔΟΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΑΥΓ. 1968, ΟΛΥΜΠΙΑ – ΕΛΛΑΣ, εκδ. Ελληνική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, εκτ. Φ. Κωνσταντινίδης και Μιχαλάς Ο.Ε., Αθήνα 1969, σελ. 41.

καθώς και της φυσικής αγωγής. Επιβάλλει την απομάκρυνση της φυσικής αγωγής από την εκπαίδευση όπως επίσης προσπαθεί να τους καταργήσει από την καθημερινότητα, θεωρώντας τους ανήθικους και εκδηλώσεις χωρίς κανένα νόημα για το λαό. Αντίθετα, ο φεουδαλισμός¹⁴ βασιζόταν στα όπλα, επομένως ενθάρρυνε τους τομείς της φυσικής αγωγής με τη δικαιολογία ότι η φυσική αγωγή ήταν μια προετοιμασία για την επερχόμενη μάχη. Έτσι δημιουργήθηκαν τα αγωνίσματα των Ιπποτών τα οποία ήταν, η έφιππη ξιφομαχία, η κονταρομαχία, σήμερα εξακολουθεί να υπάρχει το αγώνισμα με τη μορφή της ξιφομαχίας. Τη σκυτάλη παίρνουν οι νέοι λαοί οι οποίοι φέρνουν τη συνήθεια των αγωνισμάτων στην ύπαιθρο.

Τη σύζευξη του αρχαίου με το νέο αθλητικό πνεύμα, κατά τη γνώμη μας, τη διέσωσε με το γνωστό του ύφος και την ανεπανάληπτη ιδιάζουσα γλώσσα του, ο αρχαιολόγος Χρήστος Τσουντας¹⁵, στο ομότιτλο άρθρο του που δημοσιεύτηκε στο Λεύκωμα (1896), της «Ακροπόλεως» του Βλάση Γαβριηλίδη:

«Οἱ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κατὰ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τελεσθέντες νεώτεροι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπέτυχον ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν· καὶ οἱ αἰσιοδοξότεροι ἐξ ἡμῶν δὲν περιέμενον βεβαίως τόσον νὰ συγκινηθῶσι καὶ νὰ ἐνθουσιασθῶσιν ἐκ τῶν ἀγώνων, δὲν περιέμενον ν' ἀπολαύσωσι τὸ ἐξαίσιον ἐκείνων καὶ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῶν μυριάδων ἀνθρώπων, τῶν χειροκροτούντων καὶ ἐπευφημούντων τοὺς ἀγωνιστάς ἐν παραφόρῳ ἐνθουσιασμῷ. Τὸ θέαμα τοῦτο, ὅπερ θὰ μείνῃ ἀνεξάλειπτον ἀπὸ τῆς μνήμης πάντων τῶν παριστάντων, ἔδωκεν ἡμῖν ἰδέαν τινὰ καὶ τοῦ τι ἐγένετο εἰς τὰς μεγάλας πανηγύρεις τῶν ἀρχαίων· νῦν ἐννοοῦμεν τὸν ἔρωτα ἐκείνων πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὰς σφοδράς συγκινήσεις, ὑφ' ὧν ἐν τοῖς σταδίοις κατελαμβάνοντο. Ἀλλ' ὅποια ἄρα γε θὰ ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις ἐνός ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων, ἐάν ἀνεγειρόμενος ἀπὸ τοῦ μακροῦ ὕπνου του ἦρχετο καὶ παρεκάθητο μεταξὺ ἡμῶν; Πῶς θὰ ἐφαίνοντο εἰς αὐτόν οἱ σημερινοὶ ἀγῶνες;

Θὰ ἔβλεπεν ὅτι τινὰ ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, εἰς ἃ ἐκεῖνος ἦτο συνειθισμένος, ἔλειπον ἐκ τοῦ προγράμματος· θὰ παρίστατο δ' εἰς ἄλλα, τὰ ὅποια οὐδέποτε εἶχεν ἴδει ἀσκούμενα ἐν τοῖς ἀρχαίοις σταδίοις καὶ τοῖς γυμνασίοις. Θὰ ἐξεπλήσσετο διὰ τὴν παράλειψιν τῆς πυγμῆς, τοῦ παγκρατίου καὶ τοῦ πεντάθλου, οὐχ ἥττον ὅμως θὰ ἐξεπλήσσετο βλέπων ἀπονεμομένους στεφάνους διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ μονοζύγου καὶ τοῦ διζύγου ἀσκήσεις καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ κάλῳ ἀναρρίχησιν.

Παρά τὰς διαφοράς ὅμως ταύτας ἀναμφιβόλως θ' ἀνεγνώριζεν, ὅτι τὸ αὐτὸ ἀρχαῖον πνεῦμα συνῆγεν ἐκ νέου μετὰ τόσους αἰῶνας εἰς τὸ ἀνακαινισθὲν στάδιον ἀθλητὰς καὶ ἀγωνοθέτας καὶ θεατάς. Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρχαίων ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς παιδιᾶς καὶ τῆς φυσικῆς τῶν νέων πρὸς ἀλλήλους ἀμίλλης, ἐξετράφησαν δ' ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς θρησκείας· τὴν μεγίστην ὅμως ἐπίδοσιν ἔλαβον καὶ τὴν ὑψίστην ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ θέσιν κατέλαβον, ἀφ' ὅτου οἱ ἐν ταῖς πολιτείαις ἄρχοντες εὐπατρίδαι, ἐννόησαν, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι ἀνὴρ τέλειος, ἐάν δὲν ἔχῃ σῶμα τέλειον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις. Ἐκτοτε ἡ γυμναστικὴ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἐλευθέρους πολίτας – καὶ εἰς μόνους αὐτούς – ὡς τὸ κυριώτατον μέλημα, εἰς ὃ ἔπρεπε ν' ἀσχολῶνται ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας· οἱ δὲ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἐθεωρήθησαν, ἀνεξαρτήτως τῆς παραδόσεως καὶ τῆς θρησκείας, ὡς τὸ κορύφωμα τῶν εὐγενῶν σωματικῶν ἀσκήσεων, τρόπον τινὰ ὡς ἐξετάσεις ἐν αἷς οἱ ἄριστοι τῶν νέων ὅλου τοῦ ἔθνους ἐδοκιμάζοντο καὶ ἐβραβεύοντο.

---

¹⁴ Πολιτικοκοινωνικό σύστημα του μεσαίωνα κατά το οποίο η χώρα ήταν χωρισμένη σε φέουδα· κατά το σύστημα αυτό, μια χώρα χωριζόταν σε πολλές μικρές ηγεμονίες, οι οποίες όμως αναγνώριζαν τον κεντρικό ηγεμόνα της χώρας ως ανώτατο άρχοντα.

¹⁵ Βλ. Χ.Τσουντας, Τὸ ἀρχαῖον καὶ νέον ἀθλητικόν πνεῦμα, ὅπ.π. σ. 93 – 94.

Τὰς μεθοδικὰς σωματικὰς ἀσκήσεις οἱ νεώτεροι λαοί, ἄλλως ἐκ παίδων ἀνατρεφόμενοι καὶ θρησκείαν ἔχοντες, ἥτις ἐξηυτέλιζε τὸ σῶμα ἵνα σώσῃ τὴν ψυχὴν, παρημέλησαν ἐπὶ μακρόν χρόνον. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπέπρωτο ἡ ἀρχαία Ἑλλάς νὰ φωτίσῃ καὶ - ἐπιτρέπεται ἴσως νὰ εἰπώμεν - σώσῃ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον· συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐννοηθῇ ὁ ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τοῦ σώματος κίνδυνος καὶ ἐδίδαξε τὸν τρόπον τῆς ἀποτροπῆς αὐτοῦ· παρέσχε τὴν γυμναστικὴν. Καὶ σήμερον πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ ἐνεκολπώθησαν αὐτήν ὡς ἄγκυραν σωτηρίας κατὰ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὡς σύμμαχον πολύτιμον τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Οἱ δ' ἀγῶνες, οὓς ἡμεῖς πρὸ ὀλίγου ἐτελέσαμεν, εἶναι ἡ πανηγυρικὴ ἀναγνώρισις τῆς σπουδαιότητος τῆς γυμναστικῆς· διότι καὶ ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν τοὺς ἀγῶνας ὡς ἄλλο τι ἢ ὡς κορωνίδα τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων. Ἐνεκα τούτου ὀρθῶς παρελείφθησαν ἡ πυγμὴ καὶ τὸ παγκράτιον, ἅτινα, ἐ, ᾧ δὲν συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυρίου σκοποῦ τῶν ἀγώνων, δὲν συμβιβάζονται καὶ πρὸς τὰ ἥθη ἡμῶν. Ἄλλως δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἀγωνίσματα ταῦτα δὲν ἐκρίνοντο ὑπὸ πάντων εὐμενῶς καὶ τὰ πολλὰ σαρκαστικά ἐπιγράμματα εἰς πύκτας καὶ παγκρατιαστάς τὰ διασωθέντα ἡμῖν, πᾶν ἄλλο μαρτυροῦσιν ἢ εὐλάβειαν καὶ ὑπόληψιν πρὸς τοὺς ἀθλητάς τούτους.

Τοῦ πεντάθλου ὅμως τὴν παράλειψιν δὲν ἐννοοῦμεν, ἐλπίζομεν δ' ὅτι εἰς μέλλοντας ἀγῶνας θὰ εἰσαχθῇ καὶ τοῦτο· ἔπρεπε μάλιστα νὰ δοθῇ εἰ δυνατόν μείζων τῶν ἄλλων ἀξία εἰς αὐτό· διότι τὸ πένταθλον εἶναι δοκιμασία εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ἀγωνισμάτων καὶ ἀποκλείει τὰς μονομερεῖς ἀσκήσεις, ἀναπτύσσει δὲ πάσας τὰς δυνάμεις καὶ πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ καθιστᾷ αὐτό καθ' ὅλα σύμμετρον καὶ ἁρμονικόν· κατ' ἀκολουθίαν αὐτὸ ἐπιτυγχάνει πληρέστερον τὸν σκοπὸν τῆς γυμναστικῆς. οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι τὰ κάλλιστα σώματα ἔχουσιν οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὸ πένταθλον, ἀναμφιβόλως δ' ἄριστον εἶναι τὸ σῶμα οὐχὶ τοῦ δυναμένου νὰ παλαίῃ μόνον ἄριστα ἢ νὰ πηδᾷ ἢ νὰ τρέχῃ ἢ νὰ ρίπτῃ τὸν δίσκον, ἀλλὰ τοῦ δυναμένου νὰ πράξῃ ἱκανῶς πάντα ταῦτα· τούτου καὶ αἱ κνῆμαι καὶ ὁ κορμός καὶ οἱ βραχίονες καὶ οἱ πνεύμονες θὰ ἔχωσι συμμετρικὴν ἀνάπτυξιν καὶ σύμμετρον ἰσχύν.

Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι λεπτομέρεια, ἥτις θὰ διορθωθῇ βεβαίως καὶ θὰ διορθωθῇ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, πρὸς τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, οὗ ἡ δύναμις ἀόρατος καὶ ἄγνωστος τέως εἰς τὸν πολὺν λαόν, ἀμφόβολος δ' ἴσως καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ὀργανωτάς τοῦ λαμπροῦ θεάματος, ἐξεδηλώθη μετὰ τόσης ὀρμῆς καὶ βίας ἅμα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀγώνων· τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ἐδίδαξεν ἡμᾶς τόσον ταχέως νὰ κρίνωμεν καὶ νὰ θαυμάζωμεν τὰ εὐρωστα καὶ εὐμελῆ σώματα τῶν ἀθλητῶν, τὴν λαμπράν παράστασιν αὐτῶν, τὴν εὐτολμίαν των, τὰς χαριέσσας καὶ ἐντέχνους κινήσεις των. Διότι δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν, ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις ἀγῶνες ἐπέτυχον οὐχὶ μόνον ὡς πανήγυρις πάνδημος καὶ ὡς θέαμα ἐξόχως μεγαλοπρεπές, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν καὶ ἡ βαθυτέρα σημασία κατενοήθησαν θαυμασίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὸ ἀθλητικὸν πνεῦμα ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν μορφήν του, ὅπερ ἐνεθουσίαζε τοὺς ἀρχαίους, ἀπεκαλύφθη ἐκεῖ πρὸ ἡμῶν καὶ ἐχαιρετίσθη ὑπὸ πάντων μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Δὲν ὑπολείπεται νῦν ἢ νὰ εὐχηθῶμεν - ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργασθῶμεν, ὅπως ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἶναι διαρκής, ὅπως ἡ γυμναστικὴ καὶ οἱ ἀγῶνες καταλάβωσι καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ τοῦ ἔθνους ἡμῶν τὴν θέσιν, ἣν εἶχον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Πρὸς τούτοις ἅς εὐχηθῶμεν ὅπως τὸ πνεῦμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀρέσκεται εἰς σώματα ὅσον τὸ δυνατόν τελειότερα, προφυλάσῃ ἡμᾶς ἀπὸ ὑπερβολῶν καὶ παρεκτροπῶν καὶ ἀπὸ τῆς θεοποιήσεως τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ ἀγωνίσματος πρὸς ζημίαν τῶν ἄλλων· διότι οὕτω σκάπτομεν τὸν λάκκον τῆς εὐγενοῦς ἀθλητικῆς καὶ παρασκευάζομεν διὰ τὸ μέλλον ἀθλητάς κατ' ἐπάγγελμα.»

Μέρος Β΄

Η εκκίνηση των Ολυμπιακών αγώνων στη Μινωική Κρήτη

Κεφάλαιο I

Αθλητικοί αγώνες στη Μινωική Κρήτη¹⁶.

Ανάμεσα στις θρησκευτικές τελετές της μινωικής Κρήτης, εξέχουσα θέση κατείχαν διάφοροι αθλητικοί αγώνες και ιδιαίτερα τα αγωνίσματα με τους ταύρους, γνωστά ως ταυροκαθάψια. Δύο παραδόσεις ή αλλιώς μύθοι ενώνουν το όνομά τους με την εκκίνηση των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαία Ολυμπία.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ξεκίνησαν ως θρησκευτικές εκδηλώσεις, ενδεχομένως να αποτελούσαν μέρος θυσιαστηρίων τελετών. Σύμφωνα με τον Πausανία ο ιδρυτής των Ολυμπίων ήταν ο Ιδαίος Δάκτυλος ο οποίος πρώτος είχε την ιδέα του αγωνίσματος του δρόμου ταχύτητας, του σταδίου. Ο ίδιος διοργάνωσε τους πρώτους αγώνες με αθλητές τα αδέλφια του, τους Κουρήτες και αυτός στεφάνωσε το νικητή με στεφάνι αγριελιάς. Ο Πλάτωνας στην “Πολιτεία” αναφέρει “ήρχοντο των γυμνασίων πρώτοι μεν Κρήτες”, θέλοντας να αποδώσει με τη φράση αυτή τη μεγάλη παράδοση που είχαν οι Κρητικοί στα διάφορα αγωνίσματα. Ο Μινωικός πολιτισμός είναι πλούσιος σε εικονογραφικές πληροφορίες για την αθλητική δραστηριότητα στην εποχή του Χαλκού, 2η χιλιετία π. Χ., ανάγλυφες αναπαραστάσεις σε λίθινα αγγεία, τοιχογραφίες, εγχάρακτες σκηνές σε σφραγιδόλιθους κ.α., μας γνωστοποιούν αθλητική δραστηριότητα των Μινωιτών.

Ιδιαίτερο στοιχείο είναι ότι οι αθλητές στην Κρήτη εμφανίζονται να φορούν στα διάφορα αθλήματα το χαρακτηριστικό περίζωμα, το οποίο σε κάποια αγωνίσματα φορούσαν ακόμη και οι γυναίκες. Τα κυριότερα αθλήματα στην Κρήτη της Εποχής του Χαλκού ήταν η πυγμαχία, η πάλη, τα ταυροκαθάψια και τα ακροβατικά. Ο αρχαιολόγος Έβανς, συνδέει τα αθλήματα με τη θρησκεία και τη Μεγάλη Θεά, υπό την προστασία της οποίας τελούνταν.

Σύμφωνα με το μύθο για την αφετηρία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων ο αναφέρεται ο Ηρακλής της Ίδας και τα αδέλφια του οι Κουρήτες γνωστοί και ως Ιδαίοι Δάκτυλοι. Σύμφωνα με αυτό τον μύθο, που παραθέτει ο Πausανίας (5,7,9.4-10.1), όταν γεννήθηκε ο Δίας, η Ρέα ανέθεσε τη φύλαξη του βρέφους από τον πατέρα του τον Κρόνο, στους πέντε Κουρήτες, τον Ηρακλή, τον Παιωναίο, τον Επιμήδη, τον Ιάσιο και τον Ίδα ή Ακεσίδα. Όταν ολοκληρώθηκε η ανατροφή του Δία οι Κουρήτες βρέθηκαν να επισκέπτονται την αρχαία Ολυμπία. Ο Ηρακλής, ο μεγαλύτερος από τους αδελφούς του διοργάνωσε ένα αγώνα δρόμου και στεφάνωσε το νικητή με κλαδί αγριελιάς. Το μυθικό αυτό γεγονός επικυρώνεται με την ίδρυση των Ολυμπιακών Αγώνων και με την τέλεση του αγώνα δρόμου σταδίου, δρόμου ταχύτητας, ως το μοναδικό ολυμπιακό αγώνισμα από την 1η μέχρι την 13η Ολυμπιάδα (776-728 π.Χ.).

Ενας ακόμη μύθος αναφέρει ότι ο Ηρακλής υπήρξε ο πρώτος που θυσίασε στον Δία και τοποθέτησε τη στάχτη από τη θυσία στο βωμό της τέφρας, ανάμεσα στο Ναό της Ήρας και τον Τάφο του Πέλοπα. Αυτή του η πράξη τον καθιέρωσε ως ιδρυτή του μεγάλου βωμού του Δία της Ολυμπίας.

Αργότερα, ο Κλύμενος, γιος του Κάρδη ο οποίος καταγόταν από τον Ιδαίο Δάκτυλο Ηρακλή, ήρθε από την Κυδωνία της Κρήτης στην Ολυμπία,. Ο Κλύμενος καθιέρωσε τους αγώνες στην Ολυμπία ενώ παράλληλα ίδρυσε βωμό προς τιμήν του

---

¹⁶ Βλ. Κρητικό Πανόραμα με τίτλο «ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ, Από την Κρήτη στην Ολυμπία», τεύχος 5, Ιούλιος 2004, σελ. 22-45.

προγόνου του, του Ιδαίου Ηρακλή δίνοντάς του τον τίτλο Παραστάτης. Οι συγκεκριμένοι βωμοί υπήρχαν ακόμη και στα χρόνια του Πausανία. Ο βωμός του Ηρακλή είχε θέση και στο γυμνάσιο της Ήλιδας όπου οι αθλητές επικαλούνταν τον ίδιο ως βοηθό τους για την προετοιμασία - εκγύμναση και τους αγώνες.

Οι Κρήτες ως μεγάλη ναυτική δύναμη, ίδρυσαν πόλεις, ναυτικούς και εμπορικούς σταθμούς ακόμη και Ιερά σε κάθε γωνιά της Μεσογείου. Η λατρεία της Αθηνάς Κυδωνίας στην Ήλιδα, αποτελεί απόδειξη για την παρουσία του Κυδωνιάτη Κλύμενου στην Ολυμπία και την ουσιαστική συμβολή του στην ευρύτερη περιοχή. Ακόμη δεν είναι καθόλου τυχαίο, σύμφωνα με το μύθο, το πρώτο αγώνισμα των Ολυμπίων, το αγώνισμα του δρόμου το είχε επιλέξει ο Ιδαίος Δάκτυλος Ηρακλής. Οι Κρήτες το αγαπούσαν ιδιαίτερα και έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα στο συγκεκριμένο αγώνισμα το οποίο ήταν από τα πιο παλαιά αγωνίσματα. Η παράμετρος αυτή επιβεβαιώνεται και για μεταγενέστερες, ιστορικά περιόδους την κλασική και την ελληνιστική Κρήτη όπου οι δρομείς αποτελούσαν συγκεκριμένη ηλιακή υποδιαίρεση και είχαν το δικαίωμα να κατέχουν όπλα. Ο συνδυασμός της ταχύτητας, της κατοχής όπλων και της στρατιωτικής εκπαίδευσης των Κρητών στο αγώνισμα του δρόμου, τους είχε κάνει κατά κάποιο τρόπο διάσημους την εποχή εκείνη. Έφεραν μάλιστα και την ονομασία Ημεροδρόμοι με τρεις ειδικότητες, Στρατιωτικοί Αγγελιαφόροι μεγάλων αποστάσεων, Πολεμιστές και Χωρομέτρες.

Αν θυμηθούμε και τον κρητικό μαντατοφόρο της γερμανικής κατοχής θα κατανοήσουμε ότι είναι η συνέχεια της αρχαίας παράδοσης, από τη μινωική εποχή. Ξακουστός Ημεροδρόμος ήταν ο Φιλώνδας από τη Χερσόνησο, ο οποίος περίπου το 330 – 320 π.Χ. αφιέρωσε το άγαλμά του στην Άλτη, τον ιερό χώρο της Ολυμπίας. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το όνομα Δρομεύς κυριαρχεί σε αρκετές επιγραφές της Κρήτης. Πέραν της κρητικής μυθολογικής ταυτότητας στην εκκίνηση των Ολυμπιακών Αγώνων, μία σειρά από αθλήματα φαίνεται να συνεχίζουν την παράδοσή τους στα Ολύμπια. Επομένως έχουμε δύο κρίκους σύνδεσης της Μινωικής Κρήτης με τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι πρώτες ενδείξεις οργανωμένων αθλητικών αγώνων αντλούνται από τα μινωικά χρόνια. Η πυγμαχία, οι δρόμοι, η πάλη μαζί με τις ακροβατικές επιδείξεις με ταύρους κυριαρχούσαν στα αρχαιολογικά ευρήματα. Από τα παραπάνω αθλήματα, οι δρόμοι, η πάλη και η πυγμαχία συνεχίστηκαν ως οργανωμένα αθλήματα, τμήμα Γυμνικών Αγώνων, στα αρχαία Ολύμπια στα οποία οι αθλητές αγωνίζονταν στο Στάδιο. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που το πρώτο αγώνισμα των Ολυμπίων, το αγώνισμα του δρόμου, έχει ταυτότητα κρητική και ήταν ιδιαίτερα αγαπητό στη Μινωική Κρήτη¹⁷.

Τα μινωικά αθλήματα¹⁸ ήταν η πάλη, η πυγμαχία και το κυβίστημα. Ξεχωριστή θέση κατείχαν η πάλη και η πυγμή, τα οποία συμπεριλήφθηκαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες, αρκετούς αιώνες αργότερα. Οι ακριβείς κανονισμοί της πάλης και της πυγμαχίας δεν είναι γνωστοί. Οι αθλητές παρουσιάζονταν ανά ζεύγη και απουσίαζε η παρέμβαση οποιουδήποτε κριτή. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα διαφαίνεται ότι και στα δύο αγωνίσματα οι αθλητές που συμμετείχαν διέθεταν περίτεχνες κομμώσεις και φορούσαν μπότες ή σανδάλια, περιδέραια και περιβραχιόνια. Οι παλαιστές φορούσαν στο κεφάλι τους ειδικά προστατευτικά δερμάτινα κράνη με παραγναθίδες. Στο κάτω μέρος του κορμού φορούσαν μόνο το περίζωμα. Αντίθετα, οι πυγμάχοι δεν φορούσαν προστατευτικό κράνος, είχαν το κεφάλι ακάλυπτο. Από τοιχογραφίες μπορούμε να καταλάβουμε ότι η

---

¹⁷ «Ήδη από τη Μινωική Κρήτη οι θεατές των γιορτών και των θρησκευτικών εκδηλώσεων παρακολουθούσαν αγωνίσματα και ασκήσεις που αναδείκνυν τις σωματικές ικανότητες και την τεχνική επιδεξιότητα των αθλητών και υπηρετούσαν παράλληλα το ιδανικό της ευγενούς άμιλλας. Πρόκειται για την πρωιμότερη ένδειξη αθλητικού πνεύματος στον χώρο του Αιγαίου και τον προάγγελο των αθλητικών διοργανώσεων των αρχαίων Ελλήνων». Βλ. Κρητικό Πανόραμα με τίτλο «ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ, Από την Κρήτη στην Ολυμπία», τεύχος 5 Ιούλιος 2004, σελ. 26.

¹⁸ Βλ. Κρητικό Πανόραμα με τίτλο «ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ, ό.π., σελ. 26 – 35.

στάση του σώματος του νικητή είναι ίδια με των μεταγενέστερων χρόνων, ο νικητής αναπαρίσταται με υψωμένο το αριστερό χέρι. Ο ηττημένος παρουσιάζεται είτε γονατιστός είτε καθώς προσπαθεί να αποφύγει τα χτυπήματα του αντιπάλου του. Από άλλα αρχαιολογικά ευρήματα, αναλυτικότερα, παρατηρούμε ότι η στάση του νικητή είναι με το βάρος του σώματος του στο ένα πόδι και το σώμα του να γέρνει ελαφρώς προς τα εμπρός. Το αριστερό του χέρι βρίσκεται μπροστά σαν ασπίδα και με το δεξί νικά τον αντίπαλο ή το υψώνει σε ένδειξη νίκης.

Οι αθλητές έρχονταν σε επαφή σώμα με σώμα, με λαβές. Μία και μοναδική μινωική παράσταση απεικονίζεται σε ένα θραύσμα λίθινου αγγείου από την Κνωσό. Στην απεικόνιση του αρχαιολογικού ευρήματος, ο αθλητής πραγματοποιεί λαβή του αντιπάλου του από τη μέση. Η συγκεκριμένη λαβή είναι γνωστή από τους σημερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες με την ορολογία «Μεσολαβή». Στόχος του αθλητή είναι η ανύψωση του αντιπάλου του από το έδαφος και εν συνεχεία η ανατροπή του και τέλος η πτώση του στο έδαφος.

Η πυγμαχία υπήρξε το πιο βίαιο αγώνισμα στη Μινωική Κρήτη. Τα κτυπήματα προκαλούσαν στους αθλητές κακώσεις και αιμορραγικούς τραυματισμούς. Τέτοιες παραστάσεις απεικονίζονται σε μινωικά λίθινα τελετουργικά αγγεία από την Αγία Τριάδα αλλά και την Κνωσό, επίσης σε πήλινο σφράγισμα από την Κνωσό σε ανάγλυφη τοιχογραφία και σε ελεφάντινο πλακίδιο από τον τάφο του Πόρου.

Τα μινωικά λίθινα τελετουργικά αγγεία ονομάζονται και ρυτά. Η αναλυτικότερη απεικόνιση διασώθηκε από το «Ρυτό των Αγωνισμάτων» από την Αγία Τριάδα. Οι αθλητές της πυγμαχίας από την Αγία Τριάδα φορούσαν κράνος και γάντια πυγμαχίας, πιθανότατα από δέρμα, με σκοπό την προστασία των καρπών και την αύξηση της δύναμης των κτυπημάτων. Στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες παρατηρείται ο ίδιος πυγμαχικός εξοπλισμός.

Το κυβίστημα είναι κατά κύριο λόγο ακροβατική άσκηση, που εκτελείται από τους κυβιστήτρες. Προέρχεται από την Αίγυπτο και την Ανατολή. Η εκτέλεση του αθλήματος πραγματοποιείται από έναν ή δύο ακροβάτες. Υπήρξε αυτοτελές άθλημα ή αποτελούσε φιγούρα του κρητικού χορού. Το κυβίστημα το εκτελούσαν είτε άνδρες είτε γυναίκες που φορούσαν ένα περίτεχνο περίζωμα και ένα ζωνάρι με φούντες τυλιγμένο γύρω από τη μέση τους, ένα στεφάνι με φτερά στο κεφάλι τους ή είχαν μακριά σγουρά μαλλιά και βραχιόλια στους καρπούς. Οι αθλητές ακουμπούσαν τα χέρια και τα πόδια στο έδαφος και ύψωναν τον υπόλοιπο κορμό του σώματος κατακόρυφα. Στη συνέχεια λύγιζαν το σώμα σχηματίζοντας ένα ημικύκλιο και άλλοτε κύκλο. Υπήρχε και η εναλλαγή να περπατούν με τα χέρια στο έδαφος και τα πόδια ανυψωμένα. Άκρως επικίνδυνη εκτέλεση του αθλήματος αυτού ήταν όταν ο αθλητής επιχειρούσε να πραγματοποιήσει την άσκηση πάνω ή ανάμεσα σε όρθια μαχαίρια ή ξίφη. Η απόδειξη της παραπάνω ιδιαίτερως επικίνδυνης εκτέλεσης παρατηρείται στη χρυσή επένδυση της λαβής βασιλικού ξίφους από το παλάτι των Μαλίων. Σε αυτό το αρχαιολογικό εύρημα απεικονίζεται ανάγλυφος ο ακροβάτης ή κυβιστήτρες, ο οποίος εκτελεί το αγώνισμα.

Αναφορά στο κυβίστημα υπάρχει από τον Ξενοφώντα στο Συμπόσιο: «Κι ύστερα έφεραν ένα μεγάλο δίσκο, που πάνω του ήταν στερεωμένα όρθια ξίφη. Πάνω σ' αυτά η χορεύτρια - ακροβάτισσα εκτελούσε το κυβίστημα». Ακόμη και στην Ιλιάδα αναφέρεται και περιγράφεται το κυβίστημα ως μέρος - φιγούρα του κρητικού χορού, που απεικονίζεται στην ασπίδα του Αχιλλέα: «άρχισαν οι ακροβάτες δύο τούμπες τ' ανάμεσά τους» (Ιλιάδα Σ,605). Τέλος, συναντάται και σήμερα σε κρητικό χορό με ονομασία «κρητικός πηδηχτός» όπου εκτελείται από πολλούς Κρητικούς με ιδιαίτερη δεξιοτεχνία, όπου η συγκεκριμένη κρητική φιγούρα μοιάζει με το κυβίστημα.

Τα ταυροκαθάψια ή αλλιώς ταυροπαιδιές θεωρούνται η παραλλαγή και η εξέλιξη του κυβιστήματος. Ήταν ακόμη πιο περίπλοκα και με αυξημένο τον κίνδυνο για τη

σωματική ακεραιότητα του αθλητή. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ακροβατικός χορός πάνω σε ταύρο. Το συγκεκριμένο άθλημα απαιτούσε ευλυγισία, ταχύτητα, δύναμη, ισορροπία και εξοικείωση με το ζώο.

Η καταγωγή του αθλήματος προέρχεται από τις πρώτες εποχές του Μινωικού πολιτισμού, ένδειξη η οποία ταυτοποιείται με αρχαία μνημεία που αναπαριστούν τα ταυροκαθάψια και χρονολογούνται γύρω στο 2000 π.Χ. Ένα πήλινο ρυτό βρέθηκε κοντά στη Γόρτυνα, με μορφή ταύρου έχοντας τρία πόδια και στα κέρατα του ζώου κρέμονται τρεις ανθρώπινες μορφές. Στο συγκεκριμένο αγγείο απεικονίζεται η πρώτη φάση του αθλήματος, η σύλληψη, δηλαδή, και ο δαμασμός του ταύρου.

Δίπλα σε μια πηγή ή σε κάποιο στενό πέρασμα, οι Κρήτες έστηναν ενέδρα στο ζώο το παγίδευαν με ένα δίχτυ ή με μια θηλιά από τα πόδια. Άλλος ένας τρόπος ήταν η χρήση μιας δαμάλας, νεαρή αγελάδας, που τη χρησιμοποιούσαν ως δόλωμα.

Η σύλληψη του ταύρου απεικονίζεται στα χρυσά κύπελλα από το θολωτό τάφο στο Βαφειό, κοντά στη Σπάρτη. Στην πιο γνωστή τοιχογραφία, η οποία βρέθηκε στο ανάκτορο της Κνωσού, απεικονίζεται, αναλυτικά, όλη τη διαδικασία του αθλήματος. Στην συγκεκριμένη τοιχογραφία παρατηρούμε λεπτομερώς, τις τρεις φάσεις του επικίνδυνου και εντυπωσιακού ακροβατικού άλματος πάνω από τον ταύρο.

Ο ταύρος κινείται προς την αριστερή κατεύθυνση με μεγάλη ταχύτητα. Μπροστά από τον ταύρο βρίσκεται μια ακροβάτισσα, με λευκή ενδυμασία, έχει ήδη πιαστεί από τα κέρατα του ζώου και ετοιμάζεται να πραγματοποιήσει άλμα και να περάσει πάνω από το ζώο. Την ίδια στιγμή ένας ακροβάτης με ερυθρή ενδυμασία, βρίσκεται πάνω στον ταύρο και εκτελεί ακροβατικό άλμα με τη βοήθεια των χεριών του με τα οποία στηρίζεται πάνω στο ζώο. Η θέση του ακροβάτη πάνω στον ταύρο είναι με τα πόδια προς τα επάνω και με την κεφαλή του κάτω. Πίσω από το μαινόμενο ταύρο έχει πάρει τη θέση της μία ακόμη ακροβάτισσα, η οποία έχει ήδη ολοκληρώσει το ακροβατικό της άλμα και έχει προσγειωθεί με τα άκρα των ποδιών της. Η ακροβάτισσα αυτή έχει απλωμένα τα χέρια και σωματικά έχει λάβει τη θέση της ώστε να βοηθήσει στην υποδοχή, δηλαδή την έξοδο του ακροβάτη ο οποίος βρίσκεται πάνω στον ταύρο.

Κεφάλαιο II

Τα αγωνίσματα και οι τελετουργίες¹⁹

Η πάλη, η πυγμαχία τα αγωνίσματα του στίβου, οι ασκήσεις επίδειξης δεξιοτεχνίας και ικανοτήτων αποτελούσαν μέρος των θρησκευτικών τελετών. Ο χαρακτήρας επομένως των μινωικών αγωνισμάτων ήταν θρησκευτικός. Οι θρησκευτικές γιορτές αλλά και οι τελετές ψυχαγωγούσαν τον κρητικό λαό. Το σημαντικό για την εποχή ήταν οι ειδικά σχεδιασμένοι χώροι για την υποδοχή των θεατών αλλά και για την τέλεση των αθλητικών αγωνισμάτων. Οι ειδικά διαμορφωμένοι χώροι ήταν υπαίθριοι, στην εξοχή, κοντά στα ανάκτορα και κάποιες φορές μέσα σε αυτά. Έχουν βρεθεί τοιχογραφίες από το ανάκτορο της Κνωσού που αποδεικνύουν την τέλεση τέτοιων γιορτών. Τα αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν βρεθεί στην Κνωσό και στη Φαιστό έχουν ονομαστεί ως θέατρα ή θεατρικοί χώροι.

Σε αυτούς τους χώρους οι θεατές παρακολουθούσαν αγωνίσματα και τελετές. Στη Μινωική Κρήτη μετείχαν στις αθλητικές εκδηλώσεις – τελετές και οι γυναίκες. Μάλιστα σε τοιχογραφίες, απεικονίζονται μεγάλες ομάδες γυναικών στις οποίες διακρίνεται με λεπτομέρεια ακόμη και ο τρόπος ενδυμασίας τους. Παρατηρούμε να φορούν ελαφρά ενδύματα με τα οποία άφηναν ακάλυπτα τα στήθη. Τα μαλλιά τους ήταν χτενισμένα περίτεχνα. Οι γιορτές, που περιλάμβαναν και τα αγωνίσματα, τελούνταν με την ευκαιρία τελετών μύησης όπως ήταν τα ταυροκαθάψια, για τον ερχομό της άνοιξης ή μπορεί να ήταν επιμνημόσυνες τελετές.

Σύμφωνα με τον κατάλογο των Ολυμπιονικών που αναφέρονται από τον Πausανία στα «Ηλιακά», Κρήτες Ολυμπιονίκες²⁰ ήταν ο Διόγνητος στην Πυγμαχία, το 488 π.Χ., ο Εργοτέλης ο Φιλάνωρος, στον Δόλιχο, το 464 π.Χ., ο Εργοτέλης ο Φιλάνωρ, στον Δόλιχο, το 472 π.Χ., ο Ικαδίων, στο Στάδιο παίδων, το 456 π.Χ., ο Αιγείδας, στον Δόλιχο, το 448 π.Χ., ο Σωτάδης, στον Δόλιχο, κατά την 99^η Ολυμπιάδα το 384 π.Χ., ο Φιλωνίδης ο Χερσονήσιος, ο Πώρος ο Μάλιος, το 56 π.Χ., ο Δάμας ή Δαμασίας ο Κυδωνιάτης, στο Στάδιο, το 25 μ.Χ., ο Σατορνίλος ο Γορτύνιος, στο Στάδιον, το 209 μ.Χ.

Ο σημαντικότερος πολυνίκης αθλητής από την Κρήτη ήταν ο Εργοτέλης²¹, γιος του Φιλάνωρος από την Κνωσό. Νίκησε στην Ολυμπία στο αγώνισμα του Δολίχου που ήταν αγώνας δρόμου αντοχής, δύο φορές την 77^η και την 79^η Ολυμπιάδα 472 και 464 π.Χ. Επίσης υπήρξε νικητής δύο φορές στα Πύθια, στα Νέμεα και στα Ίσθμια αγωνιζόμενος ως αθλητής της Ιμέρας, ελληνικής πόλης στη Σικελία μιας και ήταν εξόριστος μετά από τη συμμετοχή του σε εξέγερση στην Κνωσό.

Γνωστός, λόγω της τιμωρίας που του επιβλήθηκε, έγινε ο Κρητικός πυγμάχος Διόγνητος που νίκησε στην 73^η Ολυμπιάδα το 488 π.Χ., αλλά αποβλήθηκε από τους επόμενους αγώνες της 74^{ης} Ολυμπιάδας επειδή φόνευσε τον αντίπαλό του στη διάρκεια

¹⁹ Βλ. Κρητικό Πανόραμα με τίτλο «ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ, όπ.π., σελ. 36-37.

²⁰ Βλ. Σύμφωνα με τον κατάλογο των Ολυμπιονικών και τον Pausanias (Ηλιακά), Κρήτες Ολυμπιονίκες ήσαν οι εξής: Διόγνητος, Πυγμαχία, 488 π.Χ., Εργοτέλης ο Φιλάνωρος, Δόλιχος, 464 π.Χ., Εργοτέλης ο Φιλάνωρ, Δόλιχος, 472 π.Χ., Ικαδίων, Στάδιο παίδων, 456 π.Χ., Αιγείδας, Δόλιχος, 448 π.Χ., ...ώνιος, Δόλιχος, 396 π.Χ., Σωτάδης, Δόλιχος, 99^η Ολυμπιάδα 384 π.Χ., Φιλωνίδης ο Χερσονήσιος, Πώρος ο Μάλιος, 56 π.Χ., Δάμας ή Δαμασίας ο Κυδωνιάτης, Στάδιο, 25 μ.Χ., Σατορνίλος Γορτύνιος, στάδιον, 209 μ.Χ. κ.α.

²¹ Βλ. Ο Εργοτέλης ο Κνώσειος ή Εργοτέλης ο Ιμέριος (γιός του Φιλάνωρος, 5ος αιώνας π.Χ.) ήταν αρχαίος Έλληνας ολυμπιονίκης με καταγωγή από την Κνωσό ο οποίος μετανάστευσε στην Ιμέρα της Σικελίας σε νεαρή ηλικία. Υπήρξε 2 φορές νικητής στο αγώνισμα του δολίχου κατά τους 77ους (472 π.Χ.) και 79ους (464 π.Χ.) ολυμπιακούς αγώνες της αρχαιότητας αντιπροσωπεύοντας την πόλη της Ιμέρας.

του αγώνα. Ο Σωτάδης, επίσης νικητής στην 99^η Ολυμπιάδα αγωνίστηκε ως Κρης, τιμωρήθηκε με εξορία από τους Κρήτες γιατί την 100^η Ολυμπιάδα πήρε χρήματα από τους Εφέσιους. Είναι ίσως τυχαίο, αλλά πάντως αξιοσημείωτο, ότι η πλειονότητα των Κρητών ολυμπιονικών, όσων τα ονόματα έφθασαν ως εμάς, είναι νικητές σε αγωνίσματα δρόμου, γεγονός που ανακαλεί τη μυθική παράδοση του αγώνα δρόμου των Ιδαίων Δακτύλων στην Ολυμπία και συνδέει την Κρήτη με τη θέσπιση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Κεφάλαιο III

Αρχαία Ολυμπία:

Η αρχαία Ολυμπία²² γεωγραφικά βρίσκεται στην άκρη της Πελοποννήσου. Εκεί ήταν το κέντρο της ανθρώπινης ανωτερότητας και του αθλητισμού, έδωσε μάλιστα το όνομα της στους σπουδαιότερους αγώνες της αρχαιότητας²³, τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η Ολυμπία ήταν η μόνη επιλογή των Αρχαίων Ελλήνων για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Λόγω της γεωγραφικής θέσης της, με άφθονο πράσινο αλλά και νερό, με ελαιώνες, αμπέλια και καρπούς θεωρούνταν ο ιδανικός τόπος για την τέλεση των Αγώνων.

Τα οικοδομήματα της αρχαίας Ολυμπίας²⁴ όπως έχουν καταγραφεί είναι ο Ναός του Δία, ο Ναός της Ήρας, το Βουλευτήριο, το Πρυτανείο, το Αρχαίο Στάδιο, το Αρχαίο Γυμνάσιο, η Παλαίστρα, το Λεωνοδαίο, το Εργαστήριο του Φειδία, ο Θεηκολεών, οι Ζάνες, το Φιλιππείο, η Στοά της Ηχούς, το Μητρώον, το Νοτιοανατολικό Κτήριο της Ολυμπίας, ο Βωμός του Δία, ο Βωμός της Ήρας, το Βάθρο της Νίκης της Παιωνίου, το Προϊστορικό Κτήριο της Ολυμπίας, το Νυμφαίο, η Νότια Στοά, η Οικία του Νέρωνα – Ανατολικές Θέρμες²⁵, τα Ελληνικά Λουτρά, το Ηρώο, οι Ξενώνες της Ολυμπίας, οι Θέρμες του Λεωνοδιαίου, οι Θέρμες Κλαδέου, οι Θέρμες Κρονίου, οι Θησαυροί της Ολυμπίας, ο Ιππόδρομος της Ολυμπίας και το Παλαιό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας.

Για την οργάνωση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων²⁶ υπήρξε κανονισμός, τουλάχιστον από τα τέλη του 6ου π.Χ. ως τον 3ο μ.Χ. αιώνα. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις επιγραφικές μαρτυρίες. Ο Ολύμπιος Δίας ήταν η ανώτατη αρχή. Έχουν βρεθεί πάνω από δώδεκα Ιεροί Νόμοι, που αφορούσαν τη διαχείριση του Ιερού. Ο Ολυμπιακός κανονισμός ήταν και ο Ιερός Νόμος. Η ανώτατη αρχή της Ολυμπίας ήταν η Βουλή. Ιεραρχικά ακολουθούσαν οι ιερείς²⁷, οι γυμνασάρχες, οι νομοφύλακες, οι κήρυκες, ο απολυτάρχης, ο αγορανόμος και τέλος οι υπάλληλοι. Οι Ελλανοδίκες μαζί με άλλους υπαλλήλους αποτελούσαν το ανώτατο δικαστήριο κατά τη διάρκεια των Ολυμπίων.

Υπάρχουν αρκετοί μύθοι²⁸ που αναφέρονται σε πρόσωπα τα οποία φέρονται να καθιέρωσαν την ίδρυση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Πίνδαρος στους δύο πρώτους στίχους του όγδοου Ολυμπιονίκου, αποκαλεί την Ολυμπία μητέρα χρυσοστέφανων άθλων και δέσποινα αληθείας. Οι μύθοι που αναφέρονται στον Ηρακλή (Ιδαίο Δάκτυλο), στον Οινόμαο και τον Πέλοπα είναι οι πιο γνωστοί. Σύμφωνα με την παράδοση, η καθιέρωση των Ολυμπίων πραγματοποιήθηκε από τους Κουρήτες ή Ιδαίους Δάκτυλους. Η Ρέα προσκάλεσε τα πέντε αδέρφια στην Κρήτη²⁹, αφού γνώριζε ότι ο Κρόνος συνήθιζε να καταβροχθίζει τα παιδιά του. Έδωσε στους Κουρήτες το νεογέννητο Δία να τον προστατεύσουν και να τον κρύψουν σε μια σπηλιά στο όρος Ίδη.

---

²² Βλ. Παπαγεωργίου Δ., Γ., «Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. "Παλαμήδης", Αθήνα 1890 σελ 1.

²³ Οι αθλητικοί αγώνες της αρχαιότητας ήταν : τα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Ίσθμια και τα Νέμεα.

²⁴ Βλ. Αραπογιάννη, Ξ., «Ολυμπία, Η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Μίλητος, Αθήνα σελ. 17-18.

²⁵ Βλ. Δ., Γ., Παπαγεωργίου «Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 62-79.

²⁶ Βλ. Αραπογιάννη, Ξ., «Ολυμπία, Η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ 371-372.

²⁷ Βλ. Γ., Δημότσης «τήνελλα καλλίνικε!» «Το πνεύμα και η Ιστορία των Πανελλήνιων Αγώνων», εκδ. Gema, Αθήνα, 2003 σελ. 52-53.

²⁸ Βλ. Δημότσης, Γ., «Τήνελλα Καλλίνικε! εὖγε ἔνδοξε νικητή! Ολύμπια, Πύθια, Ίσθμια, Νέμεα. Το πνεύμα και η ιστορία των Πανελλήνιων Αγώνων» εκδ. Gema. Αθήνα 2003 σελ 41-43.

²⁹ Βλ. Αραπογιάννη, Ξ., «Ολυμπία, Η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ 361-370.

«... Διός τεχθέντος επιτρέχαι Ρέαν του παιδός την φρουράν τοις Ιδαίοις Δάκτυλοι καλούμενοι δε τοις αυτοίς τούτοις και Κουρήσιν...» Οι Κουρήτες ήταν ο Ηρακλής, ο Παιωνάιος, ο Επιμήδης, ο Ιάσιος και ο Ακεσίδας. Όταν μεγάλωσε ο Δίας τα πέντε αδέρφια ήρθαν στην Ήλιδα και έχτισαν ένα ναό προς τιμήν του. Ο Ηρακλής διοργάνωσε έναν αγώνα, που ήταν το αγώνισμα του δρόμου, νικητής ήταν ο Παιωνάιος. Ο Ηρακλής στεφάνωσε τον αδελφό του με στεφάνι από κλαδιά αγριελιάς που ονομάζονταν κότινος, και ονόμασε τους αγώνες Ολύμπια, ορίζοντας την τέλεση τους κάθε πέντε έτη – όσα δηλαδή ήταν και τα αδέρφια του. Στη συνέχεια ο Ιδαίος Ηρακλής, ήταν ο πρώτος που θυσιάσε προς τιμήν του Δία, ο ίδιος τοποθέτησε τη στάχτη που προήλθε από τη θυσία στο βωμό της τέφρας. Ο Ηρακλής κατέχει και ακόμη μία πρωτιά, αφού καθιέρωσε και διαμόρφωσε το βωμό του Δία. Οι μάντιες τοποθετούσαν μία φορά το χρόνο στάχτη από το πρυτανείο στο βωμό.

Υπάρχει και ένας άλλος μύθος που αναφέρει ότι ο Πέλοπας³⁰ θέσπισε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, καθώς τραυμάτισε θανάσιμα τον Οινόμαο, βασιλιά της Πίσας. Ο Οινόμαος είχε μία κόρη, την Ιπποδάμεια η οποία ήταν ξακουστή για την ομορφιά της. Πολλοί νέοι την είχαν ζητήσει σε γάμο. Ο Οινόμαος για δύο λόγους δεν ήθελε να παντρέψει την κόρη του. Ο πρώτος ήταν ότι ακόμη και ο ίδιος ήταν ερωτευμένος με την Ιπποδάμεια σύμφωνα με την μυθολογία. Ο δεύτερος γιατί γνώριζε, από ένα χρησμό, ότι πρόκειται να πεθάνει από το γαμπρό του, είχε μάλιστα επινοήσει τον τρόπο εξόντωσης των υποψήφιων γαμπρών. Τους ζητούσε να αγωνιστούν μαζί του σε μια θανάσιμη αρματοδρομία. Ο αγώνας άρχιζε από τις όχθες του Αλφειού ποταμού στην Ολυμπία και ο τερματισμός ήταν στο βωμό του Ποσειδώνα στον Ισθμό της Κορίνθου. Η πρόταση του Οινόμαου ήταν, πως αν νικούσε ο ίδιος θα σκότωνε τον μνηστήρα ενώ στην αντίθετη περίπτωση, αν νικούσε ο μνηστήρας θα σκότωνε το βασιλιά και θα παντρεύονταν την κόρη του. Ο Οινόμαος είχε σχέδιο μάχης και είχε καταφέρει να σκοτώσει πάνω από δώδεκα μνηστήρες, αποκεφαλίζοντάς τους με το δόρυ του. Ο ίδιος πάντα πριν την έναρξη του αγώνα, θυσίαζε ένα κριάρι στο βωμό του Δία και παράλληλα διατάζοντας τον υποψήφιο γαμπρό να ξεκινήσει πρώτος τον αγώνα, ενώ την ίδια στιγμή ο βασιλιά της Πίσας συνέχιζε την τελετή της θυσίας. Όταν ολοκλήρωνε τη διαδικασία, ξεκινούσε την κούρσα με το άρμα του που το έσερναν δύο ιερά άλογα, δώρο του Θεού Άρη. Επίσης, είχε τη βοήθεια του Θεού Ερμή, δίνοντας το γιο του, τον Μύρτιλο για ηνίοχο. Τα άλογα του Οινόμαου ήταν ασυναγώνιστα στην ταχύτητα, γι' αυτό το λόγο καταδίωκε τους μνηστήρες και τους έφθανε πολύ εύκολα, κόβοντάς τους το κεφάλι. Όταν εμφανίστηκε ο Πέλοπας, που ήταν γιος του Ταντάλου, αποφάσισε να ζητήσει σε γάμο την Ιπποδάμεια, αφού είχε προετοιμαστεί για τη δοκιμασία.

Η Ιπποδάμεια είχε ερωτευτεί τον Πέλοπα και ζήτησε από τον ηνίοχο του πατέρα της, το Μύρτιλο να τους βοηθήσει, ενώ ο Πέλοπας του υποσχέθηκε να του παραχωρήσει το μισό βασίλειο ως αντάλλαγμα. Ο Μύρτιλος δέχθηκε την πρότασή του και αντικατέστησε τους πύρους από τον άξονα του άρματος με αντίστοιχα κέρινα ομοιώματα. Το άρμα του Οινόμαου κατά τη διάρκεια του αγώνα έσπασε, αφού είχε λιώσει το κερί, ο ίδιος μπλέχτηκε στα ηνία, τον παρέσυραν τα άλογά του και βρήκε τραγικό θάνατο. Ο Μύρτιλος αργότερα προσπάθησε να βιάσει την Ιπποδάμεια, ο Πέλοπας όταν το έμαθε τον σκότωσε, πήγε στον Ωκεανό όπου υποβλήθηκε από τον Ήφαιστο μια τελετή εξαγνισμού και στη συνέχεια επέστρεψε στην Πίσα, όπου έγινε βασιλιάς. Κατάκτησε τη γειτονική περιοχή της Ήλιδας. Κατόπιν, προς τιμήν του Δία, διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

---

³⁰ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996 σελ 14-15.

Ο Έρνεστ Κούρτιους³¹ ξεκίνησε ανασκαφές στην αρχαία Ολυμπία το 1875 και έφερε στο φως όχι μόνο τα αρχαία ερείπια αλλά και την ιδέα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Οι Ευρωπαίοι γοητεύθηκαν από τον πολιτισμό και τα ιδεώδη της αρχαιότητας. Η κλασική ελληνική παιδεία κληροδότησε στην Ευρώπη, την παιδαγωγική ιδεολογία που είχε ως αποτέλεσμα τον κλασικισμό του 17^{ου} αιώνα και τον ουμανισμό του 18^{ου} αιώνα. Η ιδέα για την αναβίωση των αγώνων, είχε κατά κάποιο τρόπο επιβιώσει με βάση την εκπαιδευτική και εκδοτική δραστηριότητα³². Το ενδιαφέρον για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό³³, είχε αυξηθεί και λόγω των αρχαιολογικών ανασκαφών – ανακαλύψεων.

Τέλος η παιδεία οδήγησε στην Αναγέννηση, που στη συνέχεια εξελίχθηκε σε Διαφωτιστικό κίνημα. Όταν τελείωσαν οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι, οι σωματικές ασκήσεις, εδραιώθηκαν στην καθημερινότητα πολλών στην Ευρώπη. Επίσης, οι γυμναστικές εκδηλώσεις αναπτύχθηκαν σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες όπως, στη Γαλλία, στην Αγγλία, στη Γερμανία, στην Ελβετία αλλά και στην Αμερική. Η παιδεία είχε μόνο να κερδίσει από τη σωματική αγωγή – άσκηση. Ήταν πολλοί εκείνοι που έγραψαν για την επικείμενη αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

---

³¹ Θεωρείται ο αναγεννητής του ιερού της αρχαίας Ολυμπίας με τη συμβολή του στη οργάνωση και τη διεύθυνση των πρώτων εκεί συστηματικών ανασκαφών.

³² Κλασσικά συγγράμματα Ελλήνων λογίων που ταξίδευαν στη Δύση 15ος – 16ος αιώνας

³³ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 20-21.

Κεφάλαιο IV

Τα αρχαία Ολύμπια³⁴

Η καθημερινότητα, κατά την αρχαιότητα, προετοίμαζε τους νέους, με φυσικό τρόπο, να γίνονται δυνατοί, ισχυροί, ανθεκτικοί, υπομονετικοί. Ο στόχος της αγωγής ήταν το συμφέρον της Πολιτείας. Η ίδια η Πολιτεία επέβαλλε τη δημιουργία πολιτών «καλῶν κἀγαθῶν»³⁵. Επίσης, ο νέος, θα έπρεπε να μπορεί να κατανοεί τους νόμους αλλά και τους ποιητές, μέσω των οποίων θα διδάσκεται από τα έπη και τις ηρωικές πράξεις. Για να μπορέσει να γίνει δυνατός, ισχυρός, ωραίος και ισορροπημένος, διδασκόταν μουσική και γυμναστική. Η αθλητική άσκηση αποτελούσε το κύριο μέρος της αγωγής των νέων στην αρχαιότητα, διότι ο σκοπός της Πολιτείας ήταν η δύναμη και η υγεία. Οι γυμναστικές ασκήσεις, τα παιχνίδια και τα αγωνίσματα ήταν γνωστά στην αρχαιότητα. Μάλιστα, από την Ομηρική εποχή το παιδευτικό ιδεώδες είχε αποτυπωθεί.

Το σκοπό της αγωγής τον αναλύει ο Όμηρος, από το διδάσκαλο του Αχιλλέα, του Φοίνικα, ο οποίος του λέει ότι ο πατέρας του Αχιλλέα τον έστειλε στον ίδιο το δάσκαλο για να διδαχθεί: «μῦθον τε ρητῆρ ἔμεναι πρηκτῆρα τε ἔργων» δηλ. να γνωρίζει να διηγείται τους μύθους αλλά να είναι συγχρόνως ικανός να πράττει έργα (Ιλιάδ, I, 442). Επίσης στην Ιλιάδα, ο Αλκίνοος, ο βασιλιάς των Φαιάκων προσκάλεσε τον Οδυσσέα να λάβει μέρος στους αγώνες προς τιμήν του, λέγοντας του ότι «δεν υπάρχει μεγαλύτερη δόξα για τον άνθρωπο, όπως και αν είναι, παρά από ότι θα κάνει με τα ίδια του τα χέρια και τα πόδια». Τα ευεργετικά αποτελέσματα της γυμναστικής επαινέθηκαν αρκετά από τους αρχαίους φιλόσοφους και ιατρούς. Το ωραίο σώμα (κάλλος), η δύναμη, η γενναιότητα, το ανδρικό φρόνιμα, οι ψυχικές και πνευματικές αρετές ήταν αποτελέσματα των σωματικών ασκήσεων. Οι ίδιες σωματικές ασκήσεις αποσκοπούσαν, πέραν από τις αρετές, στην προετοιμασία του ατόμου για τους αγώνες προς τιμήν των θεών καθώς και των ηρώων ή για τη μνήμη ενός «σπουδαίου» νεκρού. Οι αρχαίοι Έλληνες διαπίστωσαν ότι με τους αγώνες συγκέντρωναν μεγάλο πλήθος λαού και μέσω των αγώνων καθιερωνόταν το θρησκευτικό πρότυπο, όπως και η αίσθηση κοινής καταγωγής. Δημιουργήθηκαν επομένως τα γυμνάσια και η παλαίστρα για να καλλιεργηθούν και να εκπαιδευτούν οι νέοι.

Τα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Νέμεα και τα Ίσθμια ανήκαν στους εθνικούς αγώνες των Ελλήνων³⁶. Όμως και από τότε τη μεγαλύτερη αξία και τελειότητα είχαν τα Ολύμπια. Η επιδίωξη της νίκης στα Ολύμπια, δηλαδή το στεφάνι ελιάς θεωρούνταν ανεκτίμητο αγαθό, συνόδευε τον αθλητή για την υπόλοιπη ζωή του. Η εορτή των Ολυμπίων συνέπιπτε κάθε τέσσερα έτη. Συγκεκριμένα κατά την αρχαία χρονολογία, συναριθμούσαν την αρχή και το τέλος του ορίου κάθε πέμπτου έτους. Η περίοδος των δύο Ολυμπιακών εορτών ονομαζόταν πενταήρις. Η εορτή άρχιζε την ενδέκατη ημέρα και διαρκούσε ως τη δέκατη πέμπτη, δηλαδή τέλος Ιουνίου ή αρχές Ιουλίου. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες χρησιμοποιούνταν ως σύστημα χρονολόγησης σε εθνικό επίπεδο. Συμβατικά η πρώτη Ολυμπιάδα

---

³⁴ Βλ. Δημότσης, Γ., «Τήνελλα Καλλίνικε! εὖγε ἔνδοξε νικητή! Ολύμπια, Πύθια, Ίσθμια, Νέμεα. Το πνεύμα και η ιστορία των Πανελλήνιων Αγώνων» εκδ. Gema. Αθήνα 2003 σελ 41-49, σελ 92-95, σελ 139-143, σελ 173-177.

³⁵ Ο καλός καγαθός ήταν ο ωραίος και ισορροπημένος στο σώμα και στην ψυχή. Βλ ΛΕΥΚΩΜΑ ΔΕΚΑΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ της ΔΟΕΘΝΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑ 1970, Αθήνα, 1970, σελ. 75.

³⁶ Βλ Χρόνης, Α., Χ., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», εκδ. ΦΗΓΟΣ, Αθήνα, 2003 σελ. 23-24.

τοποθετείται το έτος 776 π.Χ. δεδομένου ότι, από τη χρονολογία αυτή και μετά υπάρχει επίσημη καταγραφή.

Οι αγώνες διαρκούσαν πέντε ημέρες³⁷. Κατά την πρώτη ημέρα γινόταν η επίσημη τελετή του όρκου των αθλητών και των κριτών στον όρκο του Δία, για την τήρηση των κανόνων στους αγώνες και η καταγραφή των αθλητών στο Βουλευτήριο. Επίσης, πραγματοποιούνταν οι κληρώσεις των αντιπάλων σε ζευγάρια.

Τη δεύτερη ημέρα διεξάγονταν όλα τα αγωνίσματα των παιδών. Την τρίτη ημέρα διεξάγονταν τα ιππικά αγωνίσματα και το πένταθλο. Την τέταρτη ημέρα οι δρόμοι και τα βαριά αθλήματα. Την Πέμπτη, τελευταία ημέρα πραγματοποιούνταν η τελετή απονομής. Μοναδικό έπαθλο ήταν ο κότινος³⁸, το στεφάνι αγριελιάς.

Οι εθνικοί αγώνες όπως τα Πύθια, τα Νέμεα και τα Ίσθμια έρχονταν σε δεύτερη θέση διότι μεγαλύτερης σημασίας ήταν τα Ολύμπια, όμως όλοι οι Πανελλήνιοι Αγώνες συγκροτούσαν τη νίκη και την τιμή και τον τίτλο του *περιοδονίκου*. Από την ιστορία γνωρίζουμε 46 ονόματα νικητών. Ένας από αυτούς ήταν και ο μοναδικός που κατάφερε να νικήσει σε όλους τους εθνικούς αγώνες έξι φορές, τον «άθλο» πραγματοποίησε ο Μίλων ο Κροτωνιάτης. Ασύγκριτη ήταν η νίκη στην Ολυμπία, δεύτεροι και τρίτοι αθλητές δεν ανακηρύσσονταν. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν *στεφανίται*. Ο κότινος αποτελούνταν από δεκαεπτά κλάδους, από αγριελιά της οποίας η προέλευση ήταν από το χώρο του Πανθέου. Τους κλάδους είχε την υποχρέωση να κόψει με χρυσό δρεπάνι, ένα παιδί όπου και οι δύο του γονείς βρίσκονταν στη ζωή. Κάθε Ολυμπιονίκης³⁹ είχε το δικαίωμα να στήσει τον ανδριάντα του. Πολλές πόλεις τιμούσαν τους νικητές με ισόβια σίτιση στο Πρυτανείο. Επίσης οι Ολυμπιονίκες ελάμβαναν χρήματα. Οι τιμές εξελίχθηκαν, παρατηρήθηκε στους μεταγενέστερους χρόνους, να αποδίδονται τιμές στους Ολυμπιονίκες και από άλλες πόλεις. Δεν θα πρέπει να ξεχάσουμε το αρχαίο έθιμο, όπου ένα μέρος από το τείχος της γενέτειρας πόλης του Ολυμπιονίκη γκρεμιζόταν, προς τιμήν του. Ο νικητής έκανε την είσοδο του με τέθριππο, το οποίο έσερναν λευκά άλογα. Οι βασιλιάδες και οι ηγεμόνες

---

37 Στην εκκίνηση των Ολυμπιακών Αγώνων η ημέρα διεξαγωγής ήταν μόνο μία. Αργότερα συμπληρώθηκαν περισσότερα αγωνίσματα επομένως αυξήθηκε η διάρκεια των ημερών της τέλεσης των Αγώνων.

Το Πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων

Πρώτη Ημέρα: Πρωί: -Τελετή ορκωμοσίας αθλητών, γυμναστών και κριτών στο βωμό του Όρκιου Δία στο Βουλευτήριο

-Επίσημη καταγραφή αθλητών, κληρώσεις για τα ζευγάρια των αντιπάλων στα βαριά αθλήματα.

-Αγώνες σαλπικτών και κηρύκων στο βωμό του Σταδίου.

Απόγευμα: -Επίσημες και ιδιωτικές θησίες στο μεγάλο Βωμό του Δία.

-Δημόσιες συζητήσεις, διαλέξεις φιλοσόφων, παρουσίαση έργων ποιητών και καλλιτεχνών.

Δεύτερη Ημέρα: Πρωί και Απόγευμα: -Αγωνίσματα παιδών.

Βράδυ: -Θυσία προς τιμήν του Πέλοπα.

Τρίτη Ημέρα: Πρωί: -Ιπποδρομίες και αρματοδρομίες.

Απόγευμα: -Πένταθλο.

-Αγώνες δρόμου αντρών.

Απόγευμα: -Βαριά αγωνίσματα αντρών.

-Οπλιτοδρομία.

Πέμπτη Ημέρα: Πρωί: -Πορεία των ολυμπιονικών στο ναό του Δία και στέψη τους με τον κότινο από τον γηραιότερο των Ελλανοδικών.

Απόγευμα: -Επίσημα πανηγυρικά γεύματα και εορταστικές εκδηλώσεις.

³⁸ Στεφάνωναν τους νικητές με κότινο δηλαδή στεφάνι από αγριελιά.

Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996 σελ 18-19.

³⁹ Στη Σπάρτη ο Ολυμπιονίκης είχε την τιμή του ομοίου, μπορούσε να ταχθεί δίπλα στον βασιλιά στις μάχες, είχαν το δικαίωμα να οργανώσουν με δικά τους έξοδα γιορτή κατά την οποία χορός φίλων τους με την συνοδεία αυλού και κιθάρας έψαλλε τον επινίκιο ύμνο, γνωστότερος δημιουργός επινίκιων ύμνων είναι ο Πίνδαρος.

επιζητούσαν να διαιωνίσουν τη φήμη του Ολυμπιονίκη, είτε με κοπή νομισμάτων προς τιμήν του, είτε η ίδια η πόλη εξέδιδε νόμισμα. Η ύψιστη τιμή για ένα νικητή, ήταν ο αφηρωϊσμός μετά το θάνατο του, η λατρεία δηλαδή του Ολυμπιονίκη ως ήρωα.

Τα Ολύμπια ξεκίνησαν με ένα μόνο αγώνισμα, το δρόμο⁴⁰. Αργότερα προστέθηκε το δεύτερο αγώνισμα που ήταν η πάλη, άθλημα συνδεδεμένο με τις συνήθειες της εποχής. Η διαφορά με τις αρματοδρομίες είναι ότι οι εύποροι των πόλεων⁴¹ μπορούσαν να αγωνιστούν. Ήταν πολλοί εκείνοι που ήθελαν να «ακουστεί» το όνομα τους, στον Επινίκιο Ύμνο. Ελεύθεροι πολίτες που δεν είχαν καταδικαστεί για ατιμωτικές πράξεις, μπορούσαν να αγωνιστούν⁴² στα Ολύμπια και συγκεκριμένα στον ελεύθερο στίβο. Παρατηρείται και αποδεικνύεται ο θρησκευτικός χαρακτήρας των Ολυμπίων, από τη σειρά τελετουργίας και πράξεων⁴³. Πριν από τα Ολύμπια, οι αθλητές έδιναν όρκο και θυσίαζαν στο θεό ή ακόμη και σε ήρωα προστάτη των αγώνων. Υπήρχε ένας δυνατός δεσμός ανάμεσα στη θρησκεία και στον αθλητισμό, μεταξύ ηρωολατρείας και θεολατρίας. Το κάθε αγώνισμα διέθετε και το θεό – ήρωα ο οποίος σύμφωνα με τη μυθολογία ήταν και ο νικητής.

Σχετικά με τα αγωνίσματα⁴⁴, οι δρόμοι⁴⁵ χωρίζονταν σε στάδιο δρόμο, σε ίππιο δρόμο, σε δίαυλο, σε δόλιχο και σε οπλίτη δρόμο. Τα αγωνίσματα δρόμου⁴⁶ διεξάγονταν στα στάδια που υπήρχαν στους τόπους που γίνονταν οι εορτές. Ο στάδιος δρόμος⁴⁷ ήταν αγώνας ταχύτητας, ίσος με το μήκος ενός σταδίου, 600 πόδια. Ο ίππιος δρόμος ήταν αγώνισμα ημιαντοχής κατά το οποίο οι δρομείς έπρεπε να διανύσουν απόσταση τεσσάρων σταδίων, 710-740 πόδια. Ο δίαυλος δρόμος ήταν αγώνας παρατεταμένης ταχύτητας μήκους δύο σταδίων, 355-385 πόδια. Ο δόλιχος ήταν δρόμος αντοχής, με την απόσταση να υπολογίζεται σε 7-24 στάδια και ο οπλίτης δρόμος ήταν αγώνισμα δύο σταδίων. Οι πηγές αναφέρουν τη θέσπιση του επικήδειου αγώνα που διεξαγόταν προς τιμήν των ηρώων που έπεσαν νεκροί στη μάχη.

Η πάλη είναι από τα πιο παλιά και περισσότερο διαδεδομένα αθλήματα. Αποτελούσε την πρώτη μορφή μάχης μεταξύ δύο ανθρώπων - αθλητών πριν ακόμη και τη χρησιμοποίηση όπλων.

Η πυγμή ή αλλιώς πυγμαχία ήταν και αυτό ένα από τα παλαιότερα αγωνίσματα. Πρώτη αναφορά γίνεται στα ομηρικά έπη. Το παγκράτιο αποτελούσε συνδυασμό πάλης και πυγμής και χωριζόταν σε άνω και κάτω παγκράτιο.

Το πένταθλο ήταν σύνθετο αγώνισμα που συνδύαζε πέντε αθλήματα, τον δρόμο στάδιο, το δίσκο, το άλμα, το ακόντιο και την πάλη.

Στις ιπποδρομίες ο αναβάτης ίππευε γυμνός και δε χρησιμοποιούσε εφίππιο, ούτε αναβολείς, κρατούσε όμως μαστίγιο. Τα αγωνίσματα ήταν, ιπποδρομία κελήτων 648 π.Χ. (32^η Ολυμπιάδα), κάλπη 496 π.Χ. (71^η Ολυμπιάδα), ιπποδρομία πώλων 256 π.Χ. (131^η Ολυμπιάδα).

Τα άρματα που χρησιμοποιούνταν για τους αγώνες της Αρματοδρομίας ήταν οχήματα ελαφριά και μικρά κατασκευασμένα από ξύλο και έφεραν δύο τροχούς. Τα

⁴⁰ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ 16-20.

⁴¹ Βλ Χρόνης, Α., Χ., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 16-19.

⁴² Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003 σελ 19-23.

⁴³ Κάθε παράβαση και ασέβεια εθεωρείτο ασέβεια προς τους θεούς, ποινές (ζάνες).

⁴⁴ Βλ. Αραπογιάννη, Ξ., «Ολύμπια, Η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», ό.π., σελ. 375-381.

⁴⁵ Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003 σελ 19-23.

⁴⁶ Βλ. Χρόνης, Α., Χ., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 100-127.

⁴⁷ Βλ. Δημότσης, Γ., «Τήνελλα Καλίνικε! εὔγε ἔνδοξε νικητή! Ολύμπια, Πύθια, Ίσθμια, Νέμεα. Το πνεύμα και η ιστορία των Πανελληνίων Αγώνων» εκδ. Gema. Αθήνα 2003 σελ 205-233.

αγωνίσματα ήταν το τέθριππο, η συνωρίς, το τέθριππο πώλων, η απήνη και η συνωρίς πώλων.

Από το 396 π.Χ. στο πρόγραμμα των αγώνων περιλαμβάνονταν και τα αγωνίσματα των κηρύκων και των σαλπιγγικών. Τελούνταν μέσα στην Ιερή Άλτι κοντά στο στάδιο.

Επίλεκτοι αθλητές νικητές – Ολυμπιονίκες⁴⁸ ήταν ο Θεαγένης από τη Θάσο, δύο φορές Ολυμπιονίκης, το 480 π.Χ. (75^η Ολυμπιάδα) στην πυγμή και το 476 π.Χ. (76^η Ολυμπιάδα) στο παγκράτιο, ο Δίκων από την Αυλωνία τρεις φορές Ολυμπιονίκης, το 392 π.Χ. (97^η Ολυμπιάδα) στον δρόμο σταδίου παιδων και το 384 π.Χ. (99^η Ολυμπιάδα) στο στάδιο και στο δίαυλο ανδρών, ο Πρόμαχος από την Πελήνη, αθλητής του παγκρατίου ανακηρύχτηκε μια φορά Ολυμπιονίκης το 404 π.Χ. (94^η Ολυμπιάδα), ο Διαγόρας από την Ηλίσό, υπήρξε μια φορά Ολυμπιονίκης το 464 π.Χ. (79^η Ολυμπιάδα), ήταν από τους μεγαλύτερους πυγμάχους της αρχαιότητας, ο Γλαύκος από την Κάριστο, αθλητής πυγμής, αναδείχθηκε μια φορά Ολυμπιονίκης το 520 π.Χ. (65^η Ολυμπιάδα), ο Κλειτόμαχος από τη Θήβα δύο φορές Ολυμπιονίκης, το 216 π.Χ. (141^η Ολυμπιάδα) και το 212 π.Χ. (142^η Ολυμπιάδα) στην πυγμή, ο Δωριεύς από τη Ρόδο υπήρξε τρεις φορές συνεχόμενες Ολυμπιονίκης στο παγκράτιο, το 432 π.Χ. (87^η Ολυμπιάδα), το 428 π.Χ. (88^η Ολυμπιάδα) και το 424 π.Χ. (89^η Ολυμπιάδα), ο Μίλων από τον Κρότωνα, από τους μεγαλύτερους παλαιστές, αναδείχθηκε έξι φορές Ολυμπιονίκης σε αγώνισμα πάλης παιδων – τα έτη 540, 532, 528 , 524 , 520 και 516 π.Χ. (60^η 62^η 63^η 64^η 65^η 66^η Ολυμπιάδα), ο Σώστρατος από τη Συκιάνα, υπήρξε τρεις φορές συνεχόμενες Ολυμπιονίκης στο παγκράτιο το 364 π.Χ. (104^η η Ολυμπιάδα) το 360 π.Χ. (105^η Ολυμπιάδα) το 356 π.Χ. (106^η Ολυμπιάδα), ο Δρομεύς από τη Στύμφηλο αναδείχθηκε δύο φορές συνεχόμενες Ολυμπιονίκης στο δόλιχο το 484 π.Χ.. (74^η Ολυμπιάδα) το 480 π.Χ..(75^η Ολυμπιάδα), ο Μελαγκόμας από την Καρία, από τους σπουδαιότερους πυγμάχους της αρχαιότητας, αναδείχθηκε Ολυμπιονίκης το 45 μ.Χ. (206^η Ολυμπιάδα), η Κυνίσκα από τη Σπάρτη, υπήρξε η πρώτη γυναίκα που ασχολήθηκε με την εκτροφή και εκπαίδευση αλόγων και αναδείχθηκε δύο φορές Ολυμπιονίκης στην αρματοδρομία στο αγώνισμα του τέθριππου το 396 π.Χ. (96^η Ολυμπιάδα) και το 392 π.Χ. (97^η Ολυμπιάδα), η Βελιστίχη από τη Μακεδονία, αναδείχθηκε δύο φορές Ολυμπιονίκης σε αγωνίσματα αρματοδρομιών το 268 π.Χ. (128^η Ολυμπιάδα), πωλικό τέθριππο και το 264 π.Χ. (129^η Ολυμπιάδα) πωλική συνωρίδα, ο Ίκκος από τον Τάραντα αναδείχθηκε Ολυμπιονίκης στο πένταθλο το 448 π.Χ. (76^η Ολυμπιάδα), ο Λεωνίδας από τη Ρόδο θεωρείται από τους κορυφαίους δρομείς της αρχαιότητας, έλαβε μέρος σε τέσσερις Ολυμπιάδες, το 164, 160, 156 και 152 π.Χ. και με τη σειρά 154^η, 155^η, 156^η και 157^η Ολυμπιάδα, αναδείχθηκε δώδεκα φορές Ολυμπιονίκης πέτυχε σπουδαία διάκριση κερδίζοντας τρεις φορές σε κάθε Ολυμπιάδα στα αγωνίσματα του σταδίου δρόμου, του δίαυλου και του οπλίτη δρόμου, ο Οράππος από τα Μέγαρα, σύμφωνα με τον Πausανία, ήταν ο πρώτος αθλητής που αγωνίστηκε γυμνός, αναδείχθηκε Ολυμπιονίκης στο στάδιο δρόμο το 722 π.Χ. (15^η Ολυμπιάδα), ο Τιμασίθεος από τους Δελφούς, ισάξιος του μεγάλου παγκρατιστή Μίλωνα τον οποίο είχε κερδίσει στην Ολυμπία. Αναδείχθηκε δύο φορές Ολυμπιονίκης το 516 π.Χ. (66^η Ολυμπιάδα) και το 512 π.Χ. (67^η Ολυμπιάδα), ο Φιλίνος από την Κω αναδείχθηκε Ολυμπιονίκης σε τρεις συνεχόμενες Ολυμπιάδες , το 268 π.Χ. (129^η Ολυμπιάδα) στον στάδιο δρόμο παιδων, το 264 π.Χ. (130^η Ολυμπιάδα) στον στάδιο δρόμο και το 260 π.Χ. (131^η Ολυμπιάδα) στον δίαυλο, ο Χίωνης από τη Σπάρτη αναδείχθηκε επτά φορές Ολυμπιονίκης το 668 π.Χ. (28^η Ολυμπιάδα) στο στάδιο δρόμο. Το 664 , 660 και το 656 π.Χ. (29^η , 30^η , 31^η Ολυμπιάδα) νίκησε τόσο στο στάδιο δρόμο όσο και στο δίαυλο.

---

⁴⁸ Βλ. Σουλή, Α., «Αρχαίοι Ολυμπιονίκες» , εκδ. Κονιδάρη, Αθήνα 2002, η αναφορά όλων των ολυμπιονικών αναγράφεται στις σελ. 65-209.

Κεφάλαιο V

Η προέλευση των Ολυμπιακών Αγώνων⁴⁹

Τα Ολύμπια με τον οικουμενικό χαρακτήρα που απέκτησαν έγιναν, με τον καιρό, σημείο αναφοράς στη φιλοσοφική και τη θρησκευτική εξέλιξη.

Η αρχαία Ολυμπία περιέχει ένα οικουμενικό μήνυμα⁵⁰, ενότητας, ειρήνης, αδελφοσύνης, ηρωισμού, απλότητας και πνευματικής καλλιέργειας. Με την ιερή εκεχειρία υπήρχε επαφή με το φυλετικό ασυνείδητο γεγονός που καλλιεργούσε αίσθηση της κοινής καταγωγής και οι εξωτερικές διαμάχες σταματούσαν.

Η διάδοση των ανθρωπιστικών ιδεών και η στροφή προς την κλασική αρχαιότητα θεωρείται η αρχή για την Ιδέα της αναβίωσης των Ολυμπιακών αγώνων.

Ο Καποδίστριας με προεδρικό διάταγμα εγκαινίασε τις ανασκαφικές έρευνες τον Απρίλιο του 1829. Το 1874 έπειτα από ενέργειες του ιστορικού Ερνέστου Κουρτίου υπογράφεται σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας, με στόχο τη διεξαγωγή έρευνας σε ευρεία κλίμακα από τους Γερμανούς. Οι ανασκαφικές έρευνες ξεκίνησαν στις 22 Σεπτεμβρίου του 1875 και είχαν διάρκεια ως τις 8 Μαρτίου του 1881. Ο Ανδρέας Συγγρός⁵¹ με δική του χορηγία, δημιούργησε στην Ολυμπία το Μουσείο⁵² με έργα της αρχαιότητας.

Ο Ευάγγελος Εμμ. Παυλίνης (1887-1953), αναφέρθηκε διεξοδικά στο Ολυμπιακό Ιδεώδες. Στο έργο του «Ιστορία της Γυμναστικής» αναφέρει⁵³ «Ο ελεύθερος λαός είναι κατ'ανάγκην φιλοπαίμων. Τοῦτο ὑπαγορεύει αὐτὴ ἡ φύσις, τῆς ὁποίας τὴν ἐπίδραση δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ὁ πολιτικὸς ἢ ὁ θρησκευτικὸς δεσποτισμὸς, πρᾶγμα τό ὅποιον συνέβη μέ τούς λαούς τῆς Ἀνατολῆς». Επομένως είναι άμεση η σχέση της ελευθερίας με το Ολυμπιακό Ιδεώδες. Η κίνηση σημαίνει ελευθερία και η ελευθερία γυμναστική. Οι Αγώνες και η γυμναστική στην αρχαία Ολυμπία είναι ελεύθερη δράση. Αποτελούν μια νέα μάθηση αλλά και τέχνη και επιστήμη. Προκειμένου αυτοί οι στόχοι να επιτευχθούν απαιτούνταν προσωπικές θυσίες. Η αρχαία Ολυμπία συνδέεται άρρηκτα με την αρχαία ελληνική αγωγή και με τη γυμναστική αγωγή. Η αρχαία Ολυμπία θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι το καθεαυτό ελληνικό μορφωτικό ιδεώδες. Εκεί που το ολυμπιακό στεφάνι εναρμονιζόταν με τη δόξα και την αίγλη, αποτελούσε το μεγαλύτερο κίνητρο και ώθηση προς την άσκηση και τη νίκη. Η προσπάθεια για την τελειότητα και η προσπάθεια να αγωνιστεί ο αθλητής μπροστά στο κοινό καθόριζαν τους Αγώνες. Ο Παυλίνης στην «Ιστορία της Γυμναστικής» καταλήγει: «Τά Όλύμπια

⁴⁹ Βλ. Harrison, J., E, Macdonald Cornford, F., Μτφ. Σιαφαρίκας, Θ., «Η προέλευση των Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Ιάμβλιχος, 1996 σελ 11-20.

⁵⁰ Βλ. Harrison, J., E, Macdonald Cornford, F., Μτφ. Σιαφαρίκας, Θ., «Η προέλευση των Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ 77-79.

⁵¹ Ο Ανδρέας Συγγρός (1830 Κωνσταντινούπολη - 12 Φεβρουαρίου 1899 Αθήνα) ήταν Έλληνας τραπεζίτης, πολιτικός και εθνικός ευεργέτης. Ασχολήθηκε πρώτα με το εμπόριο και στη συνέχεια επεκτάθηκε στον τραπεζικό κλάδο φτάνοντας να δανείζει την Οθωμανική Αυτοκρατορία και την Ελλάδα. Με την εγκατάστασή του στην Αθήνα ανέπτυξε σημαντική επιχειρηματική δραστηριότητα εμπλεκόμενος σε ένα από τα πρώτα χρηματιστηριακά σκάνδαλα της Ελλάδας, γνωστό ως Λαυρεωτικά ή Λαυριακά, σκάνδαλο που επέφερε και την πτώση της κυβέρνησης Επαμεινώνδα Δεληγεώργη. Το 1881 ίδρυσε την Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας, στην οποία το ελληνικό κράτος είχε παραχωρήσει το δικαίωμα της έκδοσης και κυκλοφορίας χαρτονομίσματος στις «Νέες Χώρες». Βλ. Ανδρέας Συγγρός.

⁵² Βλ. Συγγρός, Α., «Απομνημονεύματα Ανδρέου Συγγρού», εκδ. Μάϊστερ, Αθήνα 1908

⁵³ Βλ. Χειμάρρας, Κ., «Το Ολυμπιακό Ιδεώδες και ο Ευάγγελος Παυλίνης Αθήνα», Αθήνα 1965, σελ. 96

έχρησίμευσαν όχι μόνον διά τήν προαγωγήν τοῦ Ἑλληνικοῦ σωματικοῦ τύπου, ὃχι μόνον διά τήν καλλιέργειαν τοῦ ὀρμεμφύτου τῆς ἀμύλλης, ὃχι μόνον διά τήν ἐξύψωσιν τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καί ἐπιστήμης, ἀλλά καί διά τήν σύσφιξιν καί στερέωσιν τῶν φυλετικῶν δεσμῶν τῶν Ἑλλήνων καί διά τόν καθορισμόν κοινῶν σημείων ἐπαφῆς καί κατευθύνσεων. Πλήν τῶν ἄλλων δηλ. ἡ Ὀλυμπία ἦτο ἡ καρδιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τά Ὀλύμπια ὁ παλμός του».

Ο κότινος⁵⁴, των Ολυμπίων αλλά και οι υπόλοιποι στεφανίται Αγώνες (Πύθια, Νέμεα, Ἴσθμια) ἦταν ἡ ἀπόδειξη καί τὸ κίνητρο γιὰ τὴ νίκη⁵⁵. Με τοὺς Αγώνες, δὲν ἐπιτεύχθηκε μόνον ἡ καλλιέργεια καί ἡ ἐξέλιξη τῆς γυμναστικῆς, ἀλλὰ καί ἓνα γενικότερο ἀποτέλεσμα, «Ἐκαλλιεργήθη δι' αὐτῶν τὸ ὀρμέμφυτον τῆς ἀμύλλης, ὁ κύριος αὐτός συντελεστής πάσης προόδου (...)». «... Στόν κότινο καί στή δάφνη καί στό σέλινο εἶναι ἡ πρόοδος κι ὃχι στίς κοῦπες. Στή φτερωτή Νίκη τῆς Ὀλυμπίας καί τῆς Σαμοθράκης εἶναι ἡ πρόοδος καί ὃχι στά χρονόμετρα καί στά ἔγκυρα καί τά ἄκυρα».

Ὁ Παυλίνης ἀναφέρεται, ἐπίσης, στή δημιουργική σκοπιμότητα τῶν κατ' ἐπινόησιν κινήσεων (τεχνητά γυμνάσια), τὰ ὁποῖα ἀντικρούουν τοὺς φυσικοὺς καί βιολογικοὺς κανόνες, ἀλλὰ ἐναρμονίζονται με τὴ Φύση. «... Ἀλλὰ ἀκόμη καί ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἄτομον ζῇ ὑπὸ τὰς εὐμενεστέρας τῶν συνθηκῶν, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δέν θά εἶναι μὲν περιορισμένη, δὲν δύναται ὅμως νὰ προχωρήσῃ πέραν ἑνὸς βαθμοῦ. Ἡ κινητικότητα τοῦ θά εἶναι ὠρισμένη (...)». Τὸ ἄτομο θὰ εἶναι ἱκανότερο ἀν μπορέσει νὰ παράξῃ κίνηση πέραν τῆς καθιερωμένης. Με αὐτόν τὸν τρόπο, τὸ σῶμα ἀποκτὰ μυϊκὴ οξύτητα καί νέους ρυθμούς.

Πολλές ἐπιστήμες καί τέχνες συγκλίνουν συντονισμένα πρὸς τὴ γυμναστική⁵⁶. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα καί τὰ πορίσματά της ἀφοροῦν κυρίως στα μέσα καί τὴ γυμναστικὴ τέχνη καί τεχνικὴ που δημιουργεῖ τὸν τέλειο ἀνθρώπινο τύπο (ἐπιθυμητόν). Ἐχομε τὴ θεωρητικὴ καί τὴν ἐμπρακτὴ γνώση στίς ὁποῖες ἀποβλέπει ὁ σκοπός-στόχος γιὰ τὸ ἰδανικό. Στὸ ἰδανικό θὰ οδηγηθεῖ ὁ μαθητὴς που τὸ ἐπιδιώκει συστηματικά, ἐπίμονα σὲ ολόκληρὴ τὴ σχολικὴ περίοδο τῆς σχολικῆς αγωγῆς.

---

⁵⁴ Βλ. Ὁ Κότινος ἦταν ἓνα στεφάνι ἀπὸ κλαδί ἀγριελιάς με τὸ ὁποῖο στεφάνωναν τὸν νικητὴ στους Ὀλυμπιακοὺς ἀγώνες τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ κλαδιά ἀπὸ τὴν ἐλιά, που βρισκόταν κοντὰ στὸ ναὸ τοῦ Δία.

⁵⁵ Βλ. Χειμάρρας, Κ., «Τὸ Ὀλυμπιακὸν Ἰδεώδες καί ὁ Εὐάγγελος Παυλίνης Αθήνα», ὅπ.π., σελ. 109-114.

⁵⁶ Βλ. Χειμάρρας, Κ., «Τὸ Ὀλυμπιακὸν Ἰδεώδες καί ὁ Εὐάγγελος Παυλίνης Αθήνα», Αθήνα 1965, σελ. 140-150. *Κάμετε τὴ γυμναστικὴ μέσον γιὰ τὴ δημιουργία ωραίων καί δυνατῶν Ἑλλήνων, γιὰ νὰ μποροῦν ἔσαεῖ νὰ κάνουν ἔργα ὥραϊα καί μεγάλα καί ἀληθινά.*

Μέρος Γ΄
Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Κεφάλαιο I

Προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων

Εκτός από τις θεωρητικές εισηγήσεις που υποστήριζαν την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, υπήρξαν και προσπάθειες υλοποίησης της ιδέας αυτής. Χρονολογικά, η πρώτη προσπάθεια κατοχυρώνεται στον ευπατρίδη Robert Dover⁵⁷ (1582 – 1652), για την ίδρυση αγώνων⁵⁸ στο Crotswold της Αγγλίας. Οι αγώνες αυτοί περιελάμβαναν αθλήματα και παιχνίδια που προσέλκυαν τους ευγενείς της εποχής. Το ιδιαίτερο στοιχείο τους ήταν η προσθήκη της ομηρικής άρπας, η οποία προσέδιδε αίσθηση Ολυμπισμού.

Υπήρξαν κι άλλες τέτοιες προσπάθειες, στην Αγγλία, στη Γερμανία στη Γαλλία, στη Σκωτία, στην Πολωνία και στη Σουηδία⁵⁹. Το 1834 και το 1836 διοργανώθηκαν «Πανσκανδιναβικοί Ολυμπιακοί Αγώνες» με εισηγητή τον καθηγητή Johann Schartau. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν, το 1844, «Περιοδεύοντες Ολυμπιακοί Αγώνες» στη Γερμανία και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Μόντρεαλ.

Στο επόμενο χρονικό διάστημα οι προσπάθειες διοργάνωσης αθλητικών αγώνων πλήθυναν. Συγκεκριμένα, από το 1862 ως το 1864, ο Αθλητικός Όμιλος του Λίβερπουλ της Αγγλίας⁶⁰, οργάνωσε τρεις αθλητικές εορτές, με ονομασία «Ολυμπιακές Εορτές». Λίγο αργότερα και συγκεκριμένα το 1866 και το 1867, διοργανώθηκαν, η πρώτη και η δεύτερη αντίστοιχα, «Ολυμπιακή Εορτή» στο Αταλάντο της Ουαλίας και στο Λίβερπουλ της Αγγλίας. Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί, η προσπάθεια διοργάνωσης «Ολυμπιακών Αγώνων» υπό τη γερμανική κυριαρχία στην πολωνική πόλη Γκροντζίκ Βίλκοπόλσκι το 1873. Το 1893, στο San Fransisco διοργανώθηκαν αγώνες ως «Αναβίωση Ελληνορωμαϊκών Αγώνων».

Δύο διοργανώσεις κυρίως, δικαιούνται τον ορισμό των πρόδρομων⁶¹ Ολυμπιακών Αγώνων, τα Ζάππεια⁶² (οι Ολυμπιάδες του Ζάππα στην Αθήνα) και οι αγώνες που διοργάνωνε ο Ουίλιαμ Πένι Μπρουκς στην Αγγλία (Ουένλοκ)⁶³. Ο Ε. Ζάππας ήταν ομογενής εύπορος, από την Ήπειρο. Ο Μπρουκς ήταν Άγγλος γιατρός και φιλόanthropos. Και οι δύο έδειχναν ενδιαφέρον για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό⁶⁴.

---

⁵⁷ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», ό.π., σελ. 27.

⁵⁸ Οι αγώνες του Dover σταμάτησαν να τελούνται με το θάνατό του, συνεχίστηκαν αργότερα το 1660 – 1852.

⁵⁹ Βλ. βιβλίο 100 Χρόνια Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία, Ελευθέριος Σκιαδάς, εκδόσεις Τα Νέα 1996. Στο Hampton Court στην Αγγλία (1679), στο Worlitz – Dessau της Γερμανίας (1779), στο Champ de Mars στη Γαλλία (1770). Οι αγώνες Χάλαιντς στη Σκωτία, συγκεκριμένα στο Σαιντ Φίλλανς (1819). Διοργανώθηκαν οι «ελληνικοί αγώνες» στο Portmann Grand Duchy της Πολωνίας το (1830) και των «Ολυμπιακών Αγώνων» της Σουηδίας (1839).

⁶⁰ Διοργανώτρια Αρχή : Αθλητική Ένωση της Μεγάλης Βρετανίας.

⁶¹ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004 σελ. 65-78.

⁶² Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», εκδ. Αγκυρα, Αθήνα 2004 σελ. 13-14.

⁶³ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», ό.π., σελ. 65-66.

⁶⁴ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 24-26.

Το 1850 ο Μπρουκς⁶⁵ δημιούργησε την «Ολυμπιακή τάξη του Ουένλοκ», η οποία ιδρύθηκε για την ηθική και σωματική βελτίωση των κατοίκων της πόλεως αλλά και γειτονικών περιοχών του Ουένλοκ. Ως μέλος της Ολυμπιακής Τάξεως της Εταιρίας Αγροτικής Μελέτης του Much Wenlock (Shropshire) της Αγγλίας, ο Μπρουκς, διοργάνωνε αθλητικές εορτές στην πόλη του. Επίσης, προώθησε υπαίθριες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και ετήσιες απονομές επάθλων. Μετά από μια δεκαετία και συγκεκριμένα το 1860 η Ολυμπιακή Τάξη εξελίχθηκε σε Ολυμπιακή Λέσχη του Ουένλοκ. Ο ίδιος ο Μπρουκς διοργάνωσε την πρώτη ετήσια Συνάντηση Ολυμπιακών Αγώνων. Ο τόπος διεξαγωγής των Αγώνων του Ουένλοκ⁶⁶, ονομάστηκε Olympian Field. Υπήρχαν ελληνικές επιγραφές που παρέπεμπαν στην αρχαία Ελλάδα και έστεφαν τους νικητές των Αγώνων με κλάδους δάφνης. Μετά από μια πενταετία, το 1865, με παρότρυνση του Μπρουκς, ιδρύθηκε η Εθνική Ολυμπιακή Εταιρεία εξαιτίας της μεγάλης απήχησης των Αγώνων και εκτός της οικείας περιφέρειας. Ο Άγγλος γιατρός είχε επαφή με τους Έλληνες, τον βασιλιά Γεώργιο τον Α΄, τον Ιωάννη Γεννάδιο, τον Σπυρίδωνα Τρικούπη και άλλους. Το ενδιαφέρον του για την Ολυμπιακή Ιδέα οδήγησε τον αρθρογράφο της ελληνικής εφημερίδας «ΚΛΕΙΩ» της Τεργέστης να γράψει: «... Ο κ. Brooks, ο θερμός αυτός φιλέλλην, ενεργεί όπως τελεσθή εν Αθήναις προσεχώς διεθνής Ολυμπιακή πανήγυρις...».

Οι Αγώνες του Ουένλοκ δεν αναδείχθηκαν ποτέ σε εθνικό επίπεδο. Ο Μπρουκς διέφερε από τους άλλους εύπορους βικτοριανούς Άγγλους και η αιτία ήταν το απαράμιλλο ενδιαφέρον του για τα αρχαία σύμβολα και την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. «...Οι αγώνες του Ουένλοκ ήταν ένα κράμα, ένα μείγμα από αρχαία στοιχεία (δάφνινα στεφάνια και ρητορεία), μεσαιωνικό παγανισμό (κονταρομαχίες, πομπές με φανταχτερές φορεσιές, ανακοινώσεις από κήρυκα), μπάντες χάλκινων και καμπανάκια, πολυφωνικά τραγούδια, ωδές στους νικητές, παραδοσιακά αγωνίσματα της αγγλικής επαρχίας και σύγχρονα αθλήματα. Οι αγώνες είχαν απ' όλα, ποδόσφαιρο και κρίκετ, τρέξιμο, άλματα και κρίκους, χρηματικά έπαθλα για τους νικητές, φαΐ και ποτό. Είχαν παιδικά «αγωνίσματα», όπως ανάγνωση, ορθογραφία, ιστορία, ζωγραφική και πλέξιμο»⁶⁷.

Ο Πιερ Ντε Κουμπερντέν ύστερα από πρόσκληση του Μπρουκς, ταξίδευσε στο Ουένλοκ, στην αθλητική γιορτή του 1890. Οι Μπρουκς και Κουμπερντέν διατήρησαν αλληλογραφία, με το Γάλλο εντυπωσιασμένο, από τις εκδηλώσεις και το Ολυμπιακό ενδιαφέρον του Άγγλου γιατρού⁶⁸. Είναι γεγονός, ότι οι προσπάθειες του Μπρουκς και οι αθλητικές διοργανώσεις του αποτέλεσαν, ανεξαρτήτως των προθέσεων και των επιτυχιών τους, τη μετάβαση και τη σύνδεση των αρχαίων και των σύγχρονων μορφών αθλητισμού. Ο Κουμπερντέν, κατά το ταξίδι του στην Αγγλία, υιοθέτησε στοιχεία τα οποία χρησιμοποίησε αργότερα στην επίσημη αναβίωση των Αγώνων στην Αθήνα το 1896.

Ο Γουίλιαμ Πένι Μπρουκς⁶⁹ γεννήθηκε στο Ουένλοκ το 1809⁷⁰ και ο πατέρας του ήταν γιατρός. Σπούδασε στο Λονδίνο και όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του, ταξίδεψε στο Παρίσι. Όταν ο πατέρας του απεβίωσε, επέστρεψε στη γενέτειρά του, το Ουένλοκ και

---

⁶⁵ Άγγλος γιατρός William Penny Brooks (1809 - 1895).

⁶⁶ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεότερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996. Το 1860 ιδρύθηκε η ανεξάρτητη Wenlock Olympian Society, η οποία διοργάνωσε έως το 1895 άλλα 34 αθλητικά γεγονότα, στα οποία επικρατούσαν πρότυπα των αρχαίων Ολυμπιακών σελ. 25-26.

⁶⁷ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 67-69.

⁶⁸ Ο Πιερ Ντε Κουμπερντέν απένειμε στον Γουίλιαμ Πένι Μπρουκς, τον τίτλο του επίτιμου μέλους της Ενώσεως Γαλλικών Αθλητικών Σωματείων και αργότερα αφιέρωσε άρθρο στο περιοδικό «La Revue Athletique» με τίτλο «Les jeux Olympiques de Much Wenlock, une page dans l'histoire de l' Athletisme».

⁶⁹ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεότερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 25-26.

⁷⁰ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεότερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 66-69.

ανέλαβε την πελατεία του πατέρα του. Υπήρξε ιδεαλιστής, φιλέλληνας, καλοπροαίρετος, μια σημαντική μορφή της περιοχής του. Αφιέρωσε όλη του τη ζωή να βελτιώσει τη διαβίωση των εργατών. Αναμείχθηκε σε πολλές τοπικές επιχειρήσεις. Κατείχε τη θέση του ειρηνοδίκη και του επίτροπου οδών και φόρων. Πολύ αγαπητός από όλα τα μέλη της κοινωνίας. Το 1840, ο Μπρουκς ίδρυσε την Αγροτική Αναγνωστική Λέσχη του Ματς Ουένλοκ με σκοπό να βοηθήσει τους αγρότες και τους εργάτες.

Κεφάλαιο II

Τα Ολύμπια του Ζάππα⁷¹

Τον Οκτώβριο του 1858, η εφημερίδα του Σρούσπερι έγραψε «Ολυμπιακοί Αγώνες» χρηματοδοτούμενοι από τον εύπορο Έλληνα Ευαγγέλη Ζάππα. Πρόκειται να τελούνται κάθε τέσσερα χρόνια στο αρχαίο στάδιο της Αθήνας, ξεκινώντας από το 1859⁷².

Η νεότερη και επίσημη απόπειρα αναβίωσης Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας, ανήκει στον ίδιο, ο οποίος αφιέρωσε τη ζωή του για να επιτύχει το στόχο του⁷³.

Η ιδέα του Ευαγγέλη Ζάππα⁷⁴, ήταν να διοργανώσει αθλητικούς αγώνες με συνδυασμό εκθέσεων ελληνικών προϊόντων. Η επιτροπή μετονομάζεται, από Επιτροπή Ολυμπίων που ήταν αρχικά σε Επιτροπή Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων⁷⁵. Η γιορτή των Ολυμπίων ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1859 στην πλατεία Λουδοβίκου. Τα αγωνίσματα ήταν άλμα, δρόμος, δίσκος, ακόντιο και αναρρίχηση σε ιστό. Παράλληλα διοργανώθηκαν εκθέσεις γεωργικών, βιομηχανικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Το κληροδότημα του Ζάππα στον εξάδελφό του Κωνσταντίνο Ζάππα ήταν η συνέχιση των Ολυμπίων. Τα Ολύμπια επαναλαμβάνονται το 1870. Αιτία της καθυστέρησης της τέλεσής τους ήταν η δύσκολη πολιτική κατάσταση της χώρας αυτή την εποχή⁷⁶. Τα Β' Ολύμπια πραγματοποιήθηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο με αγωνίσματα άλματος, ακοντισμού, πάλης, σκοποβολής, κολύμβησης και κωπηλασίας. Την ίδια χρονιά στην τελετουργική διαδικασία προστέθηκε και ο όρκος των αθλητών. Τον Μάιο του 1875 τελέστηκαν τα Γ' Ολύμπια με την προσθήκη κάποιων γυμναστικών ασκήσεων. Από το 1875 τα Ολύμπια του Ζάππα συνεχώς αναβάλλονται. Με την πρωτοβουλία του Ιωάννη Φωκιανού, ο οποίος ανέλαβε τα έξοδα για την τέλεση των Ολυμπίων, το 1888 διοργανώθηκαν για τέταρτη και τελευταία φορά. Μετά και το θάνατο του Κωνσταντίνου Ζάππα, υπήρξε η δήμευση της περιουσίας Ζάππα από τη ρουμανική κυβέρνηση. Έτσι, σταμάτησε η χορηγία για τις Ολυμπιάδες και ο θεσμός διακόπτεται οριστικά.

Ο Ευαγγέλης Ζάππας γεννήθηκε στο Λάμποβο της Βορείου Ηπείρου το 1800. Ήταν γιος του Βασιλείου Ζάππα και της Σωτήρας. Το χωριό του ανήκε στην επαρχία Τεπελενίου, πατρίδα του Αλή Πασά. Ο Ευαγγέλης, σε ηλικία δεκατριών ετών, στρατολογήθηκε από τον Αλή Πασά και στάλθηκε φρουρός σε ένα φρούριο κοντά στα Γιάννενα. Όταν τα σουλτανικά στρατεύματα, πολιορκήσαν τον Αλή Πασά, ο Ευαγγέλης παρέμεινε στη θέση του. Με τη συμμαχία των Σουλιωτών με τον Αλή, ο Ζάππας ενώθηκε με το Μάρκο Μπότσαρη και έγινε πρωτοπαλικάρό του, υπασπιστής του και τον ακολούθησε. Μετείχε στην πολιορκία του Σουλίου υπό τον Μαυροκορδάτο. Όταν το Σούλι παραδόθηκε πήγε μαζί με τους άλλους Σουλιώτες στο Μεσολόγγι. Στη συνέχεια, πολέμησε στο πλευρό του Κωνσταντίνου Μπότσαρη, αδερφό του ήρωα, με τον στρατηγό

---

⁷¹ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2004.

⁷² Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004.

⁷³ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996

⁷⁴ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 68-71.

⁷⁵ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», όπ.π., σελ. 54-72.

⁷⁶ Βλ. «Οι Ρουμάνοι για τον Ζάππα», εκδ. Ομόνοια, Βουκουρέστι, 2015 σελ. 31-33.

Νικόλαο Ζέρβα, τον Λάμπρο Βέικο, τον Γκούρα, τον Μακρυγιάννη, το Νοταρά και τον Πανουργιά. Το 1824 έγινε ταξίαρχος και διοίκησε τα Βλαχοχώρια των Σαλώνων. Λέγεται, ότι πολέμησε με τον Καραϊσκάκη, τον Κολοκοτρώνη και τον Οδυσσέα Ανδρούτσο.

Οι Τούρκοι έμαθαν τα «κατορθώματα» του Ζάππα και για να τον εκδικηθούν, συνέλαβαν τη μητέρα του και δήμευσαν τη μισή πατρική του περιουσία. Στο τέλος της Επανάστασης, το 1831, αρνείται χρηματική αποζημίωση που δόθηκε στους ήρωες της Επανάστασης και μεταναστεύει στο Βουκουρέστι. Στην αρχή, ασχολήθηκε με την εμπειρική ιατρική, στην οποία είχε θητεύσει κατά τη μακροχρόνια παραμονή του στο στρατό. Αργότερα, εκμίσθωσε τα κτήματα των ηγούμενων των ελληνικών μοναστηριών. Στόχος του ήταν η καλλιέργεια και η βελτίωση των κτημάτων, ώστε να καταφέρει να αυξήσει την αξία των κτημάτων αλλά και να αποκομίσει κέρδη. Έγινε περιζήτητος εκμισθωτής στη Ρουμανία. Αργότερα ήρθε και έμεινε μαζί του ο εξάδελφός του Κωνσταντίνος Ζάππας.

Ο Ε. Ζάππας υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους γαιοκτήμονες της Ρουμανίας. Μετά από μια σπουδαία κοινωνικοοικονομική ζωή στη Ρουμανία, ο Ευαγγέλης Ζάππας αισθάνεται την ανάγκη να ευεργετήσει την πατρίδα του. Ο Ε. Ζάππας υπήρξε μέγας οραματιστής και έδειξε όχι μόνο ότι είχε κατανοήσει την αναγκαιότητα των εμποροβιομηχανικών εκθέσεων, αλλά και την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Διορατικός, έμπειρος, οικονομικά ανεξάρτητος, οξύνους και φιλόπατρις, γνώριζε εκ των προτέρων, περισσότερο από όσους ενεπλάκησαν, την εμβέλεια του θεσμού που καθιέρωνε. Γι' αυτό στη Διαθήκη του φρόντισε να τονίσει ότι όχι μόνο οι συγγενείς του, αλλά και όλοι οι Έλληνες είναι υποχρεωμένοι να εκτελέσουν τις διατάξεις της διαθήκης του. Με σαφήνεια ο Ευαγγέλης Ζάππας διατύπωσε τις επιθυμίες του προς τον εξάδελφό του Κωνσταντίνο «Να κτίσει το κατάστημα των Ολυμπίων μετά του σταδίου αυτού αξιοπρεπές και ευρύχωρον, κατά το σχέδιον όπου έχω στείλει του κ. Ραγκαβή». Το 1863 ο Ευαγγέλης Ζάππας προσβλήθηκε από ψυχική νόσο και πέθανε στις 19 Ιουνίου 1865 στη Ρουμανία. Σύμφωνα επίσης με τη Διαθήκη, το λείψανο της κεφαλής⁷⁷ του εθνικού ευεργέτη, «εγκλεισμένον εντός αργυράς θήκης εν σχήματι ναΐσκου, εντοιχίστηκε στον αριστερό τοίχο του κυκλικού σχήματος Περιστευλίου του Μεγάρου, την ημέρα των εγκαινίων του, το 1888. Μια αναμνηστική πλάκα απομένει για να θυμίζει το χώρο όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα η κεφαλή του εθνικού ευεργέτη. Ο Ζάππας αναβιώνοντας τους Ολυμπιακούς Αγώνες, για πρώτη φορά από την αρχαιότητα, έθεσε τα θεμέλια για την διενέργεια των Αγώνων στην Αθήνα, το 1896.

Ο ποιητής Παναγιώτης Σούτσος⁷⁸, δημοσίευσε άρθρο στο οποίο περιέγραφε τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες, προτείνοντας παράλληλα την αναβίωσή τους. Ο Ε. Ζάππας ενθουσιάστηκε από το άρθρο του ποιητή και την Ιδέα της αναβίωσης. Ο εθνικός ευεργέτης έγραψε στον βασιλιά Όθωνα εξηγώντας του ότι είναι πρόθυμος να διαθέσει σημαντικό ποσό από την περιουσία του με σκοπό τη διοργάνωση αθλητικών αγώνων με τη λαμπρότητα των αρχαίων Ολυμπίων. Ο Όθων, με τη σειρά του, συμβουλευτήκε τον υπουργό Παιδείας Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή, ζητώντας τη γνώμη του για τις προθέσεις του Ζάππα. Ο τότε υπουργός ήταν αντίθετος με την πρόταση του Ε. Ζάππα και τη χαρακτήρισε, μέσω των απομνημονευμάτων του, «παράδοξη» και «γελοία». Ζητήθηκε από τον Ζάππα, να μη διαθέσει όλο το ποσό στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά ένα μέρος του. Το υπόλοιπο να διατεθεί για την ανέγερση ενός κτιρίου κατάλληλου για εκθέσεις γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων, το Ζάππειο Μέγαρο.

---

⁷⁷ Βλ. Σμιθ, Μ., Α. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», ό.π., σελ. 76-77.

⁷⁸ Βλ. Σμιθ, Μ., Α. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», ό.π., σελ. 68-69.

Ένας ακόμη λόγιος βοήθησε, ιδεολογικά, στην ανασύσταση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο λόγιος, διερμηνέας και εκπαιδευτικός, Μηνάς Μινωΐδης⁷⁹ καταγόταν από τη Βέροια⁸⁰. Είχε τιμηθεί από τους Γάλλους ελληνιστές. Επί Καποδίστρια, ήταν αφοσιωμένος στην Κυβέρνηση. Ο επιστημονικός κόσμος, τον γνώρισε όταν ανακάλυψε τα άγνωστα, έως τότε, χειρόγραφα «Μύθων του Βαβρίου» που βρισκόταν στο Άγιο Όρος. Όταν ο Ε. Ζάππας, προχώρησε στη διοργάνωση των Ολυμπίων στην Ελλάδα, ο Μηνάς Μινωΐδης εξέφρασε την άποψη ότι έπρεπε να ανασυσταθούν οι Αγώνες στη γενέτειρά τους. Επίσης, φρόντισε να διαδοθεί η γυμναστική, όταν, το 1858, εξέδωσε το «Περί Γυμναστικής» του Φιλόστρατου στο Παρίσι. Στο βιβλίο παρέθετε ένα απόσπασμα, «περί της των Ολυμπιακών Αγώνων εν Ελλάδι συστάσεως». Στο κείμενο του δεν ήταν σύμφωνος με την πρόταση του Ζάππα, ως προς την παράλληλη διεξαγωγή αθλητικών αγώνων και εκθέσεων βιομηχανικών και γεωργικών προϊόντων. Πρότεινε την αποκλειστική οργάνωση μόνον αγώνων.

Ο Στέφανος Κομμητάς, λόγιος και κληρικός, γεννήθηκε στους Κωφούς της περιοχής της Μαγνησίας. Το έτος 1827, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, εξέδωσε το βιβλίο του «Μυθολογία», στο οποίο είχε αφιερώσει ένα κεφάλαιο στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες⁸¹.

Ο Αλέξανδρος Σούτσος⁸² (1803 – 1863), ηπειρωτικής καταγωγής, αδερφός του Παναγιώτη Σούτσου, από την ομώνυμη επιφανή οικογένεια. Το 1833, δημοσίευσε στην εφημερίδα «ΗΛΙΟΣ», ποιητική συλλογή με τίτλο «Νεκρικοί Διάλογοι». Ζητούσε την ανασύσταση των Ολυμπιακών Αγώνων και ως δεύτερο αίτημά του ήταν η καθιέρωση της 25^{ης} Μαρτίου ως εθνική εορτή. Το ποίημα του Αλ. Σούτσου, δημοσιεύτηκε σε τρία μέρη, όπως τρεις είναι και οι εποχές στις οποίες αναφέρεται. Οι εποχές που παρουσιάζονται στο ποιητικό δημιούργημα είναι, η Καποδιστριακή, η εποχή γραφής του ποιήματος και η εποχή του Περικλέους. Τα πρόσωπα του διαλόγου είναι, ο Περικλής, ο Πλάτων, ο Ι. Καποδίστριας, ο Χάρων και ο Νεόστρατος. Ο Καποδίστριας εμφανίζεται μέσα στο ποίημα, ως απολογούμενος, εστιάζει στη στάση των ανθρώπων μετά το θάνατο, παρουσιάζει τον Περικλή και τον Πλάτωνα να αποτιμούν την ελληνική δραχμή και γενικά σχολιάζει την ελληνική κατάσταση. Χρησιμοποιεί τον Οθωνικό Μεγαλοϊδεατισμό και προβάλλει τον Περικλή να εξετάζει την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, την Κρήτη, τη Ρόδο, την Κύπρο, τη Χίο, τα παράλια της Ασίας, την Κέρκυρα, τη Θράκη, τη Μακεδονία .... Εμφανίζει τον Πλάτωνα να απελπίζεται γιατί η Ελλάδα δεν έχει να προσφέρει στρατιώτες, τριήρεις, ναύτες, μεγάλους Έλληνες και Ακαδημίες. Ο Περικλής εγκωμιάζει τη διαφύλαξη των αρχαίων θησαυρών και φέρει στη μνήμη του τις μεγάλες στιγμές των Αθηνών.

Ένας ακόμη λόγιος, ο Γρηγόριος Καλλιρρόης εξέδωσε, στη Βενετία το 1829, το ιατρικό σύγγραμμα «Παραγγελίαι περί Υγείας και μακροβιότητος», στο οποίο επισημαίνει την αρμονική ανάπτυξη του ανθρώπου.

Ο λόγιος Ηλίας Σταθόπουλος, το 1851, σε επιστολή του προς τον Όθωνα, υπογράμμιζε την αξία της Ακαδημίας εκπαίδευσεως, ειδικότερα της φυσικής, και κατέγραφε συσχετισμούς και συγκρίσεις μεταξύ αρχαίων και σύγχρονων γυμναστηρίων.

⁷⁹ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 35-36.

⁸⁰ Καταγωγή από τη Βέροια ή τα Βοδενά.

⁸¹ Μνείες για αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

⁸² Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ.27

Μετά από δύο χρόνια, ο Κ. Παπασπαλιώτης υπογράμμισε σε ομιλία του, στο Ελληνικό Εκπαιδευτήριο, τη χρησιμότητα των αρχαίων παιχνιδιών.

Τέλος, ο Χρήστος Ζάππας, ανιψιός του Κωνσταντίνου Ζάππα, το 1889 δημοσίευσε σε συνέχειες στο γαλλικό περιοδικό «L' Orient» δοκίμιο σχετικό με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Την ίδια εποχή ο Χ. Ζάππας, γραμματέας του Κ. Ζάππα, επικοινωνούσε με τον Δ. Βικέλα. Όλοι οι λόγοι βοήθησαν, με το πνευματικό τους έργο και δραστηριότητα, την άνθηση της γυμναστικής και την ανάπτυξη του Ολυμπιακού πνεύματος και κλίματος.

Ο Δήμος Λετρίνων⁸³, πλησίον της Ολυμπίας, με αφορμή την καθιέρωση της 25ης Μαρτίου ως εθνικής εορτής, έλαβε την απόφαση να τελεί την ίδια ημερομηνία και συγκεκριμένα από το 1838, Ολυμπιακούς Αγώνες. Δεν έχει γίνει γνωστό και δεν υπάρχει η πληροφόρηση από τη σχετική βιβλιογραφία για την πορεία αυτής της προσπάθειας. Παρόλα αυτά η σκέψη, η ιδέα για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ήταν ιδιαίτερα σημαντική ως η πρώτη σοβαρή προσπάθεια, που εξήταζε την προοπτική ως κύριο θέμα για την αναβίωση.

Ο Ε. Ζάππας⁸⁴ προχώρησε στην υλοποίηση του στόχου που είχε θέσει. Εκδόθηκε μάλιστα, το σχετικό διάταγμα υπογεγραμμένο από την Αμαλία, το οποίο γνωστοποιούσε τη συναίνεση του Ε. Ζάππα, ότι καθιερώνονται γενικοί διαγωνισμοί με την επωνυμία «Ολύμπια». Περιείχε όλα τα ελληνικά προϊόντα βιομηχανίας, γεωργίας, κτηνοτροφίας ... και την εποπτεία τους επωμιζόταν, σύμφωνα με Διάταγμα του 1837 η «επιτροπή επί της εμψυχώσεως της εθνικής βιομηχανίας». Η «Επιτροπή των Ολυμπίων»⁸⁵, μετονομάστηκε σε «Επιτροπή των Κληροδοτημάτων» και εξασφαλίστηκε με τη διαθήκη και τη θέληση του Ευαγγέλη Ζάππα το 1865.

Ο προγραμματισμός της πρώτης Ολυμπιάδος⁸⁶, προήλθε μέσω του διατάγματος της 19^{ης} Αυγούστου 1858. Ο χώρος της τέλεσης των Αγώνων θα πραγματοποιούνταν στο Αρχαίο Στάδιο, στο Παναθηναϊκό, στο οποίο δεν υπήρχε η κατάλληλη υποδομή για να φιλοξενήσει τα αγωνίσματα⁸⁷. Οι οργανωτές τελικώς επέλεξαν την Πλατεία Λουδοβίκου. Η πλατεία δεν είχε οριοθετηθεί, η μετέπειτα πλατεία Κοτζιά, επεκτεινόταν με κατεύθυνση την μετέπειτα πλατεία Ελευθερίας, γνωστή ως πλατεία Κουμουνδούρου. Τα αγωνίσματα που περιλάμβαναν τα Ολύμπια του Ζάππα, επισημοποιήθηκαν μέσω κανονισμού – προκήρυξης, που όριζε αγώνες δρόμου ταχύτητας, άλματος, δρόμου, δίσκου, ακοντίου, πάλης και αναρριχήσεως επί ιστού. Στο πρόγραμμα υπήρχαν και «απποδρομικοί αγώνες», και οι κανονισμοί προέβλεπαν τη βράβευση τριών νικητών. Την προσδοκώμενη Ελλανόδοκο Επιτροπή, αποτελούσαν οι Αλ. Ρ. Ραγκαβής, Σ. Σπηλιωτάκης, Κ. Μπουλανζέ, Λάντερερ και ο γυμναστής Γ. Παγών.

Οι μαρτυρίες μας παραπέμπουν σε αναρμόδιες συμμετοχές στην πρώτη Ολυμπιάδα του Ζάππα, ερασιτέχνες, αμαξηλάτες και επαίτες συμμετείχαν στα αγωνίσματα. Αρκετούς τους προσέλκυαν τα χρηματικά έπαθλα, που αν και μικρά ήταν σαφώς υπολογίσιμα. Από τον Π. Μανιτάκη αναφέρεται μια χαρακτηριστική περίπτωση, η οποία αφορά αστυνομικό που, ενώ ήταν εντεταλμένος και εκτελούσε υπηρεσία κατά τη διάρκεια των αγώνων, εμφανίστηκε ως αγωνιζόμενος στο αγώνισμα του δρόμου.

⁸³ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 28.

⁸⁴ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 34-44.

⁸⁵ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», ό.π., σελ. 13-14.

⁸⁶ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 37.

⁸⁷ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 59-63.

Με κλήρωση ορίστηκαν, η σειρά και η θέση κάθε αθλητή, από τους αθλοθέτες. Η έναρξη και το τέλος κάθε αγώνα ανακοινώνονταν από κήρυκα. Σχετικά με τις καιρικές συνθήκες των αγώνων, δεδομένου ότι διεξήχθησαν μήνα Νοέμβριο, δεν ήταν ευνοϊκές. Η παρουσία, ωστόσο, του βασιλικού ζεύγους, αλλά και του κόσμου, έδιναν μία αίσθηση νίκης της διοργάνωσης.

Πρώτοι στη σειρά των αγωνισμάτων που πραγματοποιήθηκαν⁸⁸, την 26^η Οκτωβρίου, μία εβδομάδα δηλαδή πριν από τη διεξαγωγή των Αγώνων, ήταν οι «ιππευτικοί και οι αμαξοδρομικοί αγώνες». Η υπεύθυνη Επιτροπή ήταν στρατιωτική και γι' αυτό το λόγο διακρίθηκαν για την οργάνωση, την πειθαρχία και την τάξη που επικράτησε. Νικητής στην πρώτη κατηγορία των ιππικών αγώνων ήταν ο Εμμανουήλ Αργυρόπουλος με έπαθλο ένα ζευγάρι πιστόλια. Στη δεύτερη κατηγορία νικητής ήταν ο αμαξάς Ηλίας Βούλγαρης, με χρηματικό έπαθλο 300 δρχ. μετρητά. Οι «γυμνικοί» αγώνες, πραγματοποιήθηκαν 15 Νοεμβρίου 1859, με πρώτο αγώνισμα το τρέξιμο. Στη συνέχεια, τελέστηκαν οι αγώνες ακοντίου, άλματος και ιστού. Υπήρξαν και αγωνίσματα εκτός προγραμματισμού, αυτοσχεδιασμοί.

Η πρώτη Ζάππειος Ολυμπιάς δεν στέφθηκε από επιτυχία. Υπήρξαν προβλήματα τόσο στην οργάνωση όσο και στη διεξαγωγή των Αγώνων. Αυτές οι δυσκολίες προκάλεσαν δυσaréσκεια σε αγωνιζόμενους, οργανωτές και κοινό. Ο τύπος της εποχής άσκησε αρνητική κριτική.

Στις 15 Νοεμβρίου του 1870 τελέστηκε η επόμενη Ολυμπιάδα⁸⁹ με μια σημαντική διαφορά, ο Ε. Ζάππας είχε αποβιώσει. Επίσης, ένα νέο στοιχείο στη Δεύτερη Ολυμπιάδα ήταν ότι οι αγώνες τελέστηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Το Παναθηναϊκό Στάδιο συνέδεε το αρχαίο ένδοξο παρελθόν επομένως η διεξαγωγή των αγώνων εκεί είχε τεράστια σημασία. Οι αγώνες κανονικά θα έπρεπε να διεξαχθούν το 1863. Οι εξελίξεις όμως στον ελλαδικό χώρο σταμάτησαν όλες τις διαδικασίες της Επιτροπής Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων. Με χρήματα του κληροδοτήματος Ζάππα και με την παρέμβαση του βασιλιά Γεωργίου αναστυλώθηκε το στάδιο και στήθηκαν ξύλινες εξέδρες για τους επισήμους. Επίσης, κατασκευάστηκε μαρμαρίνη γέφυρα στον Ιλισό ποταμό, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των θεατών στο στάδιο.

Κατά την Β' Ολυμπιάδα θεσπίστηκαν η υποχρεωτική εκγύμναση των αθλητών, η ομοιόμορφη ενδυμασία τους, το τελετουργικό των αγώνων, ο όρκος του αθλητού. Την οργάνωση των αγώνων ανέλαβαν ο Ιούλιος Ένιγγ και ο Δανιήλ Τζιώτης.

Η επιτυχία των αγώνων ήταν γεγονός. Το σύνολο του Τύπου της εποχής στήριξε και εγκωμίασε τους αγώνες. Η Ζάππειος Ολυμπιάδα ήταν το έναυσμα για να ξεκινήσουν οι σκέψεις για τη γυμναστική. Η Επιτροπή των Αγώνων πρότεινε τη δημιουργία νέων γυμναστηρίων σε πρωτεύουσες νομών και τη δημιουργία αθλητικών θεσμών με επίσημο χαρακτήρα σε κάθε δημοτικό σχολείο. Η επιτυχία ενθάρρυνε την Επιτροπή των Ολυμπίων, προκειμένου να ανασυσταθούν οι Ολυμπιακοί αγώνες και να ιδρυθεί Στάδιο, σύμφωνα με τη διαθήκη του Ε. Ζάππα.

Τους αγώνες στήριξαν είκοσι πέντε χιλιάδες θεατές. Σύμφωνα με την προκήρυξη της Επιτροπής, πέραν από τους γυμναστικούς αγώνες, υπήρξαν λεμβοδρομικοί, κολυμβητικοί, ιππικοί και αμαξοδρομικοί⁹⁰. Επίσης, στο αγωνιστικό πρόγραμμα συμπεριελήφθηκαν αγώνες διαύλου, άλματος τριπλού μετά ρύμης, άλματος απλού μετά ρύμης, πάλης ορθής, δισκοβολίας, ακοντισμού, άλματος επί κοντώ υπέρ τάφρον, αναρριχήσεως επί καλώ και «διεγκυστίνδος. Η Β' Ολυμπιάς ήταν επιτυχής παρά

⁸⁸ Βλ Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη Ιστορία», όπ.π., σελ. 38.

⁸⁹ Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», όπ.π., σελ. 63-65.

⁹⁰ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ 39-40.

το χρονικό διάστημα που τελέστηκαν οι αγώνες (μήνας Νοέμβριος). Το εναρκτήριο αγώνισμα ήταν ο δρόμος και η ολοκλήρωση της αθλητικής διαδικασίας πραγματοποιήθηκε με την πάλη. Οι Νικητές ήταν : στο «δίαιτο» ο Ευάγγελος Σκορδαράς, στο «άλμα τριπλούν» και «άλμα τριπλούν υπερ τα εσκαμμένα», ο Γ. Τσαντήλας. Στην «πάλη μετ'αλινδήσεως» και στο «άλμα επί κοντώ» ο Κ. Καρδαμυλάκης, στη δισκοβολία και στον «ακοντισμό επί σκοπόν» ο Καλλιπολίτης, στην «αναρρίχηση επί ιστού» ο Θεοφάνης Τρούγκας, και στην «διελκυνστίδα» ο Ιωάννης Ψύχας. Δεν υλοποιήθηκαν οι προτάσεις και δεν προέκυψαν σημαντικά γυμναστικά γεγονότα, μετά τη λήξη των Β' Ολυμπίων.

Το έτος 1875⁹¹ πραγματοποιήθηκε η Γ' Ολυμπιάδα.. Ο Ιωάννης Φωκιανός αναδείχθηκε μέσα από τα Γ' Ολύμπια τα οποία έμελλε να εδραιώσει και να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα αθλητικά δρώμενα. Ο Ι. Φωκιανός επιχείρησε να προσδώσει πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα των αθλητών. Δεν έγιναν σημαντικές αλλαγές στο πρόγραμμα, εκτός από την προσθήκη στους «γυμνικούς αγώνες», της «αναβάσεως επί κεκλιμένου ιστού», όπως και νέες ασκήσεις της μεθοδικής ενοργάνου γυμναστικής με βάση στο γερμανικό σύστημα. Σε αυτούς τους αγώνες συμμετείχαν και αθλητές της σκοποβολής. Οι κανονισμοί, αν και δεν ήταν κάτι καινούριο, απλοποιήθηκαν σε σχέση με τους κανονισμούς του 1870, με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερους αθλητές, ειδικά φοιτητές και νέους. Υπήρξε ένας ειδικός κανονισμός «Προσωρινού Γυμναστηρίου των Ολυμπίων», ωστόσο το γυμναστήριο δεν κατασκευάστηκε.

Οι αθλητές έκαναν την προετοιμασία τους κοντά στο Πτωχοκομείο γυμναστήριο με επιβλέποντα τον Ι. Φωκιανό και άλλους γυμναστές. Παράλληλα τους αθλητές παρακολουθούσαν ο Τύπος της εποχής και οι αθλητικοί παράγοντες. Οι διαγωνιζόμενοι αθλητές ήταν ενήλικες και προέρχονταν από τα σχολεία και το πανεπιστήμιο. Ο Φωκιανός συμπεριέλαβε και εισήγαγε νέα αγωνίσματα⁹², άσκηση σε μονόζυγο και δίζυγο.

Οι εξελίξεις της εποχής οδήγησαν στην ιδεολογία του σύγχρονου διεθνούς αθλητισμού από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και των ΗΠΑ. Υπήρχαν επιρροές εμφανείς από τον ανερχόμενο αθλητισμό στην Ευρώπη αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αγώνες τελέστηκαν τη 18η Μαΐου 1875, όλοι οι αθλητές έκαναν την εμφάνισή τους με ειδικές στολές. Οι αγώνες πραγματοποιήθηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Οι νικητές ήταν : ο Βασίλειος Τρίγκας στο δρόμο, ο Αλ. Πετσάλης στο άλμα επί κοντώ. Ο Μιχ. Τζαβάρας ήταν και ο μοναδικός που συμμετείχε – νικητής στον «ακοντισμό επί σκοπόν» και στην πάλη. Στην «αναρρίχηση επί ιστού» νικητής ήταν ο Κωνσταντίνος Σούτσος, ο Ζήσης Σαρόπουλος στη δισκοβολία. Στην «ανάβαση επί κεκλιμένου ιστού» ο Α. Ιωαννίδης και στην αναρρίχηση ο Κ. Μολακίδης.

Ο Ι. Φωκιανός είχε στηρίξει την προσπάθεια των αγώνων, με την ελπίδα της μελλοντικής γυμναστικής δράσεως. Θεωρήθηκε υπεύθυνος για τη διάδοση της γυμναστικής στη νεολαία στο χώρο σπουδών. Ο στόχος τους ήταν οι νέοι να συνδυάζουν τη γυμναστική και τις σπουδές. Αυτό το πέτυχε γιατί όλοι οι αγωνιζόμενοι ήταν αθλητές στο Δημόσιο Γυμναστήριο και παράλληλα ήταν πανεπιστημιακοί φοιτητές συνδυάζοντας άσκηση με σπουδή. Οι Αγώνες έδωσαν την ευκαιρία στους νέους να ενταχθούν στον αθλητισμό και να διαδραματίσουν σπουδαία ρόλο στα αθλητικά, κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα.

Για να τελεστούν τα Δ' Ολύμπια⁹³ του Ε. Ζάππα, χρειάστηκε να περάσουν δεκαπέντε χρόνια σε συνδυασμό με την εορτή της 25ετηρίδος του βασιλέως Γεωργίου και

⁹¹ Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 66-68.

⁹² Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 41.

⁹³ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 68-72.

την ολοκλήρωση – παράδοση του Ζαπείου Μεγάρου. Η Επιτροπή Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων πρότεινε και φρόντισε να δημιουργήσει γυμναστήριο, το οποίο θα αναλάμβανε το υπουργείο Παιδείας. Πρώτος Έλληνας γυμναστής ανέλαβε ο Δανιήλ Τζιώτης, αφού πριν στη διεύθυνση υπήρχε ειδική επιτροπή – η οποία αργότερα προσέλαβε τον Ελβετό γυμναστή Λουδοβίκο Μπορέλ. Με το θάνατο το Μπορέλ, ανέλαβε τη διοίκηση του γυμναστηρίου ο Ι. Φωκιανός. Η διεξαγωγή των αγώνων ορίστηκε με Βασιλικό Διάταγμα από το 1885 για τον Οκτώβριο του 1887. Η Επιτροπή Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων σε συνεργασία με το υπουργείο Εσωτερικών εισηγήθηκαν την αναβολή των αγώνων για ένα έτος «...διότι αι προς τούτο προκαταρκτικά και παρασκευαστικά ενέργειαι δεν συνεπληρώθησαν...». Το 1887 ψηφίστηκε ιδιαίτερος νόμος για τη διοίκηση της περιουσίας του Ε. Ζάππα που είχε δωρίσει στο ελληνικό κράτος. Μετά από ένα έτος, εκδόθηκε διάταγμα, το οποίο ανακοίνωνε το πρόγραμμα των εγκαίνιων του Ζαπείου Μεγάρου αλλά και την έναρξη των Δ' Ολυμπίων (δεύτερη Κυριακή Οκτωβρίου του 1888). Στη συνέχεια θα δημοσιευθούν στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως οι «κανονισμοί», για την τέλεση της Δ' Ολυμπιάδας.

Μετά από όλες τις απαιτούμενες διαδικασίες και ένα πολύ καλά οργανωμένο πρόγραμμα, ακολούθησε ακόμη μία αναβολή της τέλεσης των αγώνων. Ο Φωκιανός με την επανεμφάνισή του βοήθησε και οργάνωσε ο ίδιος τους αγώνες μετά από ένα έτος (1889), με τη συμμετοχή κυρίως μαθητών, φοιτητών αλλά και θαμώνων από το γυμναστήριό του. Η Ελλανόδικος Επιτροπή απαρτιζόταν από τους, Ιωάννη Πανταζίδη, Κωνσταντίνο Γραμματικόπουλο και Νικόλαο Πύργο. Οι αθλητές που συμμετείχαν στους αγώνες ήταν τριάντα. Οι αγώνες άρχισαν να τελούνται το 1889 στο γυμναστήριο του Ι. Φωκιανού. Παρόντες ήταν υπουργοί και επίσημοι αλλά και θεατές. Οι θεατές είχαν κατακλύσει τον αγωνιστικό χώρο και δεν επέτρεπαν στους αθλητές να αγωνιστούν. Όπως ήταν αναμενόμενο οι αγώνες διεκόπησαν και προγραμματίστηκαν να επαναληφθούν την επόμενη Δευτέρα, με καλύτερη οργάνωση ειδικά σε ό,τι αφορά τους θεατές. Η επανάληψη των αγώνων ήταν επιτυχής, ολόκληρος ο αθηναϊκός Τύπος έγραψε για μια υποδειγματική διοργάνωση, την οποία μάλιστα και επαίνεσε. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά δώδεκα αγωνίσματα. Οι νικητές ήταν, στο δρόμο ο Ιωάννης Κρητικός – αργότερα γυμναστής και ιδρυτής του Παναχαϊκού Γυμναστικού Συλλόγου, στη δισκοβολία, ο Σπύρος Αρβανίτης, στο «άλμα επί κοντώ υπέρ τάφρον» ο Σπυρίδων Αλφαρόπουλος, στο «άλμα υπερ εφελτήριον», ο Απόστολος Πικιός ο μετέπειτα καθηγητής πανεπιστημιακού γυμναστηρίου. Στη λιθοβολία, νικητής αναδείχθηκε ο Γ. Τσεπετάκης, στο «άλμα επί κοντώ υπέρ σχοινίου» ο Επαμεινώνδας Δροσίου, στις «ασκήσεις επί διζύγου», ο Θεοφάνης Θεοδότου. Στα αγωνίσματα άρσης βαρέων, «δια της μιας χειρός» και «δι' αμφοτέρων των χειρών», οι νικητές αντίστοιχα ήταν, ο Αναστάσης Φιλαδελφεύς και ο Λάζαρος Μουσιού.

Η διεξαγωγή των Ολυμπίων⁹⁴ στάθηκε πρόδρομος για τον μελλοντικό αθλητισμό και για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 στην Αθήνα. Δημιουργήθηκε ενδιαφέρον για τις νέες αθλητικές εγκαταστάσεις και αθλητικούς χώρους. Δεδομένο είναι ότι όλοι οι παράγοντες απέκτησαν πολύτιμη εμπειρία, με τις Ζάππειες Ολυμπιάδες και τις πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν και που αποτέλεσαν τη βάση για τους Δ.Ο.Α του 1896. Το 1881, για πρώτη φορά, η Αγγλική Olympic Society σε συνεργασία με την Ελληνική Ζάππειο Επιτροπή, ξεκίνησαν την ιδέα διοργάνωσης Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η συζήτηση Αγγλικής και Ελληνικής Επιτροπής με στόχο την ιδέα για διοργάνωση Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων, πραγματοποιήθηκε έντεκα χρόνια πριν από την πρόταση του βαρώνου Πιερ ντε Κουμπερτεν.

---

⁹⁴ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 44.

Ο Φωκιανός το 1890⁹⁵, επανέλαβε σε κεντρικό γυμναστήριο αγώνες αθλητικούς δίπλα στο Παναθηναϊκό στάδιο, στις 19 Μαΐου και συγκεκριμένα το 1890. Το 1891 ιδρύθηκε ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος από γυμναστές της Αθήνας και πρόεδρο τον Φωκιανό. Το 1893 ιδρύθηκε ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος από αποχώρηση ορισμένων μελών του Πανελληνίου. Οι δύο σύλλογοι απέκτησαν ιδιότητα γυμναστήρια.

Οι Ολυμπιάδες του Ζάππα υπήρξαν η αρχή για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896. Η διάκριση μεταξύ ερασιτεχνών και επαγγελματιών, ο Ολυμπιακός Ύμνος, η ορκωμοσία, οι τελετές ενάρξεως και λήξεως, τα διπλώματα, τα μετάλλια, οι αθλητικές ενδυμασίες, ακόμη και οι χορηγοί, ήταν μερικά από τα χαρακτηριστικά που κληροδοτήθηκαν από τις Ζάππειες Ολυμπιάδες στις Διεθνείς, που ξεκίνησαν το 1896. Επίσης και πολλά αγωνίσματα που συνεχίζουν να υπάρχουν στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, έχουν καταγωγή από τα Ζάππεια. Οι Ολυμπιάδες του Ζάππα συνέβαλαν στην τελική διαμόρφωση της κοινής γνώμης για τον Ολυμπισμό που υποδέχθηκε με ενθουσιασμό τους πρώτους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες στην Αθήνα το 1896.

---

⁹⁵ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 45-46.

Μέρος Δ΄

Δημήτριος Βικέλας (1835-1908)

Κεφάλαιο Ι

Ο Δημήτριος Βικέλας⁹⁶ και η εποχή του

Ο Δημήτριος Βικέλας γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου, ένα από τα σημαντικότερα εμπορικά λιμάνια της εποχής, το 1835. Ανήκε σε οικογένεια εμπόρων, οι οποίοι δραστηριοποιούνταν στον ελλαδικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό. Ο πατέρας του καταγόταν από τη Βέροια⁹⁷, της οικογένειας Μπικέλα ή Μπεκέλα. Η μητέρα του καταγόταν από τα Ιωάννινα, της οικογένειας Μελά. Αμφότερες οι οικογένειες είχαν σημαντική εθνική, κοινωνική και λογοτεχνική δράση. Από τις συχνές μετακινήσεις του και τις αλλαγές τόπων διαμονής⁹⁸ (Σύρος, Κωνσταντινούπολη, Οδησός), λόγω των εμπορικών υποχρεώσεων της οικογένειάς του δεν του επέτρεψαν να δεχθεί συστηματική εκπαίδευση⁹⁹. Η μετέπειτα ζωή του Βικέλα και το παρελθόν της οικογένειάς του δεν τον συνδέει με τη Σύρο, παρόλο που οι αναμνήσεις του και τα σχολικά χρόνια ήταν στον τόπο γέννησής του. Ο ίδιος αναφέρει: «Δεν έχω ρίζας εκεί. Ούτε προς την Κωνσταντινούπολιν συνδέομαι δια δεσμού οιοδήποτε, μολοντί εκεί εγεννήθησαν αμφότεροι οι γονείς μου. Αλλ' ο μὲν εκ μητρός πάππος μου εγεννήθη στα Ιωάννινα, ο δε εκ πατρός εις Βέροιαν... Εάν ήτο δυνατόν έτι να στήσω την σκηνήν μου εις Βέροιαν, εκεί ήθελα ανεύρει την πατρίδα, καθόσον εκεί συγκεντρώνονται αι οικογενειακαί μου παραδόσεις. Δεν ότι εκείθεν καταγόμεθα... Πάντοτε συγκαταλέγομαι μεταξύ των Μακεδόνων».

Η μητέρα του, η οποία διακρινόταν για το υψηλό της πνευματικό επίπεδο, καλλιέργησε από νωρίς την έμφυτη κλίση του Δ. Βικέλα στα γράμματα». Όταν ο Δ. Βικέλας ήταν σε ηλικία τεσσάρων ετών, η οικογένειά του εγκατέλειψε τη Σύρο, παρέμεινε στο Ναύπλιο για ένα έτος και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ο Δ. Βικέλας διδάσκεται από την μητέρα του κατ' οίκον. Η μητέρα του, ήταν εκείνη που άσκησε επιρροή στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και ενδυνάμωσε την φυσική κλίση του στα φιλολογικά ενδιαφέροντα. Η συνεχής φοίτηση του Βικέλα σε σχολεία δεν ξεπέρασε τα τέσσερα χρόνια, αιτία ήταν οι συνεχείς μετακινήσεις των γονιών του λόγω των εμπορικών υποχρεώσεων του πατέρα του, όπως και λόγοι υγείας ανάγκαζαν τον ίδιο να διακόπτει τις σπουδές του. Μετά από εννιά χρόνια στην Κωνσταντινούπολη, η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην Οδησό το 1849. Πολύ σύντομα η μητέρα με τα παιδιά επέστρεψαν στην Ερμούπολη, όπου ο Βικέλας ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του¹⁰⁰ στο Γυμνάσιο Ερμούπολης και στο ιδιωτικό «Λύκειο» του Χρήστου Ευαγγελίδη. Σε συνεργασία με τον Εμμανουήλ Ροΐδη, εκδίδουν την μαθητική εφημερίδα «Λυκείου Μέλισσα». Σε ηλικία 17 ετών¹⁰¹, προσελήφθη στην υπηρεσία καταστημάτων από τους θείους του σιτεμπόρους Αδελφούς Μελά, οι οποίοι βρίσκονταν στο Λονδίνο. Παράλληλα παρακολουθούσε μαθήματα στο University College¹⁰². Αργότερα έγινε συντάκτορας των

⁹⁶ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 55-56.

⁹⁷ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», ό.π., σελ. 47-52.

⁹⁸ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004, σελ. 98-112.

⁹⁹ Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003, σελ. 28, 31.

¹⁰⁰ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 81-84.

¹⁰¹ Βλ. Παράρτημα, Τεκμήρια –Ντοκουμέντα- Χειρόγραφα, από το «Τμήμα Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης» Αθήνα, έπειτα από την σχετική άδεια που έλαβα για τη χρήση των φωτογραφικών λήψεων στην παρούσα διατριβή.

¹⁰² Βλ. Γιακουμέλος Α., «Αφιέρωμα στην επέτειο των 100 χρόνων από τον θάνατο του Δημήτριου Βικέλα», Στρατιωτική Επιθεώρηση, Ιούλιος-Αύγουστος 2008.

θείων του. Είκοσι τέσσερα χρόνια παρέμεινε στο Λονδίνο και συνδέθηκε με τη ζωή, τα προβλήματα αλλά ακόμη και τη νοοτροπία της ομογένειας.

Το 1876 εγκατέλειψε οριστικά το εμπόριο. Οικονομικά ανεξάρτητος έφτασε στην Ελλάδα, όπου και σκόπευε να εγκατασταθεί. Όμως η σύζυγος του έπασχε από μία ανίατη ψυχική ασθένεια και επισκέφθηκαν το Παρίσι όπου παρέμειναν εκεί ως το θάνατό της. Ο Δ. Βικέλας επισκεπτόταν συχνά την Αθήνα όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα το 1897. Από νωρίς έδειξε το λογοτεχνικό του ταλέντο¹⁰³ συγγράφοντας, στη δημοτική γλώσσα, έργα ποίησης, πεζογραφίας, περιηγήσεις, ιστορικές μελέτες. Σε ηλικία 14 ετών, μαθητής στο Λύκειο Ευαγγελίδου στη Σύρο, έγραψε το πρώτο του ποίημα. Μετέφρασε, επίσης, έργα μεγάλων συγγραφέων. Υπήρξε μέλος πνευματικών συλλόγων, κυρίως στο Παρίσι και το Λονδίνο όπου διέμεινε για μεγάλα διαστήματα, είχε επαφές με προσωπικότητες του Ευρωπαϊκού πολιτικού και πνευματικού κόσμου. Μετέφρασε από τα γαλλικά την τραγωδία του Ρακίνα «Εσθήρ», προκειμένου να ανέβει σε μια σχολική παράσταση στην Ερμούπολη. Το έργο του «Λουκής Λάρας», δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στην «Εστία» το 1879. Ένα από τα συγγράμματά του, το οποίο τον έκανε και ιδιαιτέρως γνωστό στο αναγνωστικό κοινό ήταν «ο Γεροστάθης».

Η λογοτεχνική του δράση διήρκεσε πενήντα επτά έτη, από το 1851 ως το θάνατό του το 1908.

Ο Δ. Βικέλας ήταν, επίσης, ενεργό μέλος και από τους κυριότερους παράγοντες του Αθηναϊκού «Συλλόγου προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» και άλλων Εταιριών. Υποστήριζε σε κάθε ευκαιρία τον Ελληνισμό. Η οικονομική του ευρωστία βοήθησε στην ενίσχυση των ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό. Επίσης η αγάπη του για τα βιβλία τον ώθησαν να ιδρύσει το «Σύλλογο προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων». Ο οραματιστής, Δημήτριος Βικέλας διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πρωτοβουλία για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, στην Αθήνα το 1896. Εκπροσώπησε, ως επιφανής του ελληνισμού της διασποράς, τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο στο διεθνές αθλητικό συνέδριο στο Παρίσι, στις 16 – 24/6 1894. Η επιλογή αυτή έγινε από τον Ι. Φωκιανό. Υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Στον Δ. Βικέλα οφείλεται η επιλογή της πόλης των Αθηνών ως τόπος διεξαγωγής των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Πίστευε ότι οι Αγώνες θα συνέβαλαν στην εθνική ανάταση των Ελλήνων σε μία δύσκολη περίοδο. Θεωρούσε ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα αποτελούσαν «σύνδεσμον νέων μεταξύ Ελλάδος και Ευρώπης» και «ευκαρίαν δια την κατάταξιν ημών εις την ευρωπαϊκήν ολομέλειαν». Έτσι, αφοσιώθηκε στην προετοιμασία της διοργάνωσης ξεπερνώντας με σύνεση, ευθύνη, υπομονή και επιμονή τα αναφυόμενα οξύτατα προβλήματα. Άνθρωπος με βαθιά αγάπη προς την πατρίδα ο Δ. Βικέλας παρακολουθούσε τις εξελίξεις, κυρίως στα εθνικά θέματα και βοηθούσε με κάθε τρόπο στην προώθησή τους. Έντονη ήταν επίσης η πολιτιστική και κοινωνική δράση που ανέπτυξε, κυρίως, μετά τη μόνιμη εγκατάστασή του στην Αθήνα, το 1897. Απεβίωσε στην έπαυλη του Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη στην Κηφισιά στις 7 Ιουλίου του 1908, σε ηλικία 73 ετών¹⁰⁴.

---

¹⁰³ Βλ. Γιακουμέλος Α., «Αφιέρωμα στην επέτειο των 100 χρόνων από τον θάνατο του Δημήτριου Βικέλα», όπ.π., σελ. 42-49.

¹⁰⁴ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 55-56.

1852. Ο Δ. Βικέλας άρχισε να εργάζεται στο εμπορικό κατάστημα της εταιρίας «Ανεψιοί Μαύρου», στο Λονδίνο. Μετά από εξάμηνη μαθητεία έγινε υπάλληλος και πολύ αργότερα συνέναιρος στον εμπορικό οίκο των θείων του, «Αδελφοί Μελά». Παράλληλα έκανε εγγραφή στο University College και παρακολούθησε μαθήματα βοτανικής. Σε δύο χρόνια πήρε το «Δίπλωμα Βοτανικής» που αποτέλεσε το μοναδικό τίτλο σπουδών που απέκτησε ο Δ. Βικέλας. Ταυτόχρονα, μελετούσε ιστορικά συγγράμματα, λογοτεχνικά και φιλολογικά έργα, μετέφρασε αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, Όμηρο, Θεόκριτο, αλλά και ξένους, Μπερνς, Όσσιαν, Γκαίτε, Αλφιέρι, Σημειώσεις των αναγνώσεών του διασώζονται στο αρχείο του. Για αυτή την εποχή σημειώνει: «Καταγινόμενος εκ παραλλήλου εις το εμπόριον και τα γράμματα, θα εγινόμην και έμπορος ατελής και ατελής λόγιος». Ενδιαφερόταν πολύ περισσότερο για τα γράμματα παρά για το εμπόριο και τα πλούτη. Γράφει : «Η κλήσις μου παιδιόθεν ήτο προς τα γράμματα εν γένει, η δε μικράν μου πείρα με είχεν διδάξει, ότι και άνευ συστηματικής παιδεύσεως δύναται τις να αποκτήση γνώσεις, αρκεί να έχει την όρεξιν...». Την ίδια άποψη με τον Βικέλα είχε και ο θείος του Λέων Μελάς.

1855. Παίρνει μέρος στον Ράλλειο ποιητικό διαγωνισμό. Το ποίημά του με τίτλο «Αναμνήσεις της Πριγκήπου», το εμπνεύστηκε από το ταξίδι που πραγματοποίησε στην Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να συναντήσει τους γονείς του. Άρχισαν να δημοσιεύονται ποιήματά του, στην «Πανδώρα», κάποια γραμμένα στην καθαρεύουσα και κάποια στη δημοτική.

Με γραπτά κείμενα και ομιλίες στα αγγλικά και στα γαλλικά, υπερασπίζεται τα ελληνικά δίκαια στο θέμα του «Ανατολικού Ζητήματος». Η μελέτη του με τίτλο «Ο ρόλος και οι επιδιώξεις της Ελλάδος στο Ανατολικό Ζήτημα» παρουσιάστηκε σε κοινό στην αίθουσα της «Ιστορικής Εταιρίας» του Παρισιού και αργότερα δημοσιεύθηκε στο περιοδικό της «Εταιρίας» και στην αθηναϊκή εφημερίδα «Ακρόπολις».

1862. Ο Βικέλας ζει στο Λονδίνο. Στην Ελλάδα γίνεται μεταπολίτευση, ο Όθωνας εγκαταλείπει τη χώρα και τον θρόνο. Πραγματοποιείται σχηματισμός Κυβέρνησης από τον Κ. Κανάρη. Ο Βικέλας κάνει ενέργειες ώστε η ελληνική κοινότητα στο Λονδίνο να ενισχύσει την προσωρινή Κυβέρνηση. Επίσης, κάνει και την πρώτη παρέμβαση στο χώρο της Παιδείας. Ενισχύει οικονομικά τα Πανεπιστήμια. Κυκλοφορεί στο Λονδίνο η ποιητική του συλλογή «Στίχοι».

1865. Ο Βικέλας υποστηρίζει την Επανάσταση των Κρητών. Λαμβάνει μέρος σε εράνους στο Λονδίνο με στόχο να ενισχύσει οικονομικά την Επανάσταση και συγκροτεί παράλληλα επιτροπή συμπαραστάσης προς τους επαναστατημένους Κρητικούς οι οποίοι επιθυμούσαν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Δημοσιεύει άρθρα σε αγγλικές εφημερίδες και περιοδικά της Νέας Υόρκης υπέρ της Μεγάλης Κρητικής Επανάστασης με την υπογραφή, "Ένας Έλληνας – A Greek". Από εκείνη την περίοδο ανέπτυξε δεσμό με τους Κρητικούς και την Κρήτη που κορυφώνεται με την προσφορά από τον ίδιο της βιβλιοθήκης του στο Ηράκλειο (Βικελαία Βιβλιοθήκη).

1866. Νυμφεύτηκε την Καλλιόπη Γεραλοπούλου, κόρη εύπορου μεγάλεμπορου του Λονδίνου.

---

¹⁰⁵ Βλ. Συμμετοχή του Βικέλα σε Εθνικούς Αγώνες Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», εκδ. Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1996,σελ. 55-57.

1877. Αρθρογραφεί στους «Times» του Λονδίνου, «Υπέρ των ελληνικών εν γένει δικαίων».

1887. Απονέμεται στον Βικέλα μετά από πρόταση του Χ. Τρικούπη ο χρυσός σταυρός του Σωτήρος, «ως αντίδωρο για τις υπέρ των ελληνικών γραμμάτων και των εθνικών συμφερόντων ενέργειες του».

1889. Προεδρεύει σε συμπόσιο για την 25η Μαρτίου. Η ομιλία του δημοσιεύεται στην Εφημερίδα Αθηνών και μεταφρασμένη στη γαλλική «Revue Bleue». Τον Μάιο του ίδιου έτους παρίσταται στην καθέλκυση του πρώτου από τα τρία θωρηκτά «Υδρα», «Σπέτσαι» και «Ψαρά», τα οποία έχουν παραγγελθεί από το ελληνικό κράτος στα γαλλικά ναυπηγεία Σαιν Ζαιρ.

1894 -Μάϊος. Ο σύμβουλος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, Αλέξανδρος Ραγκαβής έστειλε επιστολή στον Έλληνα λόγιο και αντιπρόεδρο του Συλλόγου προς ενθάρρυνση των ελληνικών σπουδών στη Γαλλία Δ. Βικέλα. Με την επιστολή του ζητούσε να εκπροσωπήσει τον ΠΓΣ και ειδικότερα τον Ι. Φωκιανό στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο, για τη μελέτη και τη διάδοση των αρχών του φιλαθλητισμού της Σορβόνης. Ο Βικέλας έπειτα από κάποιους προσωπικούς προβληματισμούς αποδέχτηκε την πρόταση.

14 Ιουνίου 1894. Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν, επίτιμο μέλος του ΠΓΣ, ευχαρίστησε τον Βικέλα για τη συμμετοχή του και τον χαρακτήρισε «ως εξόχως διακεκριμένον άνδρα».

16 Ιουνίου. Ο Βικέλας ορίστηκε πρόεδρος της μιας εκ των δύο επιτροπών του Συνεδρίου. Το άρθρο 10 προέβλεπε τη σύσταση ειδικής προπαρασκευαστικής επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων.

18 Ιουνίου. Ο Βικέλας, μέσω επιστολής, ανακοίνωσε στον Φωκιανό την πρόθεσή του, να συμπεριλάβει την Αθήνα στον κατάλογο των πρωτευουσών όπου θα τελούνται οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

23 Ιουνίου. Ο Βικέλας έκανε την πρόταση του, η οποία έγινε ομόφωνα αποδεκτή από τους Συνέδρους και έστειλε την επόμενη ημέρα στον Ι. Φωκιανό, το τηλεγράφημα στο οποίο γνωστοποιούσε την σύμφωνη γνώμη του Συνεδρίου, να τελεστούν οι Αγώνες στην Αθήνα το 1896. Ο Βικέλας, ο Κουμπερντέν, ο Καγιό και ο Σλόαν συναντήθηκαν στο σπίτι του Βικέλα στο Παρίσι, στην οδό Βαβυλώνος 4, όπου κατά τον Κουμπερντέν τέθηκαν τα θεμέλια της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής.

1894 –Ιούλιος. Μετά το τέλος του Συνεδρίου, ο Βικέλας ζήτησε και έλαβε υποστήριξη από τον τότε διάδοχο Κωνσταντίνο, μέσω του υπασπιστή του Κ. Σαπουτζάκη.

13/25 Σεπτεμβρίου 1894. Ο Βικέλας έφτασε στην Αθήνα και ήρθε σε επαφή με παράγοντες και φορείς της δημόσιας ζωής. Ο πρωθυπουργός, Χ. Τρικούπης, ήταν θετικά προσκείμενος για την τέλεση των Αγώνων, αλλά δεν ήθελε να επιβαρυνθεί η χώρα στην τότε δυσχερή οικονομική της κατάσταση. Παράλληλα αλληλογραφούσε με τον Κουμπερντέν και προετοίμαζε την έλευση του Γάλλου στην Αθήνα, η οποία ήταν προγραμματισμένη για το Νοέμβριο του 1894.

14 Οκτωβρίου 1894. Τηλεγράφημα από το Παρίσι πληροφόρησε το Βικέλα ότι επιδεινώθηκε η υγεία της συζύγου του. Ο ίδιος έσπευσε κοντά της. Έντεκα ημέρες αργότερα η Καλλιόπη κατέληξε.

27 Οκτωβρίου 1894. Ο Κουμπερντέν έφθασε στην Αθήνα. Ο Βικέλας απουσίαζε λόγω του θανάτου της συζύγου του. Ο Τρικούπης στη συνάντηση που είχε με τον Κουμπερντέν, του εξήγησε τους οικονομικούς λόγους για τους οποίους δεν μπορούσε η ελληνική κυβέρνηση να στηρίξει τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Η εναλλακτική λύση για τον Κουμπερντέν ήταν η Βουδαπέστη. Ο Γάλλος προετοίμασε ένα χαμηλό προϋπολογισμό 250.000 δρχ. και τον παρουσίασε σε μια διάλεξη στον «Παρνασσό». Για κάθε κίνησή του ενημέρωνε τον Βικέλα.

25 Δεκεμβρίου 1894. Ο Βικέλας ήρθε στην Αθήνα και ξεκίνησε τον αγώνα, με σκοπό την άρτια τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων.

13 Ιανουαρίου 1895. Συνεδριάζει η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων στο Ζάππειο. Πρόεδρος ήταν ο διάδοχος Κωνσταντίνος, Γενικός Γραμματέας ο Τιμολέων Φιλήμων και Ταμίας ο Παύλος Σκουζές. Τα μέλη ήταν δώδεκα. Ο Βικέλας έγραψε στον Κουμπερντέν και τον ενημέρωσε σχετικά. Η ΕΟΕ ανέθεσε την ευθύνη της διοργάνωσης σε επιτροπές των Δήμων και στο εξωτερικό στις Πρεσβείες και στα Προξενία.

Φεβρουάριος 6/18/1895. Ο Βικέλας επιστρέφει στο Παρίσι με τις ευχές και την ένθερμη υποστήριξή του ελληνικού λαού.

5 Απριλίου 1895. Ο Δ. Βικέλας πραγματοποίησε αποκαλυπτική ομιλία προς τους Έλληνες σπουδαστές και τον σύνδεσμο τους, σχετικά με την πρωτοβουλία του για την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα

19 Απριλίου 1895. Ο Βικέλας εκλέγεται πρόεδρος του «Συλλόγου προς ενθάρρυνσιν των ελληνικών σπουδών εν Γαλλία». Στις αρχές Μαΐου ο Έλληνας λόγιος ταξίδεψε και πάλι στην Αθήνα.

Ο Γ. Αβέρωφ υποστηρικτής των Ολυμπιακών Αγώνων και εθνικός ευεργέτης δώρισε το ποσό του ενός εκατομμυρίου δραχμών προκειμένου να αναμαρμαρωθεί το Παναθηναϊκό Στάδιο. Εκτός από την προσφορά του Αβέρωφ, υπήρξαν και έρανοι για τη συγκέντρωση χρημάτων και ατομικές δωρεές. Εγκρίθηκε, επίσης, η έκδοση συλλεκτικών γραμματοσήμων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Ιούνιος 1895. Ο Βικέλας επέστρεψε στο Παρίσι προκειμένου να τακτοποιήσει εκκρεμότητες για να μπορέσει ο ίδιος να διαμείνει μόνιμα στην Αθήνα. Εκείνη τη χρονική περίοδο δημοσίευσε σε αμερικανικό περιοδικό λεπτομερές άρθρο με εικονογράφηση σχετικό με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Προτείνει, ο Βικέλας στην επιτροπή και στον διαμένοντα στο Μόναχο Νικόλαο Γύζη τη φιλοτέχνηση του διπλώματος των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ο Δ. Βικέλας πριν εγκατασταθεί μόνιμα στην ελληνική πρωτεύουσα παρεμβαίνει προκειμένου να διευθετήσει το θέμα που είχε προκύψει με τη συμμετοχή ξένων στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας. Σε επιστολή ο πρέσβης στο Βερολίνο Κλέων Ραγκαβής (Σεπτέμβριος 1895) προς το Δ. Βικέλα έγραψε ότι οι Γερμανοί θεώρησαν τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων έργο γαλλικό και ότι οι Γερμανοί αθλητές λόγω του φιλογαλλισμού που επικρατούσε στην Ελλάδα δεν θα αντιμετώπιζαν θερμή υποδοχή. Ο Βικέλας παρότρυνε τον Ραγκαβή να ασκήσει πιέσεις στον γερμανικό αθλητικό κύκλο προκειμένου να συμμετάσχουν οι Γερμανοί αθλητές.

Ο Βικέλας είχε τονίσει ότι οι Έλληνες φίλαθλοι θα τιμήσουν εξίσου Έλληνες και ξένους αθλητές.

19 Φεβρουαρίου 1896. Ο Βικέλας έφτασε στην Αθήνα. Επιθεώρησε την αναμαρμάρωση του Παναθηναϊκού Σταδίου. Η αναμαρμάρωση δεν ήταν πλήρης. Ο Κουμπερντέν ειδοποίησε τον Βικέλα ότι είχε προγραμματίσει επίσκεψη στην Αθήνα στις αρχές Μαρτίου. Ο Βικέλας ασχολούνταν με τις ετοιμασίες και οργάνωνε τα πάντα για την έναρξη των Αγώνων. Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν δεν προσέφερε βοήθεια στην οργάνωση των Αγώνων, καθώς τον απασχολούσε ο επικείμενος γάμος του. Ο ίδιος έφτασε στην Αθήνα δώδεκα ημέρες πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Βικέλας από την άλλη μεριά διοργάνωσε πρόγραμμα προβολής των Αγώνων στο εξωτερικό αλλά και προσέλκυση ξένων φιλάθλων. Οι ξένοι θεατές που ταξίδευαν στην Αθήνα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες ήταν περίπου 6.000 από την Ευρώπη, 18.000 από τις ελληνικές εστίες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Δ. Βικέλας παρέμεινε στην Αθήνα μέχρι τα τέλη Ιουνίου, καθώς παρακολουθούσε το Κρητικό Ζήτημα και την νέα εξέγερση του Κρητικού λαού.

1896. Συμμετέχει και υποστηρίζει την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα και την εφαρμογή της σύμβασης της Χαλέπας.

1897. Πραγματοποιήθηκε συνέδριο στη Χάβρη. Ο Δ. Βικέλας δεν έλαβε μέρος, εξαιτίας του πολέμου με την Τουρκία. Η πρότασή του για τη Μεσοολυμπιάδα δεν παρουσιάστηκε από τον Κουμπερντέν τον οποίο είχε ενημερώσει με ακρίβεια. Στις 6 Ιουλίου με ακόμη ένα γράμμα προς τον Γάλλο, ο Βικέλας έγραψε: «δεν υπάρχει τίποτα που θα άλλαζα στα όσα σου έγραψα στις 19 Μαΐου, και τα οποία σε εκπληπαρώ να ανακοινώσεις στο συνέδριο. Γίνε πληρεξούσιός μας, γίνε ο συνήγορός μας. Ο ελληνικός λόγος δεν θα μπορούσε να είναι σε καλύτερα χέρια».

Ο Κουμπερντέν παρά τις επιστολές του Βικέλα ζητώντας του την εκπροσώπηση της πρότασης του αλλά και την υποστήριξη, τήρησε σιγή δίχως να θέσει το θέμα στο συνέδριο. Από εκείνη τη στιγμή ο Βικέλας άρχισε να σκέφτεται την παραίτησή του από τη ΔΟΕ.

Στις 18 Μαΐου με επιστολή του και πάλι στον βαρόνο έγραψε ότι η προοπτική των Ολυμπιακών Αγώνων είναι προκαθορισμένη, αυτό το οποίο δεν έχει ξεκαθαριστεί είναι το «αν η Ελλάδα αξίζει να φιλοξενεί τους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες κάθε τέσσερα χρόνια ».

1897. Γίνεται μέλος της «Εθνικής Εταιρίας», η οποία στηρίζει και ενισχύει με έμπυχο υλικό και όπλα τον Μακεδονικό Αγώνα. Διοργανώνει το πλωτό νοσοκομείο με σκοπό τη μεταφορά τραυματιών από το μέτωπο της Ηπείρου.

1898. Τον Απρίλιο ο Βικέλας ταξίδεψε στο Παρίσι προκειμένου να παραστεί στο συνέδριο της ΔΟΕ με θέμα: «την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1900 στην πρωτεύουσα της Γαλλίας». Ο Βικέλας παραδίδοντας την προεδρία της ΔΟΕ στον Πιερ ντε Κουμπερντέν έλαβε μέρος στο συνέδριο από τη θέση του μέλους της οργανωτικής επιτροπής.

1899. Ο Δημήτριος Βικέλας υπέβαλε την παραίτησή του από μέλος της ΔΟΕ. Την απόφαση δικαιολογεί λέγοντας ότι έχει γεράσει και ότι σε αυτή τη θέση θα πρέπει να ανέλθει ένας νεώτερος. Ο Βικέλας έμεινε μακριά από τις εξελίξεις στα αθλητικά δρώμενα και επικεντρώθηκε στο Σύλλογο προς «Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων». Ο ίδιος όμως όταν παρουσιαζόταν η ευκαιρία έδειχνε το ενδιαφέρον του και τον φιλαθλητισμό του. Ένα από τα σημαντικότερα δείγματα ήταν η λεπτομερής επιστολή του προς το περιοδικό «Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρηση της Ανατολής», η οποία δημοσιεύθηκε στις αρχές του 1899, όπου και διαφαινόταν η φίλαθλη φιλοσοφία του.

1899. Ο Βικέλας επιθυμούσε να απελευθερωθεί η Κρήτη. Δημοσιεύει στο Παρίσι και πάλι στη «Revue Bleu», την εργασία του με τίτλο «Αυτόνομη Κρήτη», με αναδημοσίευση στην «Εθνική Αγωγή» της Αθήνας.

Συνεργάστηκε με φίλους του, Γ. Στρέϊτ, Μ. Δραγούμη, Μαρ. Κοργιαλένιο, Σπ. Λάμπρο και εξέδωσε το «Bulletin D' Orient», Δελτίο της Ανατολής, έντυπο στο οποίο αποτυπώνονταν τα ελληνικά συμφέροντα.

1904. Ο Βικέλας εκπροσωπεί το Πανεπιστήμιο Αθηνών στο διεθνές συνέδριο των Βρυξελλών με θέμα τον Αθλητισμό και τη Γυμναστική.

1908. Ο Δ. Βικέλας πεθαίνει. Λίγους μήνες πριν, οραματίστηκε και προγραμματίσε την ανέγερση Ηρώου στο Λυκαβηττό.

Κεφάλαιο II

Το έργο του Δ. Βικέλα¹⁰⁶

Το έργο του Δ. Βικέλα είναι από πολλές πλευρές αξιοπρόσεκτο. Αποδεχόταν τη δημοτική γλώσσα στην ποίηση και την καθαρεύουσα στην πεζογραφία. Υποστήριζε ότι «δυνάμεθα να επισπεύσωμεν την διόρθωσιν προσαπτωμένης εις την γλώσσαν μας ανωμαλίας και να καταλήξωμεν εις την ομογλωσσίαν». Ο Βικέλας με τον όρο δημοτική γλώσσα υπονοούσε την απλή, αναλυτική γλώσσα του άστεως. Όσον αναφορά στην καθαρεύουσα, απορρίπτει τη μορφή της, δεδομένου ότι «σε κάποιες φορές οδηγεί σε γελοία αποτελέσματα, όντας αποκομμένη από τη ζωή». Ακολουθούσε τη μέση λύση, δηλαδή, «την κατά μέτρου προσέγγισιν της γραφομένης προς την κοινήν γλώσσαν». Χρησιμοποιούσε στα έργα του εκφραστικότητα, απλότητα και ωριμότητα λόγου. Τα κυριότερα έργα του είναι τα εξής :

Μεταφράσεις :

- Ομήρου Οδύσσεια, 1872
- Goethe, Φαουστ, 1872
- Εσθήρ, τραγωδία του Ιωάννου Ρακίνα και άλλα διάφορα ποιήματα, Ερμούπολη, 1851
- Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Παραμύθια δανικά, Λειψία 1873
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Ρωμαίος και Ιουλιέτα, Οθέλος, ο Βασιλεύς Ληρ, Αθήνα 1876
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Αμλέτος, Μάκβεθ), Αθήνα 1882
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Εμπορος της Βενετίας), Αθήνα 1884
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Ο Βασιλεύς Ληρ), Σμύρνη 1882
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Μάκβεθ), 1890
- Σαικσπέρου Τραγωδία (Αμλέτος), 1892
- Echegaray, Μέγας Γαλεότος, 1893
- Darwin, Η γη του πυρός, 1900
- A. Κρουαζέ, Ελληνικά Γράμματα, 1901
- H. Lynch, Κόραι της Ελλάδος, Αθήνα 1902

Ποίηση:

- Αναμνήσεις της Πριγκίπου, Κωνσταντινούπολη 1855
- Στίχοι, Λονδίνο 1862. Αθήνα

Μελέτες:

- ερί νεοελληνικής φιλολογίας, Λονδίνο 1871
- Περί βυζαντινών, Λονδίνο 1874. Αθήνα 1874
- Η σύστασις του ελληνικού Βασιλείου και τα όρια αυτού, 1887
- La Grece Byzantine et Moderne Essais historique, Παρίσι 1893

Πεζογραφία:

- Η συμβουλή της Καμπάνας, Αθήνα 1877
- Ο Λυσσασμένος, Αθήνα 1877
- Λουκής Λάρας. Αυτοβιογραφία Γέροντος Χίου. Αθήνα 1879, 1881, 1892, 1904 με σταδιακές γλωσσικές αλλαγές.

---

¹⁰⁶ Βλ. Γιακουμέλος Α., «Αφιέρωμα στην επέτειο των 100 χρόνων από τον θάνατο του Δημήτριου Βικέλα», όπ.π., σελ. 49-51.

Διηγήματα Αθήνα 1897. (Όλα τα προηγούμενα συν, τα διηγήματα Τα Δύο Αδέλφια 1887 και Διατί έμεινα Δικηγόρος Αθήνα 1891)
Συμπέθερος, Αθήνα 1899

Άλλες δημοσιεύεις:

Από Νικοπόλεως εις Ολυμπίαν. Επιστολαί προς φίλον. Αθήνα 1885.

Περί Σκωτίας, 1890

Διαλέξεις και Αναμνήσεις, Αθήνα 1893

Η Σουηδία, 1904

Γυναικεία Αγωγή, 1904

Η ζωή μου. Παιδικαί Αναμνήσεις. Νεανικοί χρόνοι. Αθήνα 1908.

Κεφάλαιο III

Η συμβολή του Δ. Βικέλα στους Ολυμπιακούς Αγώνες (αλληλογραφία).

Ο Βικέλας με επιστολή που έστειλε στον Ιωάννη Φωκιανό, στις 6 Ιουνίου του 1894 από το Παρίσι, σχετικά με την αποδοχή της εκπροσώπησης του Πανελληνίου Γυμναστικού συλλόγου στο διεθνές συνέδριο, εκφράζει την προσωπική του άποψη για κάποιες αναφορές στο υπόμνημα του Πανελληνίου, σε θέματα που οι σύνεδροι είχαν σαφή αντίληψη. Η ανασύσταση, δηλαδή, των Ολυμπιακών Αγώνων θα ήταν προσαρμοσμένη, στις πλέον για εκείνη την εποχή, σύγχρονες ανάγκες και αντιλήψεις.

Σε επόμενη επιστολή προς τον Ι. Φωκιανό, από το Παρίσι στις 15 Ιουνίου 1894, ο Βικέλας αναφέρει ότι μετέφρασε στα γαλλικά, με σχετική περίληψη με την άδεια του προέδρου του ΠΓΣ, το υπόμνημά του (του Φωκιανού) και ότι ήταν έτοιμος να παρουσιάσει το σχετικό υπόμνημα στην επιτροπή κατά την επίσημη έναρξη του Συνεδρίου.

Με άλλη επιστολή του ο Δ. Βικέλας, 18-6-1894, δίνει στον πρόεδρο του ΠΓΣ Ιωάννη Φωκιανό την εικόνα για το Αθλητικό Συνέδριο της Σορβόνης. Γράφει, «το όνομα των ολυμπιακών αγώνων ανευστήθη, ήδη, εις Αθήνας», εννοώντας τις τέσσερις Ζάππειες Ολυμπιάδες. Επίσης, κάνει λόγο για την πρόθεση του να προτείνει την «συγκαταρτίθμωσιν και των Αθηνών εις τον κατάλογον των πρωτευουσών όπου οι διεθνείς ολυμπιακοί αγώνες θα τελώνται». Να σημειωθεί ότι όταν έγραφε την επιστολή αυτή ο Βικέλας, δεν είχε αποκρυσταλλωθεί ακόμη η δυνατότητα διεξαγωγής της πρώτης ολυμπιάδας στην Αθήνα.

Ο Βικέλας ενημερώνει τον Φωκιανό, στις 22 Ιουνίου 1894, ότι στη συνεδρίαση της 23ης Ιουνίου, πιθανότατα θα αποφασιστεί από το συνέδριο σε ποια χώρα θα διεξαχθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896. Ο Δ. Βικέλας με επιστολή του από το Παρίσι, 25 Ιουνίου 1894, με παραλήπτη τον πρόεδρο του ΠΓΣ, τον ενημερώνει για την πρότασή του να «εκφράση τον συνέδριον την ευχήν όπως οι πρώτοι Ολυμπιακοί διεθνείς Αγώνες τελεσθώσιν εις Αθήνας». «Όταν έλθη η κατάλληλος ώρα προτίθεμαι να προτείνω την συγκαταρτίθμωσιν των ΑΘΗΝΩΝ εις τον κατάλογον των πρωτευουσών όπου οι διεθνείς αγώνες θα τελούνται». Η πρότασις υπεστηρίχθη ενθέρμως υπό Γάλλων και ξένων και έγινε μετ' ενθουσιασμού παμψηφει δεκτή...».

Ο Βικέλας ανακοινώνει στον Ι. Φωκιανό στις 2 Ιουλίου του 1894 ότι το βράδυ θα συνέλθει στο σπίτι του η επιτροπή διοργάνωσης της Ολυμπιάδας σε πρώτη συνεδρίαση. Με μετριοφροσύνη αναφέρει ότι θα είναι ο ίδιος πρόεδρος της ΔΟΕ κατά την πρώτη Ολυμπιάδα μέχρι το 1896. Ευχαριστεί το σύλλογο και ελπίζει ότι ο ΠΓΣ έμεινε ευχαριστημένος από τις ενέργειές του.

Προς τον Φωκιανό και πάλι ο Βικέλας στέλνει επιστολή στις 6 Ιουλίου 1894, λίγες μέρες μετά την ευχή του συνεδρίου να τελεστεί η πρώτη Ολυμπιάδα στην Αθήνα, και ζητά να γίνουν οι απαραίτητες διαδικασίες υπέρ των Αγώνων, αλλά πριν γίνει κάποια προπαρασκευαστική ενέργεια να περιμένουν τον Πιερ ντε Κουμπερντέν στην Αθήνα. Ακόμη ζήτησε να μην λάβουν κάποια μέτρα, να μην βιαστούν. Ο Βικέλας γνώριζε τις δυσκολίες που θα ακολουθούσαν, γιατί όντως υπήρξαν αρκετά προβλήματα ως την επίτευξη του στόχου. Ο ίδιος με τη συμβολή του παραμέρισε αρκετά προβλήματα και βοήθησε τον ελληνικό λαό να ενδιαφερθεί για την Ολυμπιάδα, όπως και έγινε.

Ο Βικέλας στέλνει τα πρώτα αντίτυπα του Δελτίου της Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων, στις 8 Αυγούστου 1894. Με την αποστολή των αντιτύπων συνιστά κινητοποίηση των Γυμναστικών Συλλόγων. Ζητά επίσης από τον ελληνικό λαό να δείξει

ενδιαφέρον και τέλος γράφει ότι θα ταξιδέψει στην Αθήνα εντός 5-6 εβδομάδων αν δεν υπάρξει κάποιο πρόβλημα.

Ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος σε ένδειξη τιμής και αναγνώρισης όσων προσέφερε ο Δ. Βικέλας, όπως για αυτά που πέτυχε στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο, όπου και εκπροσώπησε τον ΠΓΣ και τον Ι. Φωκιανό, τον ανακήρυξε επίτιμο μέλος του. Ο Βικέλας με επιστολή στις 15 Αυγούστου 1894 από το Βισύ ευχαριστεί τον πρόεδρο του ΠΓΣ Ιωάννη Φωκιανό και του ανακοινώνει ότι σε λίγες εβδομάδες θα βρίσκεται στην Αθήνα.

Στο άρθρο 2 του πρώτου καταστατικού του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, «Εφημερίς της Κυβερνήσεως» αριθμός 183, Εν Αθήναις τη 28η Ιουνίου 1891, αναφέρονται η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, η ίδρυση Γυμναστηρίων για τη σωματική άσκηση και αθλητική – γυμναστική Παιδεία, η κατάργηση του Ελιτισμού και η ένταξη της κοινωνικοποίησης στη Γυμναστική. Το πρώτο καταστατικό κατατέθηκε τρία χρόνια πριν από το Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι.

Το έργο του Δ. Βικέλα έχει μελετηθεί από τους ερευνητές και έχει αξιοποιηθεί. Η μελέτη όμως έχει σταματήσει στη λογοτεχνία και δεν έχει εμβαθύνει στην φιλαθλή του ιδιότητα και στον πρωταγωνιστικό ρόλο του στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Εκτός από την προσφορά του στον πνευματικό τομέα, συνέβαλε στην επίτευξη των Ολυμπιακών Αγώνων στη γενέτειρά τους, το 1896 στην Αθήνα στο κατάμεστο Παναθηναϊκό Στάδιο. Πέτυχε και ένωσε τον ελληνικό λαό, κάτω από δύσκολες οικονομικές συνθήκες, κατόρθωσε να πείσει τους «ξένους» στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο ότι η πόλη της αναβίωσης της Ολυμπιάδος έπρεπε να είναι η Αθήνα, νίκησε όλες τις αντιξοότητες και από τη θέση του προέδρου της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής διηύθυνε την προσπάθεια με κατάληξη την επιτυχία.

Το πρώτο κεφάλαιο στη ζωή του Βικέλα ήταν η συμβολή του στα γράμματα. Τη διετία 1894-1896 μπορούμε να την ονομάσουμε ως το δεύτερο κεφάλαιο της ζωής του Έλληνα λογίου, με εμβόλιμες παρεμβάσεις στη μεσοολυμπιάδα του 1906 στην Αθήνα. Στο τρίτο κεφάλαιο κατατάσσεται η κοινωνική του δράση, μετά το 1896 και μέχρι και το θάνατο του, το 1908. Ο Βικέλας ήταν εκείνος που συνέλαβε την ιδέα διεξαγωγής των Ολυμπιακών στην Αθήνα, υπήρξε ο «εθνικός ευεργέτης, ο μεγάλος Έλληνας της Ευρώπης και πρώτος πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής». Ο Βικέλας δεν ήταν απλώς φιλαθλος αλλά ούτε και ειδικός στον αθλητισμό. Μέσω των Ολυμπιακών Αγώνων θέλησε να αλλάξει το ρυθμό της εθνικής ζωής. Μέλημά του ήταν οι Αγώνες, δεν ενδιαφερόταν για τις ατομικές επιδόσεις ή τα ρεκόρ. Ο ίδιος αντιμετώπιζε τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως μοναδική ευκαιρία εθνικής ανάτασης και ανάστασης. Σύμφωνα με τον Π. Λινάρδο, ο οποίος ασχολήθηκε εκτεταμένα με τη συμβολή του Βικέλα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, έχει απομονώσει δύο φράσεις του ίδιου με διαφορά ένα έτος η πρώτη από τη δεύτερη. Κατά τον Λινάρδο οι δύο φράσεις του Βικέλα αποκρυπτογραφούν όλο το νόημα της εθνικής ευεργεσίας του Βικέλα. Τον Ιούνιο του 1894 έγραφε ο Βικέλας στον πρόεδρο του ΠΓΣ Ιωάννη Φωκιανό, ότι πρότεινε ο ίδιος τη Αθήνα ως πόλη διεξαγωγής των Αγώνων δίχως άλλο έρεισμα εκτός από την ενημέρωση του Φωκιανού ότι «Ολυμπιακοί Αγώνες θά είναι σύνδεσμος νέος μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Εὐρώπης». Μετά από ένα χρόνο, σε ομιλία του σε Έλληνες φοιτητές στο Παρίσι έλεγε ότι «εὐρέθη εὐκαιρία διά τήν κατάταξιν ἡμῶν εἰς τήν εὐρωπαϊκὴν ὀλομέλειαν». Όπως προαναφέρθηκε η συνεισφορά του Βικέλα επίσης στον κοινωνικό τομέα ήταν άκρως αποτελεσματική.

Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν είχε δηλώσει ότι «ο Βικέλας κατόρθωσε να νικήσει όλες τις αντιξοότητες και να εξομαλύνει όλα τα εμπόδια». Επίσης, ο Γάλλος είχε δηλώσει ότι ο Βικέλας υπήρξε από τις πιο καθαρές και ευγενικές μορφές του Ελληνισμού. Ο Βικέλας ακολουθούσε τους κανόνες και δεν θέλησε να δημιουργήσει εντυπώσεις. Ένα από τα παραδείγματα της σοβαρότητάς του ήταν το καταστατικό της ΔΟΕ, το οποίο το

αποδέχτηκε. Το καταστατικό προέβλεπε σχετικά με την προεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, ότι δηλαδή πρόεδρος θα είναι κατά την τετραετία μεταξύ των δύο Ολυμπιάδων προσωπικότητα καταγόμενη από τη χώρα όπου θα διεξάγονται οι επερχόμενοι Αγώνες. Ο Βικέλας όπως όφειλε να πράξει παρέδωσε την προεδρία στον Πιερ ντε Κουμπερντέν δεδομένου ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα τελούνταν στο Παρίσι. Ο βαρόνος σε αντίθεση δεν παρέδωσε την προεδρία στον Γουίλιαμ Σλόαν των ΗΠΑ. Ο κανονισμός περί αλλαγής στην προεδρία της ΔΟΕ, είχε αλλάξει και ο Κουμπερντέν εδραιώθηκε στην προεδρία ως το 1925. Ο Βικέλας παρέμεινε ενεργό μέλος της ΔΟΕ μέχρι το 1899 που υπέβαλε την παραίτησή του. Ο Δ. Βικέλας παραιτήθηκε λέγοντας ότι θα έπρεπε να πάρει τη θέση του κάποιος νεότερος γιατί ο ίδιος είχε γεράσει. Ο Κουμπερντέν αντικατέστησε τον Βικέλα με τον Αλέξανδρο Μερκάτη. Κουμπερντέν και Βικέλας κράτησαν δια αλληλογραφίας αραιές επαφές, η σχέση τους διαταράχθηκε στο δρόμο για τη Μεσολυμπιάδα της Αθήνας το 1906.

Ο Δ. Βικέλας συνέβαλε καθοριστικά στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, ποτέ όμως δεν αναγνωρίστηκε η συμβολή του όσο θα έπρεπε. Την εποχή εκείνη επικρατούσε έντονα η ξενοκρατία. Η αποτίμηση της προσπάθειας του Έλληνα εθνικού ευεργέτη δεν πραγματοποιήθηκε. Το μόνο που γράφτηκε ήταν ένας τίτλος, «Δ. Βικέλας πρώτος πρόεδρος Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής». Ο Βικέλας δεν ανήκε στους λόγιους της εποχής του οι οποίοι ήταν ενάντια στη σωματική άσκηση. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε το Μηνά Μηνωΐδη, αξιόλογο Έλληνα της διασποράς, μεταφραστή στο Παρίσι ελληνικών κειμένων και μάλιστα πρωτοπόρο στο ελληνικό όραμα για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Δ. Βικέλας το 1858 βρισκόταν στο Λονδίνο με τους θείους του, έλαβε γνώση «περί της των Ολυμπιακών Αγώνων εν Ελλάδι συστάσεως». Τα παραπάνω χρονικά διαδραματίστηκαν 34 χρόνια πριν ο Κουμπερντέν εκφραστεί για τους Ολυμπιακούς Αγώνες και 5 χρόνια πριν τη γέννηση του Γάλλου βαρόνου.

Κεφάλαιο IV

Το όραμα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων¹⁰⁷

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια ο εθνικός ευεργέτης και αγωνιστής του 1821, Ε. Ζάππας, έδειξε το δρόμο προς την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Ζάππας γενικότερα ανέδειξε τον Ολυμπισμό και συνέβαλε στην εξέλιξή του. Το όνομα του Ζάππα και η προσφορά, το όραμά του ήταν η αναβίωση και παράλληλα η διεθνοποίηση των Αγώνων, η ενοποίηση των λαών της Ευρώπης. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, θα εξασφάλιζαν την ειρήνη, την πρόοδο και την ευημερία όλων των λαών και της Ελλάδας. Ο καθηγητής Θωμάς Γιαννάκης υποστηρίζει στο βιβλίο του «Ζάππειες και σύγχρονες Ολυμπιάδες», ότι «είχαμε γαλουχηθεί ιστορικά και θεωρούσαμε ότι ο Γάλλος ευπατρίδης και παιδαγωγός Κουμπερντέν και μόνος αυτός ήταν πρωτεργάτης της ανασύστασης των Ολυμπιακών Αγώνων. Το όνομα του Ζάππα πλανιόταν μέσα στην αφάνεια και την ιστορική σιωπή...». Επίσης, αναφέρει, όσον αφορά στο σύγχρονο Ολυμπισμό, ότι «Ο Ζάππας προφητικά έθεσε τις θεμελιώδεις βάσεις του σύγχρονου Ολυμπισμού» και ολοκληρώνει «δεν γνωρίζουμε την τύχη του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος εάν οι Έλληνες δεν προέβαιναν στην υλοποίηση της Διαθήκης και του πόθου του Ζάππα».

Ο Μπρουκς μίλησε στον Κουμπερντέν το 1890 κατά την επίσκεψη του Γάλλου στο Ουένλοκ, όχι μόνο για τη συμμετοχή Γάλλων αθλητών στους αγώνες του Ουένλοκ αλλά και για μία ακόμη πρωτοπόρο ιδέα. Η ιδέα αυτή αποκαλύπτει πολύ πιθανόν την πατρότητα των όσων παρουσίασε ο βαρώνος το 1892 και 1894. Η εφημερίδα «Κλειώ» της Τεργέστης, 15/25 Ιουνίου 1881, δημοσιεύει, ότι ο φιλέλληνας Μπρουκς «ενεργεί όπως τελεστή εν Αθήναις προσεχώς διεθνής Ολυμπιακή πανήγυρις». Φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο Μπρουκς, από το 1881, είχε την ευαισθησία και το ενδιαφέρον για την ανασύσταση των Ολυμπιακών Αγώνων. Τα χρόνια που μεσολάβησαν ως την συνάντησή του με τον Κουμπερντέν είχε όλο το χρόνο για να αναπτύξει και να βελτιώσει την ιδέα του. Σύμφωνα και με τον Π. Λινάρδο, «Γιατί να μην σκεφτούμε ότι ο Μπρουκς είναι αυτός που άνοιξε στον Κουμπερντέν το δρόμο για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων;». Ο Κουμπερντέν όταν επέστρεψε στη Γαλλία έγραψε σε περιοδικό της εποχής τις εντυπώσεις του από το ταξίδι του στην Αγγλία και τη συνάντησή του με τον Μπρουκς. Δεν υπήρξε από τον ίδιο καμία αναφορά στα οράματα του Μπρουκς και στην ιδέα που είχε για την εξέλιξη των Αγώνων σε διεθνές επίπεδο. Είναι φυσικό, σύμφωνα με τον Π. Λινάρδο, ότι ο Βικέλας ο οποίος ζούσε ήδη στο Λονδίνο από το 1852 και μέχρι το 1877, είχε ενημερωθεί από τις αγγλικές εφημερίδες για τα οράματα του Μπρουκς περί Ολυμπιακών Αγώνων. Σαφώς και η πατρότητα της ιδέας για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων δεν ανήκει μόνο σε ένα πρόσωπο, αλλά σε ένα σύνολο προσώπων.

Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν ομολογεί στις «Ολυμπιακές Αναμνήσεις» του «[...] Σχετικά με την επιλογή της Αθήνας και της ημερομηνίας 1896, αυτή δεν ακολούθησε το αρχικό μου σχέδιο για το λόγο ότι ξεγελασμένος, όπως και οι περισσότεροι σύγχρονοι μου, σχετικά με τις νεανικές δυνάμεις της ανανεωμένης Ελλάδας, δεν πίστευα ότι θα ήταν ικανή να αντιμετωπίσει τα εγκαίνια διεθνών αθλητικών συναντήσεων». Συνεχίζει αναφέροντας ότι είχε προγραμματίσει να οργανώσει τους πρώτους διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες στο Παρίσι το 1900. Οι επαφές με τον Δ. Βικέλα τον έκαναν να αλλάξει γνώμη και να ταχθεί υπέρ της αναβίωσης στην Αθήνα, το 1896.

---

¹⁰⁷ Βλ. Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», εκδ. Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1996, σελ. 70-76.

Μετά τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, στις 31 Μαρτίου του 1896, σε πρόγευμα που παρέθεσε ο Βασιλιάς Γεώργιος Α΄, έγινε ονομαστική αναφορά σε όσους συνέβαλαν στην επιτυχία των Αγώνων. Δεν ακούστηκε όμως ούτε το όνομα του Βικέλα αλλά ούτε και του Κουμπερντέν. Σε δευτερολογία του ο Γεώργιος Α΄ είπε: «Σέ εὐχαριστῶ, Βικέλα, διὰ τὴν πρωτοβουλίαν ἣν ἔσχες! Κατ'ἀρχάς μέ ἐτρόμαξεν ἡ ἰδέα σου ἀλλὰ τὰ ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων ἀποδεικνύουν πόσο δίκαιον εἶχες καὶ διὰ τοῦτο προπίνω εἰς ὑγείαν σου!». Τα λόγια αυτά του Γεωργίου Α΄, καταρρίπτουν τον ισχυρισμό του D. Young, ότι δήθεν πριν από το συνέδριο στο Παρίσι υπήρξε συνεννόηση της αυλής με τον Κουμπερντέν για την ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Επίσης, ο Γεώργιος Α΄ επιβεβαιώνει ότι η πρόταση για την τέλεση των Αγώνων στην Αθήνα το 1896 ήταν πρωτοβουλία του Δ. Βικέλα. Στις 12-4-1896, λίγες μέρες μετά τη λήξη των Αγώνων, απενεμήθη στο Βικέλα το παράσημο του Σταυρού των Ταξιαρχών του Τάγματος του Σωτήρος.

Ένα χρόνο πριν την τέλεση της Α΄ Ολυμπιάδας με διεθνή χαρακτήρα στην Αθήνα, ο Βικέλας, πραγματοποίησε ομιλία στον Σύνδεσμο Ελλήνων Σπουδαστών στο Παρίσι¹⁰⁸. Δύο μέρες μετά την ομιλία του στις 7-4-1895 δημοσιεύθηκε το πλήρες κείμενο της ομιλίας του. Στην ομιλία του, καταθέτει, την προσωπική του μαρτυρία για θέματα που αφορούν στην περίοδο πριν από τη διοργάνωση, ερμηνεύει τις θέσεις του για τον Ολυμπισμό, εξηγεί πως ο ίδιος ασχολήθηκε με την υπόθεση της Α΄ Ολυμπιάδας, πως δέχτηκε να αντιπροσωπεύσει τον ΠΓΣ στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο. Επίσης, γνωστοποιεί στους Έλληνες φοιτητές ότι δεν γνώριζε προσωπικά τον Κουμπερντέν πριν από το Συνέδριο της Σορβόνης. Ο Βικέλας ανέφερε τους δύο φίλους και συνεργάτες του Κουμπερντέν στο αθλητικό Συνέδριο το 1894, τον Αμερικανό καθηγητή Σλόαν και τον Άγγλο Τσαρλς Χέμπερτ. Χωρίς να θέλει να προκαλέσει ή να επαινέσει τον εαυτό του, είπε ότι η «συγκρότησις» του Συνεδρίου ήταν έργο του Κουμπερντέν όπως επίσης και η «ανίδρυσις» των Ολυμπιακών Αγώνων. Αναφέρθηκε αργότερα στην ομιλία του για τα «προεόρτια», όπως τα χαρακτήρισε, όσα διαδραματίστηκαν στο Συνέδριο της Σορβόνης, «υπό την αιγίδα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος». Καθώς τον πρότειναν ως Πρόεδρο της επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων (ΔΟΕ), θεώρησε ότι δεν του αρμόζει αυτή η θέση. Οι Σύεδροι όμως, με τα επιχειρήματα που αντέταξαν, ότι δηλαδή ως Έλληνας δεν θα μπορούσε να αρνηθεί, γιατί ο σκοπός ήταν να αναβιώσει η ελληνική ιδέα, «έσκέφθην ὅτι δέν εἶχα τό δικαίωμα νά ἀποποιηθῶ τμήν προσφερομένην εἰς τήν Ἑλλάδα καί ἐδέχθην ἀλλὰ ἐγώ τό ἥξιμα μετά πόσου ἐνδοιασμοῦ...», αναφέρει. Στη συνέχεια της ομιλίας του, μίλησε για τις δυσκολίες που θα αντιμετώπιζε η Ελλάδα κατά τη διοργάνωση των Αγώνων. Ο ελληνικός Τύπος υποστήριξε από την αρχή την ιδέα του Βικέλα, όμως ο ίδιος τόνισε ότι πρέπει να παραμείνουν ενωμένοι οι Έλληνες γιατί οι Ούγγροι πολύ θα ήθελαν να εγκαινιάσουν στην πρωτεύουσά τους τους Α΄ Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες, «οἱ Οὔγγροι ἐπέζητοῦν τήν τιμήν τῆς ἐγκαινίσεως τῶν διεθνῶν ἀγώνων, ὡς συμπλήρωμα τῆς εἰς Πέστην Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τοῦ 1896». Επίσης αναφέρθηκε ο Βικέλας στους κινδύνους που υπήρχαν από την άφιξη του ίδιου και του Κουμπερντέν στην Αθήνα ως προς την υπόθεση τέλεσης των Αγώνων. Εκείνη την εποχή ο Γ. Αβέρωφ με την γενναιοδωρία του, εξασφάλισε την αναμαρμάρωση του Παναθηναϊκού Σταδίου.

Επιβεβαίωσε την τέλεση της επόμενης Ολυμπιάδας στο Παρίσι το 1904. Ο Βικέλας δεν δίστασε να αναφερθεί στην αξιοποίηση σε τυχόν περισσεύματα χρημάτων που είχε στη διάθεση της η επιτροπή διοργάνωσης της Α΄ Ολυμπιάδας. Επίσης, τόνισε τη σημασία της σωμασκίας και την ελπίδα του ότι θα εμψυχωθεί και θα καλλιεργηθεί η γυμναστική στη χώρα όπου γέννησε τον αθλητισμό. Μεταξύ άλλων είπε ότι ο ελληνικός λαός είχε

---

¹⁰⁸ Βλ. Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», ό.π., σελ. 107-111.

σταματήσει να ενδιαφέρεται για τη σωματική άσκηση ως εφόδιο της ηθικής τους μορφώσεως. Παρότρυνε τους Έλληνες να ενδιαφερθούν για τη σωματική άσκηση, να παίρνουν μέρος σε «παλαιίστρας καί εις παίγνια αθλητικά». Αναφέρθηκε και σε άλλα οφέλη από την Ολυμπιάδα. «Πέραν των ηθικών, τις υλικές ωφέλειες», κάνει αναφορά και στην προσέλευση των ξένων, εξαιτίας των μνημείων και των αναμνήσεων της αρχαιότητας, της ωραιότητας της Ελλάδας.

Ένα ακόμη κείμενο-τεκμήριο του Βικέλα δημοσιεύεται το 1899, τέσσερα χρόνια μετά την ομιλία του στους Έλληνες σπουδαστές του Παρισιού, με το οποίο αναπτύσσεται η περί φυσικής αγωγής και άθλησης Φιλοσοφία. Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου, ο Δ. Βικέλας παραιτήθηκε από τη ΔΟΕ, όπως έγραψε με σχετική επιστολή στον Κουμπερντέν, παραχωρώντας τη θέση του σε ένα νεότερο Έλληνα. Τα πέντε έτη από το 1894 ως το 1899, δηλαδή από την εκπροσώπηση του ΠΓΣ στο Διεθνές Αθλητικό συνέδριο ως το 1899 ο Βικέλας είχε διαμορφώσει φιλοσοφία και στάση απέναντι στην έννοια της Φυσικής Αγωγής, την οποία παρουσιάζει μέσα από την επιστολή προς το περιοδικό «Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρηση της Ανατολής», τεύχος 7-8 1 Ιανουαρίου 1899.

Η επιστολή του απευθύνθηκε στον εκδότη του πρώτου αθλητικού εντύπου Μιλτιάδη Νεγροπόντη, Πρόεδρο του Ποδηλατικού Συλλόγου Αθηνών. Το κείμενο δημοσιεύθηκε στις πρώτες σελίδες του περιοδικού. Ο Βικέλας στην επιστολή αναπτύσσει τον συλλογισμό του γύρω από την Άθληση και τη σύνδεσή της με τη Λαϊκή Παράδοση και την πρόταση για την ένταξη στη σύγχρονη ζωή αθλημάτων με εθνικές ρίζες. Παρουσιάζει το νόημα του αγώνα για την Ολυμπιάδα της Αθήνας του 1896 και τις θετικές εξελίξεις στον τομέα του αθλητισμού.

Η διαμάχη του Βικέλα με τον Κουμπερντέν¹⁰⁹ ξεκίνησε σύμφωνα με τον Πέτρο Λινάρδο για την ελληνική πρωτοβουλία περί μόνιμης τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Ο Βικέλας δεν θεωρούσε εφικτή την ελληνική πρωτοβουλία αλλά έκανε και πάλι μια νέα πρόταση για τις Μεσοολυμπιάδες. Ο Κουμπερντέν θυμήθηκε τα παράπονα που είχε από την ελληνική πλευρά στην Ολυμπιάδα του 1896. Με επιστολές του, ο Κουμπερντέν, εκφράζεται άλλοτε με λύπη και άλλοτε με οργή. Αναφέρθηκε στην αχαριστία, όπως χαρακτήρισε, των Ελλήνων προς το πρόσωπό του, στην αγνόησή του στην οργάνωση των Αγώνων. Εξέφρασε, ωστόσο, την αγάπη του για την Ελλάδα και το σεβασμό του για το Βικέλα. Επίσης, κάνει λόγο για το ύφος του Βικέλα ότι τον πλήγωσε. Στη συνέχεια, τοποθετείται στο θέμα της μόνιμης τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το οποίο χαρακτηρίζει παράλογο, καθώς, όπως τόνισε, η Ελλάδα δεν έχει τα μέσα για να το πραγματοποιήσει. Τη διεθνοποίηση των Αγώνων, όπως έγραψε, θα την υπερασπιστεί μέχρι και το τέλος της ζωής του. Θυμίζουμε ότι ο Βικέλας είχε προτείνει την σειρά των Αγώνων που έμελλε να πραγματοποιηθούν στην Αθήνα στο μεσοδιάστημα των Ολυμπιακών, να φέρουν τον τίτλο Ολυμπιακοί Αγώνες, ο Κουμπερντέν ήταν αντίθετος. Το 1927 άρχισε η κατάσταση να ομαλοποιείται στη σχέση Κουμπερντέν και Βικέλα. Με την αποχώρηση του Κουμπερντέν από την προεδρία της ΔΟΕ, το 1927, όταν στήθηκε στην Άλτι της αρχαίας Ολυμπίας στήλη για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ο ίδιος ο Κουμπερντέν με επιθυμία του ζήτησε να τοποθετηθεί η καρδιά του, όπως και έγινε. Ο Βικέλας δεν δίστασε να έρθει σε ρήξη με τον Κουμπερντέν, προκειμένου οι Έλληνες να έχουν τη χαρά να τελούν τους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες στο μεσοδιάστημα των Ολυμπιάδων. Οι διεθνείς συγκυρίες δεν επέτρεψαν το σχέδιο του Βικέλα να πραγματοποιηθεί. Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν έμεινε στην ιστορία και στην καρδιά των Ελλήνων και ξεχάστηκε ο Βικέλας και η συμβολή του στον Ολυμπισμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Κουμπερντέν έγραφε στον Βικέλα, «Η Ελλάς κατέχει ασφαλώς τα

---

¹⁰⁹ Βλ. Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», όπ.π., σελ. 127-130.

πρωτεία εις στην αχαριστίαν, πρέπει όμως να είναι κανείς πολύ ερωτευμένος μαζί της για να εξακολουθεί να την αγαπά μετά από τέτοια δοκιμασία...».

Κεφάλαιο V

Δ. Βικέλας και Π. ντε Κουμπερντέν: παράλληλοι δρόμοι.

Ἡ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀφιζὺς τοῦ κ. Κουμπερντέν καὶ ἡ εὐγλωττος συνηγορία αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνθουσιώδης καὶ πατριωτικὴ ἐνέργεια παρὰ τοῖς πολιτευομένοις τοῦ κ. Δημητρίου Βικέλα παρέσχον δυνάμεις ἰσχυράς ὅτι ὤφειλε ἡ Ἑλλάς διὰ πάσης θυσίας, νά συνεναίση εἰς τὴν τέλεσιν τῶν πρώτων ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἐν ταῖς Ἀθήναις¹¹⁰.

Ο David C. Young καθηγητὴς του Τμήματος Κλασικῶν Σπουδῶν του Πανεπιστημίου της Φλόριντα, σε ομιλία του κατὰ τὴν 8^η Εἰδικὴ Σύνοδο για τα στελέχη καὶ τα μέλη των Εθνικῶν Ολυμπιακῶν Επιτροπῶν καὶ Διεθνῶν Ομοσπονδιῶν, στη Διεθνή Ολυμπιακὴ Ακαδημία στην αρχαία Ολυμπία, πραγματοποίησε ομιλία το 1991 με θέμα, «Παρακμή καὶ αναβίωση των αρχαίων Ολυμπιακῶν Αγῶνων». Στην ομιλία του αναφέρει μεταξύ ἄλλων, «Πιστεύω ὅτι ο Κουμπερντέν θα μπορούσε να φέρει τον ἀξιο τίτλο του "Σωτήρως" της Ολυμπιακῆς Ἰδέας ἀντὶ του "ἰδρυτῆ"». Το μεγαλύτερο μέρος της ομιλίας του ο καθηγητὴς το ἀφιέρωσε στον Ε. Ζάππα καὶ στον Μπρουκς, οἱ οποίοι συνέβαλαν καθοριστικά στο θέμα της αναβίωσης των Ολυμπιακῶν Αγῶνων. Κατὰ τον David C. Young οφείλουμε τους Ολυμπιακοὺς Αγῶνες στους Ζάππα, Μπρουκς καὶ Κουμπερντέν. Ο καθηγητὴς ἐπίσης διαπραγματεύεται τὴν προσπάθεια ἀναβίωσης των Ολυμπιακῶν Αγῶνων ἀπὸ το δῆμο Λετρίνων, το 1838, ἀγνοεῖ ὅμως τον Μηνά Μηνωῖδη. Συνεχίζει ἀναφέροντας ὅτι ἀπὸ τὴν συνάντηση Μπρουκς καὶ Κουμπερντέν στην Ἀγγλία, δημιουργήθηκε ο συνδυασμὸς προσπαθειῶν στην Ελλάδα καὶ στην Ἀγγλία. Το 1894 στο Διεθνὲς Ἀθλητικὸ Συνέδριο, αποφασίστηκε να ἀναβιώσουν οἱ Διεθνῆς Ολυμπιακοὶ Αγῶνες, «σῶζοντας, ἔτσι, τὴν ολυμπιακὴ ἰδέα του Ζάππα καὶ του Μπρουκς». Στη συνέχεια, υποστήριξε ὅτι ο Κουμπερντέν «δεν εἶχε ἰδέα περὶ των Ολυμπιακῶν Αγῶνων», μέχρι το 1890. Ο Μπρουκς, ὥριμος καὶ ἐμπειρὸς στα ἀθλητικὰ δρώμενα, ὅταν συναντήθηκε με τον ἀπειρο καὶ νέο Κουμπερντέν, του δημιουργήθηκε ἡ ἰδέα, σύμφωνα με τον Young, για τὴν ἀναβίωση των Ολυμπιακῶν Αγῶνων, με τὴ μορφή διεθνούς προσέλευσης ἀθλητῶν. Ο καθηγητὴς χαρακτηρίζει τὴν πρόταση του Βικέλα για τὴν τέλεση των πρώτων διεθνῶν Ολυμπιακῶν Αγῶνων στην Ἀθήνα το 1896 ὡς τολμηρὴ καὶ παράτολμη. Για το Δ. Βικέλα γράφει, «Μερικοὶ νομίζουν ὅτι ο Βικέλας ἦταν μάλλον ἓνας ἀσήμαντος, ἴσως ἀκόμη ἓνας ἐπαρχιώτης, Ἑλληνας του οποιοῦ ἡ προεδρία στη ΔΟΕ-ἦταν ἀπλὰ καὶ μόνο εικονικὴ ἀρχηγία στη διοργάνωση ἀπὸ τον Κουμπερντέν των πρώτων διεθνῶν Ολυμπιακῶν Αγῶνων». Σύμφωνα με τον Π. Λινάρδο ἀν ὁ Βικέλας ἦταν μόνο εικονικὸς ἀρχηγός, δεν θα εἶχαν διοργανωθεῖ οἱ Ολυμπιακοὶ Αγῶνες στην Ἀθήνα το 1896. Ο Βικέλας ἦταν ἐκεῖνος που υποστήριξε το Ολυμπιακὸ αἶσθημα ὅταν στην Ἀθήνα οἱ πολιτικοὶ αποφάσισαν να ἐναντιωθοῦν στην τέλεση των Αγῶνων.

Ο Βικέλας υπῆρξε ομιλητὴς προς τους Ἑλληνας φοιτητὲς του Παρισιοῦ, το Μάιο του 1895. Ἀναφέρει ὁ Young ὅτι το κείμενο της ομιλίας του Βικέλα προς τους φοιτητὲς «πέρασε ἀπαρατήρητο» ἀπὸ ἄλλους ξένους ἐρευνητὲς, ἡ αἰτία ἦταν ὅτι ἦταν γραμμένο στα ἐλληνικά.

---

¹¹⁰ Κείμενο ἀπὸ τον Γεν. Γραμματέα των Ολυμπιακῶν Αγῶνων του 1896 Τ. Φιλήμωνα.

Μέρος Ε΄
Αρχειακές μαρτυρίες

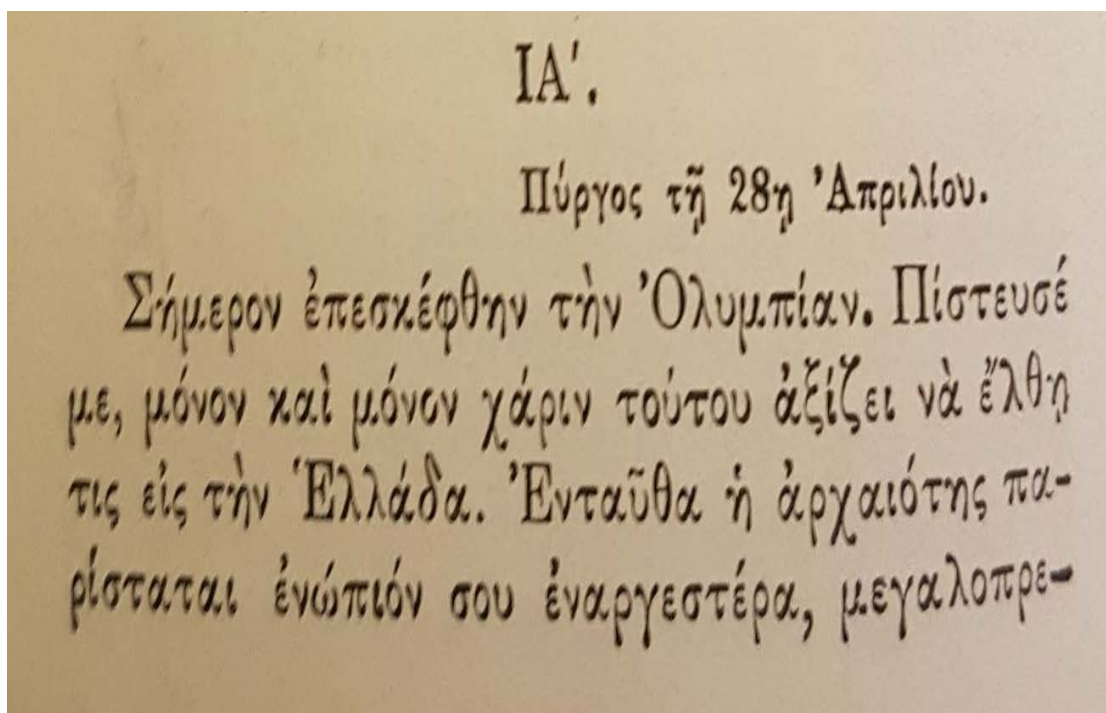

Κεφάλαιο Ι

Το δημοσίευμα του Δ. Βικέλα, Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν¹¹¹ (έπιστολαί) ως μαρτυρία.

Το βιβλίο του Δ. Βικέλα, «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν, έπιστολαί προς φίλον» εκδόθηκε στο Παρίσι το 1885 και στην Αθήνα το 1886. Αποτελεί τεκμήριο της φίλαθλης ιδιότητας του Έλληνα λογίου. Περιγράφει την περιοδεία του με μορφή επιστολών προς τον μαρκήσιο de Queux de Saint Hilaire. «Αί έπιστολαί αὗται έγράφησαν κατά τήν διάρκειαν βραχείας περιοδείας κατά τās δυτικάς έπαρχίας τῆς Ελλάδος...».

Σήμερον έπεσκέφθην τήν Όλυμπίαν. Πίστευσέ με, μόνον καί μόνον χάριν τούτου άξίζει νά έλθῃ τις εις τήν Ελλάδα. Η περιγραφή του Βικέλα, είναι γλαφυρή και με λεπτομέρειες. Διαφαίνεται το ενδιαφέρον του για την τοποθεσία της αρχαίας Ολυμπίας, για την οποία μίλησε και στο αθλητικό συνέδριο, και τα αρχαία ερείπια. Η γνώση του τόπου και η ιστορία του, όπως αναφέρει και ο ίδιος, αναβιώνει την αρχαιότητα. Οι απόψεις του που αποτυπώνονται στις επιστολές απηχούν τις πραγματικές του προθέσεις, οι οποίες έμελλε να υλοποιηθούν λίγα χρόνια αργότερα, με την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ενδεικτικά παραθέτω τις απόψεις του για την Ολυμπία¹¹², από την επιστολή του ΙΑ΄ Πύργος 28 Απριλίου 1884.

¹¹¹ Βλ. Βικέλας, Δ., «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν : Έπιστολαί προς φίλον 1835 - 1908», εκδ. Εκάτη, Αθήνα 1991, σελ. 148 ΙΑ΄ Πύργος τῇ 28ῃ Ἀπριλίου.

¹¹² Βλ. Βικέλας, Δ., «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν : Έπιστολαί προς φίλον 1835 - 1908», εκδ. Εκάτη, Αθήνα 1991, σελ. 148-150.

πεστέρα ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν αὐτήν. Δὲν λέγω ὅτι διὰ τῆς θέας τῶν ἐρειπίων τούτων ἡ φαντασία δύναται νὰ ἀναπλάσῃ τελειότερον τὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Ὀλυμπία δὲν ἦτο πόλις, ἦτο ἱερόν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἡ Πομπηΐα παρέχει μεγαλείτερον ἐνδιαφέρον, εὐρίσκει δέ τις καὶ εἰς τὴν Νικόπολιν αὐτήν καὶ εἰς τὴν Πλευρώνα ὕλην πρὸς μελέτας ἀρχαιολογικάς, τὴν ὁποίαν δὲν θ' ἀνεύρη ἐνταῦθα. Ἡ Ὀλυμπία εἶναι τι ὅλως διάφορον, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτερον.

Ὅτε ἀπὸ τοῦ Κρονίου λόφου βλέπεις τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν, τῶν παλαιστρῶν, τῶν ἀναθηματικῶν μνημείων, ἀπλούμενα ὑπὸ τοὺς πόδας σου ὡς εἰς χάρτην ὑπερμεγέθη, νομίζεις ὅτι ἀναζῇ ἐνώπιόν σου πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ὠραῖον ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Τὰ ἐντὸς τῆς στενῆς κοιλάδος συσσωρευμένα οἰκοδομήματα ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην σου μυρίας ἀναμνήσεις. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι, ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη, πᾶσα τῆς Ἑλλάδος δόξα ἐπεζήτησε καὶ εὖρεν ἐνταῦθα τὴν κηθιέρωσίν της. Νομίζεις ὅτι ἀντηχοῦν εἰσέτι περὶ σὲ αἱ φωναί, αἵτινες ἐπευφήμησαν τὸν Θεμιστοκλῆ, νικητὴν ἐν Σαλαμῖνι καὶ σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Οἱ στέφανοι, τοὺς ὁποίους ὁ Πίνδαρος ἀπηθανάτισε, περιίπτανται ἐκεῖ εἰς τὸν ἄέρα, ἐνώπιόν σου. Ἐνταῦθα ὁ Θουκυδίδης, παῖς ἔτι, ἠκροάζετο τὰς διηγήσεις τοῦ Ἡροδότου, ἐνταῦθα

ὁ Πλάτων ἐθήρευσεν ἐπαίνους καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἐπεθύμησε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Πανηγυρικόν του. Ἐνταῦθα συνήρχοντο οἱ τεχνῖται τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθετον τὰ ἀριστουργήματά των εἰς τὸν θαυμασμὸν θεατῶν, οἵτινες ἀπένεμον τὴν ἀθανασίαν. Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ὁλόκληρος συνοψίζεται, οὕτως εἰπεῖν, καὶ συγκεφαλαιοῦται ἐντὸς τῆς μικρᾶς ταύτης κοιλάδος.

Ἡ τοποθεσία τῆς Ὀλυμπίας ὁμοιάζει πρὸς μέγιστον ἀμφιθέατρον. Ἐν τῷ μέσῳ ἐτελεῖτο τὸ θέαμα. Οἱ πέριξ λόφοι ἀποτελοῦν τὰς βαθμίδας. Οἱ θεαταὶ συνωθούμενοι ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων ἔβλεπον ὑψόθεν τὴν λαμπρὰν τελετὴν τῶν ἀγώνων. Αἱ πολύχροοι χλαμύδες των, ποικίλλουσαι τὸ βαθύ πράσινον τῶν πευκῶν, ἐπηύξανον τὴν λαμπρότητα τῆς σκηνῆς. Εἰς τὰς γυναῖκας δὲν ἐπετρέπετο ἢ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου εἴσοδος κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀγώνων. Ἴσως ἦρχοντο καὶ αὗται ἐπὶ τῶν λόφων, καὶ ὑποκρύπτουσαι τὸν πέπλον ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ φυλλώματος ἐθεώρουν κρυφίως τὸ ἀπηγορευμένον θέαμα, φθονοῦσαι τὴν ἰέρειαν τῆς Δήμητρος, ἣτις μεγαλοπρεπῶς καθήμενη ἐπὶ ὠρισμένης ἑδρας εἶχε, μόνη ἐκ τοῦ φύλου τῆς, τὸ προνόμιον τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἱερὰν τελετὴν. Ἐκ τοῦ ὑψώματος ἠδύναντο αἱ γυναῖκες νὰ βλέπωσι τοὺς ἄγοντας τὰς πομπάς, βραδέως διερχομένους ἀναμέσον τῶν ἐντὸς τοῦ περιβόλου ὠραίων μνημείων, πορευομένους πρὸς

Κεφάλαιο II

Η δωρεά της Βιβλιοθήκης του στην τότε Δημοτική Βιβλιοθήκη του Ηρακλείου

Ο Δ. Βικέλας από τη νεαρή του ηλικία έδειξε το ενδιαφέρον του για τους Αγώνες των Κρητικών και θαύμαζε ολόκληρη την Κρήτη. Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή λόγο που αποφάσισε να δωρίσει τη Βιβλιοθήκη του στη Δημοτική Βιβλιοθήκη του ηρακλείου. Η συγγραφέας Μαρία Τερμήδου, στο «Χρονολόγιο Βικέλα»¹¹³, χαρακτηρίζει «την προσφορά στην πόλη του Ηρακλείου δυσεξήγητη». Σύμφωνα πάλι με τη συγγραφέα, δύο παράγοντες είχαν σημασία στην απόφαση της δωρεάς του Δ. Βικέλα, η επιρροή που άσκησε ο Ιωσήφ Χατζηδάκης, προσωπικός φίλος του Βικέλα, διευθυντής και οργανωτής του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου, προς αυτή την κατεύθυνση της προσφοράς του Έλληνα λογίου και η επίσκεψη του Βικέλα το 1899 στο Ηράκλειο Κρήτης, κατά την οποία είχε εκφράσει το θαυμασμό του για τα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών αλλά και γενικότερα για την πνευματική και την οικονομική ευημερία της πόλης. Δεν θα πρέπει να λησμονήσουμε τα όπλα που έστειλε ο Βικέλας στην Κρήτη για την Επανάσταση 1866 και την αρθρογραφία του που αποτέλεσε σημαντική βοήθεια για τον κρητικό λαό. Επίσης, σε εφημερίδα της Κύπρου, τον Ιούνιο του 1899, δημοσίευσε επιστολή με την οποία διαμαρτυρόταν για την αρπαγή των αρχαιολογικών ευρημάτων του Ηρακλείου από το Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου.

---

¹¹³ Βλ. Μαρία Τερμήδου στο «Χρονολόγιο Δ. Βικέλα» εκδ. Δήμος Ηρακλείου, Ηράκλειο 1991 σελ. 9-12.

Κεφάλαιο III

Ο ελληνικός Τύπος της εποχής

Ο Δ. Βικέλας διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στη γενικά αποκαλούμενη Ολυμπιακή Ιδεολογία¹¹⁴. Ο ίδιος στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι, στην ομιλία του κατοχύρωσε ως πόλη τελέσεως των πρώτων σύγχρονων διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων την Αθήνα. Η Ελλάδα, ανέφερε, προσφέρει τον τόπο γεννήσεως των Ολυμπίων και δεν χρειάζεται καμία προσπάθεια για την επίτευξη του στόχου, δηλαδή την επιτυχία της διοργάνωσης. Υπενθυμίζουμε τις πολλές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η Ελλάδα εκείνη τη χρονική περίοδο. Η οικονομική της κατάσταση δυσκόλεψε την προσπάθεια ή και την ελπίδα για την επιτυχή τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Βικέλας πίστευε πριν, κατά την διάρκεια, αλλά και μετά το τέλος των Αγώνων, στην σημαντικότητά τους για τον ελληνικό λαό και για ολόκληρο τον κόσμο. Τα δημοσιεύματα, ωστόσο, των εφημερίδων, παρουσιάζουν την πραγματικότητα και το γενικό κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα σε ό,τι αφορά στον προγραμματισμό και την τέλεση των Αγώνων.

Σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Εστία», με τίτλο «Οι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες, συνδιάλεξις μετά του Κου Βικέλα», παρουσιάζεται συνέντευξη του Βικέλα ο οποίος αναφέρεται στην «παρεξήγηση» σχετικά με τις δαπάνες των Ολυμπιακών Αγώνων. Επίσης αναφέρεται στην υποδοχή και την φιλοξενία των ξένων στην Αθήνα. ... «Οί ξένοι οί εκφράσαντες τήν εὐχήν να τελεσθῶσιν ἐδῶ οί πρῶτοι ἀγῶνες δέν ζητοῦν νά καταβάλλῃ ἡ Ἑλλάς τὰς δαπάνας. Μόνον τόν χῶρον ζητοῦν καί τήν σκέπην τοῦ ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ». Ο ίδιος κάνει λόγο για την πάταξη της κερδοσκοπίας όπως επίσης καθησυχάζει τον ελληνικό λαό λέγοντας πως οι ξένοι θα τακτοποιήσουν από μόνοι τους τα έξοδα της μεταφοράς τους στην Ελλάδα αλλά και της διαμονής τους. Ο ελληνικός λαός το μόνο που πρέπει να κάνει, σύμφωνα με τον Βικέλα, είναι να φιλοξενήσει και να υποδεχτεί τους ξένους με ευγένεια και σεβασμό. «Οί ξένοι θά πληρώσουν ἐξ ἰδίων τὰ ἐξοδα τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς των, ὅπως καί τὰ τοῦ ταξειδίου... νά προληφθῇ δέ πάσα εἰς βάρος αὐτῶν κερδοσκοπία...». Τονίζει ότι πρέπει οι παράγοντες, ο ελληνικός λαός αλλά και η Κυβέρνηση να συσπειρωθούν για τον κοινό στόχο, την επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ο Βικέλας προσπάθησε να ηρεμήσει κατά κάποιον τρόπο την τεταμένη κατάσταση της Ελλάδας. Είναι αδικαιολόγητο, τόνισε, να μην τελεστούν οι Αγώνες για οικονομικό λόγο. Δεν δίστασε μάλιστα να ζητήσει μέσω της συνέντευξής του, από τους Έλληνες να συνδράμουν στην τέλεση των Αγώνων. «Ὁ Ἑλληνικός λαός μέ τήν συνήθη ὀξυδερκειάν του διείδε πόσον ἐθνικόν ὄφελος θά ἔχομεν ἐκ τῆς τελέσεως τῶν Αγώνων». Ο Βικέλας πίστεψε από την πρώτη στιγμή ότι η Αθήνα ήταν έτοιμη για την τέλεση των πρώτων διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων, με επιτυχία. Οι ενέργειες που πρέπει να πραγματοποιηθούν και να προγραμματιστούν αφορούν όλους τους Έλληνες, γιατί όπως είπε και ο ίδιος το ζήτημα είναι εθνικό. Ζήτησε από όλους να οργανωθούν και να ιδρύσουν ταμείο, προκειμένου, μέσω εράνων, να συλλέξουν χρήματα προς όφελος των Αγώνων και του έθνους. Συνεχίζει, «Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ο λαός, τό ἔθνος ὅλον ἐνεστερνίθη τήν ιδέαν. Οὔτε κομματικά συμφέροντα ὑπάρχουν εἰς τό μέσον, οὔτε πολιτικά διενέξεις ὅπως μᾶς διασπάσουν ὁ σκοπός εἶναι ἐθνικός, πανελλήνιος, καί τοιοῦτος πρέπει νά μείνῃ. Ἐάν χάριν αὐτοῦ ἀπό κοινοῦ ὅλοι ἐργασθῶμεν ἡ ἐπιτυχία θά εἶναι ἀσφαλῆς καί τό ἐθνικό κέρδος μέγα». Ο Βικέλας σε ακόμη μία συνέντευξη που παραχώρησε και πάλι στην «Εστία», μίλησε για τον ενθουσιασμό των ξένων σχετικά με τους Αγώνες. «Ὅπου στραφῶ εὐρίσκω

---

¹¹⁴ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 274-293.

ἐνθάρρυνσιν ὅπου ὁμιλήσω εὐρίσκω ἐνθουσιασμόν... Ἀλλά τήν κυριωτέραν, τήν ἀποτελεσματικωτέραν ἐνθάρρυνσιν καί ὑποστήριξιν εὐρίσκω παρά τῷ Διαδόχῳ». Ο Δ. Βικέλας υποστήριξε το Διάδοχο καθώς ο ίδιος στήριξε την προσπάθεια των Αγώνων από πολύ νωρίς. Στη συνέχεια της συνεντεύξεως, ο Βικέλας απάντησε σε ερώτηση αν τελικώς οι Αγώνες θα τελεστούν στην Αθήνα, απάντησε θετικά με βεβαιότητα και ποιες χώρες θα λάβουν μέρος. Του ζητήθηκε να αποκαλύψει την επόμενη πόλη διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων, δηλαδή του έτος 1900, όπου και απάντησε «Εἰς Παρισίους». Η Αθήνα έχει το πλεονέκτημα της τελέσεως των Αγώνων δεδομένου ως πρώτη πόλη διοργανώσεως δεν θα υπάρχει μέτρο σύγκρισης με καμία άλλη πόλη, όπως είπε ο ίδιος. Σε ερώτηση αν οι Αγώνες θα είναι μίμηση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, απάντησε, «Ἡ ἀκριβὴς ἀπομίμησης θά μᾶς ἔρριπτεν εἰς παρωδίαν». Τόνισε ότι οι αθλητές που θα λάβουν μέρος στα αγωνίσματα θα είναι ερασιτέχνες και όχι επαγγελματίες. Στο ερώτημα αν θα υπάρχουν βραβεία ή χρηματικά έπαθλα, είπε «οὐ περί χρημάτων ἀλλὰ περί ἀρετῆς ὁ ἀγὼν». Ο όρος του οργανισμού των Αγώνων ήταν η αρετή και όχι το χρηματικό έπαθλο. Οι αθλητές νικητές θα λάμβαναν μετάλλια και διπλώματα τιμής. Στην συνέντευξη καθώς τελείωνε αναφέρθηκε στους ξένους, στο πώς θα διασκεδάσουν και τότε θα ξεκινήσουν οι Αγώνες.

Στην εφημερίδα «Το Άστυ» δημοσιεύτηκε άρθρο με τίτλο «Όριστική έπιτυχία. Ἡ ἔκκλησις τῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ κ. Βικέλας καί αἱ συντεχνίαι». Το δημοσίευμα έκανε λόγο για τις προσωπικές ενέργειες του Βικέλα τους ενθαρρυντικούς υπολογισμούς για τις δαπάνες των Αγώνων. Η επιτροπή, με την προεδρεία του Διαδόχου, καλεί τον κοινό έρανο των Ελλήνων με σκοπό εθνικής σημασίας. Οι αρχικοί δισταγμοί από ό,τι φαίνεται στο δημοσίευμα άρχισαν να εξαλείφονται. Η ανακοίνωση συνεχίζει με την αναφορά ότι ο Βικέλας συναντήθηκε με τον Χ. Τρικούπη, ο οποίος του μεταβίβασε την ηθική υποστήριξη της Κυβερνήσεώς του, δεδομένου ότι η οικονομική στήριξη θα ήταν ανέφικτη εκείνη την περίοδο. Τέλος ανακοινώθηκε η επερχόμενη συνεδρίαση των συντεχνιών, όπου ο Βικέλας θα παρούσάιζε τις αναγκαίες οδηγίες για τους Αγώνες.

Σε δημοσίευμα στην εφημερίδα «Ακρόπολις», με τίτλο «Ἡ ΧΘΕΣΙΝΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ – Ἡ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ Κ. ΒΙΚΕΛΑ», ο Βικέλας είπε ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι υπό την προστασία του Διαδόχου. Στη συνέχεια, είπε ότι οι Αγώνες θα παρέχουν αγαθά και ωφέλειες υλικές και ηθικές και ότι η τέλεση των Αγώνων θα είναι πανελλήνια χαρά. Έκανε λόγο για τις συντεχνίες οι οποίες αποτελούν, όπως είπε ο ίδιος, «ακαταγώνιστον δύναμιν» και αποκάλυψε τη διάρκεια των Αγώνων, δέκα ημέρες.

Στην εφημερίδα «Εφημερίς» στις 20 Φεβρουαρίου του 1896, υπήρξε δημοσίευση συνέντευξης του Δ. Βικέλα. Στον πρόλογο, ανέφερε ότι ο Βικέλας ήρθε από το Παρίσι στην Αθήνα. Επισκέφθηκε τον γενικό γραμματέα των Ολυμπιακών Αγώνων Τ. Φιλήμονα και συζήτησαν για αρκετές ώρες και τέλος ζήτησε να επισκεφθεί το Παναθηναϊκό Στάδιο και δήλωσε ικανοποιημένος από τις ανακατασκευές. Ανέφερε λακωνικά και για τις συμμετοχές των γαλλικών σωματείων στους Αγώνες. Όπως δήλωσε θεωρεί «άσφαλή κάθοδον γυμναστών καί ξιφομάχων ἐκ Γαλλίας».

«Το Άστυ» δημοσίευσε, στις 21 Φεβρουαρίου 1896, άρθρο, με συνέντευξη του Δ. Βικέλα. Σε ερώτηση «Πῶς βλέπετε τά τῶν ἀγώνων μας;» απάντησε «Τά τῶν ἀγώνων μας; Μή λησμονεῖτε, ὅτι ἀνασυστηθέντες Ὀλυμπιακοί Αγώνες δέν εἶναι ἰδιοκοί μας, ἀλλὰ διεθνεῖς. Εἰς τήν Ἑλλάδα ἐγινεν ἡ τιμή, ὅτι οἱ διεθνεῖς αὐτοὶ ἀγῶνες τελοῦνται διά πρώτην φοράν ἐν Ἀθήναις». Φαίνεται από την απάντηση του ότι σεβάστηκε το διεθνή χαρακτήρα των αγώνων και δεν θέλησε να προκαλέσει αντιδράσεις. Ο δημοσιογράφος συνέχισε λέγοντάς του ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα τελεστούν στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αθήνα χάριν της δικῆς του πρωτοβουλίας.

Ο Βικέλας απάντησε ότι η δική του πρωτοβουλία αρκέστηκε μόνο στην πρόταση ως πόλη διεξαγωγής των Αγώνων να είναι η Αθήνα. Την αρχική ιδέα για την ανασύσταση

των Ολυμπιακών Αγώνων την αναθέτει στον Κουμπερντέν. Σε άλλη ερώτηση που αφορά τις προετοιμασίες, ο Βικέλας από την απάντηση που έδωσε ήταν εμφανώς ικανοποιημένος «Αί πρώται έντυπώσεις μου υπερβαίνουν τάς προσδοκίας μου». Αναφέρθηκε και στο Στάδιο το οποίο αποκάλεσε «στολίδι της πόλης» και για το αν η πρωτεύουσα θα κατακλυστεί από ξένους είπε, «Περί τούτου ἔχω ἀμφιβολίας». Για το αν θα ταξιδέψουν ξένοι από τη Γαλλία στην Ελλάδα, δεν ήταν σε θέση να απαντήσει. Τέλος εύχεται επιτυχία μέχρι τέλους για τους Αγώνες.

Το δημοσίευμα της εφημερίδας «Σάλπιγξ Λαρίσης», 31 Μαρτίου 1896, αναφέρεται στους Ολυμπιακούς Αγώνες. «Τιμή καί ἔπαινος εἰς τήν πατριωτικήν πρωτοβουλίαν τοῦ κ. Βικέλα, εὐγνωμοσύνη δέ ἄλληστος εἰς τό ἐν Παρισίοις συνελθόν πρό διετίας Διεθνές Συνέδριον...». Πληθώρα εφημερίδων της εποχής αφιέρωνε τιμές στον Δ. Βικέλα για τη συμβολή του στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

«Το Άστυ» και πάλι, με δημοσίευσμά του, στις 4 Απριλίου του 1896, αναφέρεται με ευχαριστήρια στους πρωτεργάτες των Αγώνων, Φιλήμων και Βικέλα. Στα γραφεία της κεντρικής επιτροπής, όπως αναφέρει το δημοσίευμα, ο κ. Κων. Παπαμιχαλόπουλος έδωσε θερμά συγχαρητήρια και ευχαριστήρια στους Δ. Βικέλα και Τ. Φιλήμονα. Ο Παπαμιχαλόπουλος συνεχάρη το Βικέλα λέγοντάς του ότι χάρη σε εκείνον με την φιλοπατρία του, την παιδεία του αλλά και τη πολυμάθειά του ανάδειξε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, το Παναθηναϊκό Στάδιο και κυρίως, την Ελλάδα.

Μέρος ΣΤ΄

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα το 1896

Κεφάλαιο Ι

Οι πρώτες κατευθύνσεις

Στο Παρίσι, τον Ιούνιο του 1894, στο αμφιθέατρο της Σορβόνης, το διεθνές συνέδριο ομόφωνα επέλεξε την Αθήνα ως πρώτη πόλη για τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες με διεθνή χαρακτήρα, το Μάρτιο του 1896. Έτσι, οι Αγώνες τελέστηκαν με επιτυχία στην γενέτειρά τους. Η αναβίωση του Μαραθώνιου δρόμου ήταν άθλος που υπερνικήθηκε. Ο Δ. Βικέλας, Πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής είχε την ευθύνη «να ανταποκριθεί στο τεράστιο μέγεθος ενός έργου που ο ίδιος είχε προκαλέσει!». Όταν οι συνεδριάσεις σταμάτησαν στο Παρίσι, ο ίδιος παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε και την ψυχολογική πίεση από την πορεία της υγείας της γυναίκας του και την προχωρημένη του ηλικία, επικεντρώθηκε στην υλοποίηση του στόχου του.

Ο Δ. Βικέλας διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην τέλεση της Ολυμπιάδας στην Αθήνα το 1896. Ο ανιψιός του Βικέλα, Αλ. Οικονόμου, που έγραψε τη βιογραφία του παραθέτει στοιχεία για τη ζωή του Βικέλα και για τη δίχρονη ανατρεπτική ολυμπιακή του πορεία, από τη Σορβόνη στην Αθήνα, χρόνια τα οποία δεν μελετήθηκαν και δεν έτυχαν καμιάς βαθύτερης επεξεργασίας δεδομένου ότι θεωρήθηκαν «τόσο εύγλωττα και συγκλονιστικά». Σε αυτή τη συγγραφική γραμμή κατευθύνθηκε και ο Ιωάννης Χρυσάφης που είχε λάβει μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896, ως νεαρός προπονητής της ομάδας γυμναστικής του Εθνικού ΓΣ. Ξένοι συγγραφείς παρουσιάζουν κυρίως την πορεία του γενικού γραμματέα της ΔΟΕ Πιερ ντε Κουμπερντέν.

Κάποιοι από τους ξένους παραθέτουν και στοιχεία για τη δράση του Βικέλα. Ο Γερμανός καθηγητής Νόρμπερτ Μύλλερ είχε ασχοληθεί με βιβλία και ομιλίες, κατέγραψε μία και μόνο φράση του Κουμπερντέν που αναφερόταν στον Δ. Βικέλα, με την οποία φανέρωσε την προσφορά του Έλληνα λόγιου στην πρώτη Διεθνή Ολυμπιάδα και χαρακτηρίζει όλο το έργο η προσπάθεια για την επίτευξη του στόχου. Έγραψε «Ο κ. Βικέλας κατόρθωσε να νικήσει όλες τις αντιξοότητες και αν εξομαλύνει όλα τα εμπόδια...». Με αυτή του τη φράση ο Κουμπερντέν, με λιτό χαρακτήρα, έδειξε τη συμβολή του Βικέλα στον Ολυμπισμό. Η προσφορά του Δ. Βικέλα στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας ήταν μεγίστη, όπως διαφαίνεται από το έργο του, τις επιστολές, τα κείμενα, τα σχόλια και τα δημοσιεύματα του Τύπου, ελληνικού και ξένου και από το αποτέλεσμα, την επιτυχία των Αγώνων.

Από τη μέχρι τότε πορεία του Κουμπερντέν δεν υπάρχει κάποια πληροφορία που να αναφέρει ότι ο ίδιος είχε προσχεδιάσει τη διοργάνωση των πρώτων Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 1896. Το αντίθετο, αναφερόταν περιστασιακά μόνο στα δικαιώματα της Ελλάδας και στην πορεία ως την αναβίωση των Αγώνων. Σε κείμενο του ο βαρόνος, το οποίο δημοσιεύθηκε στην έκδοση του Καρόλου Μπεκ, λίγες μέρες μετά την λήξη της Ολυμπιάδος, δεν αναφέρθηκε καθόλου στην ελληνική προολυμπιακή συνεισφορά ούτε στις παρεμβάσεις του Σούτσου και του Γιαννακόπουλου, ούτε στην απόπειρα αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων από το Δήμο Λετρίνων, λίγα χρόνια μετά την ανακήρυξη της Ελλάδας ως ελεύθερου κράτους, ούτε στην ομιλία του Μηνά Μινωΐδη στο Παρίσι και τη διοργάνωση των τεσσάρων Ζάππειων Ολυμπιάδων που με ενδιαφέρον αναφέρονται, ακόμη και σήμερα, στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Ο Κουμπερντέν σύμφωνα με τον Πέτρο Λινάρδο, «Έτσι, ενώ γράφει περί επιστητού και φυσικά εγκωμιάζει ενθουσιωδώς τα όσα συνέβαιναν στη Γαλλία μετά τη δική του εμφάνιση στο φιλαθλητικό προσκήνιο και παιδαγωγικό και προς διεθνή προβολή της Γαλλίας, μιλάει για "δήλωση" του ονόματος των Ολυμπιακών Αγώνων», «εν τίσιν χωρίοις τῆς Ἑλλάδος εἶται προς δήλωσιν προώρου τινός ἢ ἀδεξίου ἀναβιώσεως ὅποια ἢ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τοῦ βασιλέως

Ὁθωνος». Για τα Ολύμπια του Ζάππα δεν υπήρξε καμία αναφορά από τον Κουμπερντέν. Ο Δ. Βικέλας ήταν οξύνους και διορατικός επομένως κατάλαβε τα όσα συνέβαιναν στο αθλητικό Συνέδριο το οποίο θα ξεκινούσε τις συνεδριάσεις μετά από ένα μήνα. Επιπλέον μετέφρασε, επεξεργάστηκε και συμπύκνωσε το υπόμνημα Φωκιανού, ο οποίος ήταν επίτιμος αντιπρόεδρος του συνεδρίου και του είχε ζητηθεί από τον Γάλλο «ως μεγάλης σημασίας συμβολή της σύζευξης των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων με τους υπό αναβίωση συγχρόνους». Ο Βικέλας γνώριζε την προοπτική του συνεδρίου εκ των προτέρων. «Τό ανωτέρω πρόγραμμα τῶν θεμάτων μέ τα ὅποια ἐπρόκειτο ν' ἀσχοληθῇ τό Συνέδριον ἀπεστάλη ἐγκαίρως καί εἰς Ἑλλάδα διά τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου, περί τά μέσα Ἰανουαρίου 1894. Ὁ Πανελλήνιος ἀπεδέχθη τήν πρόσκλησιν καί κατόρθωσε νά εὕρῃ καί ἓνα μοναδικόν διά τήν ἐποχὴν ἐκείνην ἀντιπρόσωπον, μίαν ἀληθῶς ἐξαιρετικήν προσωπικότητα, τόν Δημήτριον Βικέλαν, διαμένοντα τότε εἰς Παρισίους, ἀνέθεσε δέ εἰς τόν Φωκιανόν (τόν Πρόεδρον τοῦ ΠΓΣ) τήν σύνταξιν ἑνός ὑπομνήματος, περιλαμβάνοντος τάς ἀπόψεις τοῦ Πανελληνίου τό ὅποιον ἀπεστάλη εἰς τόν Βικέλαν πρὸς μετάφρασιν καί ὑποβολήν εἰς τό συνέδριον».

Οι λόγιοι της εποχής και οι άνθρωποι του πνεύματος αδιαφορούσαν για τον αθλητισμό και την ευεξία του σώματος, πολλοί δε από αυτούς τον επέκριναν. Ο Δ. Βικέλας δεν άνηκε σε αυτή την κατηγορία. «Ο Δημήτριος Βικέλας, πολυμαθέστατος, πνευματικός, ειλικρινής και αισιόδοξος, με επιστολήν προς τη μητέρα του, γράφει μεταξύ άλλων:» ... «Το δυστύχημα του έθνους μας, είναι ότι δεν έχομεν ανθρώπους οδηγούς...». Η αντίθεση προς τους λόγιους της εποχής εκφράζεται με την περιγραφή εντυπώσεών του σε έναν φίλο, τον μαρκήσιο de Saint Hilaire, με τη μορφή επιστολών. Ο Βικέλας επισκέφθηκε την αρχαία Ολυμπία, όπου «δημιουργήθηκε από τους ιστορικούς χρόνους μια εστία πολιτισμού, και ελάμπρυνε μεγαλόπρεπα επί αιώνες, την εκπληκτική πορεία του ελληνικού πνεύματος». Το βιβλίο του Δ. Βικέλα, που ήταν η δημοσίευση των επιστολών του προς τον μαρκήσιο de Saint Hilaire, με τίτλο «Από Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν», υμνεί την αρχαία Ολυμπία και τον καθιστά στην επικαιρότητα ως "Ολυμπιολάτρη" ο οποίος βρισκόταν στο Παρίσι. Ο ίδιος με την γλωσσομάθειά του και την εξαιρετική του μόρφωση κατόρθωσε να πείσει τους Συνέδρους για την τέλεση των Α΄ διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα και την εκλογή του ως προέδρου, της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Οι Σύεδροι υπερψήφισαν ομοφώνως την πρόταση του Βικέλα. Επίσης, ο Έλληνας λόγιος είχε δείξει πολύ πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες τις προθέσεις του για την Ολυμπιάδα και για τον αθλητισμό, που τον έκανε να διαφέρει και πάλι από τους Έλληνες λόγιους της εποχής. Συγκεκριμένα, το 1889 στο Παρίσι, στο γαλλόφωνο περιοδικό «L'ORIENT», το οποίο εξέδιδε ο Έλληνας Νικολαΐδης, δημοσιεύεται σε συνέχειες δοκίμιο του Χρήστου Ζάππα, ανιψιού του Κ. Ζάππα, για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Εκείνη την εποχή ο Χ. Ζάππας υπήρξε γραμματέας του Κ. Ζάππα, αδελφού του Ε. Ζάππα, ο οποίος επικοινωνεί με το Βικέλα. Από την επικοινωνία τους αυτή, συμπεραίνουμε το ενδιαφέρον του Βικέλα για τον Ολυμπισμό, πολύ πριν από την προσπάθεια των Αγώνων του 1896 με διεθνή χαρακτήρα.

Η έννοια της ανασυστάσεως των Ολυμπιακών Αγώνων κατά την εναρκτήρια ομιλία του προέδρου του Διεθνούς Συνεδρίου στο Παρίσι βαρόνου de Courcel, γερουσιαστή και πρώην πρέσβη της Γαλλίας στο Βερολίνο, σημαίνει, «Η έκφρασις αυτή σημαίνει την αποκατάστασιν ενός συνδέσμου μεταξύ των αθλητικών ενώσεων όλων των χωρών, καθιερωμένου δια της τελέσεως περιοδικών αγώνων, ομοίων προς τας Ολυμπιάδας της αρχαίας Ελλάδος, κατά τους οποίους όμως θα γίνονται τα αγωνίσματα της ιδικής μας εποχής». Επίσης, αναφέρει στην ομιλία του ότι η ανασύσταση των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μια παραστατική έκφραση, μια εικόνα, μια φανταστική επωνυμία η οποία υποκινούμενη από τις κλασσικές αναμνήσεις «εκδηλώνει θαυμάσια εκείνο το οποίον θέλει να είπη». Δηλαδή ο ορισμός της λέξεως "ανασύσταση" δεν είναι ταυτόσημος με την έννοια

της ανασύστασης των Ολυμπιακών Αγώνων. Δεδομένου, ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, οι οποίοι πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα το 1896, προτιμότερο είναι να χαρακτηριστούν ως "η Αναβίωση και η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων". Η λέξη ανασύσταση συνδέει το παρελθόν με το μέλλον, συνδέει την αρχαιότητα με την εξέλιξη, συνδέει τον κλασικισμό με τον νεοτερισμό. Σύμφωνα με τον Ι. Χρυσάφη, : «Θαυμάσιος λόγος διά την σωματικήν άγωγήν καί τήν θέσιν ή όποία πρέπει νά δοθῇ εις αὐτήν εις τήν άγωγήν τοῦ συγχρόνου ανθρώπου καί τήν σημερινήν κοινωνικήν ζωήν».

Χάρη στην πρωτοβουλία και την ιδέα του Δ. Βικέλα οι Ολυμπιακοί Αγώνες αναβίωσαν στην Αθήνα, από το Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο, και δεν υπήρχε καμία πρόθεση διεξαγωγής των Αγώνων στην Ελλάδα. Όταν αναφερόμαστε στην αναβίωση των Ολυμπιάδων, αναφερόμαστε στον τόπο που ιδρύθηκαν, θα ήταν μάλλον αδύνατο να μην είχαν τελεστεί στη γενέτειρά τους, γιατί η επαναφορά των Ολυμπιάδων δεν θα μπορούσε να μην είχε διοργανωθεί στον ελληνικό χώρο. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας αναβίωσαν και παράλληλα εξελίχθηκαν.

Ο ίδιος ο Κουμπερντέν αναφέρει, τον Ιούλιο του 1894, «Η γόνιμη ιδέα της ανασύστασης αυτών των αγώνων είναι ιδέα αποκλειστικά ελληνική. Μεγάλο μέρος από τα χειροκροτήματα προς τους νικητές των αναβιωμένων Ολυμπιακών αγώνων δίκαια θα απευθύνεται σ' εκείνους που συνέλαβαν την ιδέα της πρώτης διεξαγωγής τους στην Αθήνα, καθώς και σ' εκείνους που αποδέχθηκαν την πρόταση». Η ιδέα ήταν, είναι και θα είναι ελληνική. Όπως η ιδέα παρέμεινε ελληνική στο πρώτο διεθνές αθλητικό συνέδριο, όταν και ο Βικέλας έφερε την Ολυμπιάδα στην Αθήνα. Από το δελτίο της διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής αναφέρεται η "ανασύσταση" των Ολυμπιακών Αγώνων και όχι η αναβίωση όπως θα ήταν το σωστό.

Η ατελής φύση του ανθρώπινου είδους έχει πάντα την τάση να μεταμορφώνει τον Ολυμπιακό αθλητή σε μονομάχο της αρένας. Πρέπει κανείς να επιλέξει μεταξύ δύο αθλητικών μεθόδων που δεν μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους [...]. Η εκ νέου καθιέρωση των Ολυμπιακών Αγώνων, σε βάση και σε συνθήκες που συνάδουν με τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής, θα έφερνε σε άμεση επαφή, κάθε τέσσερα χρόνια, εκπροσώπους των λαών του κόσμου, και μπορεί κανείς να θεωρήσει ότι αυτός ο ειρηνικός, ευγενής συναγωνισμός αποτελεί την καλύτερη μορφή διεθνισμού.

Οι αθηναϊκές εφημερίδες στα τέλη του 1894 έγραψαν ότι «...θα τελεσθή εν Παρισίοις η πρωτοβουλία της Union des Societes Francaises de Sportes Athletiques...» και ότι «...θα εξετάσει πλείστα ζητήματα σχέσιν έχοντα προς τας σωματικές ασκήσεις, κυρίως δε θα επιδιώξη την εγκαθίδρυσιν διεθνών αγώνων, οι οποίοι θα φέρωσι το όνομα "Ολυμπιακοί Αγώνες, καθ'όσον θα τελώνται κατά τον τύπον των εν Ολυμπία κατά την αρχαιότητα τελούμενων...».

Το 1894 συγκαλείται, για πρώτη φορά στο Παρίσι, το πρώτο διεθνές αθλητικό συνέδριο¹¹⁵, υπό την ηγεσία του Πιερ ντε Κουμπερντέν. Η απόφαση του συνεδρίου ήταν η ανασύσταση των αγώνων με χαρακτήρα διεθνή. Ο Κουμπερντέν κατοχυρώνει τον τίτλο ως τον άνθρωπο που κατάφερε να δώσει στους Ολυμπιακούς Αγώνες την ανασύστασή τους σε διεθνές επίπεδο. Στο αθλητικό συνέδριο αποφασίστηκε η τέλεση των Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων κάθε τέσσερα έτη. Η Αθήνα επιλέγεται ως η πόλη της αναβίωσης των Διεθνών Ολυμπιάδων με ηγέτη και σύγχρονο αναβιωτή τον Δ. Βικέλα, όπου με την παρουσία του και τον λόγο του κατάφερε να πείσει, ακόμα και τους πιο δύσπιστους στο συνέδριο. Ο Δ. Βικέλας κατόρθωσε την αναβίωση των Αγώνων στη γενέτειρά τους, έπειτα από μια εκπληκτική ομιλία.

---

¹¹⁵ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ 46-52.

Η είδηση στη συνέχεια ανέφερε ότι ο «...βαρόνος Πέτρος δε Coubertin, γενικός επίτροπος του διεθνούς εν Παρισίοις Αθλητικού Συνεδρίου, με επιστολή του ηυχαρίστησε τον σύλλογον επί τη αποδοχή της προσκλήσεως, όπως συμμετάσχη του συνεδρίου...» και ότι «...γενικός πληρεξούσιος του “Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου” παρά τω διεθνή Αθλητικώ Συνεδρίω εξελέγη ο εν Παρισίοις σεβαστός λόγιος κ. Δ. Βικέλας...». Ο ίδιος ο Δ. Βικέλας παραθέτει την άποψη του σχετικά με την παρουσία του στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι : «... Μίαν εσπέραν κατά τας αρχάς του παρελθόντος Ιουνίου...». «...ο ταχυδρόμος μου έφερε θήκην, εκ της οποίας απέσυρα δίπλωμα επ’ ονόματί μου, ως μέλους του εις Αθήνας Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου. Μου ήσαν όλως άγνωστα τα του Συλλόγου τούτου - δεν είχα επιζητήσει την τιμήν να γίνω μέλος του, ούτε είχα τα προς τούτο προσόντα. Την απορίαν μου έλυσεν την επαύριον το πρωί ο ταχυδρόμος και πάλι. Έφερεν φάκελον μέγιστον, περιέχοντα επιστολήν του Συλλόγου, παρακαλούντος με να τον αντιπροσωπεύσω εις το Διεθνές Αθλητικόν Συνέδριον...». Η αρχική σκέψη του Βικέλα¹¹⁶ ήταν να αρνηθεί να εκπροσωπήσει τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο, «...Η πρώτη μου ώθησις ήτο ν’αρνηθώ. Ούτε καν εγνώριζον ότι πρόκειται να συναντηθή εις τα Παρίσια διεθνές αθλητικόν συνέδριον. Τι κοινόν μεταξύ αθλητισμού και εμού! Πως όμως να ειπώ Όχι εις φίλους αγαπητούς; Άλλως, παρευρέθην και άλλοτε εις συνέδρια, χωρίς τα προσόντα δικαιούντα την συμμετοχήν μου, όχι δε μόνον υπέκρυψα την αμάθειάν μου τηρήσας σωτήριον σιωπήν, αλλά και επωφελήθην των εις τα τοιαύτα συνέδρια αφορμών προς σχέσεις ευχαρίστους και προς διασκεδάσεις. Με την ελπίδα ότι παρομοίαν διασκεδάσιν ακίνδυνον θα εύρω εις το Αθλητικόν Συνέδριον, επιθυμών δε και να μη δυσανεστήσω τους φίλους μου, εδέχθην την εντολήν...».

Είχε γνωστοποιηθεί πλέον πως ο Δ. Βικέλας θα εκπροσωπούσε τον Πανελλήνιο, στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο. Στην Αθήνα «έφθανε» η είδηση, «... οι Ολυμπιακοί Αγώνες, οίτινες απεφασίσθη να ανασυσταθώσιν υπό του εν Παρισίοις διεθνούς αθλητικού συνδέσμου θα τελεσθώσι κατά την πρώτην φοράν τω 1896 εν Αθήναις εις το Στάδιον. Τούτο τηλεγραφικώς διεβιβάσθη τω προέδρω του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου κ. Φωκιανώ, υπό του αντιπροσωπεύσαντος αυτόθι τον σύλλογον κ. Βικέλα».

---

¹¹⁶ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 51.

Κεφάλαιο II

Η πρώτη Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή¹¹⁷

Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν αντιπρόσωποι 13 εθνικοτήτων. Ο βαρόνος και πρόεδρος του αθλητικού συνεδρίου Πιερ ντε Κουμπερντέν υποστήριξε τα σχέδια του με την παρουσία 2.000 ατόμων. Είχε επίσης, σχεδιάσει τον τρόπο με το οποίο θα προκαλούσε ακόμη και το θαυμασμό για τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, από τους παρευρισκόμενους. Αυτό το κατόρθωσε με την καλλιτέχνη Jeanne Rencle, η οποία συνοδευόμενη από άρπες, έψαλε τον «Ύμνο στον Απόλλωνα». Στο συνέδριο εξελέγη η Διεθνής Επιτροπή, η οποία θα είχε την ευθύνη για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Πρόεδρος της επιτροπής ήταν ο Έλληνας Δημήτριος Βικέλας, γενικός γραμματέας ο βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερντέν, γενικός γραμματέας της Ενώσεως των Αθλητικών Σωματείων της Γαλλίας, ταμίας ο Κάλο, πρώην πρόεδρος της Ενώσεως Γυμναστικών Σωματείων της Γαλλίας. Τα μέλη ήταν, ο Στρατηγός de Boutowsky από τη Ρωσία, ο καθηγητής Jiri Guth, από τη Βοημία, ο ταγματάρχης Victor Black, από τη Σουηδία, ο καθηγητής W.M Sloane του Πανεπιστημίου Princeton των ΗΠΑ, ο Κόμης Lucchesi –Palli, από την Ιταλία, ο Λόρδος Amrthill, από την Αγγλία και ο καθηγητής Franz Kemeny, από την Ουγγαρία. Ο Γραμματέας της Φιλάθλου Αθλητικής Ενώσεως της Αγγλίας C. Herbert, ο Dr Zubiaur από την Αργεντινή, ο Dr W. Grebhard, από τη Γερμανία και ο L.A.Cuff, Γραμματέας της Φιλάθλου Αθλητικής Ενώσεως της Ν. Ζηλανδίας.

Στο Παρίσι το 1894, το Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο, ανέθεσε τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων στη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, η οποία είχε την ευθύνη για την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Η Δ.Ο.Ε ήταν και είναι υπεύθυνη για την ομαλή διεξαγωγή των Αγώνων, ανά τέσσερα χρόνια, με διαρκή προσπάθεια βελτίωσης, με γνώμονα το παρελθόν, την αρχαία Ολυμπία.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων¹¹⁸, που είχε προγραμματιστεί να διεξαχθεί στην Αθήνα το 1896, προσκάλεσε ιδεολογικά ολόκληρο τον Ελληνισμό, σε όλα τα σημεία της γης. Κύριος λόγος ήταν η διεξαγωγή της πρώτης σύγχρονης Διεθνούς Ολυμπιάδας στη γενέτειρά τους. Υπάρχουν πολλές εκδηλώσεις που αποδεικνύουν την ένθερμη συμπαράσταση, αλλά και την αγάπη των Ελλήνων του εξωτερικού για τον Ολυμπισμό. Ένα από αυτά ήταν η οικονομική στήριξη, χορηγίες, στην ιδέα και στην υλοποίηση των Ολυμπιακών αγώνων από γνωστούς και άγνωστους Έλληνες, απανταχού της γης.

---

¹¹⁷ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 53.

¹¹⁸ Βλ Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 53-54.

Κεφάλαιο III

Δραστηριότητες στην Αθήνα το 1896¹¹⁹

Την περίοδο 1865 – 1875, υπήρξαν αλλαγές τόσο στην πολιτική όσο και στην οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα. Συγκροτήθηκε η νέα αστική - αριστοκρατική τάξη¹²⁰, στην οποία προστέθηκαν Έλληνες των παροικιών, οι οποίοι, συνέβαλαν στην «αστικοποίηση μέρους της κοινωνίας». Στον παροικιακό Ελληνισμό προστέθηκαν και άλλες ομάδες που αποσκοπούσαν στην κοινωνική τους αναβάθμιση. Στην Αθήνα, εκείνη την εποχή, κατοικούσαν 128.735 άνθρωποι, πρωθυπουργός ήταν ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης και βασιλιάς ο Γεώργιος Α΄. Στην πόλη της Αθήνας ήταν εγκατεστημένες όλες οι πολιτικές, διοικητικές και οικονομικές δυνάμεις της Ελλάδας.

«Η Αθήνα παρουσίαζε σπάνια εικόνα συνυπάρξεως μνημείων με ζωή χιλιάδων ετών και νεότερων στοιχείων». Πολλές περιοχές, εντός της πόλεως, εξελίχθηκαν από αμπελώνες σε συνοικίες. Η Ακρόπολις ήταν δεσπόζουσα. Οι κυριότεροι οδικοί άξονες, είχαν αφετηρία την πλατεία Ομονοίας. Οι έμπρακτες προσπάθειες για την αναγέννηση του αθλητισμού απέδωσαν, με τη δημιουργία του πρώτου Γυμναστηρίου του Ελληνικού Αθλητικού Συλλόγου. Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ήταν από τα πρώτα κτίρια που κατασκευάστηκαν. Η οδός Σταδίου ήταν δενδροφυτευμένη και την στόλιζαν τα πρώτα δημόσια κτίρια, η οδός Πανεπιστημίου ήταν από εκείνες που ξεχώριζαν, στην πόλη. Εκεί βρισκόταν η λεγόμενη «αθηναϊκή τριλογία» κτιρίων, Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη, Σιναία Ακαδημία και Πανεπιστήμιο, τα οποία κατατάσσονται μαζί με το Ζάππειο στα πλέον ευτυχή δείγματα ευρωπαϊκής νεοκλασικής αρχιτεκτονικής». Χαρακτηριστικό κτίριο της Αθήνας ήταν, τα Ανάκτορα, η σημερινή Βουλή των Ελλήνων. Νότια και βόρεια των Ανακτόρων, είχαν αρχίσει οι εργασίες για τη δημιουργία και ανάπτυξη του Βασιλικού Κήπου. Ένα ακόμη κτίριο που κοσμούσε την Αθήνα, ήταν το Ζάππειο Μέγαρο, χρηματοδοτούμενο από τους εθνικούς ευεργέτες Ευαγγέλη και Κωνσταντίνο Ζάππα. Οι αθλητικοί αγώνες του 1896 είχαν προγραμματιστεί να τελεστούν στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Στην εκπνοή του 19^{ου} αιώνα, η πόλη της Αθήνας άλλαξε αρχιτεκτονική μορφή αλλά και οργάνωση. Από το 1869 λειτουργούσε ο ατμοκίνητος σιδηρόδρομος Αθηνών – Πειραιώς. Η Νέα Αθήνα του 1896, είχε αναγεννηθεί διατηρώντας παράλληλα την αρμονία και τη σύνδεση με τα αρχαία μνημεία, όπως και με τα μεσαιωνικά και τα νεώτερα κατάλοιπα.

Στην Ανατολική πλευρά της Αθήνας, υπήρχε η Πύλη του Αδριανού και οι στύλοι του Ολυμπίου Διός ως το Παναθηναϊκό Στάδιο. Το Αρχαιολογικό Μουσείο ολοκληρώθηκε το 1889. Οι αρχές του 20^{ου} αιώνα, ήταν η περίοδος συστηματικής λειτουργίας φιλολογικών σαλονιών τα οποία ένωναν τους πνευματικούς ανθρώπους και αποτελούσαν την πηγή πνευματικών διεργασιών.

Εκτός από την ανάπτυξη, παρουσιάστηκαν και διάφορα προβλήματα στην πρωτεύουσα. Δήμαρχος της Αθήνας από το 1895, ήταν ο Λάμπρος Καλλιφρονάς. Η οικονομική κατάσταση ήταν ένα ακόμη βάρος, οι δρόμοι ήταν σε κακή κατάσταση, υπήρχε λειψυδρία και απαγόρευση ακόμη και στο κατάβρεγμα των χωματόδρομων.

---

¹¹⁹ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 109-112.

¹²⁰ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 61-65.

Οι πληροφορίες για τη σύνθεση της πρώτης Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, απορρέουν από τον Τύπο της εποχής. Πρόεδρος της Επιτροπής ήταν ο Διάδοχος Κωνσταντίνος. Αποτελούνταν συνολικά από 35 πρόσωπα, από τα οποία τα 7 αποτελούσαν την κυρίως Επιτροπή και 28 ήταν μέλη. «Τα πρόσωπα που απάρτιζαν την Επιτροπή δεν ήταν καθόλου τυχαία, ήταν μελετημένη η είσοδος τους. Το σύνολο των μελών της, αποτελούνταν από ευκατάστατους και επιφανείς Έλληνες, διπλωμάτες, επιχειρηματίες, βουλευτές αντιπολιτευόμενους και συμπολιτευόμενους, ανθρώπους έμπιστους στο Παλάτι, στρατιωτικούς, ανθρώπους του επιστημονικού δυναμικού της χώρας και αθλητικούς παράγοντες».

Αντιπρόεδροι της Επιτροπής ήταν ο Θρασύβουλος Μάνος, συνταγματάρχης του Πυροβολικού, ο Στέφανος Σκουλούδης, βουλευτής, ο Αλέξανδρος Σούτσος, επίλαρχος, ο Θ. Ρετσίνας, δήμαρχος Πειραιώς. Ταμίας ήταν ο Παύλος Σκουζές. Γραμματείς, ο Αλέξανδρος Μερκάτης και ο Γεώργιος Μελάς.

Μέλη της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, ο Δ. Κριεζής, υπασπιστής του Βασιλέως, ο Βαλδστάιν, διευθυντής της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής, ο Ανδρέας Συγγρός, βουλευτής, ο Κωνσταντίνος Καραπάνος, βουλευτής, ο Α. Θεοφίλας, διευθυντής του Πολυτεχνείου, ο Ε. Εμπειρίκος, βουλευτής, ο Μ. Λάμπρος, βουλευτής, ο Ο. Barth, Μιχ. Παπαρρηγόπουλος, πρώην πρέσβης, ο Μάρκος Δραγούμης, πρώην πρέσβης, ο Αλέξανδρος Α. Σούτσος, ο Γ. Μαυρομιχάλης, συνταγματάρχης, ο Αθ. Μελέαγρος, αντισυνταγματάρχης του Ιππικού, ο Ι. Φωκιανός, πρόεδρος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, ο Γ. Κοζάκης – Τυπάλδος, ο Χρήστος Ράλλης, ιατρός, ο Φωκίων Νέγρης, διευθυντής των Μεταλλουργείων Λαυρίου, ο Κ. Μηλιώτης, υπίλαρχος, ο Πέτρος Καλλιγιάς, ο Φ. Σερπιέρης, ο Λ. Φεράλδης, ο Σπύρος Αντωνόπουλος, γραμματέας της Γενικής Επιμελητείας των Ανακτόρων, ο Π. Δαμαλάς, πρόεδρος του Ομίλου των Ερετών, ο Στ. Ε. Φραγκιάδης, πρόεδρος του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου, ο Αναστάσιος Μεταξάς, ο Στέφανος Π. Ράλλης, ο Π. Κανάκης και ο Ν. Κοντογιαννάκης.

Από τα παραπάνω μέλη του Συμβουλίου, θα δημιουργούνταν για κάθε αγώνισμα υποεπιτροπές, για την οργάνωση των τελετών και την υποδοχή των ξένων. Πρέπει να αναφερθεί ότι η Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων του 1895 δεν έλαβε καμία νομική ευθύνη, αλλά ουσιαστικά ήταν Συμβουλευτική Επιτροπή του βασιλιά. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος είχε την ευθύνη και την πρωτοβουλία για την Ολυμπιάδα.

Η Ελλάδα¹²¹ βρισκόταν σε δραματική οικονομική κατάσταση. Το οικονομικό πρόβλημα έγινε δυσχερέστερο όταν ο Θ. Δηλιγιάννης ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας, τον Οκτώβριο του 1890. Ο Δηλιγιάννης προσπάθησε να εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος με στόχο να προμηθευτεί ξένο συνάλλαγμα από την αγορά με ελληνικό νόμισμα. Ο Χαρίλαος Τρικούπης υποστήριξε στη Βουλή ότι τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας δεν είναι εύκολο να ξεπεραστούν. Στο ζήτημα των ημερών και το υπόμνημα Σκουλούδη ακολούθησαν εκτεταμένες επερωτήσεις στη Βουλή, ο Χ. Τρικούπης δεν πήρε το λόγο. Το ζήτημα των Ολυμπιακών Αγώνων χειρίστηκαν οι Δραγούμης και Σκουλούδης. Ο πρώην υπουργός Παιδείας και βουλευτής Επιδάουρου Λιμηράς, Κωνσταντίνος Παπαμιχαλόπουλος, διαπίστωσε κυβερνητική απροθυμία για το θέμα των Ολυμπιακών Αγώνων, δηλώνοντας στη Βουλή, 24 Νοεμβρίου 1894, ότι η είδηση της διοργάνωσης – τέλεσης των Αγώνων θα έπρεπε να ακουσθεί σε όλους τους Έλληνες «... μετά συγκινήσεως...» και ότι «... ως μη όφειλεν, όμως, δεν ηλέκτρισεν εις όσον έπρεπε βαθμόν ημάς τους ενταύθα...». Ήταν μεγάλη ευκαιρία, όπως υποστήριζε ο ίδιος, να τιμηθεί το ελληνικό όνομα σε ολόκληρο τον κόσμο και τόνισε πως η κυβέρνηση ευθυνόταν γιατί δεν είχε αναλογιστεί το ζήτημα και δεν το προήγαγε στον ελληνικό λαό. Ο Χαρίλαος

---

¹²¹ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 68-69.

Τρικούπης απάντησε ότι «... η κυβέρνηση δεν ανέλαβε την διεύθυνσιν και τα βάρη των αγώνων...».

Ο Βουλευτής Αττικής και πρώην υπουργός Παιδείας Α. Ζυγομαλάς δήλωσε, «...Το πράγμα καταντά αστεϊόν, ενώ πρόκειται περί σοβαρωτάτου θέματος. Πρόκειται δηλαδή, η Ευρώπη και ο πεπολιτισμένος κόσμος ολόκληρος ν' ατενίσει εις την Ελλάδα, τελούσαν τους πρώτους διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνας ενταύθα. Και όμως ευθύς εξ' αρχής βλέπετε τας δύο κορυφάς, αίτινες όφειλον να πρωταγωνιστώσιν εις την προπαρασκευήν, την Ελληνικήν κυβέρνησιν ήτις όφειλε να υιοθετήση...». Επίσης κατελόγισε ευθύνες στη Ζάππειο Επιτροπή.

Υπήρξε αντίδραση και απάντηση από τον κυβερνητικό βουλευτή Στέφανο Δραγούμη και πρόεδρο της τότε Ζαππειού Επιτροπής, που διαχειριζόταν το κληροδότημα του Ε. Ζάππα. Ο Σ. Δραγούμης υποστήριξε ότι η απόφαση του Διεθνούς Αθλητικού Συνεδρίου, στο Παρίσι, ξάφνιασε την Επιτροπή, βρίσκοντάς την χωρίς την οικονομική δυνατότητα, χωρίς τους πόρους και απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει μια τέτοια σοβαρή κατάσταση, τους Ολυμπιακούς Αγώνες. «...Κατά τι έπταισεν η Ελλάς και η Επιτροπή των Ολυμπίων, διότι μη έχουσα χρήματα δεν δύναται να μετάσχη τοιούτων εργασιών; Ηρωτήθη η Κυβέρνησις, ηρωτήθη η Επιτροπή, αν κατά το 1896 δύναται να μετάσχη εις τιούτους διεθνείς αγώνες; Αφού τα πράγματα απεφασίσθησαν εν Παρισίοις, ήλθον ενταύθα και είπον ημάς, ή ανήγγειλαν δι' εγγράφου, ότι ζητούσι την ημετέραν συνεργασίαν, ζητούσι να πρυτανεύσωμεν εις τους διεθνείς αγώνας. Αλλά δια τίνος τρόπου; δια τίνος πόρου; δια τίνος ειδικότητος; ... και εις τοιαύτας μάλιστα περιστάσεις! Απεφασίσαμεν λοιπόν το πρώτον ν' αντιτάξωμεν την έντασιν του Μενίππου, ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος...».

Μετά από την υποστήριξη του Στέφανου Δραγούμη, πήρε το λόγο ο Στέφανος Σκουλούδης βουλευτής της παράταξης του Τρικούπη αλλά και μέλος της αρχικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, δηλώνοντας στη Βουλή ότι παραιτείται από την Επιτροπή, «... διότι το απαιτηθησόμενον ποσόν, προς διοργάνωσιν των Αγώνων, ανερχόμενον εις εξκοσίας χιλιάδας δρχ. ήτο αδύνατον να εξευρεθή, ο δε διαθέσιμος χρόνος ήτο ανεπαρκής...».

Ο νέος υπουργός Παιδείας αντέδρασε λέγοντας ότι η κυβερνητική αστάθεια αλλά ακόμη και η αδράνεια της Ζαππειού Επιτροπής θα εξέθεταν τον ελληνικό λαό στον «... πεπολιτισμένο κόσμο ... ίσως – ίσως δε και να ενισχύσωμεν την γνώμην των εχθρών εκείνων του Ελληνισμού οίτινες ισχυρίζονται ότι ημείς δεν είμεθα απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, αφού δεν συγκινούμεθα το παράπαν υπέρ των Αγώνων εκείνων, οίτινες ανύψωσαν και εδόξασαν τον αρχαίον Ελληνισμόν...».

Στη συζήτηση έλαβε μέρος και ο Επαμεινώνδας Εμπειρίκος, μέλος της πρώτης Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, εφοπλιστής και βουλευτής Άνδρου. Υποστήριξε, σύμφωνα με τον οικονομικό προγραμματισμό του Πιερ ντε Κουμπερντέν, ότι το κόστος της διοργάνωσης των Αγώνων δεν θα ήταν εξακόσιες χιλιάδες αλλά διακόσιες χιλιάδες δραχμές.

Στο τέλος παρενέβη ο ίδιος ο Δηλιγιάννης κατηγορώντας τους Δραγούμη και Σκουλούδη για τον λόγο που ανακατεύτηκαν προχείρως και χωρίς ακριβή στοιχεία στο ζήτημα των Αγώνων, ενώ παράλληλα υποστήριξε ότι μόνο η Κυβέρνηση μπορεί να αναλάβει και να συζητήσει ένα τόσο σοβαρό εθνικό θέμα.

Ο διάδοχος Κωνσταντίνος, ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης, ο Τύπος και ολόκληρος ο ελληνικός λαός πίστεψαν και επέμεναν στη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Διάδοχος κάλεσε όσους υποστήριζαν το υπόμνημα του Σκουλούδη, να δηλώσουν ποιοι θα προχωρήσουν σε παραίτηση και ποιοι όχι. Η Επιτροπή άλλαξε με νέα πρόσωπα και δωδεκαμελές Συμβούλιο.

Πρόεδρος, ο Διάδοχος Κωνσταντίνος, Γεν. Γραμματέας ο Τιμολέων Φιλήμων, Ταμίας ο Παύλος Σκουζές. Μέλη ο Νικόλαος Δηλιγιάννης, ο Λεωνίδας Δεληγιώργης, ο Αλέξανδρος Ζαΐμης, ο Κωνσταντίνος Καραπάνος, ο Θρασύβουλος Μάνος, ο Νικόλαος Κ. Μεταξάς, ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ο Αλέξανδρος Σκουζές, ο Γεώργιος Τυπάλδος – Κοζάκης, ο Γεώργιος Ρώμας, ο Αλέξανδρος Δ. Σούτσος, ο Θεόδωρος Ρετσίνας. Γραμματείς, ο Γεώργιος Μελάς, ο Γεώργιος Στρέιτ, ο Κωνσταντίνος Θ. Μάνος, ο Αλέξανδρος Μερκάτης και Υπογραμματεύς ο Νικόλαος Δ. Ζαχαρίας.

Υπήρξε ένα διεθνές ζήτημα, το οποίο μάλιστα δημιουργήθηκε από τους ίδιους τους Γερμανούς, το οποίο ανέφερε τη συμμετοχή ή όχι των Γερμανικών Σωματείων. Παράλληλα ο γερμανικός Τύπος της εποχής κατηγόρησε το Δ.Α.Σ του Παρισιού ότι αποσκοπούσε στο να μη προσκαλέσει στις συνεδρίες του, τις μεγάλες γυμναστικές ενώσεις της Γερμανίας. Οι σπουδαιότερες αθλητικές ομοσπονδίες της Γερμανίας, η Deutsche Turnerschaft και Centralausschuss zur Forferung der Jugend-und Volksspiele), έδωσαν αρνητική απάντηση στην πρόσκληση της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής. Είχε προηγηθεί, βέβαια, το επεισόδιο από την εποχή της πτωχεύσεως του 1893, με τη συνεχή αναβαλλόμενη λύση συμβιβασμού, που οδήγησε σε δυσμενή σχέση Ελλάδας – Γερμανίας.

Το Μάρτιο του 1895, το κλίμα είχε βελτιωθεί για τους Αγώνες και σε αυτό συνέβαλε ο Τύπος με δημοσιεύσεις, όπως, «Ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας υπέρ των Ολυμπιακών Αγώνων». Η επερχόμενη Ολυμπιάδα ήταν στο μυαλό των διοικούντων αλλά και του λαού. Η οργάνωση δε των Ολυμπιακών Αγώνων διοικητικά ήταν άριστη. Ο γενικός γραμματέας της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων Τιμολέων Φιλήμων, παρέχει πληροφορίες για τις εξελίξεις της περιόδου. Στο Αθλητικό Συνέδριο του Παρισιού, είχε προταθεί η δημιουργία Επιτροπείων που στόχο θα είχαν την οργάνωση και την τέλεση των Αγώνων, οι οποίες ήταν των Αθλητικών Αγώνων και Γυμναστικών Ασκήσεων, της Σκοποβολής, των Ναυτικών Αγωνισμάτων, της Οπλομαχητικής ή Ξιφασκίας, των Ποδηλατικών Αγώνων, των Γυμναστικών Παιδιών.

Σε ό,τι αφορά στα ιππικά αγωνίσματα και την ειδική Επιτροπεία η οποία είχε προγραμματιστεί να δημιουργηθεί από το Συνέδριο, αλλά η τέλεση των ιππικών αγωνισμάτων δεν πραγματοποιήθηκε, η ελληνική Επιτροπή αφαίρεσε από το πρόγραμμα τους Ιππικούς Αγώνες. Τρεις ακόμη Επιτροπείες δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπίσουν ειδικές περιστάσεις α) την παρασκευή των αθλητών γιατί η γυμναστική κίνηση στη χώρα δεν ήταν ανεπτυγμένη, ώστε να στηριχθούν οι προσδοκίες μιας ευπρεπούς παρουσίας στους γυμναστικούς συλλόγους β) τη δεξίωση και την εξυπηρέτηση των ξένων αθλητών και επισκεπτών γιατί το μέγεθος της πόλεως, οι ελλείψεις που παρουσίαζε σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης και η έλλειψη άφθονων πόρων δεν εξασφάλιζαν την απαραίτητη εξυπηρέτησή τους και γ) την ανακαίνιση του Παναθηναϊκού Σταδίου το οποίο προοριζόταν να αποτελέσει το επίκεντρο των Αγώνων και ήταν σχεδόν ανύπαρκτο».

Το σύνολο των μελών της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων συνεδρίασε στο Ζάππειο Μέγαρο, με πρόεδρο τον Διάδοχο του θρόνου και την παρουσία των πριγκίπων Γεωργίου και Νικολάου.

Στην Επιτροπεία Ναυτικών Αγώνων, Πρόεδρος ορίστηκε ο βασιλόπαις Γεώργιος, γραμματεύς ο Παύλος Δ. Δαμαλάς και μέλη οι Δημ. Κριεζής, Κ. Σαχτουρής, Γεώρ. Κουντουριώτης, Δημ. Αργυρόπουλος, Κωνστ. Κανάρης και Κ. Αργυράκης.

Στην Επιτροπεία Σκοποβολής, Πρόεδρος ο πρίγκηψ Νικόλαος, γραμματεύς ο Ιωάννης Φραγκούδης και μέλη οι Δημήτριος Στάικος, Αλκιβιάδης Κρασάς, Ιωάννης Κωνσταντινίδης, Αλέξανδρος Κοντόσταβλος, Αθ. Μπότσαρης, Αθ. Πιερράκος, Γεώργιος Αντωνόπουλος και Στέφανος Σκουλούδης.

Στην Επιτροπεία Παρασκευής Ελλήνων Αθλητών, Πρόεδρος ο Ανδρέας Ψύλλας, γραμματεύς ο Σπυρίδων Λάμπρος και μέλη οι Ιωάννης Χατζηδάκης, Ιωάννης Φωκιανός, Χρ. Κορύλλος, Ιωάννης Νίδερ, Αιμίλιος Γερούσης, Γεώργιος

Παπαδιαμαντόπουλος, Κ. Παπαμιχαλόπουλος, Κ. Λομβάρδος, Α. Διομύδης Κυριάκος, Α. Θεμιστλέας.

Επιτροπεία Αθλητικών Ασκημάτων και Γυμναστικής: Πρόεδρος Ιωάννης Φωκιανός, γραμματεύς Γεώργιος Στρεϊτ και μέλη οι Ιωάννης Γενήσαρλης, Λουκάς Μπέλος, Νικόλαος Πολίτης, Baldstein, Δημήτριος Αιγινίτης, Δ. Σέκερης, Σπυρίδων Κουμουνδούρος, Κωνσταντίνος Μάνος και Σ. Αντωνόπουλος.

Επιτροπεία Ξιφασκίας: Πρόεδρος Μελέαγρος Αθανασίου, γραμματεύς Στέφανος Ράλλης και μέλη οι Πάυλος Σκουζές, Χρήστος Ράλλης, Επαμινώνδας Εμπειρικός, Νικόλαος Πύργος, Έκτωρ Ρωμανός, Ιωάννης Δελαπόρτας, Κωνσταντίνος Μιλιώτης Κομνηνός, Πέτρος Κανάκης και Γεώργιος Κολοκοτρώνης.

Επιτροπεία Ποδηλατικών Αγώνων: Πρόεδρος Νικόλαος Βλάχκαλης, γραμματεύς Κ. Βελίνης και μέλη οι Σπυρίδων Μαύρος, Νικόλαος Κοντογιαννάκης, Μάριος Φιλίπ. Και Ιάκωβος Θεοφιλάς.

Επιτροπεία Αθλητικών Παιδειών (Lawn Tennis κτλ.): Πρόεδρος Φερνάνδος Σερπιέρης, γραμματεύς Ιάκωβος Νεγρεπόντης και μέλη οι Αλέξανδρος Ραγκαβής, Πέτρος Καλλυγάς, Αλέξανδρος Μπερκάτης, Λέων Μελάς, Κωνσταντίνος Μάνος, Κάρολος Μέρλιν, Πύρρος Καρπάνος.

Επιτροπεία Παρασκευής και Ανακαινίσεως του Σταδίου: Πρόεδρος Αν. Θεοφιλάς, γραμματεύς Π. Καββαδίας και μέλη οι Dorpfeld, Homolle, Richardson, Smith, Αντώνιος Μάτσας, Φωκίων Νέγρης, Όθων Λύδερς, Αναστάσιος Μεταξάς, Λεωνίδα Παπάγος, Θεόδωρος Λυμπρίτης, Αλέξανδρος Αμπελάς.

Επιτροπεία της Δεξιώσεως: Πρόεδρος Ιφ. Κοκκίδης, γραμματεύς Μ. Λάμπρος και μέλη οι Μ. Παπαρρηγόπουλος, Μάρκος Δραγούμης, Περ. Βαλαωρίτης, Νικόλαος Λουριώτης, Χρ. Χατζηπέτρος, Γεώργιος Βαλτατζής, Περ. Ιερόπουλος, Α. Μεταξάς, Γεώργιος Αβέρωφ, Δημήτριος Καλλιφρονάς, Λ. Καλλιφρονάς, Κ. Κουταλέξης, Ν. Ζαχαρίας, Α. Χριστομάνος, Ζ. Μάτσας, Τρύφων Μουτσόπουλος, Ν. Χατζόπουλος, Π. Ζαφειρίου και Λ. Φεράλδης.

Κεφάλαιο IV

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο νεοελληνικός ευεργετισμός

Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, ειδικά την περίοδο της διακυβέρνησης του Χαρ. Τρικούπη (1892-1895), αντιμετώπιζε σημαντικά προβλήματα. Η κυριότερη αιτία ήταν η υποβάθμιση της αξίας της ελληνικής δραχμής. Η Ελλάδα θυσίαζε τους ελάχιστους πόρους που είχε στη διάθεση της για την αποπληρωμή εξωτερικών δανείων. Το 1893 η Ελλάδα οδηγήθηκε σε πτώχευση, ο Χαρ. Τρικούπης συγκεκριμένα κήρυξε πτώχευση¹²². Αποτέλεσμα ήταν τα αναγκαστικά μέτρα λιτότητας που πάρθηκαν και η εκλογική νίκη του Θ. Δηλιγιάννη το 1895. Δεδομένης της δύσκολης οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας, ο Χαρ. Τρικούπης κράτησε αρνητική στάση για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, υποστήριξε ότι η Ελλάδα δεν διέθετε ούτε το ελάχιστο του απαιτητού ποσού και δεν άλλαξε την άποψη του. Η στάση αυτή του Τρικούπη έδωσε το έναυσμα για αρνητικά σχόλια και συζητήσεις στο εξωτερικό για το αν η Ελλάδα είναι σε θέση να διοργανώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Υπήρξε πρόταση από τον Πιερ ντε Κουμπερντέν, στον Ούγγρο Πρωθυπουργό Κέμενι, για τη μεταφορά των Αγώνων στη Βουδαπέστη.

Ο βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερντέν ταξίδεψε στην Ελλάδα, στα τέλη του 1894 και πραγματοποίησε μια διάλεξη στον «Παρνασσό», με την οποία κατόρθωσε να δημιουργήσει Ολυμπιακό κλίμα στον ελληνικό λαό. Ακόμη και ο Χ. Τρικούπης εξέφρασε τη συμπάθειά του, αλλά παρέμεινε στην αρχική του θέση, την έλλειψη πόρων για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Επομένως, δεν υπήρξε η κρατική στήριξη για τους Αγώνες, η λύση θα ήταν η έκκληση προς τον απανταχού ελληνισμό της γης για την εύρεση των απαιτούμενων πόρων, ο οποίος ανταποκρίθηκε και ξεκίνησαν να καταφθάνουν οι εισφορές των Ελλήνων¹²³. Με γρήγορο υπολογισμό των δαπανών το ποσό ήταν 150.000 δρχ. όμως, πολύ γρήγορα οι διοργανωτές κατάλαβαν ότι μόνο 200.000 δρχ. απαιτούνταν για την διαρρύθμιση του Σταδίου. Την κυβέρνηση της Ελλάδας ανέλαβε ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης. Το 1895 εκδόθηκε Βασιλικό Διάταγμα το οποίο έδινε έγκριση για τη συλλογή χρημάτων για τους Αγώνες. Η έκδοση του Διατάγματος ήταν απαραίτητη προκειμένου να είναι νόμιμοι οι έρανοι που θα ακολουθούσαν. Τη διαδικασία συλλογής χρημάτων για την κάλυψη των δαπανών ανέλαβε ειδική επιτροπή. Επιτυχημένη ενέργεια θεωρείται η πρόταση και υλοποίηση έκδοσης αναμνηστικών γραμματοσήμων. Η ιδέα προτάθηκε από τους Δ. και Ι. Σακοράφους και υιοθετήθηκε από τον Κωνσταντίνο Παπαμιχαλόπουλο, πολιτικό και υπουργό της εποχής. Η Βουλή με ψήφισμά της εξέδωσε το νόμο για τα πρώτα Ολυμπιακά γραμματόσημα του κόσμου. Στον ίδιο νόμο συμπεριλήφθηκε η αναφορά και η δυνατότητα από το Διάδοχο Επιτροπής να προχωρήσει σε σύναψη δανείου.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν για τη συλλογή χρημάτων από το εσωτερικό αλλά και από το εξωτερικό ήταν επιτυχείς. Πενήντα οκτώ Δήμοι ανταποκρίθηκαν θετικά στις επίσημες εγκυκλίους του υπουργείου Εσωτερικών και κατέθεσαν το ποσό των τριάντα χιλιάδων τριακοσίων ογδόντα τεσσάρων δραχμών και ογδόντα λεπτών (30.384,80). Τα περισσότερα όμως χρήματα προήλθαν από τους Έλληνες του εξωτερικού. Σε κάθε γωνιά του κόσμου όπου υπήρχε Ελληνισμός, δημιουργήθηκε αντίστοιχη Επιτροπή, η οποία συγκέντρωνε τα χρήματα και τα έστελνε στην Αθήνα. Από το Λονδίνο, την Κωνσταντινούπολη, τη Δρέσδη, την Αττάλεια της

¹²² Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 76-78.

¹²³ Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003 σελ. 29.

Μικράς Ασίας, την Αμβρέσα, το Κάιρο, την Αλεξάνδρεια, το Σουακίμ στην Αίγυπτος, τη Μανσούρα της Αιγύπτου, τη Λειψία, την Τύνιδα, την Τεργέστη, το Λονδίνο, τη Βιέννη. Επίσης, από τις περιοχές οι οποίες βρισκόταν υπό την τουρκική κατοχή, την Καβάλα, τα Ιωάννινα, τη Χίο, τη Σάμος, τη Σμύρνη.

Αναφέρονται ονόματα εύπορων Ελλήνων οι οποίοι βοήθησαν οικονομικά την προσπάθεια διοργάνωσης των Αγώνων. Ο Κοργιαλένης πρόσφερε 5.000 δρχ., ο Συγγρός 10.000 δρχ., ο Κωνσταντίνος Μάνος 10.000 δρχ., ο Δ. Βικέλας 100 δρχ., ο Φ. Νέγρης 200 δρχ., ο Ο. Μαρασλής 9.445 δρχ., ο διάδοχος Κωνσταντίνος 5.000 δρχ., ο Τιμολέων Φιλήμονας 100 δρχ.. Επίσης, προσέφεραν χρήματα οι Γυμναστικοί Σύλλογοι, Πατρών 100 δρχ., Κέρκυρας., όπως και κάποιες στρατιωτικές μονάδες και στρατιωτικοί. Η μεγαλύτερη χορηγία σε οικονομικό επίπεδο αλλά και ψυχολογικό – κοινωνικό ήταν η χρηματοδότηση στο Ολυμπιακό έργο από τον Γεώργιο Αβέρωφ, αναμαρμάρωση του Παναθηναϊκού Σταδίου. Συνέβαλαν οικονομικά και ελληνικά προξενεία, οι καθηγητές αλλά και η σύγκλητος του Πανεπιστημίου. Έλληνες, λιγότερο ευκατάστατοι, πραγματοποίησαν δωρεές με συγκινητικές προσφορές σε χρήμα αλλά και έργο. Ο ναός και οι κάτοικοι Σικίνου κατέθεσαν 59 δρχ. και 35 λεπτά, το Σωματείο Εμποροραπτοεργατών Αθηνών 1.238 δρχ. και δύο εκκλησίες της Σκοπέλου, της Κοιμήσεως Θεοτόκου και του Αγίου Μιχαήλ 100 δρχ.. Στην Αθήνα, υπό την εποπτεία του Παύλου Σκουζέ, πραγματοποιήθηκε έρανος, ο οποίος απευθυνόταν κυρίως σε καταστηματαρχες. Ο Παύλος Σκουζές, εξέδιδε Δελτίο Ταμείου, με το οποίο ανακοίνωνε τις εισφορές αλλά και την κατάσταση του Ταμείου.

Κεφάλαιο V

Η καθοριστική συμβολή του Γεωργίου Αβέρωφ¹²⁴

Η ιδέα για χρήση του Παναθηναϊκού Σταδίου, ανακαινισμένου, προτάθηκε από το Μηνά Μινωΐδη, το 1858. Το ζήτημα επανεμφανίστηκε για την πρώτη Διεθνή Ολυμπιάδα της Αθήνας, στα τέλη Νοεμβρίου 1895. Υπήρξε η παρότρυνση προς τον Διάδοχο να ιδρύσει Επιτροπή, στην οποία είχαν θέση οι διευθυντές ξένων Αρχαιολογικών Σχολών¹²⁵, ο γενικός έφορος των Αρχαιοτήτων και ειδικοί καθηγητές του Πανεπιστημίου, προκειμένου να συνεργαστούν με τα μέλη της επιτροπής για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ανέφερε η πρόταση «... Αφού η επιθυμία των ξένων είναι να τελεσθώσιν ολυμπιακοί αγώνες, πρέπει να τελεσθώσι τοιούτοι εν τω Παναθηναϊκώ Σταδίω, όπως εγίνοντο κατά την τετάρτην και πέμπτην εκατονταετηρίδα π.Χ...»

Η παραπάνω πρόταση ήταν δύσκολο να διεκπεραιωθεί, δεδομένου του οικονομικού προβλήματος, με αποτέλεσμα να σταματήσουν οι εργασίες. Στις αρχές Απριλίου του 1895, ο Τιμολέων Φιλήμων, γενικός γραμματέας της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, ταξίδεψε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ο σκοπός ήταν να παραδώσει χειρόγραφες επιστολές του διαδόχου Κωνσταντίνου προς τους ευκατάστατους ομογενείς. Ιδιαίτερη όμως επιστολή απηύθυνε προς τον Γεώργιο Αβέρωφ, πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας. Έγραψε ο Διάδοχος στην επιστολή του προς τον Γ. Αβέρωφ «... Εγκρίθη εις πρόπον ίνα αι δαπάναι της εκτελέσεως (σ.σ των αγώνων) καταβληθώσι δια πανελληνίου εισφοράς. Αείποτε διεκρίθητε εν τοις πρώτοις εν ταις υπέρ εθνικών σκοπών χορηγίαις. Πέπεισμαι ότι και εν τη υποθέσει των Ολυμπιακών Αγώνων εν Αθήναις, θέλετε αναδειχθή ο αυτός αείποτε γενναίος και υπέροχος χορηγός, και το θέλετε συναινέση, όπως γείνηται παρά τοις εν Αιγύπτω Έλλησι, παρ' οίς απολαύετε ευλόγου σεβασμού και αγάπης αμερίστου, ο θερμός εισηγητής υπέρ πανδήμου εισφοράς...». Η απάντηση του Γ. Αβέρωφ στην επιστολή του Διαδόχου ήταν, «... παν το επ' εμοί θέλω πράξει, όπως εν μέτρω των δυνάμεων εμού και τη συνδρομή της Ελληνικής Αποικίας συντελέσω εις την επιτυχίαν του μεγάλου έργου της αναγεννήσεως των Ολυμπιακών Αγώνων...».

Ο Γ. Αβέρωφ¹²⁶ παρέδωσε στον Τ. Φιλήμονα¹²⁷ επιστολή, με την οποία γνωστοποιούσε ότι διέθετε το ποσό των 585.000 δρχ.¹²⁸, προκειμένου να ανακαινιστεί το Παναθηναϊκό Στάδιο, δηλώνοντας ταυτόχρονα και την επιθυμία του η εργασία να πραγματοποιηθεί με μειοδοτική δημοπρασία και την επιστασία τριμελούς επιτροπής, με τους Παπάγο, Λυμπρίτη και Αμπελά στο δυναμικό της. Στις 11 Μαΐου 1895, το δωδεκαμελές συμβούλιο, θέλοντας να εκφράσει τις ευχαριστίες του στον Γ. Αβέρωφ, αποφάσισε ομόφωνα να στηθεί ο ανδριάντας του εθνικού ευεργέτη.

Από την Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων καταβλήθηκαν για την κατασκευή, 25.000 δρχ. και ορίστηκε να τον κατασκευάσει ο καθηγητής της Γλυπτικής του Μετσοβίου Πολυτεχνείου Γεώργιος Βούτος. Για την εποπτεία, την παρακολούθηση και τις τυπικές διαδικασίες του έργου υπεύθυνοι ορίστηκαν οι Τ. Φιλήμων, Λ.Δ Δεληγιώργης και Α. Θ. Ζαΐμης. Τα αποκαλυπτήρια προγραμματίστηκαν την ημέρα έναρξης των Αγώνων. Ο Γ. Αβέρωφ απάντησε και σε αυτή την κίνηση της Επιτροπής «... ούτε ηξίουν, ούτε προσεδόκων τόσω εξαιρετικήν τιμήν οίαν μοι απονέμεται, είτε να φανώ μεν εγώ άξιος

¹²⁴ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», όπ.π., σελ. 78-81.

¹²⁵ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 79-81.

¹²⁶ Μέγας Εθνικός Χορηγός.

¹²⁷ Γενικός Γραμματέας των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

¹²⁸ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», όπ.π., σελ. 60-62.

των τιμών τούτων, να τύχη δε η φίλτατη πατρίς ημών πολλών τέκνων, άτινα να με υπερβαλώσιν εν θυσίαις και φιλιπατρία, ως δικαιούσθε να προσδοκάτε.».

Τα σχέδια ανακαίνισης¹²⁹ του Σταδίου βασίστηκαν στις ανασκαφές του Ερνέστου Τσίλλερ, το 1873. Αρχιτέκτονας ήταν ο Μεταξάς, βοηθός υπήρξε ο Ζαχαριάδης και εργολήπτης ο καθηγητής του Πολυτεχνείου Περικλής Κυριακός. Την εργασία ανέλαβαν 550 εργάτες από τους οποίους οι 200 στο στάδιο, οι 150 στα λατομεία, στην εξόρυξη λίθων. Λόγω του βαρύ χειμώνα η εξόρυξη μαρμάρου ήταν αδύνατη από την Πεντέλη. Επίσης, σε συνδυασμό με την ανοικοδόμηση του σταδίου, διαπλατύνθηκε η γέφυρα Ιλισού, και στο συγκεκριμένο σημείο δημιουργήθηκαν δύο ακόμη ξύλινες γέφυρες προκειμένου να διευκολύνουν τη διέλευση των θεατών. Ο Charles Perry, ήταν Άγγλος τεχνικός τον οποίο είχαν προτείνει για την κατασκευή του κυκλικού δρόμου του σταδίου, αλλά το ποσό που είχε υπολογιστεί δεν αρκούσε. Η έλλειψη χρόνου είχε ως αποτέλεσμα τη δυσκολία κατασκευής όλων των κερκίδων από μάρμαρο. Ο Π. Κυριακός ενημέρωσε τους αρμόδιους, τον Ιανουάριο του 1896, ότι λόγω περιορισμένου χρόνου αδυνατούσε να μαρμαρώσει όλες τις κερκίδες του Σταδίου. Υπήρξε η πρόταση να καλυφθούν μόνο οι πρώτες τέσσερις σειρές στις κερκίδες από μάρμαρο και οι υπόλοιπες από πωρόλιθο, όμως αυτή η πρόταση δεν συμβάδιζε για τεχνικούς και αισθητικούς λόγους. Αποφασίστηκε οι υπόλοιπες κερκίδες, μετά από τις μαρμαρίνες τέσσερις πρώτες σειρές, να κατασκευαστούν από ξύλο, οι οποίες θα χρωματιζόταν λευκές για την αισθητική αρμονία. Τέλος, αναβλήθηκε η δημιουργία στηθαίου και προπυλαίων και στη θέση τους κατασκευάστηκαν ξύλινα βάθρα, με γύψινα αρχαία γλυπτά.

Η απήχηση της μεγάλης προσφοράς του Αβέρωφ ήταν τόσο μεγάλη ώστε εμπνεύστηκαν από αυτή λογοτέχνες και συγγραφείς. Ενδεικτικά παραθέτουμε την ποιητική σύνθεση «Ωδή στον Αβέρωφ» του Αργύρη Εφταλιώτη.

Ωδή στὸν Ἀβέρωφ
Σὰν κάποια ἀθώρητη πηγὴ, Ἀβέρωφ, ἀναβρύξεις
Καὶ στὴ στεγνὴ μας τούτη γῆ,
Τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης σου πονετικά ραντίζεις,
Μὲ δίχως κρότο, μὲ σιγὴ.

Δῶρα, ποῦ θεῖο βότανο, τὴν Ἀρετὴ, ποτίζουν.
Ὁ εὐλογημένος του ὁ καρπός,
Οἱ δόξεις ποῦ τὴ χώρα μας μιὰ μέρα θὰ στολίζουν,
Εἶναι ὁ μόνος σου σκοπός.

Ἐσύ, ποῦ ἀπ' τῆς πατρίδος σου τὸν ἔρωτα δὲν κρίνεις
Ἀγάπην ἄλλη πιὸ γλυκειά,
Ποῦ σὰν λεβέντης ἐραστής τους θησαυροὺς σου δίνεις
Στὴ μόνη σου ἀγαπητικιά,

Τιμές Ἐσύ καὶ μάταια δὲν πόθησες στεφάνια,
Γιατί χαρίζεις μὲ καρδιά.
Μὰ τὸ γλυκό σου τῶνομα θὰ φθάσῃ ὡς τὰ οὐράνια,
Κι' ὡς τῶν παιδιῶν μας τὰ παιδιά.

Ὶστερ' ἀπ' ὅλο τῆς σκλαβιάς τὰ ξέχαστο φαρμάκι,

¹²⁹ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 81.

“Υστερ’ ἀπ’ ὅλη τῇ χολῇ,
Τὰ τόσα χρόνια ποῦ ἔτρεξε ρωμαϊκό αἷμα’ αὐλάκι,
Τὸ καταφρόνιο τὸ πολὺ,

Τὴν ψεύτικη τὴ λευτεριά, τὰ δανεισμένα ἦθη,
Τὴ φτώχεια, τὴν ἀπελπισιά,
Μὲ κάθε ιδέα εὐγενική θαμμένη μὲς στὴ λήθη,
Πνιγμένη στὴν ἀπονεσιά,

Μᾶς ξαναφέρανε οἱ Θεοὶ μιὰ νέα Ὀλυμπιάδα
Μὲ τὴν ἀρχαία τὴ χαρά,
Καὶ στρώθηκε τῆς Ἀρετῆς τὸ Στάδιο ‘ς τὴν Ἑλλάδα
Ἀσπρόφεγγο ἄλλη μιὰ φορά.

Ἀβέρωφ! ἡ μεγάλη σου χαρά κι ἀπ’ τὴ δική μας
Ἀκόμα θᾶναι πιὸ χρυσῇ,
Ποῦ ἐστάθης κι ἀναφάνηκες στὴ θεία τὴν ἐορτὴ μας
Ὁ πρῶτος νικητῆς Ἑσὺ!

Ἀργύρης Ἑφταλιώτης

Κεφάλαιο VI

Άλλες δράσεις

Στο Φάληρο κατασκευάστηκε το Ποδηλατοδρόμιο. Η τοποθεσία του δεν επιλέχθηκε τυχαία αν αναλογιστούμε τους πολλούς φίλους του αθλήματος που ζούσαν εκεί. Επίσης, το 1894 διεξήχθησαν Πανελλήνιοι Αγώνες ποδηλασίας, με πρόταση του «Πανελλήνιου Ποδηλατικού Συλλόγου». Ήταν μάλιστα το πρώτο ποδηλατοδρόμιο στην Ελλάδα με σωστές προδιαγραφές και την επίβλεψή του την ανέλαβε ο πρίγκιπας Γεώργιος. Για την κατασκευή του ποδηλατοδρομίου υπεύθυνος ήταν ο Κωνσταντίνος Βελλίνης. Προκειμένου να προχωρήσει η διαδικασία κατασκευής, τα σχέδια του ποδηλατοδρομίου στάλθηκαν στη Δανία όπου όχι μόνο κρίθηκαν κατάλληλα αλλά παράλληλα βραβεύθηκαν.

Το μοναδικό Σκοπευτήριο που υπήρχε στην Αθήνα βρισκόταν πίσω από τους στρατώνες του Πυροβολικού και επομένως κρίθηκε ακατάλληλο αλλά και ανεπαρκές. Πάρθηκε απόφαση από την ειδική Επιτροπεία της Βουλής, η οποία αποφάσισε να ανεγερθεί το νέο σκοπευτήριο στην Καλλιθέα. Την επίβλεψη για την δημιουργία του νέου σκοπευτηρίου ανέλαβε ο «βασιλόπαις» Νικόλαος και την κατασκευή του έργου ο αρχιτέκτονας Αναστάσιος Μεταξάς. Η έναρξη των εργασιών ξεκίνησε τη Δευτέρα 18 Σεπτεμβρίου 1895 και το κόστος κατασκευής ήταν 95.000 δρχ. που κατοχυρώθηκε μέσω μειοδοτικής δημοπρασίας. Η «Εταιρεία επί σκοπόν βολής», με πρόεδρο τον Ι.Λ. Μεσσηνέζη συνέβαλε ουσιαστικά στην ανέγερση και υλοποίηση του έργου. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν παράλληλα με την έναρξη των Σκοπευτικών Αγώνων των Ολυμπιακών Αγώνων, την 27^η Μαρτίου του 1896.

Κεφάλαιο VII

Ο Κωστής Παλαμάς και ο Ολυμπιακός Ύμνος

Ο Κωστής Παλαμάς γεννήθηκε στην Πάτρα το 1859. Υπήρξε ποιητής και δημοσιογράφος. Η καταγωγή του ήταν από ιστορική οικογένεια του Μεσολογγίου. Τέλειωσε τις γυμνασιακές σπουδές του και εισήχθη στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ως τακτικός συντάκτης συνεργάστηκε με πολλά έντυπα της εποχής και ήταν ήδη γνωστός στο ευρύ κοινό όταν εξέδωσε το πρώτο ποιητικό του βιβλίο το 1886, με τίτλο «Τα τραγούδια της πατρίδος μου». Σε ηλικία δεκαπέντε ετών δημοσίευσε τους πρώτους του στίχους σε περιοδικά και ημερολόγια. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και συνεργάστηκε με σημαντικά έντυπα της εποχής, όπως την «Ακρόπολις», του Βλάσση Γαβριηλίδη, την «Εφημερίδα», του Δημ. Κορομηλά και αργότερα με το «Εμπρός», του Δημ. Καλαποθάκη. Επίσης, δημοσίευε φιλολογικά άρθρα, κριτικές και χρονογραφήματα. Ο Κ. Παλαμάς ήταν θερμός οπαδός της δημοτικής γλώσσας, ως λογοτεχνικού οργάνου, και τάχθηκε με τις προσπάθειες του Ψυχάρη, που είχε στόχο την επικράτησή της.

Το 1897 διορίστηκε γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών και παρέμεινε σε αυτή τη θέση 31 έτη (1897-1929). Ο θάνατος του επήλθε κατά την περίοδο της κατοχής, στις 27 Φεβρουαρίου 1943, και προκάλεσε βαθύτατη συγκίνηση στον ελληνικό λαό. Η κηδεία του πήρε διαστάσεις εθνικής διαμαρτυρίας κατά των κατακτητών. Το καθοριστικό στοιχείο της ελληνικότητας, χαρακτηριστικό της Επτανησιακής Σχολής, καθιέρωσε τον Κωστή Παλαμά, η επίσημη αναγνώριση στο πρόσωπό του, εκφράστηκε από το λόγιο Δ. Βικέλα, που του ζήτησε να συγγράψει τον Ύμνο των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Κ. Παλαμάς ανταποκρίθηκε στην πρόταση του Βικέλα.

Ολυμπιακός Ύμνος¹³⁰

*Αρχαίο Πνεύμα αθάνατο, αγνέ πατέρα
του ωραίου, του μεγάλου και τ' αληθινού
Κατέβα, φανερώσου κι άστραψε εδώ πέρα
στη δόξα της δικής σου γης και τ' ουρανού*

*Στο δρόμο και στο πάλεμα και στο λιθάρι
Στων ευγενών αγώνων λάμψε την ορμή
Και με το αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
και σιδερένιο πλάσε και άξιο το κορμί
και σιδερένιο πλάσε και άξιο το κορμί*

*Κάμποι, βουνά και θάλασσες φέγγουνε μαζί σου
σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός
Και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου
Και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου*

---

¹³⁰ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», εκδ. Αγκυρα, Αθήνα 2004 σελ. 65.

Αρχαίο Πνεύμα αθάνατο, κάθε λαός, κάθε λαός

Αρχαίο Πνεύμα αθάνατο, κάθε λαός

Ο Σπυρίδων Σαμάρας¹³¹, που μελοποίησε τον «Ολυμπιακό Ύμνο» του Παλαμά, ήταν γιος του Σκαρλάτου Σαμάρα και της Φανής Λουίζας Courtenay. Σύμφωνα με την ληξιαρχική πράξη γεννήσεώς του, υπολογίζεται ότι γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1861. Απεβίωσε στην Αθήνα το 1917. Υπάρχουν αντίθετες απόψεις για την πραγματική του καταγωγή. Οι πληροφορίες αναφέρουν ότι έλαβε τα πρώτα του μουσικά μαθήματα στην Κέρκυρα και προχώρησε για περαιτέρω σπουδές στο Ωδείο Αθηνών. Δάσκαλός του ήταν ο Ερρίκος Στανκαμπιάνο. Κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Αθήνα, δημιούργησε νεανικά έργα. Σε αυτή την περίοδο, 1880-1882, ανήκει το τετράπρακτο μελόδραμα «Ολός». Ο Σαμάρας συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι, στο Ωδείο του Λεό Ντελίμπ. Εκεί συνέθεσε τα τέσσερα «Ανατολικά τεμάχια» και ορισμένες ρομάντσες.

Το έργο γραμμένο για μαντολινάτα με το οποίο διακρίθηκε ήταν η «Γκιταράτα». Το 1886, θριάμβευσε στο Μιλάνο με το μελόδραμα «Φλόρα Μιράμπελις». Με το συγκεκριμένο έργο καθιερώθηκε ανάμεσα στους πλέον καταξιωμένους δραματικούς μουσουργούς. Στη συνέχεια, ακολούθησαν το μελόδραμα του «Μετζέ» στη Ρώμη (1888), η «Λιονέλλα» στο Μιλάνο (1891), η «Μάρτυς» στη Νεάπολι (1894), η «Δαμασθείσα Μαινάς» στο Μιλάνο και η «Η ιστορία του έρωτος». Από το 1911 ο Σπυρίδων Σαμάρας, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Υπήρξε από τους πρώτους που τιμήθηκαν με το μετάλλιο των γραμμάτων και των τεχνών. Παλαμάς και Σαμάρας συνεργάστηκαν και κατάφεραν να δημιουργήσουν τον Ολυμπιακό Ύμνο, ο οποίος ακούστηκε για πρώτη φορά το 1896 στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Την εκτέλεση του Ύμνου διηύθυνε ο Σπυρίδων Σαμάρας, με τη συνοδεία από τις ορχήστρες του Στρατού, του Ναυτικού, της Φιλαρμονικής της Αθήνας και των επαρχιών.

---

¹³¹ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 91-92.

Μέρος Ζ΄
Η πραγματοποίηση των Αγώνων¹³²

---

¹³² Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004 σελ. 169-175.

Κεφάλαιο I

Εισαγωγικά

«Ο νεοελληνικός ἀθλητισμός ἔρχεται με ὅλην τὴν ἐπισημότητα καὶ τὴν δύναμιν νέου γεγονότος. Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἀντιστροφή ὑπῆρξε τηλικαύτης ὀρμῆς, ὥστε νὰ μὴ φοβούμεθα ὅτι τὸ νέο δι' αὐτῆς δημιουργηθέν καθεστὼς θὰ ἐκλείψῃ μετ' ὀλίγον. Ὑπῆρξέ τι ἀνώτερον τῆς ἐπιβολῆς μίας μόδας, ἣς τὸ κράτος εἶνε πρόσκαιρον. Ὑπῆρξε μία τελικὴ ἀνάπλασις ψυχῆς, ὡς θὰ εἶνε αὔριον μία τελικὴ ἀνάπλασις τοῦ σώματος. Ἦλθεν εἰς ἡμέρας καθ' ἃς τάσις τις παγκόσμιος παρατηρεῖται, ὅπως αἱ πνευματικαὶ ἐμπνεύσεις ὅλου τοῦ κόσμου ἐπιστρέψωσιν ἐκεῖ ὁπόθεν ἀρχικῶς ἀπήγασαν, ποῦ ἄλλοῦ ἢ πρὸς τὰ εὐγενέστερα καὶ τὰ τελειότερα πλάσματα, τὰ ὁποῖα ἔζησαν ἄλλοτε ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης τῆς ἐνδόξου [...]»¹³³.

«Ἡμεῖς πρῶτοι ἐτελέσαμεν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Αγῶνας καὶ ἐπανελάβομεν αὐτοὺς καὶ διὰ δευτέραν φοράν, καλέσαντες τοὺς φιλάθλους τοῦ κόσμου ὁλόκληρου νὰ προσέλθουν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ αγῶνος διὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν Ἰδανικῶν. Ὑπὸ τὴν σημαίαν ἐπομένως αὐτήν, ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ μένωμεν σταθεροὶ πρόμαχοι καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι οἱ ἄλλοι τὴν ἐγκαταλείψουν», μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Ε. Χρυσάφη.

Ἡ ἐναρξὴ των πρώτων Διεθνῶν Ολυμπιακῶν Αγῶνων¹³⁴ πραγματοποιήθηκε, ὅπως ἦταν καθορισμένο στο πρόγραμμα τῆς Ἑλληνικῆς Ολυμπιακῆς Επιτροπῆς, στίς 3.00 μ.μ τῆς 25^{ης} Μαρτίου. Οἱ Αγῶνες διήρκεσαν συνολικὰ ἐννέα ἡμέρες, ἀπὸ τὴν 25^η Μαρτίου ὡς 3^η Ἀπριλίου. Τὴν Πέμπτη 4 Ἀπριλίου 1896, ἦταν ἡ τελετὴ λήξης των Αγῶνων ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνακήρυξη των νικητῶν, τὰ ἐπινίκια. Στους Ολυμπιακοὺς Αγῶνες τοῦ 1896¹³⁵, τοὺς πρώτους με διεθνή χαρακτήρα, συμμετείχαν 311 ἀθλητές, ἀπὸ¹³⁶, τὴν Αυστραλία (1), τὴν Αυστρία (4), τὴ Βουλγαρία (1), τὴ Χιλή (1), τὴ Δανία (4), τὴ Γερμανία (19), τὴ Γαλλία (19), τὴν Ελλάδα (230), τὴ Μεγάλῃ Βρετανία (8), τὴ Σουηδία (1), τὴν Ελβετία (1), τὴν Ουγγαρία (8) καὶ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ (14).

---

¹³³ Βλ. Γ. Βῶκος, Νεοελληνικός Ἀθλητισμός, τόμος Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Αγῶνας, σ. 94.

¹³⁴ Βλ. Σκιάδας, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ἐλληνικὴ Ολυμπιακὴ Ἱστορία», ὅπ.π., σελ. 97.

¹³⁵ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Ἡ θρυλικὴ Ολυμπιάδα τοῦ Σπύρου Λούη Φῶς στίς ἀγνωστες Ολυμπιάδες τοῦ Ζάππα καὶ στα παρασκήνια των αγῶνων τοῦ 1896», ὅπ.π., σελ. 110 -111.

¹³⁶ Βλ. Σκιάδας, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ἐλληνικὴ Ολυμπιακὴ Ἱστορία», ὅπ.π., σελ. 97.

Κεφάλαιο II

Τα αγωνίσματα¹³⁷

Οι Αγώνες ξεκίνησαν την 25^η Μαρτίου του 1896, με πρώτο αγώνισμα, το δρόμο 100 μέτρων. Συμμετείχαν 21 αθλητές, διαφόρων εθνικοτήτων οι οποίοι αγωνίστηκαν με κατάταξη τριών σειρών. Στον αγώνα δρόμου έλαβαν μέρος τρεις Έλληνες¹³⁸, ο μαθητής Α΄ Γυμνασίου Αθηνών Αλέξανδρος Χαλκοκονδύλης, του Αθλητικού Ομίλου Αθηνών, ο ανθυπίλαρχος Γεώργιος Γεννηματάς και ο Σωκράτης Λαγουδάκης. Για τον τελικό¹³⁹ που θα πραγματοποιούνταν την πέμπτη ημέρα των Αγώνων την Παρασκευή 29 Μαρτίου, προκρινόταν οι δύο πρώτοι αθλητές κάθε σειράς. Στον τελικό του αγωνίσματος έφθασαν τρεις Αμερικανοί, ένας Ούγγρος, ένα Γερμανός και ο Έλληνας Αλέξανδρος Χαλκοκονδύλης. Ολυμπιονίκες αναδείχθηκαν ο Αμερικανός Thomas Burke (1ος) και ο Γερμανός Fritz Hoffmann (2ος). Τρίτος έφθασε ο Ούγγρος Szokolyi Hajios και ο Έλληνας Αλ. Χαλκοκονδύλης κατετάγη πέμπτος.

Δρόμος 110 μέτρων μετ' εμποδίων¹⁴⁰

Ημέρα έναρξης του αγωνίσματος, δρόμος 110 μέτρων μετ' εμποδίων, ήταν η Παρασκευή 29 Μαρτίου. Εννιά αθλητές έλαβαν μέρος διηρημένοι σε δύο σειρές. Συμμετείχαν ένας Έλληνας και ένας Κύπριος αθλητής. Ο Α. Σκαλτσογιάννης καταγόμενος από τη Ρούμελη και ο Κύπριος φοιτητής Αναστάσιος Ανδρέου, αθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου Αθηνών. Στον τελικό της 29^{ης} Μαρτίου, προκρίθηκαν τέσσερις ξένοι αθλητές, ο Άγγλος Grandley Goulding, ο Γάλλος Reichel Franz και δύο Αμερικανοί Thomas Curtis και Hoyt. Πρώτος τερμάτισε ο Thomas Curtis.

Δρόμος 400 μέτρων¹⁴¹

Ο δρόμος 400 μέτρων ξεκίνησε την πρώτη ημέρα της Ολυμπιάδας και ολοκληρώθηκε την επομένη. Συμμετείχαν 16 αθλητές διηρημένοι σε δύο σειρές. Υπήρξε και ένας Έλληνας. Στον τελικό έφθασαν δύο Αμερικανοί, ο Jameson και ο Burke.

Δρόμος 800 μέτρων¹⁴²

Ο αγώνας δρόμου 800 μέτρων ξεκίνησε την πρώτη ημέρα της Ολυμπιάδας και ο τελικός πραγματοποιήθηκε την 28^η Μαρτίου. Έλαβαν μέρος 10 αθλητές χωρισμένοι σε σειρές. Υπήρξαν δύο Έλληνες, καταγόμενοι από την Λευκάδα, ο Δ. Γολέμης και ο Α. Φέτσης. Στον τελικό αγωνίστηκαν οι Flack, Αυστραλός, F. Dani, Ούγγρος και Δ. Γολέμης. Νικητής αναδείχθηκε ο Flack, δεύτερος ο Ούγγρος F. Dani και στην τρίτη θέση ο Δ. Γολέμης.

Δρόμος 1.500 μέτρων¹⁴³

---

¹³⁷ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 103-119.

¹³⁸ Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003 σελ. 42-44.

¹³⁹ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2004 σελ. 113-134.

¹⁴⁰ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 106.

¹⁴¹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 106.

¹⁴² Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 106-107.

¹⁴³ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107.

Ο αγώνας πραγματοποιήθηκε την δεύτερη ημέρα των Ολυμπιακών Αγώνων στις 26 Μαρτίου και ακολούθησε ο τελικός την ίδια ημέρα. Το απαγορευτικό ψύχος σε συνδυασμό με την απογευματινή ώρα διεξαγωγής του αγώνα, απέτρεψε τους, αρχικά 11 αθλητές που συμμετείχαν, και προσήλθαν οι 8 από τους οποίους οι τρεις ήταν Έλληνες. Οι Δ. Γολέμης, Καρακτσάνης και ο Α. Φέτσης.

Άλμα απλούν¹⁴⁴

Το άλμα απλούν είχε προγραμματιστεί να ξεκινήσει τη δεύτερη ημέρα διεξαγωγής των Αγώνων, όπως και ο τελικός. Συμμετείχαν συνολικά 8 αθλητές. Δύο Έλληνες, ο Αλέξανδρος Χαλκοκονδύλης και ο Αθανάσιος Σκαλτσογιάννης. Τέταρτος τερμάτισε ο Α. Χαλκοκονδύλης.

Άλμα τριπλούν¹⁴⁵

Το άλμα τριπλούν διεξήχθη και ολοκληρώθηκε αυθημερόν την πρώτη ημέρα της Ολυμπιάδος. Συμμετείχαν 10 αθλητές. Ένας Έλληνας έλαβε μέρος. Νικητής αναδείχθηκε ο Αμερικανός Conoly, δεύτερος ο Γάλλος υπήκοος, αλλά Αθηναίος Αλέξανδρος Τουφερός και τρίτος ο φοιτητής της Νομικής Ιωάννης Περσάκης.

Άλμα εις ύψος¹⁴⁶

Το αγώνισμα άρχισε και ολοκληρώθηκε την πέμπτη ημέρα των Αγώνων, την 29^η Μαρτίου. Δεν υπήρξε Έλληνας σε αυτό το αγώνισμα. Πρώτος τερμάτισε ο Αμερικανός Clark και δεύτερος ο Γερμανός Schumann.

Άλμα επί κοντώ¹⁴⁷

Ξεκίνησε την 29^η Μαρτίου και ο τελικός πραγματοποιήθηκε αυθημερόν. Αρχικά, συμμετείχαν 16 αθλητές εκ των οποίων τρεις Έλληνες. Ο Θεοδωρόπουλος, ο Δαμάσκος και ο Ξυδίας. Αγωνίσθηκαν οι 11 από τους 16 αθλητές. Νικητής αναδείχθηκε ο Αμερικανός A.C Taylec.

Σφαίρα¹⁴⁸

Το αγώνισμα της σφαίρας πραγματοποιήθηκε τη δεύτερη ημέρα των Αγώνων, 26 Μαρτίου και ολοκληρώθηκε την ίδια ημέρα. Συμμετείχαν 5 αθλητές από τους οποίους οι δύο ήταν Έλληνες. Ο καταγόμενος από τη Ζάκυνθο φοιτητής της Νομικής Μιλτιάδης Γούσκος και ο καταγόμενος από το Κορωπί φοιτητής της Νομικής Γεώργιος Παπασιδέρης. Νικητής υπήρξε ο Αμερικανός Garret και δεύτερος ο Μ. Γούσκος.

Πάλη¹⁴⁹

Οι αγώνες πάλης είχαν προγραμματιστεί για την 29^η Μαρτίου και ο τελικός την επόμενη ημέρα. Συμμετείχαν πέντε αθλητές, ο Ούγγρος Tarowicza, ο Άγγλος Elliot, ο Γερμανός Schumann και δύο Έλληνες, οι Στέφανος Χριστόπουλος και ο Σμυρναίος Γεώργιος Τσίτας. Πρώτος Ολυμπιονίκης τερμάτισε ο Schumann και δεύτερος ο Γ. Τσίτας.

Άρση Βαρών¹⁵⁰

¹⁴⁴ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107.

¹⁴⁵ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107.

¹⁴⁶ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107.

¹⁴⁷ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107.

¹⁴⁸ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 107-109.

¹⁴⁹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 109.

¹⁵⁰ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 109.

Το αγώνισμα της άρσης βαρών διεξήχθη τη δεύτερη ημέρα των Ολυμπιακών Αγώνων, όπως και ο τελικός. Συμμετείχαν 8 αθλητές. Στην οκτάδα υπήρξαν και τρεις Έλληνες, ο Σωτήριος Βερσής, ο Αλέξανδρος Νικολόπουλος και ο Γ. Παπασιδέρης. Πρώτος Ολυμπιονίκης στο αγώνισμα άρσης βαρών «δια της μιας χειρός» αναδείχθηκε ο Άγγλος Elliot, δεύτερος ο Δανός Jensen και τρίτος ο Σωτήριος Βερσής. Στο ίδιο αγώνισμα «δια αμφοτέρων των χειρών», ο Δανός Jensen αναδείχθηκε πρώτος και δεύτερος ο Άγγλος Elliot.

Δίσκος¹⁵¹

Το αγώνισμα του δίσκου ξεκίνησε την πρώτη ημέρα της Ολυμπιάδος και ολοκληρώθηκε αυθημερόν. Έλαβαν μέρος 11 αθλητές. Συμμετείχαν τρεις Έλληνες, ο Σωτήριος Βερσής, ο Γεώργιος Παπασιδέρης και ο Παν. Παρασκευόπουλος. Πρώτος Ολυμπιονίκης αναδείχθηκε ο Garret, δεύτερος ο Π. Παρασκευόπουλος και τρίτος ο Σ. Βερσής.

Δίζυγο κατά ομάδες¹⁵²

Ξεκίνησε την τέταρτη ημέρα των Αγώνων, 28 Μαρτίου, και ολοκληρώθηκε την ίδια ημέρα. Έδδηλωσαν συμμετοχή τρεις ομάδες, μία γερμανική και δύο ελληνικές. Την πρώτη θέση κατέλαβε η γερμανική ομάδα, τη δεύτερη η ελληνική του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου και τρίτη του Πανελλήνιου Γυμναστικού Συλλόγου.

Μονόζυγο κατά ομάδες¹⁵³

Το μονόζυγο κατά ομάδες ολοκληρώθηκε αυθημερόν, την τέταρτη ημέρα των Αγώνων, 28 Μαρτίου. Συμμετείχε μόνο μία γερμανική ομάδα.

Κρίκοι¹⁵⁴

Το αγώνισμα ήταν προγραμματισμένο να πραγματοποιηθεί την 28^η Μαρτίου. Σύμφωνα με τον κανονισμό, ο κάθε διαγωνιζόμενος είχε στη διάθεση του δύο λεπτά για να επιδείξει τις ικανότητες του και απαγορευόταν οι ακροβατικές κινήσεις. Έλαβαν μέρος 13 αθλητές, από τους οποίους δύο Έλληνες, ο Ιωάννης Μητρόπουλος και ο Πέτρος Περσάκης. Στο αγώνισμα των κρίκων χρυσός Ολυμπιονίκης αναδείχθηκε ο Ιωάννης Μητρόπουλος.

«Αναρρίχσεις επί κάλω»¹⁵⁵

Ένα από τα ιδιόμορφα αγωνίσματα των πρώτων σύγχρονων Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων. Κάλως σημαίνει карабόσκοινο. Το σχοινί αυτό στηριζόταν σε έναν ιστό, ο οποίος ήταν χωρισμένος σε μέτρα. Σε κάθε μέτρο αναγραφόταν ο αντίστοιχος αριθμός, ο οποίος έδειχνε την απόσταση από το έδαφος, ενδιάμεσα αναγραφόταν οι υποδιαίρεσεις, δηλαδή, τα δέκατα. Το μήκος του κάλω στους Αγώνες ήταν 14 μέτρα και η διάμετρός του είχε πάχος 0,03-0,04. Η αναρρίχσεις επιτρεπόταν μόνο υπό την προϋπόθεση έλξης των χεριών με τεταμένα και ακίνητα τα πόδια. Εφόσον οι δύο ή περισσότεροι αγωνιζόμενοι ανηρριχόντο μέχρι την κορυφή, νικητής θα ήταν ο ταχύτερος και παράλληλα θα τηρούσε τους κανόνες.

---

¹⁵¹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 109-112.

¹⁵² Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 112.

¹⁵³ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 112.

¹⁵⁴ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 113.

¹⁵⁵ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 113.

Εάν βέβαια κανείς δεν τερμάτιζε ως την κορυφή, νικητής οριζόταν εκείνος ο οποίος είχε φθάσει ψηλότερα. Ο τρόπος καταβάσεως του αθλητή ήταν αδιάφορος.

Αγωνίσματα ιππικού εφελτηρίου¹⁵⁶

Το αγώνισμα ιππικού εφελτηρίου διεξήχθη, σε μετά λαβίδων και σε άνευ λαβίδων. Το ιππικό εφελτήριο το συναντάμε και στη σημερινή ενόργανη. Στην πρώτη μορφή διεξαγωγής του, στην Αθήνα το 1896, ο αγωνιζόμενος στήριζε τα άκρα του στο εφίππιο από τις λαβίδες και στη δεύτερη μορφή πραγματοποιούσε άλμα κατά μήκος ή κατά πλάτος, πάνω από τον ίππο, στηριζόμενος στα διάφορα μέρη του.

Το 'Ιππικόν έφελτήριον άνευ λαβίδων¹⁵⁷ διεξήχθη την 28^η Μαρτίου και συμμετείχαν 14 αθλητές. Πρώτος αναδείχθηκε ο Γερμανός Schumann και δεύτερος ο Ελβετός Schuster.

Το 'Ιππικόν έφελτήριον μετά λαβίδων¹⁵⁸ διεξήχθη την ίδια ημέρα και συμμετείχαν 11 αθλητές. Πρώτος αναδείχθηκε ο Ελβετός Schuster και δεύτερος ο Γερμανός Weingaerther.

Κολυμβητικοί αγώνες¹⁵⁹

Όλοι οι κολυμβητικοί αγώνες πραγματοποιήθηκαν στον όρμο της Ζέας, την έκτη ημέρα των Ολυμπιακών Αγώνων, 30 Μαρτίου. Στους αγώνες των 100 μέτρων αγωνίστηκαν 13 αθλητές, ενώ αρχικά είχαν δηλώσει 14, πρώτος τερμάτισε ο Ούγγρος Alfred Hajos Gutmann και δεύτερος ο Ε. Χωραφάς. Στην συνέχεια, ακολούθησαν οι αγώνες ναυτών 100 μέτρων με τη συμμετοχή 11 κολυμβητών. Εκεί αγωνίστηκαν τρεις Έλληνες. Ολυμπιονίκης ήταν ο Ι. Μαλοκίνης, δεύτερος ο Σ. Χαζάπης και τρίτος στη σειρά ο Δημήτριος Δρίβας. Στους αγώνες ταχύτητας και αντοχής 500 μέτρων δήλωσαν συμμετοχή 29 κολυμβητές, αλλά, τελικά συμμετείχαν τρεις στο αγώνισμα. Δύο Έλληνες και ένας Αυστριακός. Πρώτος τερμάτισε ο Αυστριακός Neumann, δεύτερος ο Αντώνιος Πεπανός και τρίτος ο Ευστάθιος Χωραφάς. Στην αγωνιστική αναμέτρηση των 1.200 μέτρων έλαβαν μέρος εννέα κολυμβητές. Πρώτος Ολυμπιονίκης ήταν ο Ούγγρος Alfred Hajos Gutmann, δεύτερος ο Ιωάννης Ανδρέου και τρίτος ο Ευστάθιος Χωραφάς.

Ποδηλατικοί αγώνες 2 χιλιομέτρων¹⁶⁰

Το αγώνισμα των 2.000 μέτρων ήταν προγραμματισμένο και διεξήχθη την έκτη ημέρα των Αγώνων. Τέσσερις αθλητές δήλωσαν συμμετοχή, εκ των οποίων ο ένας ήταν Έλληνας. Πρώτος αναδείχθηκε ο Γάλλος Masson και δεύτερος ο Γ. Νικολόπουλος.

Ποδηλατικοί αγώνες 10 χιλιομέτρων¹⁶¹

Το αγώνισμα ξεκίνησε την έκτη ημέρα των Αγώνων, 30^η Μαρτίου. Συμμετείχαν 6 αθλητές. Οι Έλληνες Κωλέττη και Κωνσταντίνου, οι Γάλλοι Masson και Flaman, ο Γερμανός Rosemayer και ο Αυστριακός Smal. Πρώτος Ολυμπιονίκης αναδείχθηκε ο Masson και δεύτερος ο Flaman. Ο Κωλέττης αναγκάστηκε να αποχωρήσει, λόγω προβλήματος στο ποδήλατό του.

Ποδηλατικό αγώνισμα¹⁶²

¹⁵⁶ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 113.

¹⁵⁷ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 113.

¹⁵⁸ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 113.

¹⁵⁹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 115.

¹⁶⁰ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 115.

¹⁶¹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 115.

¹⁶² Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

«Άγών ἄθλου πρὸς χρόνον στροφῆς». Το αγώνισμα διεξήχθη στις 30 Μαρτίου. Συμμετείχαν επτά αθλητές, από τους οποίους ένας Έλληνας, ο Γ. Νικολόπουλος. Πρώτος τερμάτισε ο Γάλλος Masson και τη δεύτερη θέση κατέλαβε ο Νικολόπουλος.

Μαραθώνιος ποδηλατικός αγώνας¹⁶³

Αρχικά είχαν δηλώσει συμμετοχή, για τον ποδηλατικό Μαραθώνιο, 19 αθλητές αλλά αγωνίστηκαν εννέα, από τους οποίους δύο Έλληνες. Προκειμένου να ολοκληρώσουν οι αθλητές το Μαραθώνιο – 100 χιλιόμετρα, έπρεπε να πραγματοποιήσουν 300 ποδηλατικούς γύρους στο ποδηλατοδρόμιο. Πρώτος Ολυμπιονίκης, αναδείχθηκε ο Έλληνας, Κωνσταντινίδης.

Σκοπευτικοί αγώνες¹⁶⁴

Οι σκοπευτικοί αγώνες ξεκίνησαν με τα εγκαίνια του Σκοπευτηρίου στις 27 Μαρτίου 1896. Το σύνθημα για την έναρξη των αγώνων έδωσε η Βασίλισσα και άλλα μέλη της βασιλικής οικογένειας.

«Άγών τυφεκίου από 200 μέτρων»¹⁶⁵

Στον αγώνα τυφεκίου, έλαβαν μέρος 42 σκοπευτές, από τους οποίους οι δέκα ήταν ξένοι. Πρώτος αναδείχθηκε ο Παντελής Καρασεβδάς και δεύτερος ο Π. Παυλίδης. Οι αγώνες συνεχίστηκαν και την τέταρτη ημέρα των αγώνων. Από τους 42 σκοπευτές αποχώρησαν οι 23. Πρώτος αναδείχθηκε ο Π. Καρασεβδάς, δεύτερος ο Π. Παυλίδης και τρίτος ο Τρικούπης, ανθυπολοχαγός. Την τέταρτη θέση κατέλαβε ο Αναστάσιος Μεταξάς, πέμπτος ο Ορφανίδης και έκτος ο Δανός Jensen.

«Στρατιωτικόν περίστροφον από 25 μέτρων»¹⁶⁶

Το αγώνισμα ξεκίνησε στις 29 Μαρτίου, δηλαδή την πέμπτη ημέρα των Αγώνων. Συμμετείχαν 16 αθλητές. Δύο Αμερικανοί, οι αδελφοί John και Summer Paine, ένας Δανός Holger Nielsen και οι υπόλοιποι Έλληνες. Πρώτος Ολυμπιονίκης υπήρξε ο John Paine και δεύτερος ο Summer Paine.

«Ελεύθερον περίστροφον από 30 μέτρων»¹⁶⁷

Το αγώνισμα ξεκίνησε στις 30 Μαρτίου. Πρώτος Ολυμπιονίκης ήταν ο Summer Paine και δεύτερος ο Δανός, Jensen.

«Άγών διά πιστολίου από 25 μέτρων»¹⁶⁸

Ο αγώνας πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαρτίου. Συμμετείχαν 4 σκοπευτές. Οι Ι. Φραγκούδης, Γ. Ορφανίδης, Merlin και Nielsen. Πρώτος νικητής υπήρξε ο Ι. Φραγκούδης.

«Βολή διά πολεμικοῦ ὄπλου από 300 μέτρων»¹⁶⁹

Ο αγώνας διεξήχθη στις 30 Μαρτίου. Ο τελικός πραγματοποιήθηκε την επομένη με τη συμμετοχή 25 σκοπευτών. Πρώτος Ολυμπιονίκης ήταν ο Γεώργιος Ορφανίδης και δεύτερος ο Ι. Φραγκούδης.

---

¹⁶³ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

¹⁶⁴ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

¹⁶⁵ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

¹⁶⁶ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

¹⁶⁷ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 117.

¹⁶⁸ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 119.

¹⁶⁹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 119.

Αγώνες οπλομαχητικής σπαθασκίας¹⁷⁰

Η αγωνόδικος επιτροπή αποτελούνταν από τους Γάλλους οπλομάχους De la Fremoire και Filirpon, τον Έλληνα αξιωματικό του Ιππικού Αλέξανδρο Σούτσο, τον Επαμεινώνδα Ζυμπρακάκη και τον βουλευτή Ε. Εμπειρίκο. Το πρώτο αγώνισμα που διεξήχθη ήταν «ξίφους ασκήσεως», στις 26 Μαρτίου στο Ζάππειο Μέγαρο. Συμμετείχαν 8 αθλητές, τρεις Γάλλοι, οι Delaborde, Gravelote, Gallot και πέντε Έλληνες, οι Κωνσταντίνος Μηλιώτης – Κομνηνός, Περικλής Πιερράκος – Μαυρομιχάλης, οι Ιωάννης Πούλος, Γιώργος Βαλακάκης και Αλέξανδρος Βούρος. Πρώτος Ολυμπιονίκης υπήρξε ο Gravelote και δεύτερος ο Gallot. «Στους αγώνες ξιφασκίας μεταξύ οπλοδιδασκάλων πρώτος ανεδείχθη ο Λέων Πύργος».

Σειρά είχαν οι αγώνες σπαθασκίας. Ξεκίνησαν την Πέμπτη 28 Μαρτίου στο Ζάππειο Μέγαρο και ολοκληρώθηκαν αυθημερόν. Συμμετείχαν πέντε αθλητές, από τους οποίους τρεις Έλληνες. Ο Ι. Γεωργιάδης, ο Γ. Καράκαλος και ο Γ. Ιατρίδης. Νικητής ήταν ο Ι. Γεωργιάδης και δεύτερος ο Γ. Καράκαλος.

Αντισφαίριση – Τένις¹⁷¹

Οι αγώνες αντισφαίρισεως ξεκίνησαν στις 27 Μαρτίου στο Ποδηλατοδρόμιο στον Πειραιά και ολοκληρώθηκαν στις 30 Μαρτίου. Οι αγώνες συνεχίστηκαν στα courts Lawn Tennis Club Αθηνών. Συμμετείχαν 14 αθλητές, από τους οποίους οι 6 ήταν Έλληνες. Οι αγώνες ήταν διηρημένοι σε απλούς και διπλούς, οι αντίπαλοι ορίστηκαν με κλήρο. Πρώτος νικητής, στο μονό, ήταν ο Bolland και δεύτερος ο Δ. Κάσδαγλης. Στο διπλό πρώτο ζευγάρι ήταν οι F. Traun – Bolland και δεύτερο οι Δ. Κάσδαγλης – Δ. Πετροκόκκινου.

Ναυτικοί αγώνες¹⁷²

Οι ναυτικοί αγώνες είχαν προγραμματιστεί να διοργανωθούν την όγδοη ημέρα της Ολυμπιάδος. Το επίσημο πρόγραμμα περιλάμβανε α) κωπηλασίας δικώπων λέμβων με έναν ερέτη και χωρίς πηδαλιούχο 2.000 μέτρων, β) τετρακώπων λέμβων με δύο ερέτες και πηδαλιούχο 2.000 μέτρων, γ) τετρακώπων λέμβων με δύο ερέτες χωρίς πηδαλιούχο 2.000 μέτρων και δ) τετρακώπων λέμβων με τέσσερις ερέτες και πηδαλιούχο 4.000 μέτρων. Όμως, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες δεν επέτρεψαν τη διεξαγωγή των ναυτικών αγώνων με αποτέλεσμα να αναβληθούν επ' αόριστον.

Μαραθώνιος¹⁷³

Ήταν σημαντική και συμβολικής σημασίας η έναρξη του Μαραθωνίου δρόμου, στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων¹⁷⁴. Ήταν επινόηση του ελληνιστή Μαικ Μπρεάλ, αμέσως μετά τη λήξη του συνεδρίου στο Παρίσι. Η διασύνδεση με το λαμπρό παρελθόν όριζε την ουσία της αναβίωσης, ταυτιζόταν με τον επικείμενο πόλεμο στην Ευρώπη στα τέλη του αιώνα. Η νίκη του Μαραθώνα είχε έναν συμβολικό χαρακτήρα ενάντια στον εθνικισμό. Όταν έγινε γνωστό για το αγώνισμα του Μαραθωνίου¹⁷⁵ στην Αθήνα προκάλεσε ιδιαίτερο ενθουσιασμό και χαρά και πίστη για την ελληνική νίκη. Οι εφημερίδες της εποχής, επίσης, στήριζαν και πίστευαν στην ελληνική νίκη. Ακόμη και

¹⁷⁰ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 119.

¹⁷¹ Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 119.

¹⁷² Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 121.

¹⁷³ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 193-205.

¹⁷⁴ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», όπ.π., σελ. 191-202.

¹⁷⁵ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 121

ιερείς επιθυμούσαν να αγωνιστούν, αλλά υπήρξε άρνηση από την ανώτατη εκκλησιαστική αρχή.

Για τη διαδρομή του Μαραθώνιου δρόμου¹⁷⁶, από την αρχαία εποχή έως και τη σημερινή, έχουν γραφτεί και υποστηριχθεί πολλά. Διαχρονικά, η διαδρομή και η απόσταση διαφοροποιήθηκαν μεταξύ των αγώνων που έγιναν. Ένα όμως είναι σίγουρο. Η κατάσταση του δρόμου του Α΄ Μαραθώνιου δρόμου στις 29 Μαρτίου του 1896¹⁷⁷ και ειδικότερα των Α΄ Πανελληνίων – Προκριματικών αγώνων στις 10 Μαρτίου, ήταν τραγική.

Ήταν ανώμαλος, δύσβατος, με πέτρες και λάσπες, ελικοειδής στα περισσότερα τμήματα, «βυθισμένος σε «παχύτατον στρώμα κονιορτού κατά μήκος της οικτρώς παραμορφωμένης και ημελημένης οδού της Μαραθώνος», όπως αναφέρει η εφημερίδα «ΤΟ ΑΣΤΥ» στις 12 Μαρτίου 1896. Η κατάσταση βέβαια του δρόμου ήταν φυσιολογική για τα δεδομένα της εποχής εκείνης, αφού ουσιαστικά η κεντρική αρτηρία που οδηγούσε στο Μαραθώνα ήταν αγροτικός δρόμος. Κάποια βελτίωση σημειώθηκε με τα υλικά που υπήρξαν εκείνη την εποχή όχι όμως ασφαλτός, που ήταν άγνωστη ακόμα στην Ελλάδα. Μόνο την παραμονή του Μαραθωνίου, στις 28 Μαρτίου¹⁷⁸, διατέθηκαν 30.000 δραχμές για βελτιωτικά έργα.

Όπου μπορούσαν έριξαν χαλίκια και από πάνω χώμα. Μάλιστα, σε ορισμένα σημεία είχε προβλεφτεί να καταβρεχτεί η διαδρομή, ώστε να μη σηκώνεται σκόνη. Το επίσημο πρόγραμμα ανέφερε ότι ο δρόμος θα τελεσθεί στην δημόσια οδό από το Μαραθώνα και τερματισμό το Παναθηναϊκό Στάδιο, μέσω των οδών Κηφισίας και Ηρώδου του Αττικού.

Στο Μαραθώνιο συμμετείχαν 25 δρομείς. Από τους ξένους ξεχώριζαν, ο Αυστραλός Flack, ο Γάλλος Lermusiaux, ο Αμερικανός Blake, ο Ούγγρος Kellner. Οι Έλληνες νικητές στους Πανελλήνιους Αγώνες που έλαβαν μέρος στον Ολυμπιακό Μαραθώνιο ήταν, οι Βασιλάκος, Μπελόκας, Δεληγιάννης, Χριστόπουλος, Γρηγορίου και Γερακάκης – μαζί τους ακόμη 15 Έλληνες, από τους οποίους αρκετοί, Αμαρουσιώτες. Οι δρομείς είχαν μεταβεί στον Μαραθώνα μια ημέρα πριν από την έναρξη του αγώνα και χωρίστηκαν με κλήρο σε τέσσερις σειρές που απείχαν μεταξύ τους 1,5 μ.

Η ελληνική νίκη ήταν κατά κάποιο τρόπο απαιτητή. Σημειώνει ο Ι. Χρυσάφης: «...εις καμίαν ἴσως ἀπὸ τὰς τόσας κρισίμους και περιπετειώδεις περιστάσεις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως ἡμῶν εἰς ἐλεύθερον Κράτος, δὲν συνέπεσεν ἡ ἐθνικὴ θέλησις νὰ ἐκδηλωθῇ τόσον ἐνιαίᾳ καὶ ὁμόθυμος, ὅσον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μία δέ εὐχή και εἷς πόθος νὰ δονῇ τὴν καρδίαν καὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Σταδίου Ἑλλήνων: νὰ νικήσῃ Ἑλλήν εἰς τὸν Μαραθῶνιον...». Η απόσταση του Μαραθωνίου ήταν 40 χιλιόμετρα. Νικητής του Μαραθωνίου ήταν ο Σπυρίδων Λούης, σύμφωνα με την τελική κατάταξη.

Ο Σπυρίδων Λάμπρος διέσωσε την ιστορική στιγμή που ο Σπύρος Λούης εισήλθε στο Στάδιο ως νικητής του Μαραθωνίου δρόμου:

«[...] Ἄλλ' αἴφνης ἤχησαν ἔξωθεν τοῦ Σταδίου παταγώδεις ἐπευφημίαι, καὶ τὰ πλήθη ἡνοίγον διάδρομος, ὅπως διελάσῃ ὁ ἤδη ἐρχόμενος Μαραθωνοδρόμος.

Οἱ ἐντὸς τοῦ Σταδίου διέκρινον τὴν λευκὴν περιβολὴν τοῦ Ἑλλήνος νικητοῦ, ὁ ἀριθμὸς 17 ὑψώθη ἐπὶ τῆς κεραίας, ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἀνεπετάσθη πρὸ τῆς ὥρας ἀκόμη ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, αἱ καρδίαι δὲν ἔπαλλον πλέον, ἀλλ' ἐλάκτιζον τὰ στήθη, ἀσπασμοὶ ἀντηλλάσσοντο, πῖλοι ἀνερρίπτοντο εἰς τὴ ὕψη, περιστεραί δεδεμέναι διὰ ταινιῶν

¹⁷⁶ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», εκδ. Αδούλωτη Μάνη, Μάνη, σελ 176-178.

¹⁷⁷ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», όπ.π., σελ. 191-196.

¹⁷⁸ Βλ. Σκιαδάς, Ε. , «100 χρόνια νεότερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», όπ.π., σελ. 121-122.

φερουσῶν τὰ ἐθνικά χρώματα διίπταντο ἔμφοβοιπρὸ τῶν ἀνακραυγῶν τοῦ πλήθους, μικραὶ ἐλληνικαὶ σημαῖαι ἀνεφάνησαν ῥιπιδόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀνά πᾶσαν κερκίδα καθ' ὁμίλους θεατῶν ἐνθουσιώδεις, αἱ μουσικαὶ ἐπαιάνιζον, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐδάκρυον, αἱ χεῖρες ἐκρότουν, βροντὴ ἐπευφημιῶν ἐπλήρωσε τοὺς ἀέρας, τὸ Στάδιον ἐσεῖετο καὶ ὁ Ἀρδηττός ἠλάλαξε, καὶ ὁ ἥλιος αἴφνης μειδιάσας ἐκ μέσου τῶν τέως καλυπτόντων αὐτὸν νεφῶν ἐφώτισε σκηνὴν συγκινήσεως ἀπαραμίλλου, μεγαλείου ἀρρήτου.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐτελέσθησαν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ στιγμῇ ὥσεί ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος, ταυτοχρόνως, αὐτομάτως, ταχύτερον ἢ γράφονται, πολὺ γοργότερον ἢ ἀναγιγνώσκονται. Καὶ τοιοῦτον εὔρε τὸ Στάδιον, συγκεκινημένον, κατεχόμενον ὑπ' ἄλλοφροσύνης, ἀνάστατον ὅλον ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος μέχρις αὐτῶν σχεδόν τῶν ψυχρῶν ἐδωλίων, εἰσελθόν μετ' ὀλίγον ὁ Λούης, φαιδρός, ἡλιοκαής, ὑπομειδιῶν, ἐκπληττόμενος, ὅτε περιέλαβον αὐτὸν μέσον προσδραμόντες τοῦ βασιλέως τοῦ οἱ υἱοί, βλέπων τὸν ἄνακτά του αὐτὸν χαιρετίζοντα μαθ' ὑπερηφανείας τὸν νικητὴν καὶ περιηχούμενος ὑπὸ τῆς θυέλλης τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ἐπινικίων, δι' ὧν κατηγλαΐζεν ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου τὸν ἀγρότην θριαμβευτὴν τὸ ἔθνος ὅλον.

Οὐδ' ὑπῆρξε μικροτέρα ἢ συγκίνησις καὶ ἡ χαρά, ὅτε μετὰ τὸν Λούην, διανύσαντα τὸν ὅλον ἀπὸ Μαραθῶνος δρόμον εἰς ὥρας 2. 58' 56'' ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος Μαραθωνοδρόμος ὑπῆρξαν ἐπ' ἴσης Ἕλληνες, ἐλθόντες σχεδόν ὁμοῦ ὥς ἐν τοῖς Πανελληνίοις ἀγῶσιν, ὁ Βασιλάκος (3.6'3'') καὶ ὁ Μπελόκας (3.6'30'') [...]¹⁷⁹.

---

¹⁷⁹ Βλ. Σπυρ. Π. Λάμπρος, Τὰ ἀθλητικά καὶ Γυμναστικά ἀγωνίσματα ἐν τῷ Σταδίῳ, τόμος Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες, ὅπ.π. σ. 106

Κεφάλαιο III

Νίκες και μετάλλια των Αγώνων

Στην πρώτη σύγχρονη διεθνή Ολυμπιάδα της Αθήνας, δεν βραβεύτηκαν οι τρίτοι νικητές. Τα μετάλλια των νικητών, είχε φιλοτεχνήσει ο Γάλλος γλύπτης Jules Charlain, το αναμνηστικό μετάλλιο ο Έλληνας ζωγράφος και χαράκτης Νικηφόρος Λύτρας. Το δίπλωμα των Αγώνων το είχε σχεδιάσει ο Έλληνας ζωγράφος Νικόλαος Γκύζης.

Διεξήχθησαν, στο σύνολό τους, 44 αγωνίσματα από τα οποία 16 αθλητικά, 8 γυμναστικά, 4 κολύμβησης, 5 σκοποβολής, 3 οπλομαχίας, 5 ποδηλατικά και 2 αντισφαίρισης.

Η Ελλάδα κατέλαβε την πρώτη ευρωπαϊκή θέση στα αποτελέσματα των νικητών. Ο Ι. Χρυσάφης σημειώνει: «...τό όποιο πολλοί έχαρακτήρισαν ως οίωνόν εξαιρετικού άθλητικού μέλλοντος καί ταχίστης άνακτήσεως τής άρχαίας άγωνιστικής εὐκλείας...» «...είς τήν όλιγαριθμοτάτην συμμετοχήν τών ξένων καί ταύτην δι' άθλητῶν οὐχί πρώτης γραμμής...».

Ένα από τα χρυσά μετάλλια που κατέκτησε η Ελλάδα ήταν στο Μαραθώνιο με τον Σπύρο Λούη. Ακολούθησαν άλλα εννέα χρυσά στα παρακάτω αγωνίσματα: «αναρρίχησης επί κάλω» και ενόργανος γυμναστική, σκοποβολή, ξιφομαχία, ποδηλασία, και κολύμβηση.

Οι χρυσοί Ολυμπιονίκες ήταν, ο Νικόλαος Ανδρικόπουλος μαθητής από την Πάτρα (αναρρίχησης επί κάλω), ο Ιωάννης Γεωργιάδης (σπάθη), ο Παντελής Καρασεβδάς (σκοποβολή με γκρα από 200μ.), ο Αριστ. Κωνσταντινίδης (ποδηλασία 87 χιλιομέτρων στη διαδρομή Αθήνα – Μαραθώνας και Μαραθώνας – Νέο Φάληρο), ο Ιωάννης Μαλονίκης (κολύμβηση ναυτών 100μ.), ο Ιωάννης Μητρόπουλος (ενόργανη γυμναστική – κρίκοι), ο Γεώργιος Ορφανίδης (σκοποβολή με πολεμικό όπλο από 300 μ.), ο Λεωνίδας Πύργος (οπλομαχία διδασκάλων με ξίφος ασκήσεως) και ο Ιωάννης Φραγκούδης (σκοποβολή με πιστόλι από 25 μ.).

Οι Έλληνες αθλητές κατέκτησαν 19 αργυρά μετάλλια. Τέσσερα στην κολύμβηση (100 μ. Ναυτών και 100 μ., 500 μ. Και 1.200 μ.), τρία σε αγωνίσματα σκοποβολής (βολή με πιστόλι από 25 μ., βολή με όπλο γκρα από 200 μ., βολή με όπλο πολεμικό από 300 μ.), τρία στην ποδηλασία (333 μ., 2.000 μ. Και 100 χιλ.), δύο στην αντισφαίριση (tennis) στον διπλό αγώνα ανδρών. Από ένα αργυρό στο Μαραθώνιο δρόμο, τη σφαιροβολία, τη δισκοβολία, την ξιφομαχία (σπάθη), την αναρρίχηση επί κάλω, τον ομαδικό αγώνα δίzyγου και την ελληνορωμαϊκή πάλη.

Οι αργυροί Ολυμπιονίκες ήταν: Ιωάννης Ανδρέου (κολύμβηση 1.200 μ.), Χαρίλαος Βασιλάκος (Μαραθώνιος δρόμος), Μιλτιάδης Γκούσκος (σφαιροβολία), Τηλέμαχος Καρακάλος (σπάθη), Διονύσιος Κάσδαγλης και Δημήτριος Πετροκόκκινος (διπλός ανδρών αντισφαιρίσεως), Γεώργιος Κωλέττης (ποδηλασία 100 χιλ. σε πίστα), Σταμ. Νικολόπουλος (ποδηλασία 2.000 μ. και ποδηλασία 333 μ.), Θωμάς Ξενάκης (αναρρίχησης επί κάλω), Γεώργιος Ορφανίδης (βολή με πιστόλι από 25 μ.), Παναγιώτης Παρασκευόπουλος (δισκοβολία), Αντώνιος Πεπανός (κολύμβηση), Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος (ομαδικός αγώνας δίzyγου), Π. Παυλίδης (βολή με όπλο γκρα από 200 μ.), Γεώργιος Τσίτας (ελληνορωμαϊκή πάλη), Ιωάννης Φραγκούδης (βολή με πολεμικό όπλο από 300 μ.), Σ. Χαζάπης (κολύμβηση 100 μ. Ναυτών), Ευστάθιος Χωραφάς (κολύμβηση 100 μ.).

Η τρίτη θέση είναι τυπική καθώς δεν απονεμήθηκαν χάλκινα μετάλλια στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896.

Οι επιδόσεις των αθλητών των άλλων χωρών συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα:

ΧΩΡΕΣ	ΧΡΥΣΑ	ΑΡΓΥΡΑ	ΧΑΛΚΙΝΑ*	ΣΥΝΟΛΟ
ΗΠΑ	11	06	02	19
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	06	04	03	13
ΓΑΛΛΙΑ	05	04	02	11
ΑΓΓΛΙΑ	02	03	02	07
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	02	01	03	06
ΑΥΣΤΡΙΑ	02	01	03	06
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	02	0	0	02
ΔΑΝΙΑ	01	02	03	06
ΕΛΒΕΤΙΑ	01	02	0	03

* Χάλκινα μετάλλια δεν απονεμήθηκαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896.

«[...] Οὕτως ἐπερατώθησαν μὲν ἐν τῷ Σταδίῳ οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, ἀλλ' ἡ πόλις μετ' αὐτῆς ἡ Ἑλλάς ὅλη ἐώρταζεν ἤδη φαιδρά τὰ ἐπινλίκια τοῦ Μαραθωνίου δρόμου, καὶ ἔξαρσις φιλαθλητισμοῦ, συναναμειγμένου μετ' ἐθνικοῦ φρονήματος, εἶχε θερμάνει τὰ στήθη καὶ ὀγκώσει τὰς καρδίας ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, εὐλόγως ἐν τῇ διὰ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἀναγεννήσει τῶν δαιμονίων τῆς γυμναστικῆς συνορώντων τὴν ἐξύψωσιν καὶ τὸν φρονηματισμὸν τῆς νέας γενεᾶς καὶ θαρραλέων ἀποβλεπόντων εἰς προσμειδιῶν εὐελπί ἐθνικὸν μέλλον.»¹⁸⁰.

¹⁸⁰ Σπυρ. Π. Λάμπρος, Τὰ ἀθλητικά καὶ Γυμναστικά ἀγωνίσματα, ὅπ.π., σ. 106

Κεφάλαιο IV

Απολογισμός

Γενική διαπίστωση από όλους, Έλληνες και ξένους, ήταν η ανέλπιστη επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας. Ο ελληνικός Τύπος, αλλά και ο ξένος, υποστήριξαν τους Αγώνες και πρόβαλαν την επιτυχία της Ελλάδας με θαυμασμό, τονίζοντας ότι προήλθε αποκλειστικά από τον ελληνικό λαό. Δημοσιογράφοι από ξένες εφημερίδες έγραψαν και εκθείασαν την Ολυμπιάδα. Η γαλλική εφημερίδα Le Monde με τον Γάλλο δημοσιογράφο Eduard Lemaître, από τους κυριότερους συνεργάτες της εφημερίδας, έγραφε : «Μέσα σε αυτή την μεγάλη γιορτή των Ο.Α, οι Έλληνες θυμήθηκαν από ποιους κατάγονται. Αντιλήφθηκαν ότι έφεραν μεγάλη διαδοχή και είχαν να διατηρήσουν μια κληρονομιά δόξας... Το έκαναν επάξια χωρίς εξευτελισμό». Ο γενικός γραμματέας των Ο.Α Τιμολέων Φιλήμων έγραψε χαρακτηριστικά: «κατεκτήσαμεν την εύνοια του πεπολιτισμένου κόσμου. Ας φροντίσωμεν να διατηρήσωμεν και επικρατήσωμεν αυτήν...». Ένα ακόμη στοιχείο, το οποίο δηλώνει την επιτυχία των Αγώνων, ήταν το ενδιαφέρον και η στάση των θεατών. Χιλιάδες θεατές παρακολούθησαν την Ολυμπιάδα. Οι ξένοι εντυπωσιάστηκαν από τους Έλληνες θεατές, οι οποίοι χειροκροτούσαν τους νικητές ανεξαρτήτως εθνικότητας.

Από την αγωνιστική πλευρά ήταν αξιόλογοι, αν αναλογιστεί κανείς, ότι δεν έλαβαν μέρος οι καλύτεροι αθλητές από την κάθε χώρα. Από τη Γερμανία όμως, συμμετείχαν από τους καλύτερους γυμναστές, από τη Γαλλία από τους καλύτερους ξιφομάχους και αντίστοιχα από την Ουγγαρία οι καλύτεροι κολυμβητές. Οι επιδόσεις των Ολυμπιονικών ήταν χαμηλές, σύμφωνα με την κατάταξη, κάποιοι κατάφεραν να πλησιάσουν τα αναγνωρισμένα παγκόσμια ρεκόρ εκείνη την περίοδο. Η επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων, πέραν από αθλητική, υπήρξε και πνευματική και οικονομική. Με αφορμή τους Αγώνες, αυξήθηκε το ενδιαφέρον του λαού για τα γυμναστικά και αθλητικά αγωνίσματα. Οι Ολυμπιακές νίκες ώθησαν τους νέους να ασχοληθούν με τον αθλητισμό γενικότερα, δίνοντάς τους κίνητρο. Παρατηρήθηκε ότι σε κάθε γωνιά της Ελλάδας, ξεκίνησαν να ιδρύονται Αθλητικοί Σύλλογοι και Σωματεία. Ακόμη διοργανώνονταν αθλητικοί αγώνες. Το συνεχές ενδιαφέρον γύρω από τον αθλητισμό οδήγησε στη δημιουργία του Ε.Σ.Α.Σ του πρώτου ελληνικού συνδέσμου αθλητικών Συλλόγων, με την ονομασία Σ.Ε.Γ.Α.Σ, Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων, τον Ιανουάριο του 1897.

Μετά την επιτυχία των Αγώνων σε επίπεδο αθλητικό, πολιτικό, πνευματικό και οικονομικό, ο διάδοχος Κωνσταντίνος έκανε πρόταση για τη μόνιμη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα. Το 1897 έγινε στη Χάγη το συνέδριο της ΔΟΕ όπου υπήρξε το θέμα της πρότασης του Διαδόχου στον κατάλογο των συζητήσεων. Η πρόταση για μόνιμη τέλεση δεν συζητήθηκε για λόγους που έχουν αναφερθεί. Χρειάστηκε να περάσουν κάποια χρόνια και η Ελλάδα επανέφερε το θέμα. Αποφασίστηκε να τελούνται κάθε τέσσερα χρόνια, ενδιάμεσα των Ολυμπιακών, με την ονομασία Ενδιάμεσοι Ολυμπιακοί Αγώνες ή Μεσοολυμπιακοί. Οι Αγώνες της Μεσοολυμπιάδος διοργανώθηκαν στην Αθήνα για πρώτη και τελευταία φορά το 1906 με επιτυχία, όπως και το 1896. Υπήρξαν κίνητρα και συγκεκριμένοι λόγοι που οι Αγώνες δεν συνεχίστηκαν παρά την επιτυχία τους. Η επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων επηρέασαν θετικά τον πνευματικό τομέα της Ελλάδας. Επιφανείς άνθρωποι της ποίησης, της τέχνης και του λόγου, όπως ο Κωστής Παλαμάς, ο Αργύρης Εφταλιώτης, ο Νικόλαος Γύζης, ο Νικηφόρος Λύτρας, εμπνεόμενοι από το Ολυμπιακό Ιδεώδες άφησαν πίσω τους αξιόλογα έργα. Ακόμη και η εκδοτική δραστηριότητα αυξήθηκε, δημοσιεύθηκαν αναμνηστικά Λευκώματα, Λευκώματα φωτογραφιών, διάφορα έντυπα σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Η επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων δημιούργησε κλίμα ευθυμίας στους ξένους αθλητές αλλά και στους επισκέπτες. Κυρίως, όμως, οι Έλληνες, ένιωσαν υπερηφάνεια που κατόρθωσαν να συνδέσουν την αρχαιότητα με τη νεότερη Ελλάδα. Η Αθήνα του 1896, απέδειξε ότι είχε τα προσόντα για επιτυχημένη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ελληνική πρωτεύουσα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η πατρίδα της αναβίωσης της Ολυμπιάδος. Οι Έλληνες ζήτησαν την μόνιμη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, το αίτημα αυτό διατυπώθηκε επίσημα από το βασιλιά Γεώργιο, λέγοντας στους Ολυμπιονίκες και δημοσιογράφους : «Η Ελλάς μήτηρ και τροφός των γυμναστικών αγώνων εν τη Πανελληνίω αρχαιότητι, αναλαβούσα και εκτελέσασα αυτούς και σήμερον μετά θάρρους υπό τα όμματα της Ευρώπης και του νέου κόσμου, δύναται νυν, ότε η επιτυχία γενικώς ανωμολογήθη, να ελπίση ότι οι τιμήσαντες αυτήν ξένοι θέλουσιν ορίσει την χώραν ημών ως ειρηνικόν εντευκτήριον των εθνών, ως διαρκές και μόνιμον πεδίον των Ολυμπιακών Αγώνων».

Το ελληνικό αίτημα είχε πολλούς ξένους υποστηρικτές. Ειδικότερα οι Αμερικανοί είχαν ξεκινήσει την συλλογή υπογραφών, υπέρ του ελληνικού αιτήματος. Ο βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερντέν, από την άλλη πλευρά, ήταν αντίθετος και αντιστάθηκε στις πιέσεις του Διαδόχου, επίσης κατάφερε να πείσει τα υπόλοιπα μέλη της ΔΟΕ που βρισκόταν στην Αθήνα, να υπογράψουν το πρωτόκολλο το οποίο είχε συμφωνηθεί στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο, εναλλαγή πόλεων που θα τελούνταν οι Ολυμπιακοί.

Ο Κουμπερντέν μετά την λήξη της Ολυμπιάδος της Αθήνας, επρόκειτο να αναλάβει την προεδρία της ΔΟΕ, μετά τον Βικέλα, είχε θέσει το θέμα από την πρώτη Συνεδρίαση στις 4 Απριλίου στην Αθήνα, επισημαίνοντας πως θα έπρεπε να οριστεί η επόμενη διοργανώτρια πόλη των Αγώνων του 1904, τονίζοντας με αυτό τον τρόπο τον διεθνή χαρακτήρα της Ολυμπιάδος. Η αντίσταση του Γάλλου στο αίτημα της Ελλάδος, δεν επέτρεψε τη μόνιμη τέλεση των Αγώνων στην Αθήνα. Η Ελλάδα επέμεινε, με τον νόμο ΒΧΚΑ (άρθρο 37), ο οποίος όριζε ότι η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «μεριμνά περί της ανά τετραετίαν εξακολουθήσεως των Ολυμπιακών Αγώνων, των τελεσθέντων εν έτει 1896». Ο ελληνικός νόμος δεν είχε αποτέλεσμα, καθώς είχε οριστεί η επόμενη πόλη τελέσεως των Αγώνων του 1900, το Παρίσι.

Ο Διάδοχος πρότεινε ως λύση, την τέλεση Μεσοολυμπιάδων στην πρωτεύουσα. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο καταστατικό του Συνδέσμου Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων (ΣΕΓΑΣ) το 1900, είχε οριστεί η διοργάνωση των Ολυμπιακών, κάθε δύο έτη στην αρχαία Ολυμπία, αγώνες που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Ακόμη και ο θεσμός της Μεσοολυμπιάδας εκτός της μοναδικής διοργάνωσης του 1906 στην Αθήνα, ατόνησε και σταμάτησε.

Ο θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων καθιερώνεται μέσα στον 20ό αιώνα. Η ιστορία και η πορεία των νεότερων Ολυμπιάδων, συμβάδισε με την εξέλιξη στην πολιτική, στην οικονομία και στην πολιτισμική ιστορία. Συνδύαζε τη διεθνή ειρήνη και τη συμφιλίωση των λαών. Προοίμιο της αλλαγής κατεύθυνσης των λαών, ήταν η επιτυχία των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων με διεθνή χαρακτήρα στην Αθήνα το 1896. Συντάχθηκαν υπέρ των Αγώνων οι φορείς όλων σχεδόν των ιδεολογικών τάσεων της εποχής. Όσοι δηλαδή πρέσβευαν, όπως ο Κουμπερντέν, το διεθνή και δημοκρατικό χαρακτήρα του αθλητισμού με στόχο την παγκόσμια ειρήνη, αλλά και εκείνοι, όπως ο Σαρλ Μωρράς, οι οποίοι έβρισκαν στο αρχαιοελληνικό πρότυπο την έμπνευση για μια ακραία συντηρητική ιδεολογία. Για την Ελλάδα οι συνέπειες από την Ολυμπιάδα συνδεόταν με την ελληνική εξωτερική πολιτική, σχεδιασμοί λύσης του Ανατολικού Ζητήματος, αλλά και με την καθεαυτή ανάπτυξη του αθλητισμού στο εσωτερικό. Η επιτυχία των Αγώνων, ενίσχυσε το κύρος της δυναστείας και σαφέστατα του διαδόχου Κωνσταντίνου. Επίσης, ισχυροποίησε την εθνική αυτοπεποίθηση και τα αλτρωτικά οράματα. Ο ελληνικός αθλητισμός αναπτύχθηκε και σε αυτό βοήθησε η Ολυμπιάδα η

οποία ώθησε την αθλητική διαδικασία. Επίσης, οι κανόνες που είχαν οριστεί για τους Ολυμπιακούς του 1896, θα αποτελέσουν βάση για όλες τις αθλητικές διοργανώσεις που θα ακολουθήσουν στον ελλαδικό χώρο. Η καθιέρωση των διεθνών αθλητικών κανόνων, οδήγησε σε μία άλλη όψη διεθνοποίησης των εθνικών αγώνων. Ακόμη, ένα σημαντικό στοιχείο ήταν η έννοια του ρεκόρ. Ρεκόρ καταγράφηκαν για πρώτη φορά στους προκριματικούς για την Ολυμπιάδα και δημιούργησε στους αθλητές το κίνητρο για την επίτευξη υψηλότερου στόχου ατομικού ή ομαδικού, και ενίσχυσε την εξειδίκευση των αθλητών, όπως και τις επιδόσεις των αθλητικών σωματείων. Εκείνη την περίοδο ιδρύθηκαν αθλητικοί θεσμοί όπως, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων και η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων που αποτέλεσαν πολιτικό πεδίο το οποίο συγκρούστηκε με την εξουσία και τις κοινωνικές ομάδες που επιζητούσαν τον έλεγχό τους. Το ελληνικό αθλητικό θέαμα πέρασε από το περιθώριο στην μαζικότητα.

Στην Αθήνα του 1896 δεν υπήρχε καμία αθλητική εφημερίδα, ούτε και αθλητικό τμήμα στις καθημερινές εφημερίδες. Παρόλα αυτά, η είδηση για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων υπήρξε η αθλητική είδηση στην πρώτη σελίδα σε όλες τις εφημερίδες της εποχής και πολλές περιγραφές των Αγώνων εκδόθηκαν σε αυτοτελή τεύχη. Μετά τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων, ο Πρόεδρος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας, Ι. Μπότσης ζήτησε για το Μουσείο, «συλλογή όσον οίον τε πλήρη των εκδοθέντων χάριν των αγώνων προκηρύξεων, προγραμμάτων, διπλωμάτων, μεταλλίων κλπ.» Ο Τιμοθέων Φιλήμων, ο πρώτος πρόεδρος της Εταιρίας και εκείνη την χρονική περίοδο γραμματέας της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής, ανταποκρίθηκε στο αίτημα του Ι. Μπότση. Απέστειλε δύο μετάλλια νικητών, δύο αναμνηστικά μετάλλια, αντίτυπο του διπλώματος των νικητών και σειρά εντύπων που εκδόθηκαν για τους Αγώνες. Στις συλλογές από τη νεότερη ελληνική ιστορία, συμβαδίζει και εντάσσεται, στην εθνική ιστορία, η συλλογή για την Ολυμπιάδα του 1896.

Υπέρ της μόνιμης τελέσεως των Αγώνων στην Αθήνα, τάχθηκαν ο Αμερικανός πρεσβευτής αλλά και ο διευθυντής της Αμερικανικής Σχολής. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι ολόκληρη η αμερικανική ομάδα και ο προπονητής της Τζον Γκρέιμ ήταν υπέρ της μόνιμης τελέσεως των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα. Έγραψαν στις 14 Απριλίου μια επιστολή στο διάδοχο Κωνσταντίνο, στην οποία εξέφραζαν τις ευχαριστίες τους για την υποδοχή και την ευγένεια των Ελλήνων και την ικανοποίησή τους για τον τρόπο διεξαγωγής των Αγώνων. «Το Στάδιο ως οικοδόμημα τόσο μοναδικά προσαρμοσμένο στον συγκεκριμένο σκοπό. Η αποδεδειγμένη ικανότητα της Ελλάδας να διευθύνει αποτελεσματικά τους Αγώνες. Και πάνω απ' όλα, το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων. Όλες αυτές οι σκέψεις μας επιβάλλουν την πεποίθηση ότι οι Αγώνες αυτοί δεν θα έπρεπε να απομακρυνθούν ποτέ από τη γενέτειρά τους». Ο Ρόμπερτσον πήρε θέση για το ζήτημα λέγοντας, «Η αντίθεση στο θέμα αυτό ανάμεσα στο ζητούμενο της πρακτικότητας, από τη μια, και του γούστου και του συναισθήματος, από την άλλη, φαίνεται αδύνατο να γεφυρωθεί. Αφενός έχουμε την πιθανότητα μιας αθλητικής συνάντησης με πραγματικά διεθνή χαρακτήρα και βάση καθαρά σύγχρονων προδιαγραφών, σε έναν σύγχρονο χώρο δεν που έχει σχέση με αναμνήσεις και τις δόξες μιας εποχής η οποία μας χάρισε διαχρονικά πρότυπα χάρις και δύναμης. Αφετέρου έχουμε την πιθανότητα μη αντιπροσωπευτικών Αγώνων, που διεξάγονται σε έναν τόπο, ο οποίος, χάρη στην ομορφιά και στη θέση του, συνδέεται άρρηκτα με τη λαμπρότητα της χρυσής εκείνης εποχής αθλητισμού, τα ιδεώδη του οποίου θα έπρεπε να αποτελούν το αντικείμενο που θα προάγουν αυτές τις ακριβώς οι διεθνείς συναντήσεις. Η αντίθεση είναι τόσο έντονη, που θα μπορούσαμε χωρίς υπερβολή να πούμε ότι αν οι Αγώνες διοργανώνονται στην Αθήνα, θα είναι Ολυμπιακοί, αλλά δυστυχώς, μάλλον όχι διεθνείς. Και αν διοργανώνονται αλλού και όχι στην Αθήνα, θα είναι διεθνείς, αλλά όχι Ολυμπιακοί».

Η ιδέα της αναβιώσεως της Ολυμπίας εις τον σύγχρονον κόσμον

Παραθέτω την ενδεικτική περιληπτική αναφορά της ομιλίας του κ. Ευθυμίου Βρυζάκη¹⁸¹, Αντιπροέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρίας προς αναβίωση «Νέα Ἄλτις», στις 27 Μαΐου 1982.

Στην ομιλία του ο Ε. Βρυζάκης, κάνει λόγο για το θέμα της μόνιμης τελέσεως των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα. Ο σκοπός, όπως αναφέρει, είναι πνευματικός και ηθικός. Είχε τεθεί το θέμα και παλαιότερα αλλά η ΔΟΕ δεν έδωσε κάποια απάντηση. Ο Πρόεδρος της Εταιρίας σε ομιλία του στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία το 1977 «ή Ἐταιρία πρὸς ἀναβίωσιν τῆς Ολυμπίας «Νέα Ἄλτις» δέν εἶναι ἔν σὺνθεσ σωμματεῖον με καθωρισμένους και περιωρισμένους σκοπούς, ἀρχαιολογικούς, ἀθλητικούς καί ἄλλους, ἀλλά μία ἔνωσις ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως μέ εὐρείας καί γενικωτέρας πολιτιστικῆς ἐπιδιώξεις». Σκοπός της Εταιρίας είναι η γενικότερη προσπάθεια για αναβίωση της Ολυμπίας ως εστίας παγκοσμίου ακτινοβολίας, να κληροδοτήσει τις επόμενες γενεές τα ελληνικά ιδανικά, ψυχική, πνευματική, καλλιτεχνική και σωματική αγωγή. Το βασικό είναι η αναγέννηση της Ολυμπιακής Ιδέας, ως πνευματική εκδήλωση. Στην συγκεκριμένη ομιλία, τονίζεται ότι η πνευματικότητα του αθλητισμού ενοποιεί σώμα και νου. Η προσπάθεια για αναγέννηση της Ολυμπιακής Ιδέας πηγάζει από την αρχαία Ολυμπία, η οποία θα πρέπει να εναρμονιστεί με τη «Νέα Ἄλτις». Η σωματική αγωγή είναι μονάδα. Οι επιστήμες, η ιατρική, η βιολογία και η ψυχολογία άρχιζαν να μελετούν και να εξετάζουν το πνεύμα και το σώμα ως αδιάσπαστο. Αντίθετη αντιμετώπιση θα οδηγήσει σε διάσπαση μεταξύ των πνευματικών και υλικών παραγόντων του πολιτισμού. Στη διάσπαση του πνευματικού και του τεχνικού πολιτισμού, που οδηγεί τον σύγχρονο άνθρωπο σε χάσμα μεταξύ στο πνεύματος και την ύλης. Στην συνέχεια της ομιλίας του ο Ε. Βρυζάκης αναφέρεται στο ότι ο Ολυμπισμός και η πρακτική του αθλητισμού δεν έχει εκτιμηθεί επαρκώς από τους ανθρώπους του πνεύματος ως παράγοντες αγωγής του πνεύματος. Ο αθλητισμός χρειάζεται κριτική σκέψη και πνευματικότητα, η έκφανσή του είναι ο Ολυμπισμός. Η ωφελιμοκρατία και ο υλισμός εκτοπίζει το Ολυμπιακό – πνευματικό νόημα. Στους νεότερους Ολυμπιακούς Αγώνες υπάρχει ο εξουσιαστικός επαγγελματισμός, η οικονομική εκμετάλλευση, η παραποίηση και νόθευση της Ολυμπιακής Ιδέας. Με τους Ολυμπιακούς Αγώνες κάνουν χρήση πολιτικής προπαγάνδας και μάρκετινγκ - διαφημίσεων. Ο Ολυμπισμός θα πρέπει να παραμείνει παρθένος σε κάθε προσπάθεια υλισμού. Η αγνότητα του αθλητισμού και κατ' επέκταση του Ολυμπισμού εξακολουθεί να υπάρχει και θα πρέπει να στηριχθεί με κάθε δυνατή προσπάθεια. Ο υλισμός αρχίζει - αν όχι έχει ήδη διεισδύσει στον Ολυμπισμό. Επομένως η υλιστική νοοτροπία απομακρύνει την ουσία της Ολυμπιακής Ιδεολογίας.

Η κρίση που διανύουμε έχει ρίζα στον άνθρωπο. Είναι συνολική. Οι άνθρωποι έχουν χάσει τον πνευματικό τους προσανατολισμό, την αξία του πνεύματος. Η αντεπίθεση θα πραγματοποιηθεί μέσω της αναγέννησης, με τα αρχαία ελληνικά ιδεώδη και τις αξίες για να φτάσουν οι άνθρωποι στο αληθινό νόημα της ζωής. Με πυξίδα τον ορθολογισμό, την αξιολόγηση ιδεών και την ιεράρχηση διαφόρων αξιών. Ο Ολυμπισμός και η σημασία του είναι παιδευτική. Η συνεχής προσπάθεια εκφράσεως της κλασσικής αρχαιότητας και των ιδανικών μέσω του Ολυμπισμού είναι καθήκον κάθε Έλληνα. Η προβολή της ένδοξης κληρονομιάς από τους Έλληνες, συμβάλει θετικά στην ανόρθωση και αναγέννηση του σύγχρονου ανθρώπου.

Ο Ε. Βρυζάκης ολοκληρώνει την ομιλία του ως εξής: «Ὅπως ἐλέγετο διὰ τὴν ἄλλοτε πανίσχυρον Ἀγγλίαν, τό πνεῦμα χάνει μέν τας μάχας, ἀλλά κερδίζει τόν πόλεμον». [...] «Τό πνεῦμα, λοιπόν, καί πάλι θά νικήσει!».

¹⁸¹ Βλ. Ομιλία Βρυζάκη, Ε.

Κεφάλαιο V

Στο περιθώριο των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896

Μεγάλη αναστάτωση και πλήθος δημοσιευμάτων προκάλεσε η αμφιλεγόμενη «πρωτιά» του Σπύρου Λούη στο αγώνισμα του Μαραθωνίου δρόμου κατά τους Ολυμπιακούς του 1896, στην Αθήνα. Κρίναμε σκόπιμο να παραθέσουμε τα στοιχεία από δημοσιεύσεις της εποχής γι' αυτό το θέμα.

Το αγώνισμα του Μαραθωνίου δρόμου έγινε στις 29 Μαρτίου, στο γεμάτο Παναθηναϊκό Στάδιο, και η επίσημη τελική κατάταξη των αθλητών είναι ¹⁸²:

1. Σπυρίδων Λούης, Έλληνας, με χρόνο 2 ώρες 58 λεπτά 50 δευτ.
  2. Χαρίλαος Βασιλάκος, Έλληνας, με χρόνο 3 ώρες 06 λεπτά 03 δευτ.
  3. Γκιούλα Κέλνερ, Ούγγρος, με χρόνο 3 ώρες 06 λεπτά 35 δευτ.
  4. Ιωάννης Βρεττός, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
  5. Ελευθέριος Παπασυμεών, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
  6. Δημήτριος Δεληγιάννης, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
  7. Ευάγγελος Γερακάκης, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
  8. Σταμάτιος Μασούρης, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
  9. Σωκράτη Λαγουδάκης, Έλληνας, με χρόνο άγνωστο
- Έντουιν Φλάκ, Αστροαυλός, εγκατέλειψε στο 37^ο χμ.
Αλμπέν Λερμίζιο, Γάλλος, εγκατέλειψε στο 32^ο χμ.
Ιωάννης Λαυρέντης, Έλληνας, εγκατέλειψε στο 24^ο χμ.
Γεώργιος Γρηγορίου, Έλληνας, εγκατέλειψε στο 24^ο χμ.
Άρθουρ Μπλέικ, Αμερικάνος, εγκατέλειψε στο 23^ο χμ.
Ηλίας Καφετζής, Έλληνας, εγκατέλειψε στο 9^ο χμ.
Δημήτριος Χρηστόπουλος, Έλληνας, εγκατέλειψε στο 9^ο χμ.
Σπυρίδων Μπελόκας, Έλληνας, με χρόνο 3 ώρες 06 λεπτά 30 δευτ. (ακυρώθηκε)

Οι επιδόσεις Σπύρου Λούη στον τελικό ¹⁸³ ήταν:

Τελικός: 2 ώρες 59 λεπτά = 179 λεπτά

Προκριματικός: 3 ώρες 18 λεπτά = 198 λεπτά

Διαφορά βελτίωσης: 19 λεπτά (κατά ελάχιστον)

Απόσταση διαδρομής : Από το Μαραθώνα στο Παναθηναϊκό Στάδιο = 40 χιλιόμετρα

Χρόνος Προκριματικού ανά χιλιόμετρο (τέμπο) = 4 λεπτά και 95 δευτ.

Χρόνος Τελικού ανά χιλιόμετρο (τέμπο) = 4 λεπτά και 47 δευτ.

Διαφορά Επίδοσης ανά χιλιόμετρο = 50 δευτ.

Αποτέλεσμα : Βάσει των ανωτέρω η βελτίωση των 20 λεπτών αντιστοιχεί σε συνολική ωφέλεια 4 χιλιομέτρων περίπου.

«Ο χρόνος του Λούη, αντιπαραβαλλόμενος με του Βασιλάκου, 2 εβδομάδες νωρίτερα, και με εκείνους του δεύτερου προκριματικού αγώνα, 5 ημέρες πριν, αδύνατον να λογισθεί ρεαλιστικός! Μοιάζει εξωπραγματικά βελτιωμένος (κατά 20 λεπτά) και η αναγωγή ανά χιλιόμετρο δεν οδηγεί σε εφικτό τότε ρυθμό!», γράφει ο Γιάννης Μαμουζέλος¹⁸⁴.

¹⁸² Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 196.

¹⁸³ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 194.

¹⁸⁴ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 194.

Ένα ακόμη στοιχείο που «καίει» τον Σπύρο Λούη είναι ότι μετά από τη νίκη του στο Μαραθώνιο, δεν αγωνίστηκε ποτέ ξανά, παρά τις προκλήσεις και από τον ίδιο το Χαρίλαο Βασιλάκο.

Ο Θάνος Κουτσικόπουλος¹⁸⁵, σημειώνει, «Απόδειξης της κατεργαριάς ότι ο Λούης, παρά τις πιέσεις και τις προκλήσεις από τους Βασιλάκο – Μπελόκα ουδέποτε έτρεξε πάλι σε αγώνα οιασδήποτε αποστάσεως! Το γιατί είναι αυτονόητο. Θα ξεσκεπάζετο η αθλητική του μετριότητας και η κατεργαριά». «Είναι γνωστό ότι οι τρεις επόμενοι της κατατάξεως δηλαδή Βασιλάκος - Μπελόκας - Κελνερ, ξεχωριστά ο καθένας, όταν έκπληκτοι άκουσαν τα περί νίκης του Λούη, εβεβαίωναν αμέσως ότι ουδέποτε τους είχε προσπεράσει.» Όταν ο ίδιος ο Κουτσικόπουλος το 1952 συνάντησε τον κ. Βασιλάκο, δήλωσε πάλι ενώπιον της διοικήσεως της Ε.Ο.Α ότι προ 56 ετών «ο Λούης ήρθε ουρανοκατέβατος».

Όταν έφτασαν στο κατάμεστο Παναθηναϊκό Στάδιο, τερματίζοντας ο Βασιλάκος και ο Μπελόκας προσπάθησαν να βρουν κριτές και μάρτυρες αλλά δεν υπήρχε κανείς. Ποιος θα τολμούσε, σκέφτηκαν να πουν στο αλαλάζον πλήθος ότι κανείς δεν τους προσπέρασε, ποιος θα τολμούσε να πάει στα Ανάκτορα χωρίς αποδείξεις ή ενδείξεις και να ζητήσει από το βασιλιά να ανακαλέσει την απόφασή του.

Ωστόσο είναι γνωστό ότι ο Χαρίλαος Βασιλάκος¹⁸⁶ είπε στο Σπύρο Λούη:

«Επειδή δεν θέλω να αμαυρώσω την ημέρα ούτε να χαλάσω τους πανηγυρισμούς που γίνονται έξω, δεν θα κάνω ένσταση. Εσένα ας σε κρίνει ο θεός».

Σε δημοσίευμα της εποχής αναφέρεται¹⁸⁷: Ο Χαρίλαος Βασιλάκος ο οποίος διακρίνονταν για το ήθος του, ποτέ δεν μίλησε για τον Ολυμπιακό Μαραθώνιο του 1896, δεν ήθελε να ρίξει σκιές σε έναν ιστορικό ελληνικό θρίαμβο. Λαμβάνοντας υπόψη τα λεγόμενα του κ. Βασιλάκου καλό θα ήταν να σωπάσουμε. Αλλά αυτό θα ήταν πολύ άδικο σε μια Ολυμπιακή νίκη που πρεσβεύει το ήθος. Για να μην υπάρξει η ανατάραξη ή το διαφορετικό δεν θα πρέπει να σβήσει η αλήθεια. Δεν είναι ότι θα πληγωθεί η ελληνική πρωτιά του Μαραθωνίου. Έλληνες ήταν και οι δύο. Όμως πέραν από μια ελληνική νίκη απαιτητή που ήταν ειδικά τότε θα πρέπει να στεφθεί νικητής ο ικανός. Οι ενδείξεις που υπάρχουν σε συνδυασμό με τα επίσημα στοιχεία – αποδείξεις μας οδηγούν αναγκαστικά σε μια αμφίβολη πρωτιά του Σπύρου Λούη. Αν αναλύσουμε το θέμα της νίκης του Λούη, από τη συγκινησιακή πλευρά μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ως μια ξαφνική νίκη απρόσμενη (μιας και ήταν τελευταίος στον προκριματικό γύρο) τη στιγμή της αναβίωσης του Μαραθωνίου. Δηλαδή, ο νεαρός νερούλας από το Μαρούσι νικά τους ισχυρούς αθλητές, πίνοντας μια κούπα κρασί, κάτι που ταιριάζει περισσότερο σε μια λαϊκή παραμυθία παρά με την πιθανή πραγματικότητα.

«Με πλησίασε κάποιος αξιωματούχος, με αγκάλιασε, με φίλησε και με συνεχάρη για τη δεύτερη θέση που κατέλαβα. Εγώ, κεραυνοβολημένος, γύρισα και του είπα: Μα πως είναι δυνατόν; Αφού δεν με πέρασε κανείς. Αυτό διηγήθηκε, για τον τερματισμό του στο Μαραθώνιο των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, ο Χαρίλαος Βασιλάκος, από τη Μάνη.

Από δημοσίευμα της εφημερίδας SPORT DAY¹⁸⁸: Οι εκπλήξεις φυσικά δεν απαγορεύονται, αλλά μάλλον απαγορεύεται να αγνοήσουμε μια επιπρόσθετη ιδιότητα του Γ. Παπαδιαμαντόπουλου, αν θέλουμε να μετρήσουμε τους πόντους κάθε άποψης. Ο

---

¹⁸⁵ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 193.

¹⁸⁶ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 209.

¹⁸⁷ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 244.

¹⁸⁸ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», όπ.π., σελ. 241-248.

ταγματάρχης δεν ήταν απλώς φιλικά διακείμενος προς το Λούη. Ήταν και ο επιτηρητής στο Μαραθώνιο της 29^{ης} Μαρτίου 1896, αφέτης, επόπτης της οδού.

Εφημ. Ακρόπολις, 30 Μαρτίου 1896: Μόνος υπεύθυνος για το άθλημα, «έχων περί αυτόν επιτελείον εφίππων», όπως σημείωνε το 1930 ο γυμναστής και ιστορικός του ελληνικού αθλητισμού Ι. Χρυσάφης.

Στην έκδοση του Πάπυρου, « Ιστορία Εικονογραφημένη», τεύχος 349 ¹⁸⁹, 1998, γράφει ο Κουτσίκοπουλος : «Στο Μαραθώνιο υπήρχε χάος (...). Δεν υπήρχαν καν τα αρμόδια πρόσωπα για τον έλεγχο και την παρακολούθηση της διαδρομής. Υπήρχαν μόνο κάτι έφιπποι που υπάκουαν στο διοικητή της ίλης τους, ταγματάρχη Γ. Παπαδιαμαντόπουλο, υπασπιστή του βασιλέως, που είχε αναλάβει δικτατορικώς την οργάνωση. Οι δρομείς έτρεχαν ανάμεσα σε έρημες περιοχές». «Μην τα σκαλίζεις...» (...). «Ο Λούης έγινε Ολυμπιονίκης χωρίς ποτέ να προπονηθεί και χωρίς ποτέ να τολμήσει να ξανατρέξει».

Η ΕΟΕ για την πρωτιά Λούη¹⁹⁰: (...). Ο προεδρεύων Ν. Μπαλτατζής μίλησε για «ψευδή νίκη Λούη» και ο γενικός γραμματέας Γ. Κετσέας συμβούλευσε τον Κουτσίκοπουλο: «Μην τα σκαλίζεις, ό,τι έγινε έγινε, τέτοια ανακίνηση μόνο ζημιά θα κάνει στον ελληνικό αθλητισμό». Αν υπήρχε κίνητρο για ελληνική νίκη, χάθηκε διότι δεν υπήρξε η εναλλακτική σκέψη ότι δύο Έλληνες θα επρώτευαν αυτοδύναμα, ο Βασιλάκος και ο Μπελόκας. Ο πιο έμπιστος του Παπαδιαμαντόπουλου ήταν ο Σπυρίδων Λούης, όπως φάνηκε και εκ του αποτελέσματος.

---

¹⁸⁹ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», ό.π., σελ. 246.

¹⁹⁰ Βλ. Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», ό.π., σελ. 247.

Μέρος Η΄

Από την υλοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, από τα πρόσωπα και τις καθοριστικές πρωτοβουλίες τους στη σύγχρονη (όσο και διαρκή) επικαιρότητα.

Κεφάλαιο Ι

Απαραίτητο προοίμιο

Στον Ολυμπισμό, καθώς και στις προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, αρκετοί ήταν εκείνοι που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο. Με τις ιδέες τους, αλλά και τις χορηγίες τους, στήριξαν την ιδέα του Ολυμπισμού και αργότερα την αναβίωση των Αγώνων, το 1896, στην πρωτεύουσα της Ελλάδας.

Κρίθηκε σκόπιμο να αντιγράψουμε ορισμένα βασικά σημεία από τον πρόλογο του μνημειώδους έργου «Οί Όλυμπιακοί Αγώνες τοῦ 1896»:

«Μετά χιλίων καὶ πεντακοσίων ἐτῶν διακοπὴν ἀνεβίωσαν, λαβόντες διεθνῇ χαρακτῆρα, οἱ Όλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Αἱ Ἀθῆναι, ὁ τόπος οὗτος τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων καὶ ἐλπίδων, ὠρίσθη ὡς τόπος συγκεντρώσεως τῶν πεπολιτισμένων λαῶν διὰ τὴν Όλυμπιακὴν πανήγυριν ὑπὸ τῶν συνελθόντων εἰς Παρισίους ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ἵνα θεσπίσωσι τὴν τέλεσιν Όλυμπιακῶν ἀγώνων, φόρον εὐγνωμοσύνης τελούντων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν κοιτίδα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τὴν μητέρα τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων. Ἡ Ἑλληνικὴ παιδείσις ἴσχυσε τὸ πάλοι νὰ ἡμερώσῃ βάρβαρα ἔθνη, ἡ δὲ πνευματικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος λαμπρῶς ἐξεδηλώθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πολιτικῇ αὐτῶν καταπτώσει. [...]

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δὲν εἶχε πολιτικὴν ἐνότητα, ἀλλὰ ταύτην ἀνεπλήρου ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα, τὰ γράμματα καὶ οἱ ἀγῶνες, ἐν οἷς διεκρίνοντο οἱ Όλυμπιακοί. Ἐν τοῖς ἀγῶσιν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐπεδείκνυντο τὰς ἑαυτῶν ἀρετάς. Τὴν μεγάλην τῶν ἀγώνων τούτων σπουδαιότητα δύναται τις εὐκόλως νὰ ἐρμηνεύσῃ, ἂν ἀπιδῇ εἰς τὴν παιδείυσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. [...]

Mens sana in corpora sano ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι· τοῦτ' αὐτό δ' ἀπεφάναντο πρότερον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, διότι ὁ νοῦς δύναται νὰ ἐνεργῇ ὅταν τὸ σῶμα πάσχη. Διὰ τοῦτο τὴν γυμναστικὴν ἐθεράπευον καὶ νόμοι ἴδιοι ἐκάστης πόλεως ἐπέβαλλον εἰς τοὺς νέους τὴν γυμναστικὴν ἄσκησιν, διότι οἱ νομοθέται ἐφρόνουν ὀρθῶς ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος καθιστῶσα αὐτό ῥωμαλέον καὶ καρτερικόν προάγει καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ νοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν πληροῖ φρονήματος καὶ θάρρους.[...]

Μεγάλῃ εἶνε ἡ προθυμία καὶ ὁ ἐνθερμος ζῆλος, μεθ' ὧν ἐκπαιδεύεται ἡ σπουδάζουσα νεολαία. Ἡ κυβέρνησις διὰ τῆς ιδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἐτόλμησε νὰ ἀνακαλέσῃ πάλιν τὰς Μούσας εἰς τὴν πατριὸν αὐτῶν γῆν. Εὐτυχῶς δὲ οἱ ἐν αὐτῷ διδάσκοντες ἐξεπλήρωσαν πρεπόντως τὰς περὶ τοῦ καθιδρύματος προσδοκίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἐκ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀκροάσεων οἱ νέοι συγκομίζουν εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας αὐτῶν πλούσιον τὸν θερισμόν ἐκ τῶν εὐφορωτάτων ἀγρῶν τῶν προγονικῶν λόγων καὶ τῆς σοφίας τῶν νεωτέρων χρόνων. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, ἐπὶ τὸ τελειότερον ἐρρυθμισμένοις, πολλοὶ ἀριθμοῦνται διὰ τὴν διδασκαλικὴν αὐτῶν ἱκανότητα καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως τῶν Ἑλλήνων νέων ζῆλον ἄξιον ἐπαίνου. Πολλὰ δ' εἰσὶ, καὶ τινὰ καλὰ, τὰ νέα προϊόντα τῆς ἐλληνικῆς μουσῆς, ἀπομαρανθείσης ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας. Αἱ κρίσεις τῶν ἀγωνοδικῶν μνημονεύουσιν ὀνόματά τινα ἀνδρῶν, ὧν τὰς κεφαλὰς ἔστεψαν δάφναι τοῦ Παρνασσοῦ. Οὕτω δ' ἀποδεικνύεται ἡ σημερινὴ πνευματικὴ τοῦ ἔθνους πρόοδος. Γενναῖον δ' ἔρανον προσήνεγκεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς εἰς τὴν περαιτέρω μόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς συνήθους γλώσσης, τῆς σήμερον λαλουμένης καὶ γραφομένης. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου συνετέλεσεν ἡ σπουδὴ καὶ μελέτῃ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Ἡ νεωτέρα διάλεκτος ἐμορφώθη κατ' ὀλίγον καὶ ἀπέβη φωνὴ ἐκλεκτὴ καὶ διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος ὁμιλῶν, διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ βήματος συζητήσεων, διὰ τῶν

δικανικῶν ἀγορεύσεων, τῶν ἀπό καθέδρας παραδόσεων, τῶν ἐν θεάτροις διδασκαλιῶν, διὰ τῶν συγγραφῶν καὶ πρό πάντων διὰ τῆς δημοσιογραφίας. [...].

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐμὴ ἀτελής τοῦ ὅλου σκιαγραφία. Διὰ τῶν ἐκτεταμένων δ' ἄρθρων εἰδικῶν ἀνδρῶν θέλει καταστῇ ἐφικτόν εἰς πάντα νὰ μάθῃ τὰ καθ' ἕκαστον καὶ νὰ κρίνῃ ἀσφαλῶς περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος [...].».

Κεφάλαιο II

Η συμβολή του ηπειρωτικού ευεργετισμού

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάκτηση του πολιτισμού μας. Η τελετή της αναβίωσης έφερε στην επιφάνεια πολλά στοιχεία της ελληνικής ιδεολογίας. Ένα από αυτά, ίσως το σημαντικότερο όλων, ήταν η ευεργεσία¹⁹¹. Εμπνευστής, αλλά, και πρόσωπο καθοριστικής σημασίας υπήρξε ο Ηπειρώτης Ευαγγέλης Ζάππας. Ο μέγας ευεργέτης της χώρας μας αλλά και του παγκόσμιου αθλητισμού ήταν ο ίδιος η αιτία και ο προάγγελος¹⁹² των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896.

Στην ίδια κατεύθυνση έπλευσε ο επίσης Ηπειρώτης, Εθνικός ευεργέτης Γεώργιος Αβέρωφ¹⁹³, με την γενναιόδωρη χορηγία του για την ανακατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η αρχή ανήκει στο Ζάππα όπου με τα «Ζάππεια» ή της Ζάππειες Ολυμπιάδες κατάφερε να συμβάλει στην εξέλιξη της αθλητικής παιδείας αλλά και παράδοσης.

Οι σημερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες απέχουν αρκετά από τους αρχαίους ελληνικούς, από τις Ζάππειες Ολυμπιάδες καθώς και από τους πρώτους Αγώνες της Αθήνας το 1896. Το μόνο που έχει απομείνει είναι η συναδέλφωση των λαών διότι ακόμη και η ιερή εκχειρία φαίνεται ότι εξασθενεί..

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα προσπαθήσω να αναδείξω την πραγματική διάσταση της δράσης των Ηπειρωτών ευεργετών στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896, αλλά, και τη συμβολή τους πριν από αυτούς. Στους πρώτους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες στην Αθήνα, κυριαρχούν τα ονόματα των Ευαγγέλη Ζάππα, του Κωνσταντίνου Ζάππα, καθώς και του Γεωργίου Αβέρωφ. Διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρξε η ανάλογη αναφορά για το έργο των Ηπειρωτών, όσον αφορά στον Ολυμπισμό. Όπως επίσης δεν υπήρξε εκτεταμένη αναφορά στη σπουδαία προσφορά του Δ. Βικέλα όπου και αναλύω σε άλλο κεφάλαιο στη παρούσα διατριβή. Το «μονοπώλιο» κατέχει ο Γάλλος βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερντέν. Κυριαρχεί η άποψη, αναμφισβήτητα, ότι οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες ανήκουν στους αρχαίους Έλληνες και στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Αντιθέτως η αναβίωση ανήκει στη γαλλική αριστοκρατία και δεν δίνεται ηρέπουσα σημασία στην ελληνική συμμετοχή.

Το μέγεθος της προσπάθειας και της προσφοράς των Ηπειρωτών ευεργετών ήταν τεράστιο. Δεδομένου των επικρατούντων συνθηκών στην Ελλάδα, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών. Υπήρξε το γόνιμο έδαφος στην Αθήνα με αρωγό τον Ε. Ζάππα και τις Ολυμπιάδες του. Επομένως, η επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα υπήρξε αποτέλεσμα του συνόλου του ελληνικού λαού το οποίο είχε «ασκηθεί» στην έννοια της Ολυμπιακής – αθλητικής κουλτούρας. Να υπενθυμίσω στο σημείο αυτό ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες οι οποίοι διοργανώθηκαν σε Γαλλία και Η.Π.Α γνώρισαν αποτυχία. Αυτό δίνει ακόμη μεγαλύτερη αξία στην προσπάθεια και στο έργο των Ε. Ζάππα και Γ. Αβέρωφ. Ίσως και να είναι άδικο η μονομερής πεποίθηση του μοναδικού ευεργέτη και «πατέρα» των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων τον Πιερ ντε Κουμπερντέν. Χωρίς τους Ηπειρώτες με την διορατικότητά τους και τη βοήθειά τους δεν θα ήμασταν σε θέση να ερευνούμε την αναβίωση των Αγώνων γιατί πολύ απλά δεν θα είχε πραγματοποιηθεί.

¹⁹¹ Βλ. Χρόνης Α. Μενέλαος, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», εκδ. ΦΗΓΟΣ, Αθήνα 2003, σελ. 3.

¹⁹² Τέσσερις Ζάππειες Ολυμπιάδες.

¹⁹³ Βλ. Χρόνης Α. Μενέλαος, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», εκδ. ΦΗΓΟΣ, Αθήνα 2003, σελ. 3.

Αθλητικοί Αγώνες στην Ήπειρο

Αγώνες οι οποίοι δεν είναι, ακόμη και ως σήμερα, γνωστοί ήταν οι αγώνες στην Ήπειρο. Στην Ήπειρο καθώς και σε πολλές περιοχές της Ελλάδας διοργανώνονταν αθλητικοί αγώνες για να τιμήσουν τους θεούς και τα ιερά των τόπων. Στην ουσία αυτοί οι αγώνες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προκριματικοί, διότι μέσω αυτών οι καλύτεροι αθλητές αγωνιζόταν στα Ολύμπια. Τα Νάια ή Νάα, το 192 π.Χ. ήταν Πανελλήνιοι Αγώνες που τελούνταν στη Δωδώνη προς τιμήν του Νάϊου Δία¹⁹⁴. Τα Νάια χαρακτηρίζονταν ως «η γιορτή του θεού των υδάτων», επειδή το ιερό του Δία βρισκόταν στους πρόποδες του Τομάρου, όπου υπήρχαν άφθονα νερά. Ήταν γυμνικοί αγώνες ανδρών καθώς και παιδών και πραγματοποιούνταν ανά τέσσερα έτη. Θεωρούνταν «στεφανίτες»¹⁹⁵ αγώνες στους οποίους ο νικητής κατακτούσε έπαθλο ένα στεφάνι. Οι αθλητικοί αγώνες της Ηπείρου πιθανολογείται ότι έφθασαν μέχρι και το τέλος του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα. Χρονολογικά τα Νάια σταμάτησαν να τελούνται μαζί με τα Ολύμπια¹⁹⁶ όταν και οι δύο αθλητικές διοργανώσεις παράκμαζαν, με αιτία τον ανερχόμενο Χριστιανισμό. Ολύμπια και Νάια ως γυμνικοί αγώνες ήταν αντίθετοι στο χριστιανικό πρότυπο καθώς το αρχαιοελληνικό θεωρούσε τη γύμνια, την ομορφιά, τη βελτίωση σώματος και πνεύματος στάση ζωής. Επομένως, οι αγώνες θεωρήθηκαν ανάξιοι «ήθους» και άρχιζαν να χάνουν την αίγλη τους ως προς τη χριστιανική σκέψη.

Ο Ευαγγέλης Ζάππας ήταν εύπορος και διανοούμενος Έλληνας, από την Ήπειρο. Τη δεκαετία του 1830 ο Ε. Ζάππας απέκτησε περιουσία στη Ρουμανία, ως έμπορος, γαιοκτήμονας και χρηματοδότης της ελληνικής ναυτιλίας. Ο Ζάππας είχε σκοπό την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ιδέα του ήταν γνωστή και συμβάδιζε με τα έργα του ποιητή Παναγιώτη Σούτσου, ο οποίος είχε προτείνει την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1835. Επηρεασμένος ο Ε. Ζάππας¹⁹⁷ από το Σούτσο, έγραψε στο βασιλιά Όθωνα, στις αρχές του 1856, και του πρότεινε να χρηματοδοτήσει την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο βασιλιάς ζήτησε από τον υπουργό Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή¹⁹⁸ να ασχοληθεί με την πρόταση του Ζάππα, όμως, όπως αποδείχθηκε, δεν είχε χρόνο για αθλητισμό, πίστευε στην εθνική πρόοδο που θα προέλθει χάρη στην οικονομική και επιστημονική δραστηριότητα, όχι στη σωματική.

---

¹⁹⁴ Από το ρήμα νάω = ρέω από πηγή. Το επίθετο «νάιος» το οποίο ορίζεται ως τίτλος για το Δία προέρχεται από το θεό των πηγών.

¹⁹⁵ Βλ. Χρόνης Α. Μενέλαος, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 44.

¹⁹⁶ Με διάταγμα του Θεοδοσίου Α΄ το 393 μ.Χ. καταργήθηκαν τα Ολύμπια.

¹⁹⁷ Βλ. Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ελληνισμός», ό.π., σελ. 54-56.

¹⁹⁸ Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 34-35.

Κεφάλαιο ΙΙΙ

Η περίπτωση του Ιωάννη Φωκιανού

Ο Ιωάννης Φωκιανός γεννήθηκε στις 30 Νοεβρίου του 1845 στην Αθήνα όπου μεγάλωσε και σπούδασε. Ο πατέρας του, ο Γεώργιος Φωκιανός, είχε καταγωγή από τη Νέα Φώκαια της Μικράς Ασίας και ήταν μουσικός. Το πραγματικό επίθετο της οικογένειας ήταν Ορφάνογλου. Η μητέρα του καταγόταν από την Κρήτη, από την οικογένεια του οπλαρχηγού Βλαστού αλλά είχε ανατραφεί στην Άνδρο. Ο Δημήτριος Φωκιανός, ο μικρότερος αδελφός του Ιωάννου, συμμετείχε στην Κρητική Επανάσταση¹⁹⁹ του 1866 και παρευρέθη στην πολιορκία του Αρκαδίου από τους Τούρκους. Ακόμη, βοήθησε στην Επανάσταση του Πηλίου το 1877, όπου και απεβίωσε λόγω ασθένειας. Ο μεγαλύτερος αδελφός του ο Μιχαήλ, φοιτητής της Ιατρικής Σχολής, σκοτώθηκε καθώς έσπασε το δίζυγο, ενώ γυμναζόταν στο Δημόσιο Γυμναστήριο.

Ο Ιωάννης Φωκιανός σπούδασε στη Σχολή των Φυσικομαθηματικών. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του, η διδασκαλία αποτέλεσε την κύρια επαγγελματική του ενασχόληση. Παράλληλα, δίδασκε σε ιδιωτικά εκπαιδευτήρια και κατ' οίκον, προκειμένου να αντεπεξέλθει στις πολλές ανάγκες που είχαν προκύψει. Ο ίδιος έτρεφε ενδιαφέρον για τη γυμναστική και φρόντιζε να ζει με τα πρότυπά της. Επίσης, σύμφωνα με τους βιογράφους του, ονειρευόταν αναγεννημένη τη γυμναστική όπως και τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Τον Οκτώβριο του 1868 μεταπήδησε από την ιδιωτική εκπαίδευση στην δημόσια, διορίστηκε δάσκαλος γυμναστικής στο Δημόσιο Γυμνάσιο Αθηνών. Το 1874 η Επιτροπή των Ολυμπίων του Ζάππα²⁰⁰ είχε δημιουργήσει προσωρινό γυμναστήριο όπου και τον τοποθέτησε στη θέση του γυμνασιάρχου, η αρμοδιότητά του ήταν να προπονήσει τους αθλητές οι οποίοι θα ελάμβαναν μέρος στην τρίτη περίοδο των Ολυμπίων. Την επόμενη χρονιά οι Αγώνες διοργανώθηκαν με απόλυτη επιτυχία.

Ο «Σύλλογος διά τήν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» προσκάλεσε τον Ι. Φωκιανό να αποδεχτεί το διορισμό του ως καθηγητή της γυμναστικής στο «Διδασκαλείο» που ίδρυσε ο Σύλλογος, αναγνωρισμένο από την ελληνική κυβέρνηση και την Κοινότητα Θεσσαλονικέων. Η Θεσσαλονίκη εκείνη την εποχή βρισκόταν υπό τον τουρκικό ζυγό και ο ίδιος θεώρησε σωστό να παραιτηθεί από το Δημόσιο και να αποδεχτεί την πρόταση, για εθνικούς λόγους. Χρειάστηκε να περάσουν τέσσερα χρόνια όπου και μετεκλήθη από τον υπουργό Παιδείας και διορίστηκε διευθυντής του Δημόσιου Κεντρικού Γυμναστηρίου, επιστρέφοντας στο δημόσιο. Ο Φωκιανός πραγματοποίησε μία σημαντική «μεταρρύθμιση». Στα σχολεία από το 1871, οι μαθητές άνω των 14 ετών εδιδάσκοντο στρατιωτικές ασκήσεις από αξιωματικούς και υπαξιωματικούς, με αποτέλεσμα να παρακωλύεται η εκπαίδευση του στρατού. Το 1880 η γυμναστική εισήχθη ως υποχρεωτικό μάθημα στα Γυμνάσια, «αναγραφόμενο με ιδιαίτερο βαθμό στον ενδεικτικό ή το απολυτήριο».

Το 1882 ορίστηκε επόπτης των γυμναστηρίων του κράτους και απεστάλη από το υπουργείο σε πολλές περιοχές της Ελλάδας όπως, στη Σύρο, στο Βόλο, στη Χαλκίδα, στην Κόρινθο, στην Πάτρα και στη Ζάκυνθο, προκειμένου να ιδρύσει γυμναστήρια. Ένα έτος αργότερα, το 1883, επανεμφανίζονται οι στρατιωτικές ασκήσεις στα Γυμνάσια και συγκεκριμένα στην τρίτη τάξη των ελληνικών σχολείων. Ο Ι. Φωκιανός και πάλι

---

¹⁹⁹ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», ό.π., σελ. 35-36.

²⁰⁰ Βλ. Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», ό.π., σελ. 35-36.

δραστηριοποιήθηκε και περιόρισε με τη βοήθεια του τότε υπουργού Παιδείας Βουλπιώτου τις στρατιωτικές ασκήσεις να διδάσκονται μόνο στις δύο ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου. Στον Φωκιανό επίσης ανατέθηκε η εποπτεία των Γυμνασίων των Αθηνών και η επιμόρφωση των γυμναστών με ειδικές ασκήσεις. Ο ίδιος συνέγραψε το βιβλίο με τίτλο «Έγχειρίδιον τῆς Γυμναστικῆς» σημαντικότερο για την εποχή όπως επίσης υπήρξε ο ιδρυτής του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου. Το Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο όρισε, τιμής ένεκεν, τον Ιωάννη Φωκιανό ως επίτιμο πρόεδρο. Εκείνος όμως ζήτησε να εκπροσωπήσει τον ίδιο αλλά και τον Πανελλήνιο ο Δ. Βικέλας με τα αποτελέσματα που έχουν αναφερθεί. Τις παραμονές των Ολυμπιακών Αγώνων, είχε ένα ατύχημα, καθώς κατασκεύαζε μαζί με έναν τεχνίτη ένα δίσκο, τραυματίστηκε. Το τραύμα του άργησε να επουλωθεί και οδήγησε τον ίδιο να πει «Περίεργο... και όμως δεν είμαι κακόσαρκος». Έπασχε από σακχαρώδη διαβήτη και απεβίωσε στις 5 Μαΐου 1896. «...ὕποστ' ἔγχειρισιν ψευδάνθρακος ὑπέκυσεν τὴν 5ῃ Μαΐου 1896, ἀφ' οὗ πρό ὀλίγων μόλις ἡμερῶν ἠτύχησε νὰ ἴδῃ πραγματούμενον τὸ γλυκύτερόν του ὄνειρον τὴν ἀναβίωσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων...»

Το 1926 ο λόγιος Γεώργιος Δροσίνης έγραψε για τον Ιωάννη Φωκιανό: «...Καῦμένη Φωκιανέ! Σήμερα που δόθηκε ἀφορμή ἄς εὐλογήσω τό ὄνομά σου. Ἄν δέν μ' ἔκανες ἀθλητή, γιατί δέν μοῦ ἦτο φυσικό νά γίνω, μοῦ ἄνοιζες ὁμως διάπλατη τήν πόρτα τοῦ μουχλιασμένου σχολείου καί μ' ἔσειρες ἔξω στόν ἀνοιχτό ἀέρα. Μοῦ σήκωσες τά μάτια ἀπό τό βιβλίο καί μοῦ ἔδειξες τήν ἀληθινή ζωή. Εὐλογημένο καί τρισευλογημένο τ' ὄνομά σου, για ὅσες εὐτυχισμένες ὥρες μ' ἔκανες νά περάσω τίς μέρες κάτω ἀπό τόν ἴσκιο τῶν δένδρων καί τίς νύχτες κάτω ἀπό τό φῶς τῶν ἄστρων...». Επιπλέον, ο στενογράφος των πρακτικῶν της Βουλῆς και ἀνώτατος παράγοντας των αθλητικῶν φορέων της Ελλάδας, Μάρκος Μίνδλερ, έγραψε: «...τόν Ἰωάννην Φωκιανόν, εἰς τοῦ ὁποίου τάς συμβουλάς, τήν ἀγαθότητα, το ἐνδιαφέρον, τήν καθοδήγησιν, τήν διδασκαλίαν, τήν διαπαιδαγώγησιν ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ παῖδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ γέροντες τῆς σήμερον τήν ὑγείαν, τήν εὐεξίαν καί ἀσφαλῶς τήν εὐτυχίαν νά κινούμεθα ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς...». Το 1866 ο Ι. Φωκιανός είχε τιμηθεῖ με τον Σταυρό του Σωτήρος και η κηδεῖα του έγινε με δημόσιο δαπάνη, κατόπιν εντολῆς του τότε Πρωθυπουργού Θ. Δηλιγιάννη. Αξίζει να σημειωθεί η προσφορά του Φωκιανού, ειδικά στους Αγῶνες του 1888, καθώς η Επιτροπή των Ολυμπίων παρέλειψε ἀπό το πρόγραμμα της εκθέσεως του έτους 1888 τη διοργάνωση των Αγῶνων. Ο Ι. Φωκιανός ετέλεσε μόνος του τους Αγῶνες δαπανώντας ὄχι μόνο τη δική του περιουσία ἀλλά και της ἀδελφῆς του Καλλιόπης. Ο Φωκιανός στήριξε με κάθε δυνατό τρόπο το ενδιαφέρον του ἀλλά και το ὄνειρό του για την ἀναβίωση των Ολυμπιακῶν Αγῶνων και τη σημασία της γυμναστικῆς. Θεωρεῖται ο πατέρας της γυμναστικῆς. Η «δρῦς» της ἐλληνικῆς γυμναστικῆς.

Κεφάλαιο IV

Η συμβολή του Τιμολέοντος Φιλήμονος

Ο Τιμολέων Φιλήμων, γεννήθηκε στο Ναύπλιο²⁰¹ και αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ασχολήθηκε από νεαρή ηλικία με τη δημοσιογραφία. Το 1857²⁰² πραγματοποίησε επανέκδοση της εφημερίδας «ΑΙΩΝ», που είχε ιδρύσει ο πατέρας του και δημοσιογράφος Ιωάννης Φιλήμων. Διανοούμενος με ανήσυχο πνεύμα, το 1857 φυλακίστηκε για 3 μήνες για προσβολή του βασιλιά Όθωνα. Υπήρξε έκπτωση στην ποινή του από τον Όθωνα και με την άφιξη του νέου βασιλιά Γεωργίου Α΄ από τη Δανία αποφυλακίστηκε. Ο Φιλήμων ήταν μέλος της τριμελούς επιτροπής που παρέδωσε το στέμμα. Στη συνέχεια διετέλεσε δάσκαλος του νέου βασιλιά.

Αργότερα ίδρυσε απογευματινό φύλλο της ίδιας εφημερίδας με τίτλο ο «Μικρός Αιών»²⁰³. Ασχολήθηκε, επίσης, με την πολιτική, αρχικά ως γραμματέας της τριμελούς επιτροπής των Κωνσταντίνου Κανάρη, Θ. Ζαΐμη και Δ. Γρίβα, που παρέδωσε το στέμμα της Ελλάδος στον Γεώργιο Α΄ της Δανίας. Στη συνέχεια, διορίστηκε δάσκαλος και γραμματέας του Γεωργίου Α΄, θέση που διατήρησε ως το 1857, οπότε παραιτήθηκε λόγω πολιτικών διαφωνιών με τον βασιλικό Σύμβουλο Σπόνεκ και πήρε μέρος στις ελληνικές βουλευτικές εκλογές. Εξελέγη βουλευτής Αττικής τρεις φορές ως το 1881. Το 1887 διατέλεσε δήμαρχος Αθηναίων. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας και πρόεδρός της από το 1882 ως το 1887.

Ο Τιμολέων Φιλήμων υπήρξε γραμματέας της επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896²⁰⁴, μετά από την πρόσκληση του φίλου του και λόγιου Δ. Βικέλα. Ο σημαντικότερος ηγέτης του Δήμου Αθηναίων κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Υπήρξε λόγιος, δημοσιογράφος και πολιτευτής, ο οποίος διετέλεσε Δήμαρχος Αθηναίων την περίοδο 1887-1891. Ήταν γιος του Ιωάννη Φιλήμονος, ιστορικού της Φιλικής Εταιρείας, υπήρξε ο θεωρητικός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία παρά τις σπουδές του στη Νομική Σχολή Αθηνών.

---

²⁰¹ Βλ. Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», εκδ. Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1996, σελ. 90. «Ο Τιμολέων Φιλήμων (κυπριακής καταγωγής) ήταν παλιός φίλος του Βικέλα, ο οποίος και τον σκιαγραφεί εύστοχα «Επί του ιδίου ατμοπλοίου είχαν επιβιβασθή εις τον Πειραιά οι Φιλήμονες – πατήρ και υιός. Τότε πρώτον τους εγνώρισα. Μετέβαιναν εις Αγγλίαν επί σκοπώ να εύρουν κεφάλαια προς εξασφάλισιν της εκδόσεως της εφημερίδος των ο Αιών. Και δεν απέτυχαν. Ο –υιός ο Τιμολέων Φιλήμων- είχε πολλά προτερήματα και φυσικά και επίκτητα. Εκ πρώτης όψεως είλκυεν η μορφή του. Η κεφαλή του ήτο ως αρχαίον αγάλματος η φωνή του προσέδιδε χάριν εις την ομιλίαν και εις την ευγένειαν των τρόπων του. Επιδεκτικός ευγενούς ενθουσιασμού, δραστήριος φύσει και εργατικός, ήτο εκ των ανθρώπων εκείνων, των οποίων η σύμπραξις είναι πολύτιμος εις δοθείσας περιστάσεις, και μάλιστα όπου το παραστατικόν δύναται να ωφελήση περισσότερον ή η μεγάλη εμβριθεία. Η ευστροφία του πνεύματός του τον εβοήθησεν εις τας ποικίλας φάσεις του βίου του. Δημοσιογράφος, διδάσκαλος πρώτος του βασιλέως Γεωργίου και γραμματεὺς του, βουλευτής, δήμαρχος Αθηναίων, πρώτος πρόεδρος της Εθνολογικής Εταιρίας, γενικός γραμματεὺς των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων... όλα τα επιχείρησεν. Αν δεν επέτυχε εις όλα, εις κανέν όμως η αποτυχία του δεν ελογίσθη ως πλήρες ναυάγιον. Έφορος της βιβλιοθήκης της Βουλής, κατώτθωσε να την καταρτίσει πρώτος αυτός και να την πλουτίσει, έστω και αν επισωρεύων βιβλία απέβλεπε μάλλον εις τον αριθμόν ή την ποιότητά των. Φιλόβιβλος και φιλόσπουδος εδημοσίευσεν ογκώδη βιβλία, δια των οποίων όμως δεν εξησφαλίσθη η υστεροφημία του ως συγγραφέως. Ευφραδής μάλλον ή εύγλωττος, κατεσπατάλησε την ευχέριαν του λέγειν εις λόγους επικηδείους, μέχρις ου επροκάλει το μειδίασμα των πολλών η εμφάνισις του ως ρήτορος εις πάσαν σχεδόν κηδείαν επισήμου η ασήμου νεκρού». Βλ. Δ. Βικέλα «Η Ζωή μου», σελ. 344-345.

²⁰² Βλ. Σκιαδάς, Ε., «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», ό.π., σελ. 70-72.

²⁰³ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», ό.π., σελ. 55-56.

²⁰⁴ Βλ. Ο Τιμολέων Φιλήμων (1833 - 7 Μαρτίου 1898) ήταν Έλληνας δημοσιογράφος, πολιτικός και διανοούμενος. Υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος.

Επίσης, «διετέλεσε βουλευτής Αττικής, πρώτος πρόεδρος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, ιδρυτής και πρώτος έφορος της Βιβλιοθήκης της Βουλής, αλλά και από τους πρωτεργάτες της αναβίωσης των Α΄ Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων το 1896 στην ελληνική πρωτεύουσα». Συνέγραψε το έργο «Ο Δήμαρχος» και τη μετάφραση της μελέτης του Φ. Κουλάνζ, «Το αρχαίον άστυ».

Κεφάλαιο V

Ο ρόλος του Πιερ ντε Κουμπερντέν

Ο Πιέρ ντε Κουμπερντέν ήταν γιος του ζωγράφου Καρόλου-Λουδοβίκου ντε Κουμπερντέν και της Αγάθης-Γαβριέλλας ντε Γκριζενουά. Η οικογένειά του ανήκε στην παλαιά αριστοκρατία της Γαλλίας. Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν γεννήθηκε την 1η Ιανουαρίου του 1863. Εκείνη την εποχή οι ευρωπαϊκές χώρες αντιμετώπιζαν προβλήματα, κυρίως η Γαλλία η οποία σε λιγότερο χρονικό διάστημα ενός αιώνα καθοδηγήθηκε από τρεις μοναρχίες, δύο αυτοκρατορίες και τρεις δημοκρατίες. Έλεγε ο ίδιος, «...Αυτό είναι πάρα πολύ, ακόμη και για ένα πολυμήχανο λαό...». Πάντα επιθυμούσε να αλλάξει τη χώρα και να δημιουργήσει κάτι διαφορετικό, το προσπάθησε με τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης. Μελέτησε σε βάθος τα τεκταινόμενα στην Αγγλία και είχε έντονη την αίσθηση της προσφοράς του ελληνικού πολιτισμού²⁰⁵. Έγραψε, «...υπάρχουν δύο τόποι εις τό κόσμον, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀδιακόπως μέ φέρει ἡ σκέψις μου. Ὁ εἷς εἶναι ἡ περίφημος ἐκείνη πεδιάς ὅπου ἐξαπλοῦνται, ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῆς γλῶσς καὶ τῶν νεφῶν, τὰ εὐλαβῶς ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια τῆς πόλεως ἣτις ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐνεργοὺς ἐστίας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ: τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ ἄλλος εἶναι το νεογοτθικοῦ ρυθμοῦ παρεκκλήσιον ἐνός ἀγγλικοῦ κολλεγίου, ὅπου ἐμπρὸς εἰς το ἱερόν, κάτω ἀπὸ μίαν μεγάλην πέτραν, φέρουσιν χαραγμένον ἐν ἁπλοῦν ὄνομα, ἀναπαύεται ὁ μέγας Ἀγγλος, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Θωμᾶς Ἀρνολντ...».

Ο Κουμπερντέν είχε δεχθεί δύο επιρροές. Η πρώτη ήταν ο πολιτισμός της ελληνικής κλασσικής αρχαιότητας. Η δεύτερη ήταν η αγγλική παιδεία, με κυριότερο το έργο του Θωμά Ἀρνολντ, Ἀγγλου ιστορικού, θεολόγου και παιδαγωγού (1795-1842), ο οποίος υπῆρξε ο αναμορφωτής της ανωτέρας εκπαίδευσης στην Αγγλία. Το ενδιαφέρον του Κουμπερντέν για τον ελληνικό πολιτισμό και την Ελλάδα, οφείλεται και στον Πατέρα Καρόν, καθηγητή ρητορικής και ανθρωπιστικών σπουδών. Από το 1880 είχε αναγορευθεί *bachelier* στο κολέγιο των Ιησουιτών και είχε διακριθεί για την ευφυΐα, τις επιδόσεις του και τον ανεξάρτητο χαρακτήρα του. Ο Κουμπερντέν παρά το ότι ανατράφηκε με αυστηρές αρχές δεν υποστήριζε τις απόψεις της κοινωνικής του τάξης. Ωστόσο, δεν απαρνήθηκε τις παραδόσεις της οικογένειάς του. Ο ίδιος πίστευε ότι ανήκε σε ολόκληρη τη Γαλλία και αργότερα σε ολόκληρο τον κόσμο. Θα μπορούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε ως επαναστάτη.

Ολοκληρώνοντας τις εγκύκλιες σπουδές του²⁰⁶, ασχολήθηκε με τον αθλητισμό και συγκεκριμένα με την ξιφασκία, την πυγμαχία, το χορό αλλά και τη μουσική. Παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα στην Αγγλία, προκειμένου να προγραμματίσει το μέλλον του. Ήθελε να ικανοποιήσει την οικογένειά του, και εγγράφεται στη Νομική Σχολή παραβλέποντας το ενδιαφέρον του για την παιδαγωγική.

Το πραγματικό του ενδιαφέρον αντικατοπτριζόταν από την ελεύθερη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, εκεί παρακολούθησε τις παραδόσεις διακεκριμένων ιστορικών (Ανατόλ Ρελουά Μπολιέ, Αλβέρτος Σορέλ). Διαπίστωσε ότι η γαλλική εκπαίδευση οργανωτικά, είχε ανάγκη από μεταρρυθμίσεις, και αναζήτησε λύσεις στο αγγλικό παιδαγωγικό σύστημα. Προκειμένου να αποκτήσει πληρέστερη ενημέρωση επισκέφθηκε Πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών. Υποστήριζε την αλλαγή και την ανάγκη για μεταρρύθμιση της σχολικής εκπαίδευσης με την εισαγωγή επαρκούς σωματικής άσκησης, προκειμένου να αποκτήσουν σωματική και ηθική αγωγή. Την παραπάνω άποψη εξέφραζε

²⁰⁵ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004, σελ. 80-84.

²⁰⁶ Βλ. Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003, σελ 28-29.

και μέσα από συγγράμματα ή ακόμη και άρθρα του. Στις 23 Αυγούστου 1887, έγραψε το άρθρο «Le Francais». Στο άρθρο αυτό, έγραφε ότι οι φοιτητές θα πρέπει να εκπαιδεύουν το σώμα και το πνεύμα και για να πραγματοποιηθεί αυτό θα πρέπει να αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους στον αθλητισμό. Αργότερα σε συνέδριο Κοινωνικής Οικονομίας, ανέλυσε τη σχετική μεταρρύθμιση των Γυμνασίων στο Παρίσι. Η πρόταση για τη μεταρρύθμιση συνοδευόταν από τη δημιουργία τριών πάρκων γύρω από το Παρίσι με σκοπό, οι νέοι να ασχολούνται με τον αθλητισμό και να αναπνέουν καθαρό αέρα. Τότε δημιουργήθηκε και οργανώθηκε η «Επιτροπή για τη διάδοση των σπορ στα σχολεία». Η συγκεκριμένη επιτροπή θα πρέπει να θεωρείται και η αφετηρία των ιδεών του Κουμπερντέν²⁰⁷.

Το 1890 ο βαρόνος σε μία διάλεξη στο Birmingham άφησε να εννοηθεί ότι είχε την ιδέα για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ιδέα οδηγήθηκε στην υλοποίηση με την προετοιμασία του Αθλητικού Συνεδρίου στο Παρίσι. Η Ολυμπιακή Ιστορία έχει γνωστοποιήσει τρεις βασικούς αναβιωτές των Ολυμπιακών Αγώνων. «Όσο περισσότερο η έρευνα αποκαλύπτει πρόδρομες φωνές και προσπάθειες, κυρίως από τον ελληνικό πνευματικό κόσμο και τους Έλληνες ομογενείς τόσο γίνεται φανερό...» ότι «...δεν θα πρέπει να μιλάμε απλά για μόνο έναν "ιδρυτή" της Ολυμπιακής κινήσεως. Υπάρχουν τρεις τουλάχιστον αναβιωτές: ο Ζάππας, ο Μπρουκς και ο Coubertin. Αν παραλείψουμε έστω και έναν από τους τρεις, θα φανούμε ασεβείς ως προς τις αληθινές Ολυμπιακές ρίζες...». Η εξέταση των συντελεστών που βοήθησαν σε οποιονδήποτε βαθμό στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά και στη διάδοση του Ολυμπιακού πνεύματος, οδηγεί στο συμπέρασμα «ότι κοινό χαρακτηριστικό και απαραίτητη προϋπόθεση όλων είναι η συμμετοχή τους σε μια ανθρωπιστική παιδεία στηριγμένη στις αρχαίες κατακτήσεις».

Ο Κουμπερντέν αναφέρει: «...τίποτα στην αρχαία ιστορία δεν με είχε κάνει πιο ονειροπόλο από την Ολυμπία, αυτήν την πολιτεία του ονείρου, αφιερωμένη σε ένα έργο αυστηρώς ανθρώπινο και υλικό στην έκφρασή του, αλλά εξαγνισμένο και μεγαλωμένο από την ιδέα της πατρίδος που κατείχε εκεί κατά κάποιον τρόπο μια παρακαταθήκη ζωντανών δυνάμεων, όρθωνε ακατονόμαστα μπροστά στην εφηβική μου φαντασία τους κίονες και τις πύλες της. Πολύ πριν οραματισθώ μέσα στα ερείπιά της να προβάλλω μια αρχή ανακαινίσεως, είχα σκεφθεί να ξανακτίσω, για να ξαναζήση η γραμμική της μορφή...». Η ιδέα του Κουμπερντέν που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους οι οποίοι εισηγήθηκαν ή ακόμη και εργάστηκαν για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ήταν ότι ο ίδιος προσέγγισε τους Αγώνες ως διεθνές αθλητικό γεγονός. Δηλαδή, από τον εθνικό (πανελλήνιο) χαρακτήρα που κατείχαν, ο βαρόνος θέλησε να τους εκσυγχρονίσει, διαμορφώνοντάς τους με διεθνή, παγκόσμιο χαρακτήρα. Αυτή η καινοτόμος αλλαγή είναι και η ουσιαστική διαφορά ως προς την οργάνωση. Του Κουμπερντέν η σκέψη ήταν: «... τόσο η ιστορία όσο και ο αθλητισμός οδηγούν στην άμβλυνση της στενής εθνικής οπτικής μεταβάλλοντάς την σε παγκόσμια και διεθνή. Ειδικότερα ο αθλητισμός διευκολύνει την επαφή, τη γνωριμία και κυρίως την προσέγγιση των λαών...». Άλλο ένα στοιχείο που τον διαφοροποιεί, ήταν η επιμονή και η πίστη του για την πραγματοποίηση του προσωπικού του στόχου, περί αναβιώσεως των Αγώνων. Αναφέρει το 1932, στην εβδομηκονταετηρίδα του βίου του τα εξής: «... τό έργο αυτό, όταν τό ανέλαβον, ούδείς ήθέλησε νά τό ένοήση. Έπίστευον ότι έπρόκειτο άπλώς περί μιās παραδοξότητος, όπισθεν τής όποιās ούδέν πρακτικόν σχέδιον ύφίστατο καί ή όποία δέν έλάμβανεν ύπ'όψιν τήν σημερινήν

---

²⁰⁷ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 36-40.

κατάστασιν τοῦ κόσμου. Μήπως ἤμπορεῖς νά ἀναστήσης τοὺς νεκρούς; Δέν ἦτο ἄραγε παιδαριῶδες καὶ παράλογο νά ἰσχυρίζεται κανεὶς ὅτι θά ἀποκαταστήσῃ μίαν ὀργάνωσιν παλαιά ἤδη κατὰ χιλιάδες ἐτῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις μόλις ἐπιζῇ εἰς τὰ ἐγχειρίδια ἱστορίας; Τοιαῦται ὁμῶς κριτικάί μέ ἄφηναν ἐντελῶς ἀδιάφορον, διότι τὰς εἶχον προβλέψει καὶ τὰς ἐθεώρουν ἐντελῶς ἀσημάντους. Ἀπὸ ὅλας τὰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι κινοῦν τὸν σύγχρονον κόσμον καὶ καθιστοῦν γόνιμον τὸν πολιτισμὸν του, δέν ὑπάρχει ἄλλη εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἤμπορῇ κανεὶς, κατὰ τὴν σκέψιν μου, νά ἐμπιστευθῇ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἄθλησιν. Διότι ἡ ἄθλησις εἶναι δύναμις ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς ὅλας τὰς σημερινὰς ἀνάγκας...». Πέραν τῆς Ολυμπιακῆς του σκέψεως, ὁ ἴδιος ἔκανε τὸν δικὸν του ἀπολογισμὸν στὴ διαθήκη του στὶς 5 Αὐγούστου τοῦ 1935, ἐξηγώντας πῶς ἡ ζωὴ του τελείωνε ἐντὸς μεγάλης οικονομικῆς δυσπραγίας.

Αναφέρει: «...αἱ ἀντίξοαι περιστάσεις αἱ τὴν ζωὴν μας μέ ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸν, περιώρισαν τὰ εἰσοδήματά μας καὶ ἡῴησαν τὰς ἀναγκαστικὰς μας δαπάνας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ βίος μου θά τελειώσῃ ἐν ἀγωνίᾳ δι' ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τοὺς οἰκείους μου καὶ τὴν τύχην ἡ ὁποία τοὺς ἀπειλεῖ. Ἐπειδὴ πάντοτε ἐνίσχυσα διὰ τῶν ἰδίων μου χρημάτων τὰ ἰδρύματα τὰ ὁποῖα συνίστων διὰ τὴν προώθησιν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ἀτομικὴ μου πειρουσία δέν ἠδυνήθη νά ἀντιστῇ εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἀναστατώσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, αἱ ἐπανεπιλημμέναι μου προσπάθειαι νά ἐπιτύχω κάποιον ἀμειβομένην θέσιν ἀπέτυον ὅλαι, ὅπως συχνὰ συμβαίνει εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, προσενεγκόντες πάντοτε τὰς ὑπηρεσίας τῶν δωρεάν, εὐρίσκονται αἰφνιδίως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσουν χρήματα διὰ τὴν ἐργασίαν των...».

Ὁ Πιερ ντε Κουμπερντέν ἐφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ στὶς 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 1937. Ὁ θάνατός του προκάλεσε παγκόσμιον καὶ πανελλήνιον πένθος. Μετὰ ἀπὸ ἓνα ἔτος καὶ σύμφωνα πάντα με τὴν ἐπιθυμίαν του ἐνταφιάστηκε ἡ καρδιά του στὴν Ολυμπία, σὲ ἐιδικὴ στήλη.

Ὁ βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερντέν φαίνεται ὅτι λησμονήθηκε ἀπὸ τοὺς ὀργανωτὰς τῶν Ἀγώνων, τὸν Τύπον τῆς ἐποχῆς καὶ τὸν ἐλληνικὸν λαόν. Ὁ ἴδιος δὲν ξέχασε ποτέ τὴν προσβολήν. Ἡ γενικὴ ἐκτίμησις τοῦ Γάλλου γιὰ τοὺς Ἀγῶνες, εἶχε θετικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὴν Ελλάδα, στὸν πολιτικὸν καὶ ἀθλητικὸν τομέα. Ἡ διοργάνωσις τῶν Ολυμπιακῶν Ἀγώνων, ἔδωκε τὸ ἐναύσμα, στὸν ἐλλαδικὸν χώρον, γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ ἀθλητισμοῦ, ἡ ὁποία, ὅπως ἀναφέρει ὁ Κουμπερντέν, θὰ χρειαζόταν χρόνον γιὰ νὰ ἀποδώσῃ καρπούς. Ἀπὸ τὴν πολιτικὴν πλευρὰ τὸ θετικὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ δημιουργία στενότερης ἐπαφῆς τοῦ Διαδόχου με τὸν ἐλληνικὸν λαόν. Ὁ Κουμπερντέν θεώρησε τοὺς ἰδίους τοὺς Ἀγῶνες ἐπιτυχεῖς. Ὡστόσο, εἶχε τοὺς ἐνδοιασμούς του, πέραν ἀπὸ τὴν προσωπικὴν του ἐνσυχόλησιν, ὁ ἴδιος πίστευε ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸν ἀγνόησαν κατὰ τὴν δημόσιαν ἀπονομήν συγχαρητηρίων.

«Οἱ ἐνδοιασμοὶ τοῦ Γάλλου πηγάζαν ἀπὸ τὸ ὄραμά του γιὰ τοὺς Ἀγῶνες καὶ τὸ διεθνισμὸν». Τὸ σημαντικὸν γιὰ τοὺς Ἀγῶνες ἦταν ἡ Ολυμπιακὴ ἰδέα. Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς ἔγραψε ὅτι ἡ Ελλάδα δὲν εἶχε νικήσῃ μόνον τὸ Μαραθώνιον ἀλλὰ ἐπιπλέον εἶχε κερδίσει μίαν θέσιν ἀνάμεσα στα ἔθνη τοῦ κόσμου, οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ὁποίων δὲν θὰ ξεχνούσαν ποτέ τὴν υποδοχὴν ποὺ τοὺς ἐπιφυλάχτηκε.

Ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ, ἡ αἴτησις ἀπὸ τὸν διάδοχον ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλληνικὸν λαόν γιὰ μόνιμην τέλεσιν²⁰⁸ τῶν Ολυμπιακῶν Ἀγώνων στὴν Αθήναν ἦταν γεγονός. Ὁ Κουμπερντέν ἦταν ἀμετακίνητος στὶς θέσεις του. Ὁ ἐλληνικὸς Τύπος τῆς ἐποχῆς ἦταν ἐναντίον τοῦ Γάλλου, ἀλλὰ μετὰ καὶ ἀπὸ ἓνα σημεῖον, ἐναντίον καὶ τοῦ Δ. Βικέλα. Ἡ κατάστασις ἦταν τεταμένη. Ὁ βαρόνος ἔγραψε στὸν Βικέλα, στὶς 15 Μαΐου, κυρίως ἐπειδὴ ἐκνευρίστηκε με τὴν ἀγένεια ποῦ, ὅπως ὁ ἴδιος θεώρησε, οἱ Ἕλληνες ἐπέδειξαν πρὸς τὴν γυναῖκα του.

---

²⁰⁸ Βλ. Σολωμοῦ-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Ἡ Αθήνα στα τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα. Οἱ Πρώτοι Διεθνεῖς Ολυμπιακοὶ Ἀγῶνες», ὅπ.π., σελ. 71-73.

Έγραψε χαρακτηριστικά²⁰⁹ : «Δεν με ενδιαφέρει καθόλου τι λένε οι ελληνικές εφημερίδες για μένα [...]. Η Ελλάδα έρχεται σίγουρα πρώτη στην αγνωμοσύνη. Θα πρέπει να είσαι πολύ ερωτευμένος μαζί της για να συνεχίσεις να την αγαπάς ύστερα από μία τέτοια δοκιμασία. Όλοι σας, ακόμα κι ο κύριος Ρόμπερντσον, πήρατε από ένα κλαδί ελιάς από τα χέρια του βασιλιά, καταμεσής του σταδίου! Εγώ είμαι ο μόνος του οποίου το όνομα δεν αναφέρθηκε καθόλου ή, στην καλύτερη περίπτωση, αναφέρθηκε ψιθυριστά! Είναι ντροπή όλα αυτά! Η σύζυγός μου αηδίασε με την αγένεια που αντιμετώπισε στην Αθήνα [...]. Όσο για τους Αγώνες, εγώ θα συνεχίσω στο δρόμο που χάραξα, σαν να μην έχει συμβεί τίποτα [...].»

Στις 19 Μαΐου²¹⁰ ο Δ. Βικέλας έγραψε μια επιστολή στον Κουμπερντέν στην οποία εξέφραζε την υπερηφάνεια του για τους Αγώνες. Πληροφορούσε ότι ο Γ. Αβέρωφ ήταν πρόθυμος να ολοκληρώσει την ανακατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου. Ανέφερε επίσης πως η κυβέρνηση ετοίμαζε σχέδιο με το οποίο θα διοργανώνονταν αθλητικοί αγώνες, μία φορά κάθε τέσσερα χρόνια στο ανακαινισμένο στάδιο. Οι αγώνες θα διεξάγονταν ανάμεσα στους επίσημους Ολυμπιακούς Αγώνες, με την απόφαση του Αθλητικού Συνεδρίου. Έως αυτό το σημείο ο Κουμπερντέν και ο διάδοχος από ότι φαινόταν είχαν συμφωνήσει. Ο Δ. Βικέλας ανέφερε στην επιστολή του, «Οι αγώνες αυτοί θα ονομάζονται "Ολυμπιακοί Αγώνες" [...]. Οι αγώνες της Αθήνας θα διακρίνονται από εκείνους που αποφασίστηκαν στο Συνέδριο του Παρισιού, καθώς οι τελευταίοι θα φέρουν τον τίτλο "Διεθνείς" και θα λαμβάνουν χώρα ξεχωριστά». Συνέχισε ο ίδιος, «Πιστεύω ωστόσο ότι ήταν προς όφελος και των δύο πλευρών εάν οι δύο διοργανώσεις ενοποιούνταν σε μία και δινόταν στους Αγώνες της Αθήνας ο τίτλος "Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες"». Πρότεινε επίσης να διεξαχθεί ένα ακόμη διεθνές Συνέδριο στο Παρίσι, ή σε κάποια Ολυμπιακή πόλη προκειμένου να ορισθεί πλήρως ο ερασιτεχνισμός και να γίνει η επιλογή των πόλεων που θα διοργανώσουν τους Αγώνες με το Παρίσι (1900). Τέλος ο Βικέλας ζήτησε να συζητηθεί «το θέμα της απόδοσης στους αγώνες της Αθήνας της ονομασίας Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες και μιας θέσης στις επίσημες διοργανώσεις». Την παραπάνω επιστολή ο Δ. Βικέλας την έστειλε όχι μόνο στον Κουμπερντέν αλλά και σε όλα τα μέλη της ΔΟΕ.

Ο Γάλλος θεώρησε την ιδέα²¹¹ της διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων κάθε δύο χρόνια μία φορά στην Αθήνα και μία σε άλλη πόλη, ως παράλογη. Κουμπερντέν και Βικέλας για ένα διάστημα απομακρύνθηκαν, καθώς ο βαρόνος πίστευε ότι ο Έλληνας λόγιος από έλλειψη θάρρους δεν υπερασπίστηκε τον ίδιο αλλά ούτε και έστρεψε την προσοχή όλων προς το πρόσωπό του για αναγνώριση. «Την ώρα που το πλήθος όδευε από το στάδιο προς τα γραφεία της Επιτροπής, θα μπορούσε να είχε πει στον κόσμο να περάσει από τη Μεγάλη Βρετανία, για να χαιρετίσει τον πραγματικό διοργανωτή των Αγώνων, τον βαρόνο Κουμπερντέν».

Στο βασιλικό γεύμα και κατά την διάρκεια της υποβολής συγχαρητηρίων, δεν υπήρξε καμία ονομαστική αναφορά στον Κουμπερντέν, αρχικά ούτε στον Βικέλα. Ο Γάλλος είχε εξασφαλίσει τα μέλη της ΔΟΕ. Πίστευε ότι η Ελλάδα δεν ήταν σε θέση να διοργανώνει τους Ολυμπιακούς Αγώνες ανά τετραετία. Η επιλογή ως πόλης τελέσεως των Αγώνων στο Παρίσι το 1900 θα συνδυαζόταν με την παγκόσμια έκθεση. Ο ίδιος είχε καταλάβει ότι δεν θα μπορούσε να έρθει σε αντιπαράθεση με τους Έλληνες οικοδεσπότες.

---

²⁰⁹ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 220.

²¹⁰ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 220-221.

²¹¹ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 221-222.

Η απόφασή του ήταν να μην εκφράσει την άποψή του. Να προσθέσουμε ότι κάποια μέλη από τη ΔΟΕ ήταν σχεδόν έτοιμα να δεχτούν και να παραδώσουν τη σκυτάλη στην Ελλάδα. Ο Κουμπερντέν έγραψε μία ευχαριστήρια επιστολή στο βασιλιά, με την οποία τον πληροφόρησε ότι είχε αντικαταστήσει, στην προεδρία της ΔΟΕ, τον Δ. Βικέλα. Επίσης, υποστήριξε ότι ο βασιλιάς είχε κύριο ρόλο στην διοργάνωση των Αγώνων. Δεν υπήρξε καμία αναφορά στην επιθυμία για μόνιμη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Αργότερα ο Κουμπερντέν σχολίασε ένα άρθρο του Μπουρσιέ στους Times²¹² δίνοντας δημόσια απάντηση στο βασιλιά. «Ένα άρθρο γραμμένο στην Αθήνα, αναμφίβολα από κάποιο ενθουσιώδη φιλέλληνα, ενημέρωνε τον ευρωπαϊκό Τύπο ότι είχε ληφθεί η απόφαση να διεξάγονται εφεξής οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Ελλάδα. Τίποτε δεν απέχει περισσότερο από την αλήθεια. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα ταξιδεύουν σε ολόκληρο τον κόσμο, όπως είχε αποφασιστεί στο διεθνές συνέδριο που διοργανώθηκε στη Σορβόνη, πριν από δύο χρόνια. Οι Αγώνες του 1900 θα γίνουν στο Παρίσι. Το 1904, η επιτροπή θα επιλέξει ανάμεσα στη Νέα Υόρκη, στο Βερολίνο και τη Στοχόλμη. Είναι απολύτως κατανοητό το γεγονός ότι η λαμπρή επιτυχία του εγχειρήματος μας ενέπνευσε, εσχάτως στους Έλληνες την επιθυμία να το μονοπωλήσουν προς όφελός τους. Δεν είναι ωστόσο δυνατόν να συγκατατεθούμε σε ένα τέτοιο σχέδιο. Εγώ από την πλευρά μου, που ήθελα να γίνουν οι Αγώνες στην Αθήνα ακόμα κι όταν οι Αθηναίοι δεν πίστευαν σ' αυτούς και τους απέρριπταν, δεν θεωρώ ότι είναι η σωστή στιγμή να εγκαταλείψουμε ένα εγχείρημα που έχει μόλις ξεκινήσει και με τόσο εξαιρετικά αποτελέσματα μάλιστα». Ο βαρόνος διέθετε ισχυρά επιχειρήματα. Ιδιαίτερα από την ηγετική θέση του προέδρου της ΔΟΕ, είχε σαφώς το πλεονέκτημα για να μπορέσει να αντισταθεί στο ελληνικό αναθεωρητισμό. Πριν αναχωρήσει από την ελληνική πρωτεύουσα, είχε συνάντηση με τον Διάδοχο.

Στην συνάντησή τους κατόρθωσαν να φθάσουν σε ένα συμβιβασμό. Οι Αγώνες που ο Κουμπερντέν ονόμασε "πανελλήνιους" θα παρεμβάλλονταν στον τετραετή κύκλο των Ολυμπιακών Αγώνων και θα τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια μεταξύ των δύο κανονικών Ολυμπιάδων. Δεν έχει ξεκαθαριστεί σε ποιον ανήκε η παραπάνω ιδέα. Ο Πιερ ντε Κουμπερντέν είχε γράψει ότι ήταν δική του ιδέα, αλλά και ο Διάδοχος είχε στο μυαλό του το ίδιο πλάνο. Το κυρίως θέμα, παρέμενε, να παραμείνει ο αυθεντικός τετραετής Ολυμπιακός κύκλος, επιπλέον να μην αποκαλούνται "Ολυμπιακοί" οι επερχόμενοι Αγώνες της Αθήνας.

Το 1897 στο συνέδριο της ΔΟΕ στη Χάβρη, ο Γάλλος αγνόησε την πρόταση του Δ. Βικέλα, να δοθεί η ονομασία "Ολυμπιακοί Αγώνες" τόσο στους κανονικούς Αγώνες όσο και στους ενδιάμεσους Αγώνες της Αθήνας. Παρόλα αυτά ανέφερε την συμπάθειά του για τον Έλληνα, «τον ευγενέστερο άνθρωπο επί γης». Ο Βικέλας κατά τη διάρκεια του συνεδρίου, συνειδητοποίησε ότι δεν είχε καμία πιθανότητα να κερδίσει στα λεγόμενά του και να αποδεχτούν την πρότασή του. Επομένως, οι ραγδαίες αλλαγές που επέφεραν τα γεγονότα του έτους 1897, αλλά και η μεταπολεμική κατάσταση που επικρατούσε, οδήγησαν στην αποστασιοποίηση από τα Ολυμπιακά δρώμενα, του Βικέλα. Ο Έλληνας λόγιος παραιτήθηκε από τη ΔΟΕ και αφοσιώθηκε πάλι στα γράμματα και στις φιλανθρωπίες.

Ο ελληνικός λαός προσπαθούσε με κάθε τρόπο να εξασφαλίσει τη μόνιμη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, με αποτέλεσμα να μην εμπεδώσουν τα αθλητικά διδάγματα των Αγώνων. Οι Επιτροπές που ήθελαν να βοηθήσουν διαλύθηκαν. Ο θάνατος του Ι. Φωκιανού άφησε τον αθλητισμό χωρίς ηγέτη.

Από τα θετικά της εποχής ήταν η διοργάνωση του Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου Γυμναστικής, στις αρχές του 1897, κατά τη διάρκεια του οποίου ιδρύθηκε η

---

²¹² Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 218-219.

Ομοσπονδία Ελληνικών Αθλητικών Συλλόγων. Δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί, το τεράστιο ενδιαφέρον και ο ενθουσιασμός των νέων για τον αθλητισμό.

Κεφάλαιο VI

Από τον Τύπο της εποχής στην επικαιρότητα των Αγώνων

Σημαντική πηγή πληροφοριών αποτελεί, σε όλες τις εποχές, ο Τύπος²¹³, τόσο ο ελληνικός, όσο και ο ξένος. Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον και τις εντυπώσεις σε διεθνές επίπεδο όπου καταγράφηκε στα άρθρα και στα σχόλια των εφημερίδων.

Είναι αναγκαίο, για την ακριβέστερη εικόνα των πρώτων Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων, να ανατρέξουμε στον Τύπο της εποχής, κυρίως στον αθηναϊκό. Οι πιο γνωστές αθηναϊκές εφημερίδες ήταν, η Εστία, η Ακρόπολις, Το Άστυ, η Πρωία, η Εφημερίς, η Νέα Εφημερίς, η Επιθεώρησις, η Παλιγγενεσία, η Εφημερίς των Συζητήσεων, το Σκριπ, οι Καιροί. Από τις εβδομαδιαίες εφημερίδες πιο γνωστές ήταν, Ο Ρωμιός και η Εφημερίς των Κυριών.

Με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες, εκείνη την περίοδο, κυκλοφόρησε η εφημερίδα «Τα Ολύμπια» και ανακοινώθηκε η κυκλοφορία της πολιτικοσατιρικής εφημερίδας «Αγών». Οι αθηναϊκές εφημερίδες έφταναν ακόμη και στον ελληνισμό της διασποράς. Οι ειδήσεις που γράφονταν στις εφημερίδες, κατά την χρονική περίοδο 1894-1896 ήταν κυρίως πολιτικές, συζητήσεις από τη Βουλή, εθνικά θέματα, κυβέρνηση Χ. Τρικούπη, παραίτηση 10 Ιανουαρίου 1895, πολιτική νέας κυβέρνησης Θ. Δηλιγιάννη, 16 Απριλίου 1896, Ολυμπιακοί Αγώνες. Υπήρχαν και εξωτερικές ειδήσεις με κυριότερες, τον πόλεμο Κίνας-Ιαπωνίας, τους διωγμούς των Αρμενίων από τους Τούρκους, τις Βουλγαρικές κινήσεις στη Μακεδονία. Μία σημαντική αθλητική είδηση που φιλοξενήθηκε στον αθηναϊκό τύπο ήταν ότι θα πραγματοποιηθεί το «Διεθνές Συνέδριον των Παρισίων διά την Μελέτην και Διάδοσιν του Φιλαθλητισμού, στις 23 Ιουνίου 1894».

Οι αθηναϊκές εφημερίδες στήριζαν την ιδέα της αναβίωσης των Αγώνων. Υπήρξαν χιλιάδες σχετικά δημοσιεύματα, από τον Ιούνιο 1894 ως τον Απρίλιο 1896. Άρθρα, ειδήσεις, σχόλια, στήλες, περιοδικά, διαφημίσεις. Το ενδιαφέρον εξακολουθούσε να υπάρχει από τις εφημερίδες, ακόμη και τον Απρίλιο του 1896 (μετά την λήξη των Αγώνων), με πολλά δημοσιεύματα. Από το Μάιο υπήρξε η καθοδική πορεία στα δημοσιεύματα. Στα παραπάνω δημοσιεύματα αναφέρονται οι συζητήσεις στη Βουλή, η στάση κυρίως της Επιτροπής των Ολυμπίων και Κληροδοτημάτων, άρθρα σχετικά με τον Πιερ ντε Κουμπερντέν και την ανάμειξή του στους Αγώνες αλλά και τη σχέση του με τους διοργανωτές των Ολυμπιακών Αγώνων. Ακόμη υπήρξαν λεπτομερή δημοσιεύματα για το έργο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και των ειδικών επιτροπών. Συγκεκριμένα, δημοσιοποιήθηκαν, το περιεχόμενο των Συνεδριάσεων της Επιτροπής, οι αναβολές, οι αναθεωρήσεις, οι αποφάσεις. Από τον αθηναϊκό Τύπο δεν θα μπορούσε να λείπει η πρόοδος και τα έργα υποδομής, η ανακαίνιση του Παναθηναϊκού Σταδίου, η κατασκευή του Ποδηλατοδρομίου, του Σκοπευτηρίου και των άλλων έργων. Πολλές εφημερίδες είχαν δημοσιεύματα που αφορούσαν στην πρόοδο κατασκευής ανδριάντα του εθνικού ευεργέτη και μέγα χορηγού των Αγώνων, Γεωργίου Αβέρωφ.

Ο Τύπος παρείχε και ενημέρωνε τους πολίτες, για τις οικονομικές συνεισφορές για τη διοργάνωση των Αγώνων, τις εγκυκλίους, τις ανακοινώσεις, τις εκκλήσεις, τις συνεντεύξεις των αρμόδιων, καθώς και επιστολές πολιτών. Η ειδησιογραφία ασχολήθηκε με την υποδοχή των ξένων στην Ελλάδα από τους διοργανωτές, την καθαριότητα της πόλης, τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, θεατρικών παραστάσεων, μουσικών εκδηλώσεων και άλλα σχετικά θέματα. Στις εφημερίδες επίσης υπήρξαν δημοσιεύματα για

---

²¹³ Βλ. Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», όπ.π., σελ. 274-280.

αθλητικές εκδηλώσεις, τη δράση και το έργο των αθλητικών σωματείων, των συλλόγων αλλά και πολιτών της Αθήνας που προετοιμάζονται για τους Αγώνες, όπως ποδηλατικοί αγώνες, λεμβοδρομίες ή οι δραστηριότητες του Πανελλήνιου Γυμναστικού Συλλόγου, του Παναχαϊκού, του Ομίλου Ερετών Ερμουπόλεως, της Γυμναστικής Εταιρίας, του Γυμναστικού Συλλόγου Αταλάντης, του Σπαρτιατικού Γυμναστικού Συλλόγου, του Λονδίνιου Αθλητικού Συλλόγου, του Γυμναστηρίου της Αλεξάνδρειας. Ο αθηναϊκός Τύπος ασχολήθηκε με την πορεία των εργασιών των αναμνηστικών γραμματοσήμων, των μεταλλίων, των διπλωμάτων των Ολυμπιακών Αγώνων, των βραβείων και των δώρων για τους νικητές. Την ημέρα των Αγώνων, αλλά και κατά τη διάρκειά τους, οι εφημερίδες παρουσίαζαν λεπτομερείς ειδήσεις, άρθρα, σκίτσα, αφιερώματα και σχόλια που αφορούσαν τη διεξαγωγή των αθλημάτων αλλά και τους ίδιους τους αθλητές. Σε ό,τι αφορά στη νίκη του Σπύρου Λούη στο Μαραθώνιο, είχαν δημοσιευτεί πρωτοσέλιδα, αφιερώματα και σκίτσα. Δημοσιεύονταν ειδήσεις, κείμενα και διαλέξεις που είχαν στόχο την αναβίωση του ολυμπιακού πνεύματος με παραδείγματα από τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες, τον τρόπο διεξαγωγής τους, τη σημασία τους. Δημοσιοποιούνται οι τρόποι έκφρασης ενδιαφέροντος για συνδρομή στην επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων από Δήμους, οργανισμούς κοινής ωφέλειας, πνευματικά ιδρύματα, συλλόγους, επαγγελματικά σωματεία.

Από τα δημοσιεύματα, γνωρίζουμε για τη δράση και το έργο του Συνδέσμου Συντεχνιών, του Φιλολογικού Συνδέσμου «Παρνασσός», του Πανεπιστημίου Αθηνών, της Αρχαιολογικής Εταιρίας της Ελλάδος, της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής ακόμη και άλλων ξένων αρχαιολογικών σχολών, της Εταιρίας υπέρ της Διδασκαλίας των Ελληνικών Δραμάτων. Επίσης των οργανισμών κοινής ωφέλειας, των Σιδηροδρόμων Πελοποννήσου και των ατμοπλοϊκών γραμμών. Οι εφημερίδες της εποχής ασχολήθηκαν εκτενώς με την προσφορά των Ελλήνων ολόκληρης της γης, οι οποίοι βοήθησαν στην επιτυχία της διοργάνωσης των αγώνων. Καταγράφεται, επίσης, στις εφημερίδες, η στάση της Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων προς τον Τύπο και αντιστρόφως, με ευθυμογραφήματα, γελοιογραφίες, στήλες κριτικής. Παρατηρείται καταγραφή από τις εφημερίδες ξένων προσωπικοτήτων, ξένων αφίξεων. Ειδικά κατά τη διάρκεια των Αγώνων, στις εφημερίδες υπήρξαν πολλές διαφημίσεις, από εμπορικά καταστήματα, εκδοτικούς οίκους, γραφεία για ενοικίαση οικιών. Ο αθηναϊκός Τύπος ανακοίνωνε, δημοσιεύοντας, την οργάνωση εκδρομών σε αρχαιολογικούς χώρους. Δημοσιεύονται επίσης άρθρα και διαλέξεις, π.χ η αρχαιότερη μουσική σύνθεση (Ύμνοι στον Απόλλωνα), που βρέθηκε στους Δελφούς και εκτελέστηκε για πρώτη φορά τον Ιούνιο του 1894 στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο της Σορβόνης. Οι εφημερίδες «φιλοξενούν το έντονο ενδιαφέρον του Γερμανού φιλέλληνα Ernst Curtius αλλά και τις εξελίξεις», του κληροδοτήματος του Ε. Ζάππα. Τέλος, οι εφημερίδες ανακοίνωναν εκδόσεις αναμνηστικών λευκωμάτων, εντύπων, βιβλίων, χρωμολιθογραφιών, αλλά και την κυκλοφορία φωτογραφιών που αφορούσαν τους Αγώνες.

Ειδικός λόγος πρέπει να γίνει για τον ξένο Τύπο της εποχής. Ο Ρούφους Μ. Ρίτσαρντσον, διευθυντής της Αμερικανικής Σχολής²¹⁴ σχολίαζε με τον δικό του τρόπο τους Αγώνες:

«Το ανακαινισμένο Παναθηναϊκό Στάδιο πλήθος μπάντες συναυλίες η φωταγώγηση της Αθήνας και του Πειραιά πομπές με πυρσούς και πυροτεχνήματα η παρουσία της βασιλικής οικογένειας της Ελλάδας στο Στάδιο, συνοδευόμενη από τον βασιλιά της Σερβίας, το μέγα δούκα Γεώργιο της Ρωσίας, του οποίου ο αρραβώνας με την πριγκίπισσα Μαρί, την κόρη του βασιλιά της Ελλάδας, ανακοινώθηκε την προηγούμενη της έναρξης των Αγώνων, και τη χήρα του μακαρίτη του διαδόχου του αυστριακού θρόνου, Ροδόλφου, με τις δύο της κόρες

---

²¹⁴ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», ό.π., σελ. 211.

και πάνω απ' όλα, η παρουσία εξήντα χιλιάδων ανθρώπων – όλα αυτά προσέφεραν κάτι που υποκαθιστούσε επάξια την Ολυμπία και σχεδόν σε έπειθαν ότι είχαν ξανάρθει οι παλιοί καιροί, τότε που δεν υπήρχε τίποτα πιο σοβαρό να κάνεις από το να τρέξεις, να πηδήξεις και να παλέψεις καλύτερα από τους άλλους».

Ο Σαρλ Μωρράς κατέληξε σε θετικό συμπέρασμα²¹⁵. Ο Μωρράς είχε κρατήσει αρνητική στάση στο διεθνισμό των Αγώνων, του Κουμπερντέν. Επίσης, ο ίδιος ανακάλυψε ότι ήταν λάθος που φοβόταν τον κοσμοπολιτισμό λέγοντας «όταν πολλές διαφορετικές φυλές συνυπάρχουν αναγκαστικά στο ίδιο περιβάλλον και υποχρεώνονται να έρθουν σε επαφή, αλληλοαπωθούνται και, την ίδια στιγμή που σκέφτονται να προσεγγιστούν, απομακρύνονται». Ο Τζορτζ Όργουελ έγραψε ότι «ο σοβαρός αθλητισμός δεν έχει καμία σχέση με το ευ αγωνίζεσθαι [...] είναι πόλεμος, απλώς χωρίς το πιστολίδι», τα λεγόμενα του Όργουελ ανταποκρινόταν στον Μωρράς.

Πολλές ευρωπαϊκές αλλά και αμερικανικές εφημερίδες είχαν ασχοληθεί με τους Αγώνες. Από την αρχή με ενδιαφέρον το οποίο κατά την διάρκεια του χρόνου εξελίχθηκε και κορυφώθηκε στην τέλεση των Αγώνων. Οι ελληνικές εφημερίδες αναδημοσίευαν ή ανέφεραν περιληπτικά ή σχολίαζαν, οτιδήποτε είχε σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Από την Αμερική οι εφημερίδες που ενδιαφέρθηκαν ήταν: Tribune, Outlook, Sun, Harpens Weekly, The World, Mail Express, της Νέας Υόρκης και το περιοδικό Forum. Από την Αγγλία οι εφημερίδες Times, Daily Telegraph, The Standard, Daily News, Daily Graphic. Οι Γαλλικές εφημερίδες οι οποίες έγραψαν για τους Αγώνες ήταν: Le Figaro, Le Temps, Le Journal des debats, Le Petit Journal, Le Messenger d' Athenes, L'Illustration και τα περιοδικά Bulletin du Comite International des jeux Olympiques και Le Monde illustre. Από την Γερμανία η Die nationale Zeitung. Η Der neue Tag από την Τεργέστη και η Ofitsialni της Πετρούπολης.

Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλές από τις ξένες εφημερίδες είχαν στείλει ανταποκριτές για να καλύψουν τους Αγώνες στην Αθήνα. Η Tribune από τη Νέα Υόρκη, έστειλε την Αμερικανίδα δημοσιογράφο Miss Maynard Butler. Την γαλλική Le Figaro, αντιπροσώπευσε ο Hugues Le Roux. Από την Ιταλία ανέλαβε το ρεπορτάζ οι Liberal Roma και Milano Illustrata ο Emilio Potzoli. Ο Τσαρλς Μωρράς, Γάλλος συγγραφέας έγραψε για την Revue Encyclopedique με το ψευδώνυμο «Αγάθων», ο οποίος βρισκόταν στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της Ολυμπιάδας. Οι ξένες εφημερίδες στήριζαν τη διοργάνωση αλλά και την πόλη της Αθήνας ως πόλη της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Στον ελληνικό Τύπο φιλοξενούνταν ξένες προσωπικότητες, όπως ο Πιερ ντε Κουμπερντέν, ο ακαδημαϊκός και θερμός υποστηρικτής της αναβίωσης Alfred de Courcel, ο εισηγητής του Μαραθωνίου δρόμου Michel Breal και το μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής ο Ούγγρος, Franz Kemeny, αναγνωρίστηκε η προσπάθεια όλων στο ελληνικό κοινό. Οι εφημερίδες της Ελλάδας συνέχιζαν να αναδεικνύουν ξένους διανοούμενους για να τους μαθαίνει το ελληνικό κοινό όπως, ο Γάλλος συγγραφέας και ιεροκήρυκας pere Didon υποστηρικτής των Αγώνων, ο Γερμανός κοινωνιολόγος Max Nordau ο οποίος δημοσίευσε στην εφημερίδα Το Άστυ, το άρθρο «Η σημασία των Ολυμπιακών Αγώνων. Ας Ζήσωμεν ως Έλληνες». Η εφημερίδα Ακρόπολις κάνει γνωστό τον αρχαιολόγο δρα Wallenstein, ο οποίος είχε στείλει επιστολή στην Times επαινώντας την ανακατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου. Οι ευρωπαϊκές και αμερικανικές εφημερίδες με την θετική στάση που κράτησαν στο θέμα των Ολυμπιακών Αγώνων, τόνωσαν με τα επαινετικά τους σχόλια τον ελληνικό λαό και έδωσαν παράλληλα κύρος στο θεσμό των Ολυμπιάδων.

Δύο από τις μεγαλύτερες αθηναϊκές καθημερινές εφημερίδες, Το Άστυ και η Ακρόπολις χειρίστηκαν με χαρακτηριστικό ενδιαφέρον το θέμα των Ολυμπιακών Αγώνων.

---

²¹⁵ Βλ. Σμιθ, Μ., Λ. Μπφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», όπ.π., σελ. 211-212.

Πίστεψαν στην σπουδαιότητα του θεσμού, του αθλητισμού και ενθάρρυναν την προαγωγή τους στην Ελλάδα. Το ενδιαφέρον για τον αθλητισμό από τις δύο εφημερίδες πήγαζε από παλαιότερα, στην Ολυμπιακή περίοδο κορυφώθηκε. Όταν έγινε γνωστό ότι επρόκειτο η Αθήνα να φιλοξενήσει τους πρώτους διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες, οι δύο εφημερίδες τάχθηκαν υπέρ της διοργάνωσης αλλά και της επιτυχίας. Το «Άστρ» ήταν καθημερινή εικονογραφημένη εφημερίδα, η οποία ιδρύθηκε το έτος 1889, τη διετία 1894-1896 στη διεύθυνση της εφημερίδας βρισκόταν ο γελοιογράφος Θέμος Άννινος και συντάκτης ο Δημήτριος Κακλαμάνος. Ο μέσος όρος καθημερινών εντύπων ήταν περίπου 1100 φύλλα, σε ειδικές περιπτώσεις υπήρξε η κυκλοφορία της εφημερίδας με περισσότερα φύλλα, όπως και κάποιες ακόμη κυκλοφορούσε «Ημίφυλλον». Οι αναγνώστες της δεν περιοριζόταν μόνο στον Ελλαδικό χώρο. Το κάθε φύλλο της εφημερίδας ήταν τετρασέλιδο μεγάλου σχήματος και στην κάθε σελίδα υπήρχαν εξάστηλα κείμενα.

Η άλλη εφημερίδα ήταν η «Ακρόπολις» του Βλάση Γαβριηλίδη, ο οποίος ήταν ο ιδρυτής αλλά και εκδότης της από το 1883. Αρχισυντάκτης και υπεύθυνος ήταν ο Εμμανουήλ Ρέπουλης, ο οποίος ήταν πολιτικός και αρθρογράφος 1899 από εκείνη την χρονική περίοδο ανέλαβε βουλευτική καριέρα. Συνεργάτες της «Ακρόπολις» την εποχή των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν, ο Α. Σπηλιωτόπουλος, ο Γ. Βώκος, ο Αλ. Παπαδιαμάντης, ο Χρ. Χρηστοβασίλης, ο Ι. Δαραλέξης, ο Ν. Σακελλάριος, ο Γ. Μαραγκόπουλος. Η εφημερίδα ήταν τετρασέλιδη σε μεγάλο σχήμα και η κάθε σελίδα περιείχε εξάστηλα. Σε σπάνιες περιπτώσεις εκδιδόταν και «Ημίφυλλον». Πέραν των κειμένων, υπήρξαν σκίτσα και εικόνες. Κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, η «Ακρόπολις» ασχολήθηκε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στην εφημερίδα δημοσιεύθηκαν σχέδια ολυμπιακών εγκαταστάσεων, σκίτσα αθλητών, αλλά και ολυμπιονικών, τα οποία καταλάμβαναν ολόκληρες σελίδες. Την Κυριακή 19 Ιουνίου 1894 η εφημερίδα «Ακρόπολις» δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο «Η επανίδρυσις των Ολυμπιακών Αγώνων. Οι πρώτοι τελεσθήσονται εν Αθήναις». Η «Ακρόπολις» συνεχίζει να δημοσιεύει άρθρα όπως την 27η Ιουνίου «Τα Ολύμπια εν Αθήναις. Τι πρέπει να γίνει».

Η εφημερίδα «Το Άστρ», χαρακτήρισε την ελληνική διοργάνωση των Ολυμπίων «τιμή η οποία εγένετο εις την Ελλάδα και τας Αθήνας», στο πρωτοσέλιδο άρθρο δημοσίευσε «Οι εν Αθήναις Ολυμπιακοί Αγώνες κατά το 1896», αναφέρεται στο άρθρο του της 4ης Αυγούστου 1894 του Bulletin du Comite International des Jeux Olympiques, στο οποίο υπάρχει αναλυτική αναφορά για την επιλογή της Αθήνας, ως πόλη τέλεσης των Α' Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων. Τέλος, στο συγκεκριμένο άρθρο, υπάρχει αναφορά για την καλή υποδομή της Αθήνας για τη διοργάνωση των Αγώνων αλλά και για το καλό κλίμα στο άκουσμα της είδησης από τον ελληνικό λαό. Το μήνα Οκτώβριο, το παρών θέμα συζητήθηκε ξανά, σε πρώτη φάση η οποία πραγματοποιήθηκε στη Βουλή και στη δεύτερη φάση όταν ο βαρώνος Πιερ ντε Κουμπερντέν έφθασε στην Αθήνα το Νοέμβριο, προκειμένου να ενημερώσει «περί της σημασίας των Ολυμπιακών Αγώνων», αλλά και ταυτοχρόνως να υποστηρίξει την διοργάνωσή τους.

Το μήνα Δεκέμβριο ξεκίνησαν οι δημοσιεύσεις ειδήσεων που αφορούσαν τη διοργάνωση των Αγώνων. Τα σχετικά άρθρα που αφορούσαν τους Αγώνες από τις εφημερίδες άρχισαν να ελαχιστοποιούνται, Το «Άστρ» αφιέρωσε 20 περίπου άρθρα, η «Ακρόπολις» αφιέρωσε 30 περίπου άρθρα. Το δεύτερο εξάμηνο του 1894, παρατηρούμε ότι δεν ξεπέρασαν το 0,5% όλης ύλης του εξαμήνου, επομένως οδηγήθηκε στο να χαθεί το θέμα ως είδηση τους μήνες Ιούλιο και Σεπτέμβριο. Το 1895 αυξήθηκαν τα άρθρα και για τις δύο εφημερίδες, Το «Άστρ» δημοσίευσε περίπου 350 και η «Ακρόπολις» περίπου 230, πολλά από τα οποία δημοσιεύθηκαν ως πρωτοσέλιδα. Το έτος 1896 και συγκεκριμένα το στο πρώτο τετράμηνο, το θέμα της Ολυμπιάδας κυριάρχησε των άλλων θεμάτων της επικαιρότητας της εποχής (οικονομικές – πολιτικές – κοινωνικές, εξελίξεις). Περισσότερα από 560 άρθρα δημοσίευσε η εφημερίδα «Το Άστρ» και 600 η «Ακρόπολις». Τα μισά από τα παραπάνω άρθρα δημοσιεύθηκαν το μήνα Μάρτιο, δηλαδή το μήνα τελέσεως των

Αγώνων. Η «Ακρόπολις» και «Το Άστυ», φιλοξένησαν και 50 περίπου δημοσιεύματα ξένου Τύπου, τα πρώτα δημοσιεύματα αφορούσαν κρίσεις για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και γνώμες των ξένων από την επίσκεψη τους στην Ελλάδα. Τα περισσότερα δημοσιεύματα είναι ανυπόγραφα. Στην εφημερίδα «Το Άστυ» περίπου 120 άρθρα υπογράφονται από 36 αρθρογράφους, όμως οι περισσότεροι χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμο. Ο Ν. Σπανδωνής είχε υπογράψει 16 άρθρα – συνεντεύξεις, υπήρξαν 12 άρθρα με το ψευδώνυμο Timon, έντεκα με την υπογραφή Ε., δέκα από τον Βήτα, 9 από τον Γεώργιο Παρασκευόπουλο. Επίσης υπέγραφαν οι (σε μικρότερο αριθμό άρθρων): Ν. Επισκόπουλος, ο Κόκκινος Ρεπόρτερ, οι Βάντας, Δ. Βικέλας, Α. Γέλμπερτ, Παύλος Νιρβάνας, Μ. Nordau, Κ.Γ. Ξένος, Ο φίλος σας Σφίγξ, Ν.Β. Σαλίβερος, Π.Γ. Σκουζές, Σπόρτμαν, Γ. Τσοκόπουλος, Ψηλορειτινός κ.ά.

Η εφημερίδα «Το Άστυ» έδινε το βήμα σε απλούς πολίτες να εκφράσουν με γραπτό κείμενο (επιστολές) δημοσιευμένο σε στήλες, την άποψη τους για το θέμα των Αγώνων. Ενδιαφέρουσες απόψεις έχουν υπογράψει, ο Βασίλειος Λαμπίκης, Δημ. Γεωργιάδης, Ζέφυρος Σταυρίδης, Ιωάννης Μ. Δαμβέργης, Αντώνιος Πεπανός, Εις Πολίτης, Παλαιός Γυμναστής, Ι.Κ.Β. κ.ά.

Η εφημερίδα «Ακρόπολις» δημοσίευσε ειδήσεις, σχόλια, άρθρα, επιστολές αλλά και κείμενα που αφορούσαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896, έχουν υπογράψει οι: Άλφης, Λουκάς Μπέλλος, Πυθέας, Ernst Curtius, Γ.[εώργιος] Π.[αρασκευόπουλος], Α. Αργυρός, Th. Homolle, Γεώργιος Στρατήγης, Ρέτγεν, Ι. Φωκιανός, Ν.Ι. Ραφαήλ, Daramot, Α.Ν. Πετσάλης, Γ. Βούρβαχης, Αργύρης Εφτιαλιώτης, Ρ. De Coubertin, Ν.Ι. Σπανδωνής, Γ. Σ. Φραγκούδης, Γ. Ν. Καλλισπέρης, Franz Kemeny κ.ά.

Στον Τύπο βρίσκουμε επιστολές του Πιερ ντε Κουμπερντέν, του Κωνσταντίνου Μάνου και του Γεωργίου Αβέρωφ κ.ά., επίσης ψηφίσματα, εγκυκλίους και ανακοινώσεις της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων ή ακόμη και κρατικών φορέων, τα οποία υπογράφονται από τον πρόεδρο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων διάδοχο Κωνσταντίνο και το Γενικό Γραμματέα της Επιτροπής Τιμολέων Φιλήμονα, τον Ιφικράτη Κοκκίδη και το Μιχαήλ Π. Λάμπρο, τον Ανδρέα Ψήλα και το Σπυρίδωνα Π. Λάμπρο, τον Π. Γ. Σκουζέ, το Ν. Κ. Μεταξά, τον Ι. Αγκωνάκη κ.ά.

Η εφημερίδα «Το Άστυ» αφιέρωσε όπως αναφέρθηκε, ποικίλα δημοσιεύματα που αφορούσαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αντιπροσωπευτική ήταν η συμβολή των συνεντεύξεων του Σπανδωνή. Η εφημερίδα ξεκίνησε αυτή την προσπάθεια δημοσιεύοντας από τα μέσα Φεβρουαρίου του 1895 και ολοκληρώνει στα τέλη Μαρτίου του ίδιου έτους. Κατά κύριο λόγο δημοσιεύει συνεντεύξεις διακεκριμένων προσωπικοτήτων του ελλαδικού χώρου (επιστήμονες, επιχειρηματίες, πολιτικοί), από τον Σπανδωνή, με τίτλο «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ως είδος. Παγκόσμιος έκθεσις εν Αθήναις. 100.000 ξένοι. Μελέται. Σχέδια. Γνώμαι». Με τις παραπάνω συνεντεύξεις ο ελληνικό λαός αλλά και οι διοργανωτές των Αγώνων, είχαν την ευκαιρία ένα χρόνο πριν την τέλεση της Ολυμπιάδας, να μάθουν γνώμες και απόψεις που έγραψαν και δημοσιεύθηκαν από τον ελληνικό Τύπο : ο Γενικός Γραμματέας των Ολυμπιακών Αγώνων Τιμολέων Φιλήμων, ο πανεπιστημιακός καθηγητής της αρχαιολογίας Στέφανος Κουμανούδης, ο έφορος αρχαιοτήτων Χρήστος Τσουντας, ο αρχιτέκτονας Ernst Ziller, ο αρχαιολόγος Ανδρέας Σκίας, ο Πρόεδρος του Πανελληνίου γυμναστικού Συλλόγου Ιωάννης Φωκιανός, ο καθηγητής της μεσαιωνικής ιστορία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Σπυρίδων Λάμπρος, ως Γραμματέας της Ειδικής Επιτροπείας «προς παρασκευήν Ελλήνων αθλητών», ο διευθυντής της Γαλλικής Αραιολογικής Σχολής Theophile Homolle, ο διευθυντής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Wilhelm Dorpfeld, ο εκπρόσωπος του ταξιδιωτικού πρακτορείου Cook στην Αθήνα Metkalf, ο διευθυντής του ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρετανία» Στάθης Λάμπρας, ο διευθυντής του ξενοδοχείου «Βικτωρία» Ιωάννης Κακουριώτης, ο Γραμματέας της Ειδικής

Επιτροπείας «επί της υποδοχής των ξένων» Μιχαήλ Λάμπρος και ο πρεσβευτής των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής Alexander.

Η δημοσίευση των συνεντεύξεων προγραμματίστηκε έτσι ώστε να αρχίζουν και να τελειώνουν με αυτές που εκπροσωπούσαν την Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων. Η εφημερίδα «Το Άστυ» επέλεξε να ξεκινήσει τη δημοσίευση στις 12 Φεβρουαρίου και κυκλοφόρησε 10.000 φύλλα (κατάφερε και απέκτησε μεγαλύτερο αναγνωστικό κοινό). Η εφημερίδα «Ακρόπολις» επέλεξε να δημοσιεύσει σε συνέχεια άρθρα που στόχο είχαν να πληροφορήσουν το αναγνωστικό κοινό για την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, άρχισε στις 15 Νοεμβρίου του 1894 και με το πρωτοσέλιδο του ιατρού Λουκά Μπέλλου, με τίτλο «Η ανασύστασις των Ολυμπιακών Αγώνων». Επανεμφανίζεται το θέμα τον Νοέμβριο του 1895 ως τον Ιανουάριο του 1896 δημοσιεύει επίτιτλο «Επ' ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων», τη σειρά «Η γυμναστική δια μέσου των αιώνων», της οποίας 8 άρθρα φέρουν την υπογραφή του Α.Σ. Πρώτο άρθρο της σειράς «Πως εγένοντο οι Ολυμπιακοί Αγώνες κατά την αρχαιότητα. Αναπαράστασις του χρυσού κόσμου της Ολυμπίας» και τελευταίο «Οι αρματολικοί χρόνοι». Με αυτή την σειρά δημοσιευμάτων το αναγνωστικό κοινό είχε την ευκαιρία (μέσα σε τρεις μήνες) και σε δώδεκα συνέχειες, να γνωρίσει -μάθει την ιστορία της γυμναστικής από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή. Οι δύο εφημερίδες «Το Άστυ» και η «Ακρόπολις», με 2.000 χιλιάδες περίπου δημοσιεύματα. Σε αυτά τα δημοσιεύματα καταγράφονται οι ειδήσεις, οι προτάσεις, η αγωνία αλλά παράλληλα ο ενθουσιασμός για τη διοργάνωση της Ολυμπιάδας. Λίγες ημέρες πριν τη διεξαγωγή των Αγώνων, υπήρξε ρήξη ανάμεσα στην Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων και τον ελληνικό Τύπο, παρ' όλα αυτά δεν επηρέασε την οργάνωση. Ο αθηναϊκός Τύπος συνέβαλε ως εθνικός παράγοντας στην επιτυχία των Διεθνών Ολυμπιακών Αγώνων.

Κεφάλαιο VII

Η έννοια του Ολυμπισμού στη σημερινή πραγματικότητα

Σε μια εποχή όπως η σημερινή όπου η κοινωνία και ο κόσμος αλλάζουν με εκπληκτική, όσο και ανεξέλεγκτη ταχύτητα η Ολυμπιακή Ιδεολογία καλείται, όχι μόνο να αντεπεξέλθει και να σταθεί στο ύψος και τις απαιτήσεις του σύγχρονου ανθρώπου και της εποχής, αλλά ταυτόχρονα να δώσει τη μοναδική δυνατότητα επιλογής που έχει ο σύγχρονος άνθρωπος και αυτή η επιλογή είναι η ελπίδα την οποία βάσιμα μπορεί να παράσχει, να στηρίξει και να επιβάλλει η Ολυμπιακή Ιδέα. Ίσως αξίζει να τονιστεί ότι υπάρχει μία συνισταμένη που ενώνει τους τρεις μεγάλους πρωτότυπους πολιτισμούς, τον κινεζικό, τον αιγυπτιακό και τον ελληνικό και αυτή η συνισταμένη είναι ο πολιτισμός των Αγώνων, των επαναστάσεων, των πολιτιστικών επιτευγμάτων. Μέσα σε αυτή τη δυναμική της μεγάλης ιστορικής πορείας του ανθρώπου, εμφανίζεται η Ολυμπιακή Ιδεολογία, αυτή η μεγάλη κατάκτηση της ελληνικής σκέψης η οποία βρίσκεται σε μόνιμη επικαιρότητα.

Η διαχρονικότητα του Ολυμπισμού διαπιστώνεται από την αντοχή των βασικών κατευθύνσεων οι οποίες ως σήμερα διατηρούν αμείωτη την αξία, τη σημασία και εν γένει τον χαρακτήρα των Ολυμπιακών Αγώνων. Υπενθυμίζουν ένα από τα σημαντικότερα ολυμπιακά αξιώματα τα οποία διασώθηκαν, ελληνιστί και λατινιστί, ακριβώς για να υπενθυμίζουν από το ένα μέρος τη διαρκή επικαιρότητα των Αγώνων και από το άλλο την αναγκαιότητα της λειτουργίας του: υψηλότερα (*altius*), ισχυρότερα (*fortius*), ταχύτερα (*citius*).

Μπορεί οι καιροί να άλλαξαν, οι αξίες όμως του Ολυμπισμού παραμένουν αkéραιες για να τονίζουν το αθάνατο νόημα και το αιώνιο περιεχόμενο του Ολυμπισμού με τα οποία η ανθρώπινη ζωή αποκτά και αξία και σημασία, αρκεί κανείς να αντιληφθεί, έστω και τις βασικότερες παραμέτρους, όπως είναι ο σεβασμός του Αγώνα, η αναγνώριση της αξίας του συναθλητή και το σημαντικότερο η ολυμπιακή εκεχειρία, η οποία, αν επιτευχθεί, αν πραγματοποιηθεί είναι ικανή να καταργήσει κάθε βιαιότητα, κάθε βαρβαρότητα και να οδηγήσει στη συναδέλφωση και στην εδραίωση της ειρήνης σε όλο τον κόσμο.

Αναπόφευκτα προβάλλει η αναγκαιότητα της συνάρθρωσης των Ολυμπιακών Αγώνων με το παρελθόν και το παρόν. Από το ένα μέρος προβάλλεται η αναβίωση και από το άλλο τα σύγχρονα γεγονότα τα οποία, χωρίς υπερβολή, απειλούν τις μεγάλες ιδεολογικές κατακτήσεις του Ολυμπισμού. Ο πραγματικός αθλητής καλείται να αναδείξει τα χρώματα της πατρίδας του και να διατηρήσει αλώβητη την αθλητική του προσωπικότητα. Έχει αντιληφθεί ότι το ολυμπιακό μετάλλιο όποιο, κι αν είναι αυτό, έχει μέγιστη αξία γιατί αποτελεί την πολυτιμότερη αμοιβή και αναγνώριση, γεγονός που θα τον συνοδεύει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Πρόκειται για μια αναγνώριση που έγινε έν καιρῶ εἰρήνης με διαχρονική αξία, με διαρκή επικαιρότητα.

Πρέπει να αναγνωριστεί ο ρόλος των ανθρώπων εκείνων οι οποίοι μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν τον αθλητή. Αναφερόμαστε στην ενθάρρυνση, στην αυτοεπιβεβαίωση και στον ενθουσιασμό που μεταδίδουν στον αγωνιστή αθλητή προκειμένου όχι μόνο να σταθεροποιήσει τις ηθικές του δυνάμεις, αλλά και να τις επαυξήσει, την ώρα που θα δοκιμάζεται στο γήπεδο.

Βέβαια, δεν πρέπει να παραγνωριστεί ο πολιτικός παρονομαστής των Ολυμπιακών Αγώνων. Όσον αφορά στην Ελλάδα, οι Αγώνες ήταν μέγιστη πολιτική κατάκτηση, «δημοκρατικό» γεγονός πριν ακόμη εδραιωθεί η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Σε γενικές γραμμές αυτό σημαίνει ότι όσες φορές επιχείρησαν ανελεύθερα και δικτακτορικά καθεστώτα να εκμεταλλευτούν όχι μόνο την Ολυμπιακή Ιδεολογία, αλλά και τους αθλητές, επλήρωσαν πολύ ακριβό τίμημα. Αποδείχτηκε, για άλλη μια φορά, ότι η

Ολυμπιακή Ιδεολογία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική ειρήνη, τη δημιουργική συνεργασία, τη διεθνή ισορροπία και τον πολιτισμό.

Όχι λίγες φορές, υπογραμμίζεται το τεράστιο έργο που προσφέρουν οι τεχνικοί με τα σύγχρονα μέσα που διαθέτει η τεχνολογία και εννοούμε εδώ τους πολιτικούς μηχανικούς, τους αρχιτέκτονες, τους πολεοδόμους οι οποίοι καλούνται να αναδείξουν τα ολυμπιακά ιδεώδη με συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, δηλαδή με δημιουργίες, όχι μόνο κοινωνικά ωφέλιμες στις συγκεκριμένες στιγμές των αγώνων, αλλά και για το άμεσο και το απώτερο μέλλον. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αφρική (Κάιρο), καθώς επίσης και στην Ιαπωνία (Τόκιο), με την κατασκευή μνημειωδών έργων κοινής, όσο και μακροπρόθεσμης, κοινωνικής ωφελιμότητας.

Δεν πρέπει να υποτιμηθεί σε καμιά περίπτωση η καθοριστική συμβολή των ιατρών, των φυσιολόγων, των ψυχολόγων και όλων εκείνων των ειδικοτήτων οι οποίες έχουν ως σκοπό να κρατήσουν τους αγωνιζόμενους στο ύψος της πραγματικής αθλητικής αξιοπρέπειας επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά το διαρκούς επικαιρότητας αξίωμα, νοῦς ὑγίης ἐν σώματι ὑγιῖ.

Από μια άλλη διαφορετική οπτική γωνία, αντιμετωπίζουν την Ολυμπιακή Ιδεολογία, οι διανοούμενοι, οι επιστήμονες, οι κοινωνιολόγοι και γενικότερα οι φιλόσοφοι. Και μόνο το γεγονός ότι αναδεικνύεται η σημασία της ολυμπιακής εκχειρίδας με την οποία δηλώνεται η ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων, των κοινωνικών ομάδων, των λαών και των εθνών σε συνδυασμό με την αλληλεγγύη, την ευγενή άμιλλα και τη συναδέλφωση αρκεί για να αντιληφθεί κανείς ότι ο Ολυμπισμός υπήρξε σύμφυτος με τις ευγενέστερες ανθρώπινες επιδιώξεις που οδηγούσαν στην ευτυχία. Ίσως να ισχύει η άποψη ότι, δεν υπάρχει ευτυχισμένη ιστορία παρά μόνο στιγμές ευτυχίας, αλλά αυτές τις στιγμές τις μεγενθύνει και τις κάνει διαρκέστερες η Ολυμπιακή Ιδεολογία με τους αγώνες της.

Έτσι εξηγείται γιατί ο Ολυμπισμός, ως Ιδεολογία, εξακολουθεί να αποτελεί την πολυτιμότερη επιλογή του σύγχρονου ανθρώπου η οποία, χωρίς υπερβολή, ταυτίζεται με βάσιμες ελπίδες, με την αιδιοδοξία και με μεγάλες, δημιουργικές προσδοκίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος της έρευνας ήταν να αναδειχθεί ο Δ. Βικέλας ως «φίλαθλος» με βάση τα αθλητικά του βιώματα καθώς και τις πρωτογενείς πηγές (μαρτυρίες, αλληλογραφία). Επίσης βασικός σκοπός ήταν η αναλυτική περιγραφή του έργου και της ζωής του, καθώς η ουσιαστική συμβολή του στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896. Υπήρχε ένα «κενό» το οποίο με την παρούσα διατριβή καλύπτεται²¹⁶. Στο ερευνητικό ερώτημα «αν ο Π. ντε Κουμπερντέν ήταν ο κύριος μοχλός για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων» επιχειρείται να δοθεί απάντηση. Παρουσιάζονται, επίσης, οι προσπάθειες των Ελλήνων ευεργετών στην «προολυμπιακή περίοδο»²¹⁷, τις προσπάθειες αναβίωσης, καθώς και τη χορηγία του Γ. Αβέρωφ²¹⁸.

Κατά τη διάρκεια της μελέτης διαπιστώθηκε ότι στην «Ολυμπιακή ιστορία», κυριαρχεί η προσωπικότητα του Π. ντε Κουμπερντέν. Όλες οι ελληνικές προσπάθειες επισκιάζονται από τον Π. ντε Κουμπερντέν. Με βάση την έρευνα ήταν ελληνική η ιδέα της αναβίωσης των Αγώνων όπως και η υλοποίησή της. Επίκαιρο μπορεί να θεωρηθεί το αίτημα της Ελλάδας υπέρ της μόνιμης τελέσεως των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας, το οποίο αγνοήθηκε από την ΔΟΕ.

Ειδικότερα:

Έχει κυριαρχήσει η εντύπωση ότι ο Δ. Βικέλας δεν είχε καμμία σχέση με τον αθλητισμό ή ότι δεν είχε ασχοληθεί ποτέ, παρά μόνο όταν εκπροσώπησε τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο στο Διεθνές Συνέδριο και αργότερα όταν ανέλαβε την προεδρία της ΔΟΕ. Αυτή η λανθασμένη εντύπωση είχε δημιουργηθεί εκείνη την εποχή, ως προς τις γνώσεις του για το αθλητικό συνέδριο. Ο Αμερικανός καθηγητής D. Young είχε τονίσει για τον Βικέλα μεταξύ άλλων, «αλλά ποιος ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της ΔΟΕ, ο Δημήτριος Βικέλας από την Ελλάδα, πρόεδρος για λιγότερο από δύο χρόνια και ελάχιστα προσεγγμένος στις ιστορίες και τα έγγραφα της ΔΟΕ; Μερικοί νομίζουν ότι ο Βικέλας ήταν ένας μάλλον ασήμαντος, ίσως ακόμη ένας επαρχιώτης Έλληνας, του οποίου η προεδρία ήταν απλά και μόνον εικονική αρχηγία για τη διοργάνωση από τον Κουμπερντέν των αγώνων στην Αθήνα του 1896. Τίποτα δεν θα μπορούσε να είναι πιο απομακρυσμένο από την αλήθεια... Ο Βικέλας δεν ήταν καθόλου ασήμαντος. Διαχρονικά αποδείχτηκε ότι ο Βικέλας ενδιαφερόταν για τον αθλητισμό παρότι δεν υπήρξε γυμναστής ή ενεργός φίλαθλος. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι είχε, θα έλεγε κανείς βαθιές αθλητικές ρίζες και

---

²¹⁶ Δεν έχει αναδειχθεί ως σήμερα η ουσιαστική συμβολή του Δ. Βικέλα στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς επίσης δεν έχουν αξιολογηθεί όσο θα έπρεπε οι προσπάθειες των Ελλήνων ευεργετών.

²¹⁷ Ζάππειες Ολυμπιάδες, με κύριο εμπνευστή τον Ε. Ζάππα.

²¹⁸ Τεράστια χορηγία με βάση τα οικονομικά δεδομένα της εποχής. Χάρη στον Γ. Αβέρωφ υλοποιήθηκε το έργο του Παναθηναϊκού Σταδίου.

βιώματα αν λάβουμε υπόψη το πραγματικό του ενδιαφέρον για το άθλημα της σωμασκίας. Υπάρχουν αποδείξεις για τα βιώματά του όπως καταγράφονται από τον ίδιο: «... Ἐκ τῶν παιδικῶν μου χρόνων, καί ἀκόμη περισσότερον ἐκ τῶν ἔξεων ὅσας εἶχα λάβει εἰς τό Λύκειον τοῦ Εὐαγγελίδου, μοῦ ἔμενεν ἡ κλίσις προς τάς σωματικάς ἀσκήσεις. Καί ἄνευ τούτου ὁμως, τό παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἔθνους, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οὐοίου ἔζων, ἦτο προτροπή πρὸς τήν σωμασκίαν καί συγχρόνως ἀπόδειξις, ὅτι τά γράμματα μόνα δέν ἀρκοῦν ὡς ἐφόδια τοῦ βίου». «... Ἡ μόνη μου συνήθης ἀσκήσις ἦτο ὁ περίπατος». «... Ἐνίστε, κατά τους θερινούς μῆνας, οἱ περίπατοι ἐγίνοντο παρά τόν Τάμεσιν, καί τότε ἐγυμναζόμεθα εἰς τήν κωπηλασίαν». «... Πρὸς ἀναπλήρωσιν ἄλλων ἀσκήσεων κατέφυγα εἰς τήν ξιφασκίαν». Από τις αναφορές του, γίνεται φανερό ὅτι ο ἴδιος εἶχε ασχοληθεῖ στο παρελθόν με περισσότερα ἀπό ἓνα ἀθλήματα. Ἀκόμη πίστευε ὅτι ἡ πνευματική μόρφωση δέν ἀρκεῖ «ὡς ἐφόδιον τοῦ βίου», ἀλλά σε συνδυασμό με τὴ σωματική ἀσκήση.

Εξηγεῖται ἔτσι γιατί ἐπιλέχθηκε για τὴν εκπροσώπηση τοῦ ΠΓΣ στο Διεθνές Ἀθλητικό Συνέδριο. Πρέπει να σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ο Βικέλας, ἐμμέσως πλὴν σαφῶς εἶχε ἐκφραστεῖ ἐναντίον των λογίων τῆς εποχῆς, οἱ οἱοῖο δέν υποστήριζαν τὸν ἀθλητισμό καὶ τὶς ευεργεσίες του.

Δυο χρόνια πρὶν τὴν τέλεση των Ολυμπιακῶν Ἀγώνων, τὸ ἔτος 1894, ο Βικέλας δέν κατεῖχε γνώσεις τεχνικές σε ὅ,τι ἀφορὰ τὸν ἀθλητισμό. Γνώριζε ὁμως τὴν ἀθλητική ἀναγέννηση τῆς Ἀθήνας, εἶχε δηλαδὴ ἀκριβή εἰκόνα των ἀθλητικῶν δραστηριοτήτων στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς ἀθλητικῆς ἐξέλιξης για τὴν οἱοῖα ἔτρεφε, ὅπως πράγματι ἀποδείχτηκε, δημιουργικό, ἀνεξάντλητο ενδιαφέρον.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τίτλος της διατριβής είναι: «Η Ολυμπιακή Ιδεολογία (1851 – 1896) με βάση το Αρχείο και το έργο του Δ. Βικέλα (1835 – 1908).

Αποδείχτηκε ότι ήταν ελάχιστες οι αναφορές στις ελληνικές προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων και ιδιαίτερος της συμβολής του Έλληνα λόγιου – οραματιστή Δημήτριου Βικέλα. Ο Σύριος οραματιστής είχε κλίση από μικρός στα γράμματα, πολυταξιδεμένος με ισχυρή προσωπικότητα και μόρφωση.

Το ενδιαφέρον του για τον αθλητισμό και τον Ολυμπισμό διαφαίνεται από τα γραπτά, κυρίως την αλληλογραφία και τα βιβλία του. Το ιδιαίτερο στοιχείο το οποίο ο ίδιος αναλύει ήταν η σχέση του με τα αγωνίσματα. Δεν ήταν επομένως τυχαία η επιλογή του από τον ΠΓΣ και συγκεκριμένα από τον «ιδρυτή» της Γυμναστικής Ιωάννη Φωκιανό για να εκπροσωπήσει την Ελλάδα στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο του Παρισιού «περί ανασυστάσεως των Ολυμπιακών Αγώνων». Δεν σταμάτησε ποτέ να αγωνίζεται και να υπερασπίζεται τη γνώση. Αξίζει να σημειωθεί ότι το έργο του, σε όλο του το μέγεθος και την αξία του, αναγνωρίστηκε αμέσως μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Κατέπληξε το ακροατήριο στο συνέδριο της Σορβόνης το 1900 με το λόγο του: «Στην Αθήνα, ασφαλώς δεν θα έχουμε τη δυνατότητα να οργανώσουμε μεγαλοπρεπείς γιορτές, αλλά τις πολλές ελλείψεις μας θα αναπληρώσει η εγκαρδιότητα της υποδοχής μας. Δεν θα προσφέρουμε στους επισκέπτες μας διασκεδάσεις άξιες προς την περίσταση, αλλά έχουμε να δείξουμε τα μνημεία και τα ερείπια της αρχαιότητας και να τους οδηγήσουμε στους τόπους όπου τελούσαν οι αρχαίοι Έλληνες τους αγώνες τους...» Για το Ηράκλειο της Κρήτης έτρεφε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και τούτο αποδεικνύεται από το γεγονός ότι βοήθησε έμπρακτα την Κρητική Επανάσταση (1866 -1869).Επίσης προσέφερε μεγάλο τμήμα της προσωπικής βιβλιοθήκης του στο Δήμο Ηρακλείου, η οποία και ονομάστηκε Βικελαία Βιβλιοθήκη (1908).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Θεώρησα σκόπιμο να συνοδεύσω το κείμενο της διατριβής μου με φωτογραφικές λήψεις, οι οποίες απαρτίζονται από χειρόγραφα ντοκουμέντα, σπάνια έγγραφα καθώς και άρθρα εφημερίδων τα οποία προέρχονται από την Εθνική Βιβλιοθήκη – τμήμα χειρογράφων και από το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.²¹⁹

Στο παράρτημα παραθέτω τα ιστορικά ντοκουμέντα κατά χρονολογική σειρά με σκοπό την ταυτοποίηση όσων έχω ερευνήσει κατά τη μελέτη μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω για ακόμα μια φορά την κ. Τσιγκούνη (Ε.Β.Ε.) και την κ. Χαριτάτου (Ε.Λ.Ι.Α.) για την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν καθώς και για τη βοήθειά τους στην έρευνά μου.

---

²¹⁹ Ε.Λ.Ι.Α μη κερδοσκοπικό σωματείο πολιτιστικού χαρακτήρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικ.1. Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο Παρίσι 1894 (Πρόγραμμα), σελ. 202.
- Εικ.2. Πρόγραμμα Αθλητικού Συνεδρίου Παρίσι 1894, σελ. 203.
- Εικ.3. Εφημερίδα «Το Άστυ» 17 Μαρτίου 1895, επιστολή Δ. Βικέλα, σελ. 204.
- Εικ.4. Επιστολή προς το Δ. Βικέλα από τον υπουργό Α. Ραγκαβή 1896, σελ. 205.
- Εικ.5. Επιστολή του Τ. Φιλήμονα (Γεν. Γραμματέα των Ολυμπιακών Αγώνων) προς το Δ. Βικέλα 1896, σελ. 206.
- Εικ.6. Γαλλική Εφημερίδα «L' OEUVRE D' ART» με θέμα Ολυμπιακοί Αγώνες 1896, σελ. 207.
- Εικ.7. Άρθρο για το Δ. Βικέλα και την πρότασή του για αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, σελ. 208.
- Εικ.8. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896, σελ. 209.
- Εικ.9. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896, σελ. 210.
- Εικ.10. Άρθρο για το Δ. Βικέλα από γαλλική εφημερίδα 1896 (αναφορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες), σελ. 211.
- Εικ.11. Άρθρο από εφημερίδα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες 1896, σελ. 212.
- Εικ.12. Χειρόγραφο του Τ. Φιλήμονα 1896, σελ. 213.
- Εικ.13. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896 (Ολυμπιακοί Αγώνες), σελ. 214.
- Εικ.14. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896 (Ολυμπιακοί Αγώνες), σελ. 215.
- Εικ.15. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896 (Ολυμπιακοί Αγώνες), σελ. 216.
- Εικ. 16. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής 1896 (Ολυμπιακοί Αγώνες), σελ. 217.
- Εικ.17. Άρθρα που αφορούν την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, «επίθεση» του ελληνικού Τύπου στον Π. ντε Κουμπερντέν 1896, σελ. 218.
- Εικ.18. Πρόγραμμα Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 219.
- Εικ.19. Πρόγραμμα Ενάρξεως Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 220.
- Εικ.20. Πρόγραμμα Ναυτικών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 221.
- Εικ.21. Πρόγραμμα Ποδηλατικών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 222.
- Εικ.22. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 223.
- Εικ.23. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 224.
- Εικ.24. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896, σελ. 225.
- Εικ.25. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896.
- Εικ.26. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896.

- Εικ.27. Πρόγραμμα τελετής λήξεως των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 1896.
- Εικ.28. Δ. Βικέλας από εφημερίδα της εποχής.
- Εικ.29. Τ. Φιλήμων από εφημερίδα της εποχής.
- Εικ.30. Επιστολή του Δ. Βικέλα προς τον Κ. Παλαμά – δημοσιεύθηκε σε εφημερίδα της εποχής 1889.
- Εικ.31. Επιστολή του Δ. Βικέλα προς τον Κ. Παλαμά – δημοσιεύθηκε σε εφημερίδα της εποχής 1889.
- Εικ.32. Επιστολή του Π. ντε Κουμπερντέν προς το Δ. Βικέλα.
- Εικ.33. Επιστολή προς το Δ. Βικέλα από το Σ. Σαμάρα (μελοποίησε τον Ολυμπιακό Ύμνο).
- Εικ.34. Ξένος Τύπος αναφέρεται στην ελληνική αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων 1896.
- Εικ.35. Καρτ Ποστάλ από τον Π. ντε Κουμπερντέν προς το Γ. Αβέρωφ.
- Εικ.36. Καρτ Ποστάλ από τον Π. ντε Κουμπερντέν προς το Γ. Αβέρωφ.
- Εικ.37. Επιστολή από το Σ. Σαμάρα προς το Δ. Βικέλα.
- Εικ.38. Επιστολή του Δ. Βικέλα στον Κλεμανσώ – δημοσιεύθηκε από την «Εστία».
- Εικ.39. Άρθρο από το γαλλικό Τύπο αναφέρεται στο Δ. Βικέλα.
- Εικ.40. Εφημερίδα «Νεολόγος» δημοσιεύει το λόγο του Τ. Φιλήμονα.
- Εικ.41. Χειρόγραφο του Π. ντε Κουμπερντέν.
- Εικ.42. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν (συνέχεια).
- Εικ.43. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν.
- Εικ.44. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν (συνέχεια).
- Εικ.45. Άρθρο του Δ. Βικέλα στην εφημερίδα «Εστία».
- Εικ.46. Άρθρα εφημερίδων για τους πρώτους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες.
- Εικ.47. Άρθρα εφημερίδων με κεντρικό θέμα τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896.
- Εικ.48. Άρθρα του ελληνικού Τύπου για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας (1896) – ομιλία του Δ. Βικέλα.
- Εικ.49. Ελληνική εφημερίδα δημοσιεύει άρθρο για το Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι.
- Εικ.50. Η εφημερίδα «Εστία». Αναφέρεται στο Δ. Βικέλα.
- Εικ.51. Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα.
- Εικ.52. Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα.
- Εικ.53. Χειρόγραφο Δ. Βικέλα.
- Εικ.54. Χειρόγραφο Δ. Βικέλα (συνέχεια).

CONGRÈS INTERNATIONAL ATHLÉTIQUE DE PARIS

16-24 Juin 1894

Le Congrès a été convoqué par l'*Union des Sociétés Françaises de Sports Athlétiques* dans le but d'étudier la question de l'**Amateurisme** et de faire un premier effort dans la voie de l'**unification** des règlements de Sports: ainsi se trouvera préparé, pour un avenir assez proche, le rétablissement des **Jeux Olympiques** sur des bases et dans des conditions conformes aux nécessités de la vie moderne.

Les Commissaires organisateurs du Congrès étaient
pour la FRANCE ET L'EUROPE CONTINENTALE: M. le baron Pierre de Coubertin, Secrétaire général de l'Union des Sports Athlétiques;
pour l'ANGLETERRE ET LES COLONIES ANGLAISES: M. C. Herbert, Secrétaire de l'Amateur Athletic Association d'Angleterre;
pour le CONTINENT AMÉRICAIN: M. W. M. Sloane, Professeur à l'Université de Princeton (Etats-Unis).

LE CONGRÈS S'OUVRIRA LE SAMEDI SOIR 16 JUIN 1894
au Palais de la Sorbonne à Paris

ET DURERA 8 JOURS

Il sera présidé par:

M. le BARON DE COURCEL, Sénateur, ancien Ambassadeur.

Les Vice-Présidents sont:

M. M. Le Vicomte Léon de JANZÉ, Président de l'Union des Sports Athlétiques.
Sir John ASTLEY, Président du Sports Club de Londres.
George A. ADEE, Président de l'University Athletic Club de New-York.
G. de SAINT-CLAIR, ancien président de l'Union des Sports Athlétiques.
M. KETELS, Président de la Fédération Belge des Sociétés de Courses à pied.
le Capitaine BALCK, Professeur à l'Institut central de Gymnastique de Stockholm.
G. STREHLY, Professeur au Lycée Montaigne.
F. KÉMÉNY, Directeur de l'Ecole Royale d'Eger (Hongrie).

Les Commissaires sont:

M. M. le Baron Pierre de COUBERTIN, Commissaire général, 20, rue Oudinot, Paris.
C. HERBERT, Secrétaire de l'Amateur Athletic Association, 10 John St (Adelphi), Londres.
le Comte Jacques de POURTALÈS, 7, rue Tronchet, Paris,
FRANZ REICHEL, Commissaire de la Presse, 9, rue Royer Collard, Paris.
A. de la FRÉMOIRE, 7, Place Malesherbes, Paris.
le Vicomte de MADEC, 83, Boulevard de Courcelles, Paris.

Les fêtes qui seront données à l'occasion du Congrès, comprendront:

- 1° Une fête de Longue Paume au Jardin du Luxembourg, le dimanche 17 juin.
- 2° Une fête d'Escrime, le mardi 19 juin.
- 3° Une fête de nuit, le jeudi 21 juin.
- 4° Une fête nautique, le dimanche 24 juin.

Εικ.1. Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο Παρίσι 1894 (Πρόγραμμα).

❖ PROGRAMME ❖

Amateurisme et Professionalisme

- I. — Définition de l'amateur: bases de cette définition. — Possibilité et utilité d'une définition Internationale.
- II. — Suspension, disqualification et requalification. — Des faits qui les motivent et des moyens de les vérifier.
- III. — Est-il juste de maintenir une distinction entre les différents sports au point de vue amateuriste, spécialement pour les courses de chevaux (gentlemen) et le tir aux pigeons? — Peut-on être professionnel dans un sport et amateur dans un autre?
- IV. — De la valeur des objets d'art donnés en prix. — Est-il nécessaire de limiter cette valeur? — Quelles mesures doit-on prendre contre celui qui vend l'objet d'art gagné par lui?
- V. — Légitimité des ressources provenant des admissions sur le terrain. — Cet argent peut-il être partagé entre les sociétés ou entre les concurrents; peut-il servir d'indemnité de déplacement? — Dans quelle limite des équipiers peuvent-ils être indemnisés, soit par la société adverse soit par leur propre société?
- VI. — La définition générale de l'amateur peut-elle s'appliquer également à tous les sports? — Comporte-t-elle des restrictions spéciales en ce qui concerne la vélocipédie, l'aviron, les sports athlétiques, etc. ?...
- VII. — Du pari. — Est-il compatible avec l'amateurisme? — Des moyens d'en arrêter le développement.

Jeux Olympiques

- VIII. — De la possibilité de leur rétablissement. — Avantages au point de vue de l'athlétisme et au point de vue moral et international.
- IX. — Conditions à imposer aux concurrents. — Sports représentés. — Organisation matérielle, périodicité des jeux olympiques rétablis, etc. ....
- X. — Nomination d'un Comité International chargé d'en préparer le rétablissement.

Règlement du Congrès

Les Unions et les Sociétés qui participeront au Congrès ne seront pas liées par les résolutions adoptées. Le congrès a pour but d'émettre des avis sur les différentes questions qui lui seront soumises et de préparer, mais non d'établir une législation Internationale.

Les mémoires écrits en Français seront reçus au Secrétariat général jusqu'au 10 Juin. Les mémoires écrits en langues étrangères, jusqu'au 1er Juin seulement. Ils seront classés en deux catégories selon qu'ils émaneront de personnalités individuelles ou de Sociétés. L'envoi de mémoires ou de communications est libre: nulle condition n'est exigée, mais les sociétés devront, en tous les cas, joindre à leurs envois le texte des règlements qui les régissent. Tout mémoire qui ne traiterait pas de l'une des questions inscrites au programme ci-joint, sera rigoureusement écarté.

Des cartes donnant entrée dans la salle des séances seront à la disposition des personnes qui en feront la demande avant le 10 Juin en justifiant de leur désir de prendre part au Congrès. Les Sociétés pourront se faire représenter par des Délégués. Elles devront en ce cas, en donner avis avant le 10 Juin.

Toutes les communications doivent être adressées à M. le **Baron Pierre de COUBERTIN**,
Commissaire-général, 20, Rue Oudinot, PARIS.

Εικ.2. Πρόγραμμα Αθλητικού Συνεδρίου Παρίσι 1894.

X

Ἐπιστολή τοῦ κ. Βικέλα

Ἐλάδομεν τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν :

Ἀξιότιμε Κύριε Συντάκτα,

Πληροφοροῦμαι ὅτι μοῦ ἔγεινε ἡ παρ' Ἀ-
ξίαν τιμὴ νὰ σχολιασθῇ παρεξηγηθεῖσα ἢ κατὰ
τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς
ἐταιρίας ἀποχώρησίς μου πρὸ τῆς τελικῆς ψη-
φοφορίας. Ἀπεχώρησα ἔνεκα τοῦ προχωρημέ-
νου τῆς ὥρας καὶ ἄλλης ὑποχρεώσεως. Ἄλ-
λως, εἰς τὴν συνεδρίαν ἐκείνην μετέβην ὅπως
ψηφίσω ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ Συμβουλίου.
Ἦρχουν νὰ μὲ πείσουν πρὸς τοῦτο ἡ εἰς τὴν
πραγματικὴν προεδρείαν τοῦ Διαδόχου ὀφειλο-
μένη ἐπιτυχία τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἡ
ἀγαθὴ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἤθελεν προξενή-
σει εἰς τὸν ἔξω κόσμον ἢ ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογι-
κῆς ἐταιρίας ἐκλογὴ τῆς Α. Β. Υ. ὡς διαρ-
χοῦς αὐτῆς προέδρου, καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι ὑπὸ τὴν
σκέπην του δύνανται βαθμηδὸν νὰ λησμονηθῶσι
τὰ ἀτυχῶς διαταράξαντα τὴν ἀρμονικὴν τῆς
ἐταιρίας πορείαν. Ὁμολογῶ ὅτι ἐκλονίσθην ἐκ
τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν φρονούντων, ὅτι ὁ τί-
τλος τοῦ ἐπιτίμου προέδρου ἦτο καταλληλό-
τερος εἰς τὸ ὑψηλὸν πρόσωπον τῆς Α. Β. Υ. κα-
θὼς μάλιστ' οὐδὲν εἶδα εἰς τὰ ἐπιχειρήματα
ἐκεῖνα τὸ μὴ ἐμπνεόμενον ὑπὸ τοῦ δέοντος σε-
βασμοῦ. Ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου,
καθὼς ἔμαθα, λεχθέντα ἤθελον βεβαίως δια-
σκεδάσει πάντα ἐνδοιασμὸν, ἡ δὲ ψῆφος μου
θὰ ἦτο εἰς τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν, καθὼς
ἦτο καὶ εἰς τὴν πρώτην, ὑπὲρ τῆς προτάσεως
τοῦ Συμβουλίου.

Διατελῶ μετὰ πλείστης τιμῆς.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

Εικ.3. Εφημερίδα «Το Ἄστυ» 17 Μαρτίου 1895, ἐπιστολή Δ. Βικέλα.

Υπουργὸν
Ἐπὶ τῶν
Ἐπιδιοριῶν

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἀπριλίου 1896

Ἀριθ. 3567

Τῆς τῶν Ἑλλήνων Δημ. Βουλῆς
Μέλος τῶν Ἀνδρῶν Ἑταροῦ τῶν Ὁργανισμῶν Ἀγῶνων

Ἐνταῦθα ἀναυνοῦμεν ὑμῶν διὰ τῶν ἀπὸ
ὑμῶν μὲν Βασιμῶν Διατάξεων, καὶ ταχιστέων
ἐν τῇ τῶν ἁπλῶν 83 ἑλλήνων Ἑταιριῶν τῶν Ἀθλητικῶν,
ἢ Ἀθλῶν Μεταχειρῶν οὐ Βασιμῶν νῦν οὐκ
καταρτισθῆναι ὑμῶν εἰς τὸν Ἑταροῦ τῶν Ἀθλητικῶν
τῶν Βασιμῶν Διατάξεων τῶν Ἑλλήνων.

διὰ τὰς ἁπλῶν τῶν Ὁργανισμῶν Ἀγῶνων ἰσχυρῶς ὑμῶν ἰσχυρίας.

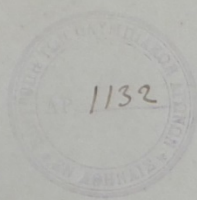
Ἐνταῦθα οὐκ ἐν τῇ ἀποδείξει ὑμῶν
ἐνταῦθα τὸ τὸ ἑταροῦ τῶν ἀποδείξει καὶ τὸ παρὰ τῶν

Ὁ Ὑπουργὸς

Ἀ. Ραγκαβή

Εικ.4. Επιστολή προς το Δ. Βικέλα από τον υπουργό Α. Ραγκαβή 1896.

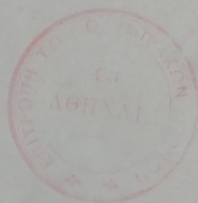
Χειρόγραφο Κρίση

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς συνεργασίας ὑμῶν, καὶ τῆς ἡλικίας
ἐν ταῖς Ἀθήναις τῶν ἀρχαίων Πυθίων Γυμνασιακῶν Ἀγώνων, ἐν
ἡμέρᾳ τῆς ἐν Παρισίᾳ ἐκθετικῆς Πυθναῖας Εὐφροσύνης τῶν Γυμ-
νασιακῶν Ἀγώνων, ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος,
πρόσδωκεν καὶ δωρήσονται ὑμῖν ἐν ἀργυροῦν μαλάριον, ὅμοιον
τοῖς ἀποκαμυδιστοῖς ἐν ταῖς ἐν ταῖς Ἀθήναις συντάκταις.

Ἀναμνητῶν ὑμῖν τῆς ἐξυμνήσεως ἀσκήσεως καὶ συγχαίρων
καὶ ταύτῃ, παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἐπαρεστώμενος μετὰ γεν-
ρίοντα τῆς γῆς τῆς ἀναμνηστικῆς καὶ τοῦ μαλαρίου.

Μετὰ πόθου ἐπαρνήσεως

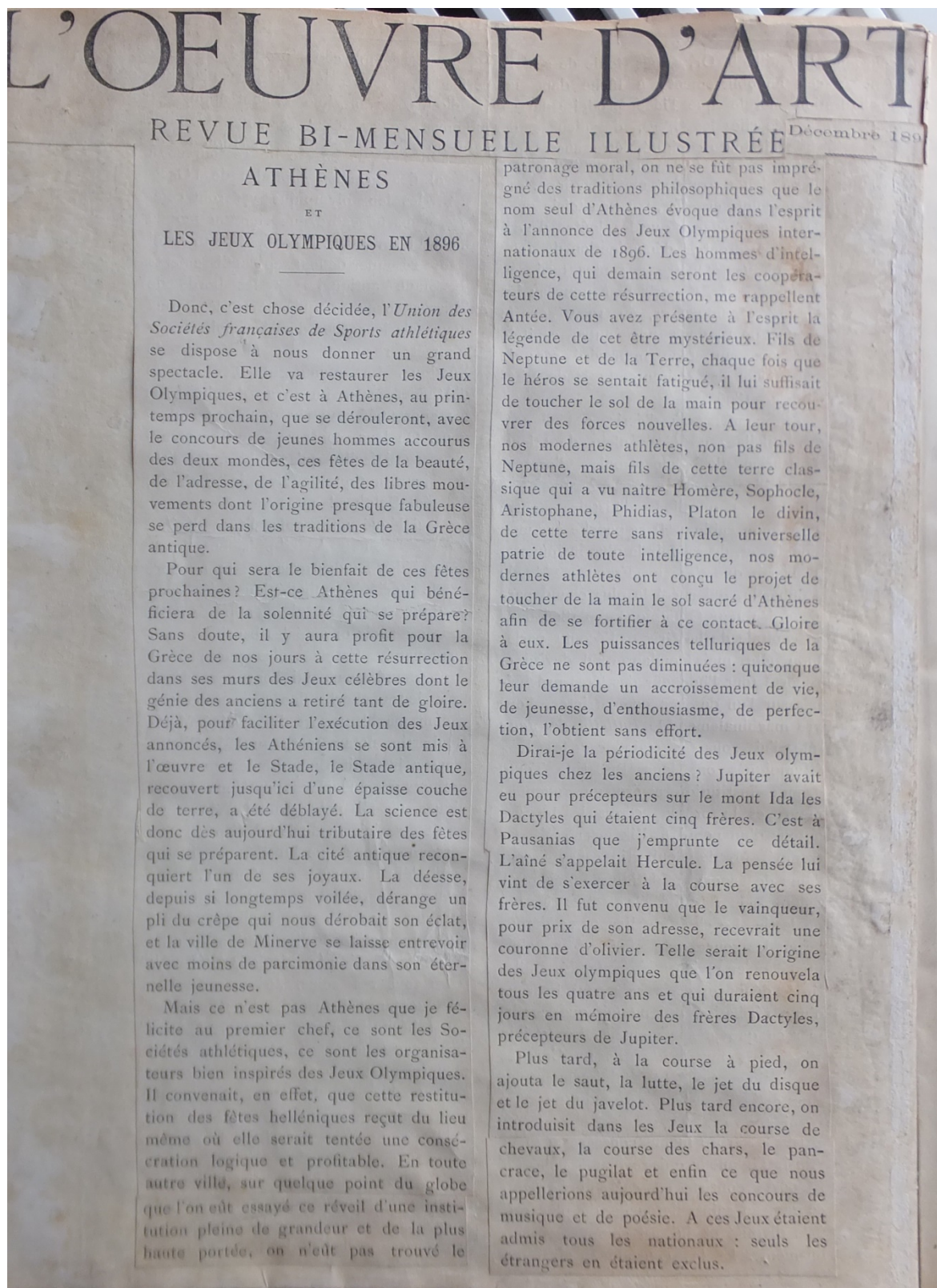
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῶν Γυμνασιακῶν Ἀγώνων

Τυποκτῆς Ι. Φιλήμων

Τῷ κυρίῳ Δ. Βικέλα
Πατρίδῳ

Εικ.5. Επιστολή του Τ. Φιλήμωνα, Γενικού Γραμματέα των Ολυμπιακών Αγώνων, προς τον Δ. Βικέλα 1896.

Εικ.6. Γαλλική Εφημερίδα L' OEUVRE D' ART με θέμα «Ολυμπιακοί Αγώνες 1896».

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΣΙΑΝΟΛΟΓΩΝ

Η ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΥ ΒΙΚΕΛΑ

Φ. Δε κύριε συντάκτα,

Σας ευχαριστῶ θερμῶς διὰ τὸ δημοσιεύειντα ἐν τῇ α' Τετταρτηρίᾳ ὑπὲρ ἐμοῦ ἀνταγρῶν πρὸς τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ τελευταῖον Συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν. Εἰς τρία τοιαῦτα, τὸ τοῦ Βερολίνου, τὸ τοῦ Λουγδούρου καὶ τὸ τῆς Βιέννης ἀνταγρῶν εὐχα τὴν πατρὶδα μου (εἰς τὸ προτιλευταῖον ἦτο ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Τροϊδης), καὶ εἰς τὸ ἐρεταινὸν δι' ἐμὴν δι' ἑαυτὴν προσκλήσεως, ἀλλ' ἐν ταῖς καιρικῶν περιστάσεων οὕτως μετέβην, οὐ εἰς ἀκαμῶς λόγον περὶ τούτου.

Παραδοξὸς ὅμως καὶ ἀπίθανος μοι ἐφάνη ἡ εἰδησις ἣν ἀνέγνωσα ἐν τινὶ ἐφημερίᾳ, ὅτι ὁ κ. Βικέλας, ἀντιπροσωπεύσας τὸ Ὑπερτακτικὸν εἰς τὸ τελευταῖον ἐν Παρίσις Συνέδριον, προέτεινε καὶ ἡ πρότασις τοῦ ἐγένετο δεκτὴ, ὥπως τὸ προσεχὲς Συνέδριον συνέλθῃ τῷ 1902 ἐν Ἀθήναις. Παράδοξος λέγω καὶ ἀπίθανος διὰ τοῦς εἰρησ λόγους. Ὁ δὲ λόγος προσεχὲς, ἐλπίξω, τὰ πρακτικὰ τοῦ συνεδρίου τὰ ἐπίσημα, εἰς ὅσων ὅμως ἀνέγνωσα εἰς τὰς παρισίους ἐφημερίδας οὐδαμῶς δηλοῦνται τοιαύτη ἀπόφασις τοῦ ταυτίου τοῦ κοινοτάτου τοῦ συνεδρίου ἐξέγραψε τὴν ἀποφασίαν ἵνα τὸ προσεχὲς συνέδριον τῷ 1899 ἐν Ρώμῃ ἢ ἐπιθυμία, ἐπηλεγεσθῇ εἰς τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν, ἥτις εὐμενὲς τὴν ἀπεδέχθη. Ὡστε τὸ προσεχὲς συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν θὰ συνέλθῃ ἐν Ρώμῃ τῷ 1899.

Οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ συνέλθῃ μετὰ ἑξαετίας, διότι συνήθως μετὰ τρία ἔτη ἐπαναλαμβάνεται. Νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν Παρίσις ἐρέτος ὥρισθη ἡ ἐποχὴ καὶ ἔβρα τοῦ ἐπομένου καὶ τοῦ μεθεπομένου συνεδρίου, εἰς πάλιν ἡρώσιον, κ. ὅσον γνωρίζομεν πῶς τὰ τοιαῦτα γίνονται. Ὡστε ἐποθέτομεν ὅτι ἡ ἀναγρῶσις εἰδησις εἶνε ὁπλῶς θαλάσσιος ἢ εἶνε (ὥς ἂν εἴναι) ἰδιαίτερος, χωρὶς βεβαιότητα, χωρὶς ἐπιστημὴν γινώσκων.

Ἐν γὰρ ὅμως καὶ ἐνεργητικῶς ἀπὸ τούτου φρονῶ, ὅτι ὅστις ἤθελεν ἀντιληφθῇ σοβαρῶς τῆς ἐπιδεικνύμενης τοῦ πράγματος, θὰ ἐβλίσταζε νὰ προτείνῃ τοιοῦτόν τι. Καὶ πρῶτον μὲν τοιαύτη πρότασις, ἥτις δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν μετὰ ταῦτα ἀναπόφευκτον, γίνεται κατόπιν συνεννόσεως ὅχι μόνον πρὸς τοὺς ἀμείβους ἐπιστήμονας ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ τοποῦ, εἰς ὃν θὰ συνέλθῃ τὸ συνέδριον. Τοιοῦτη συνεννόησις, εἰμὲν βέβαιον, ὅτι δὲν ἔγινεν. Ἐπειτὰ ἀναλογιζόμεθα τὰς πρὸς τοῦτο πολλὰς δυσχερείας καὶ τὰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ εἰδικοῦ κόσμου ὑποχρεώσεις, ὅτι οὐ τοῦ παρόντος νὰ ἀναγρῶμεν διότι δὲν πρόκειται ἀπὸ τῶς περὶ ταυτίου τῶν Ἀνατολιστῶν μέχρι τοῦ κλασσικοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἑδάφους, οὕτως περὶ πανηγυρικῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν προσημνήσεων, ἀλλὰ περὶ εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας ὅπως νέται, ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ οὐ, εἰς ὃ καὶ ἐνέμεινε. Ὡς οἱ εἰδικοί καὶ ἔχουσιν τὸ πρὸς τοῦτο ἐκκαταστῆ εὐρισκόμενον ὕλικόν. Οὐδὲ πρέπει νὰ νομιζώμεν ὅτι Συνέδριον Ἀνατολιστῶν εἶνε Συνέδριον φιλολογικόν, τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαίτητος,

καὶ νὰ συγχέωμεν τούτω πρὸς ἄλλο. Εἰς δύο πράγματα διαφέρει ἡ ἐνταλῆς, συνάκου τῶν μόνον ἐν τοῖς σιμίοις, ἐν οἷς κλασσικὴ ἀρχαίτης σχετίζεται μετὰ τὴν Ἀνατολήν.

Καὶ μόνη αὕτη ἡ ἐκ ὕψους διὰ πρακτικῶν καὶ διακριτῶν τοῦ Συνεδρίου, πολλὰς διὰ γραμμάτων καὶ χαρρακῶν ἀραβικῶν, ἐβραϊκῶν, συριακῶν, ἑσσυριακῶν, ἱερογλυφικῶν, σφηνοειδῶν κλπ. ἡ ἐκ παρ' οὐσιότητος παρ' ἡμῶν ἀντιπρόσωπων διανοῶν, ἐκτὸς ἐάν ἡθέλημιν ἐκτελεσθῇ αὐτὴν ἄλλοις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου διὰ τὰς εἰδησιν αὐτῶν τὴν miseria μας.

Ὅχι μικρὰν δυσχερίαν θεωροῦμεν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου γεωγραφικῶς ἀπομακρυνόμεν ὅσον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ ἀλλήλων ὅσον ὥς ἀπὸ διαφόρων ἀκτίνων καὶ δευδύπων συγκρατικῶν ἐνταῦθα περὶ τοὺς ἐπισκοποῦς ἐπιστήμονας.

Τὰς ἀνωτέρω καὶ ἄλλας δυσχερείας ἐχρῶμεν ὑπ' ὅτι καὶ τῷ 1886, διε ὅλως ἰδιωτικῶς μέλη τινὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ Συνεδρίου ἐρρίψαν τὴν ἰδίαν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡρώτησαν ἂν θά ἦτο δυνατὸν νὰ συνέλθῃ τὸ προσεχὲς συνέδριον ἐν Ἀθήναις. Ἀνεκτινῶσμεν τότε τὴν πρότασιν ἐγκρίτως τοῖς ἀρμοδίους καὶ ὑπεδείξαντες τὰς δυσχερείας αἰνέτες καὶ ἀνεγνωρίσθησαν. Δι' αὐτὰς καὶ ἄλλας τοιαύτας δὲν συνήλθον τὰ τῶν Ἀνατολιστῶν συνέδρια μέχρι τοῦδε οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ, οὕτως ἐν Κωνσταντινί, ἐν πόλεσιν, ἐν αἷς καλλιεργουμέναις ἰδιαιτέρως οἱ ἀνατολικαὶ ἐπιστήμαι, καὶ θεωροῦνται μετὰ τὰς μουσεῖα τῶν κέντρα τοῦ παλαιότερου καὶ νεωτέρου πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἀράβων, τῶν Μουσουλμάνων, οὕτως ἐν Ἑλλάδι, οὕτως ἐν Δανίᾳ, οὕτως ἐν πολλὰς αἰῶνας εὐρωπαϊαῖς καὶ ἀνατολικαῖς πόλεσι, ὅπου καὶ εἰδικὰ μουσεῖα καὶ βιβλιοθήκαι καὶ ἐπιστήμονες σκαπανεῖς τῶν ἀνατολικῶν σπουδῶν ἀκμάζουσιν. Καὶ δι' αὐτοῦ ὅλος τοὺς λόγους θεωρῶ ὅτι δὲν ἐπέστη ἀσκητὴ ἡ ὥρα, ἵνα συγκληθῇ ἐν αὐτῇ ἡ Ἑλλάς. Διεθὲς Συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν, καὶ καλῶς θὰ πράξωμεν ἐγκαταλείποντες ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἰδίαν ταύτην.

Σπ. Παπαγεωργίου

Εικ.7. Ἄρθρο γιὰ τὸ Δ. Βικέλα καὶ τὴν πρότασί του γιὰ τὴν ἀναβίωση τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων.

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ο κ. Βικέλας ἐν Ἀθήναις.—
Τί λέγει.

Ἦλθε χθές ἐκ Παρισίων ὁ κ. Βικέλας Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων Διεθνούς Ἐπιτροπῆς. Ὁ κ. Βικέλας ἔμαθε τὴν ἀρίστην του μετέδωκε παρὰ τῶν γενικῶν γραμματέων τῆς ἐνταῦθα Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς κ. Φιλήμονος, καὶ διὰ μακρῶν συνηνο-
ήθη μετ' αὐτοῦ, μετὰ μεσημβρίαν δ' ἐπε-
σκέφθη τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, τοῦ ὁ-
ποίου, κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ κατασκευὴ
ὑπερβάλλει τὰς προσδοκίας τῶν ἐκ τῆς
ξένης παρακολουθούτων τὰς ἐν Ἀθῆναις
γενομένας προπαρασκευάς.

Τὸν κ. Βικέλαν ἐπισκέφθημεν κατ' οἶ-
κον ἐπιθυμούμενος νὰ παράσωμεν τοῖς ἡ-
μετέροις ἀναγνώστασι, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀ-
σφαλτεστάτην πληροφορίαν περὶ τῶν ἐν Πα-
ρισίοις παρὰ τῇ Διεθνῇ ἐπιτροπῇ γενομέ-
νων καὶ περὶ τῶν γνωμῶν καὶ πεποιθήσεων
αὐτοῦ, περὶ τῆς καθόλου ἐκδόσεως τῶν
ἀγώνων. Δυστυχῶς ὁ κ. Βικέλας μίαν μό-
νην ἀνακοίνωσιν εὐρηστέην νὰ μᾶς κάμῃ
περὶ ἐκπτώσεως δηλονότι τῶν σιδηροδρο-
μικῶν καὶ ἀεροπορικῶν ναύλων ἀπὸ Γαλ-
λίας εἰς Ἑλλάδα.

— Περὶ συμμετοχῆς σωματείων γαλι-
κῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας; τὸν ῥωτήσαμεν.

— Δὲν ἤξεύρω ἀκόμη τίποτε. Ἦλθα
ἔδω διὰ νὰ μάθω τί συμβαίνει. Μετὰ δέκα
ἡμέρας ἴσως θυνθῶ νὰ ἔχω ἀσφαλεῖς
πληροφορίας.

Ἐν γένει δὲ τοὺς λόγους τοῦ κ. Βι-
κέλα δὲν ἐφαίνετο διαπνέουσα οὔτε ἐλπίς
περὶ καθόλου ξένων ἐκ Γαλλίας πολλῶν,
οὔτε αἰσιοδοξία περὶ τῶν προσεχῶν Ὀλυμ-
πιακῶν ἀγώνων. Πιθάνον ἐν τούτοις ὁ κ. Βι-
κέλας ν' ἀπέφυγε περισσώτερας ἐξηγήσεις,
καίτοι φρονούμεν, ὅτι οὐδένα πρὸς τοῦτο
ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ λόγον τῆς ἐχεμυθείας
ἐπὶ ζητημάτων τοιοῦτων παραβλαπτούσης
τὴν ὑπόθεσιν, ἀντὶ νὰ τὴν ὠφελήσῃ, ὡς
εἰς ἄλλας δυνατόν νὰ συμβαίνει περι-
στασεις.

Γυμναστὰὶ καὶ ἑξοφμάχοι ἐν
Γαλλίᾳ.

Τὸ ὅτι ὁ κ. Βικέλας οὐδὲν ἠθέλησε
ν' ἀποκρίσῃ ἐκ τῆς δημοσιογραφίας περὶ
τῶν συμβαινόντων ἀποδεικνύουσι καὶ αἱ
πληροφορίαι, ἃς ἔδωκε χθές εἰς τὴν ἐν-
ταῦθα γενικὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἀγώνων.
Ὁ κ. Βικέλας εἶπε ὅσα καὶ εἰς τὸν ἡμέ-
τερον συνάκτην τὸν ἐπισκερθέντα αὐτόν,
προσθεὶς μόνον, ὅτι μέχρι τοῦδε θεωρεῖ
ἀσφαλτὴ τὴν καθόλου γυμναστῶν καὶ ἑξοφ-
μάχων ἐκ Γαλλίας.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ
ΜΕΤΑ ΤΟΥ κ. Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΟΧΙ ΠΟΛΛΟΙ ΞΕΝΟΙ

ΔΕΝ ΕΓΕΙΝΕ ΡΕΚΛΑΜΑ

Ο πρόεδρος τῆς διεθνούς ἐπι-
τροπῆς τῶν Ἀγώνων.— Αἱ ἐν-
τυπώσεις του.— Ὀλγαι νύξεις.
— Ο κ. Κουμπερτέν.— Τί πρέ-
πει νὰ γένη

Προχθὲς ἀφίχθη ὁ πρόεδρος τῆς διε-
θνούς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀ-
γώνων κ. Δ. Βικέλας. Ἐσπεύσαμεν
νὰ ἔδωμεν αὐτὸν ἀμέσως, προθύμως ὑ-
ποβληθέντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας, ἰ-
δοῦ δὲ τί ἠκούσαμεν παρ' αὐτοῦ:

— Πῶς βλέπετε τὰ τῶν ἀγώνων μας;

— Τὰ τῶν ἀγώνων μας; Μὴ λησμονεῖτε,
ὅτι οἱ ἀναστειλόμενοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες
δὲν εἰνε ἰδιοὶ μας, ἀλλὰ διεθνεῖς. Εἰς τὴν
Ἑλλάδα ἐγείνεν ἡ τιμὴ, ὅτι οἱ διεθνεῖς αὐτοὶ
ἀγῶνες τελοῦνται διὰ πρώτην φοράν ἐν Ἀθῆ-
ναις.

— Ναί, καὶ αὐτὸ χάρις εἰς τὴν ἰδικήν σας
πρωτοβουλίαν.

— Ἡ ἰδική μου πρωτοβουλία εἰς τὸ Ἀ-
θλητικὸν Συνέδριον περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ προ-
τείνω καὶ ἐπιτύχω τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἀθηνῶν,
ἀλλ' ἡ ἀρχικὴ ἰδέα καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς πραγ-
ματοποιήσεως τοῦ ν' ἀνασταθῶσιν οἱ Ὀλυμ-
πιακοὶ Ἀγῶνες, ὁρεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς
τὸν κ. Κουμπερτέν. Ἄνευ ἐκείνου, οὔτε θὰ τοὺς ἐ-
βλέπομεν τελούμενους ἐν Ἀθῆναις.

— Πῶς εὐρίσκετε τὰς γινόμενας προτοι-
μασίας;

— Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις μου ὑπερβαίνουν
τὰς προσδοκίας μου. Ἐξ ὅσων ἀνεγίνωσκα
ὑπέθετα, ὅτι τίποτε δὲν θὰ εὕρισκα ἐτοιμῶν,
ἐνῶ ἀπεναντίας, ἐξ ὅσων βλέπω καὶ μακθάνω,
τὰ πάντα προχωροῦν καὶ ἐμπνέουν τὴν πεποί-
θησιν, ὅτι ἐγκαίρως θὰ συμπληρωθῶσιν.

— Καὶ εἰδατε τὸ Στάδιον;

— Εἶδα καὶ ἐθαύμασα. Τὸ Στάδιον θ' ἀπο-
τελέσῃ τὸν ὠραιότερον στολισμὸν τῆς ὧλης
τελετῆς. Δὲν εἶδα ἀκόμη τὰ ἄλλα ἱδρύματα,
ἀλλ' ἐξ ὅσων ἀκούω ἐλπίζω, ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ
τελειώσων ἐγκαίρως. Ἐν γένει δὲ πιστεύω,
ὅτι, καθόσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἐγείνεν καὶ
θὰ γένην ὅ,τι δυνατόν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν
Ἀγώνων. Δὲν περιμένω, ὅτι θ' ἀποφύγωμεν
πᾶσαν ἀτέλειαν, ἀλλ' ἐὰν ἔχωμεν τὸν καιρὸν
εὐνοϊκόν, ἐλπίζω, ὅτι θὰ ἔδωκα ἀσπροπρό-
σωποι.

— Πιστεύετε ὅτι θὰ ἔχωμεν πολλοὺς ξένους;

— Περὶ τούτου ἔχω ἀμφιβολίας. Αἱ τελε-
ταὶ τῶν Ἀγώνων δὲν διεφημίσθησαν εἰσέτι ἔξω,
ὡς εἶδει, ἀτυχῶς δὲ καὶ περὶ ἀναβολῆς δημοσι-
ευθέντα κατ' ἐπανάληψιν, καθὼς καὶ οἱ πολ-
λὰκι ἐκφρασθέντες φόβοι, ὅτι δὲν εἴμεθα εἰς
θέσιν νὰ ὑποδεχθῶμεν ὡς πρέπει τοὺς ξένους,
ἐνέπνευσαν εἰς τὸν ἔξω κόσμον δυσπιστίαν καὶ
φόβους. Ἀλλ' ὅμως ὁ μέγας εἰσέτι ὀλίγος και-
ρὸς δύναται καταλλήλως καὶ δραστηρίως γρη-

λάδα τὸ ρεῖμα τῶν πείρηστων, τοῦ καὶ κα-

ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ξένων ἀθλητῶν.

— Πῶς νομίζετε, ὅτι δύναται νὰ χρησιμο-
ποιηθῇ καλλίτερον ὁ ὑπολειπόμενος ὀλίγος
καιρὸς;

— Διὰ τῆς ἀποστολῆς τηλεγραφημάτων τα-
κτικῶς δις ἢ τρίς τῆς ἑβδομάδος εἰς τὰς ξένας
ἐφημερίδας, διὰ τῆς διαδόσεως τῶν εἰδικῶν
ἐφημερίδας, διὰ τῆς διαδόσεως τῶν εἰδικῶν
προγραμμάτων τῶν Ἀγώνων, διὰ τῆς δημο-
σιεύσεως ἔξω τῶν θαλαμῶν, τῶν ἐσπέρων, τῶν
ἐκδρομῶν, ἰδίως τῶν ἐκδρομῶν εἰς τὰ μέρη,
τὰ ὅποια ἔχουν φήμην ἀρχαιολογικὴν, δηλαδὴ
τὰς Μυκήνας, τὴν Ἐπίδαυρον, τὰ Ὀλύμ-
πια, τοὺς Δελφοὺς, τὴν Ἐλευσίαν, εἴνε ἀ-
κόμη καιρὸς νὰ διεγερθῇ ἡ περιέργεια καὶ τὸ
ἐνδιαφέρον τῶν πολλῶν ξένων, ὅσοι ἔχουν τὰ
μέσα καὶ τὴν διάθεσιν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἐτοι-
μαζομένην διεθνῇ πανήγυριν.

— Ἐκ Γαλλίας θὰ ἔχωμεν πολλοὺς ἀθλη-
τὰς καὶ ἐπισκέπτας;

— Δὲν δύναμαι εἰς τοῦτο ν' ἀποκριθῶ θε-
τικῶς. Γνωρίζω μόνον, ὅτι ἡ δαπάνη τοῦ ἐκ
Παρισίων μέχρι Πειραιῶς ταξιδίου ἐξέπεσε
κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἡ Ἑταιρία τῶν Γαλλικῶν
Διαπορθεύσεων ἀνῆγγελεν ἥδη ἐκδρομὴν 15
ἡμερῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος κατὰ
τὴν διάρκειαν τῶν Ἀγώνων, μὲ ἄλλους πολλοὺς
συγκαταβατικούς. Ἄς ἐλπίζωμεν, ὅτι πολλοὶ
ἐν Γαλλίᾳ θὰ ἐπωρληθῶσιν τῆς διπλῆς ταύ-
της εὐκαιρίας.

— Ὡς ἐν συνόλῳ ἐλπίζετε ἐπιτυχίαν;

— Εὐχομαι ἐπιτυχίαν μέχρι τέλους. Ἀλλὰ
νομίζω, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε γενομένα εἰνε ἰκα-
νοποιητικὰ διὰ τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐργασθέντας
μ' αἰσιοδοξίαν ὑπὲρ τῶν Ἀγώνων. Χάρις εἰς
τοὺς Ἀγῶνας, ἐδαπανήθησαν ἥδη ἐκατοντάδες
χιλιάδων δραχμῶν ἐπὶ τόπου πρὸς ὄφελος
Ἑλληνικῶν ἐργασιῶν. Αἱ Ἀθῆναι ἀπέκτησαν
τρία σπουδαιότατα ἱδρύματα ἑδῶθι ὠθησις
σπουδαία εἰς τὴν σωμαστικὴν ἑδῶθι ἀγορὴν
νὰ γένην εἰς τὸν ξένον τύπον λόγος ὅπως δὲ
ποτε εὐφημος περὶ τῆς Ἑλλάδος γίνεται
ἀρχὴ μεγαλειτέρας ἐπαφῆς πρὸς τὸν ξένον κό-
σμον, ἐπὶ τέλους δὲ ἐστράφη ἡ προσοχὴ μας,
ἐπὶ δύο ἥδη σχεδὸν ἔτη, εἰς ἀντικείμενα ἄλλα
παρὰ τὰ συνήθη θέματα τῆς μαμφιστορίας μας.

Ἰωάν. Τσιτσάκης Παιδοσκευὴ 29 Μαρτίου

Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς κ. Βικέλα ὁ ἀγνω-
στος τοῦ Μαραθωνίου δρόμου ἔγραψε
πρὸς τὸν κ. Δ. Βικέλαν τὴν ἐπιστολὴν τῆς
ὑποῖας ἐπεται μετὰρρσις.

« Ἀγαπητὲ γίλε,
Μὴ δυνάμενος ἀτυχῶς νὰ στέψω αὐτοπροσώ-
πως τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθωνίου δρόμου, στέλλω
μακρόθεν πρὸς αὐτόν τὰ ἐγκαρδία μου συγχαρη-
τήρια.

Ἀγωνοὶ ὁποῖας ἐθνικότητος θὰ εἴνε, ἀλλ' οἷον
δήποτε τὸ γένος τοῦ τὸν προσαγορευτοῦ ὡς ὑπεπρό-
σωπον τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Γνωρίζεις τὰ τοῦ γέροντος Ὀμήρου:

« Οὐ μὲν γὰρ κλέος ἀνέρος, ὅρα κ' εἴησιν
ἢ ὅτι ποσσὶν τε ρέζῃ καὶ χερσὶν ἔησιν »

Εἰς τὴν Κρήτην, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Γέρ-
ωντος μνημόνευον, ὁ ἀστὴρ ὁ ἀπολαύων πάντων

τῶν δικαιομάτων τοῦ πολίτου, ἐπεκαλεῖτο τὸ ρο-
μεύς, τοῦτο δὲ καὶ λαβὼν μέρος εἰς τὰς ἀσκή-
σεις τῶν φρατριῶν καὶ ἐταιριῶν, αἱ ἵποται διὰ τῶν
γυμνικῶν ἀγώνων ἐχρησίμευον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς
σχολαὶ ἀνδρείας, καρτερίας καὶ τιμῆς. Διὰ τῶν ἀγῶ-
νων ἐκείνων προητοιμασθὲν τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλ-
ληνικῆς φυλῆς. Ὅτε εἰσῆλθεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ
ιστορικὸν τῆς στάδιον ἦτο ἡδὴ προπαρασκευασμένη
πρὸς πᾶσαν ἀμίλλαν.

Περὶ τὸν λοιπὸν νὰ εἴπω μετὰ πόσης χαρᾶς
βλέπω ἀναγιγνωσκόμενος ὑπὸ νεωτέρων μορῶν τὰς
αὐτὰς ἀσκήσεις, τὰ αὐτὰ ἀγωνίσματα καὶ μετὰ
πόσης στοργῆς σὰς παρακολουθῶ.

Διχθῆτι, φίλτατε πρόεδρε, καὶ διακονήσατε εἰς
τοὺς συναδελφικούς σας τῆς ἐπὶ τῶν ἀγώνων ἐπιτρο-
πῆς τὴν διαδεδομένην τῆς εὐλαϊκῆς συμπαθείας
μου.

πιν οὐκ ἔστιν αὐτῶν, ἰδὼν, οἱ καλῶς ἐννοοῦσι τι
τιμὴ αὐτῶν, ἰδὼν, οἱ καλῶς ἐννοοῦσι τι
σημαίνει παρὰ τὴν καὶ τῆς εἰς τοιαύτας
περιστάσεις.

Ἡ εἰσοδος τῆς Βασιλικῆς Οἰκο- γενείας καὶ τοῦ Βασιλέως Ἀ- λεξάνδρου

Παρὰ τὴν 3ην παρὰ τέταρτον ἀναγγέλλεται
ἡ ἀφίξις τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ τῶν
ξένων τῆς. Αἱ μουσικαὶ ἀνακοῦν τὸν ἐθνι-
κὸν ὕμνον καὶ τὸν ὕμνον τῆς Σερβίας ἐναλλάξ.
οἱ βασιλεῖς δ' ἐγείροντο ἀποκαλύπτονται. Ὁ
Βασιλεὺς, ἡ πριγκίπισσα Σοφία (ἡ Βασίλισσα
ἀδελθεύσα δὲν παρίστατο), ἡ πριγκίπισσα
Μαρία καὶ ὁ ὕψιλος αὐτῆς μνηστήρ, ὁ Βασι-
λεὺς τῆς Σερβίας, φέρων πολιτικὴν ἐνδυμα-
σίαν, ὁ Διάδοχος, οἱ πρίγκιπες Νικόλαος καὶ
Γεώργιος, οἱ μικροὶ πρίγκιπες Χριστοφόρος
καὶ Ἀνδρέας εἰσέρχονται, χαίρειν λέγοντες καὶ
χαίρειν λέγονται.

Εἰς τὴν θύαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ πλῆθος
ἐκρήγνυται εἰς χειροκροτήματα παταγῶδη, ἀ-
κούονται δ' ἐπευφημαὶ ζωηραὶ καὶ φωναί :

— Ζήτω ὁ Ἀλεξάνδρος !

Ὁ νεαρὸς ἡγεμὼν, ἐντροπαλὸν ἔχων τὸ
ῥοσ καὶ προφανὲς συγκινοῦμενος ἐκ τῶν ἐπευ-
φημιῶν καὶ τοῦ θαύματος, χαίρει ὡς μετρίως.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια ἀνέρχεται εἰς τοὺς
δὲ αὐτὴν προωρισμένους θώκους. Ὁ βασι-
λεὺς καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλεξάνδρος χαίρειν
λεῖπον ἰδιαιτέρως τὸν κ. Δηλιγιάννην. Εἰς τὸν κ.
Δηλιγιάννην κατὰ τὴν πρό μικροῦ εἰσοδὸν του
καὶ τὸ πλῆθος ἔκκεν ὑποδοχὴν ἐνθουσιῶδη,
χειροκροτῶσαν αὐτὸν ζωηρῶς.

Καὶ τὰ ἀγωνίσματα ἀρχίζουν.

Ο ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΟΥ

60.000 θαυατὰ ἐπευφημοῦν

Ὁ Διάδοχος ἀνεγείρει τὸν νικητὴν

Αἱ σκηναί, τὰς ὁποίας ἀναγράφον κατω-
τέρω, συνέδρουν ἐνὶ δὴρκει ἀκόμη τὸ ἀνω-
τέρω ἀγώνισμα, ἀλλ' ἐτελειώσαν αὐτὸ ἐλα-
χίον πρὶν ἢ φθάσαν εἰς τὴν ἀφίξιν τοῦ
Μαραθωνοδρόμου.

Τὴν 5ην παρὰ 20' ἤκούσθη ὁ κρότος τοῦ
τηλεβόλου, ἀναγγέλλων τὴν ἀφίξιν τῶν ἐκ Μα-
ραθῶνος δρομέων. Τὸ ἀγώνισμα τοῦ ἀλματος
ἐπὶ κοινῇ ἐπαληθέρῃ καὶ ὅλων οἱ θεαταὶ
ἐσπράσαν πρὸς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Σταδίου, πέραν
ἀκόμη πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς λεωφόρου, ἀ-
κόμη περαιτέρω ἂν ἦτο δυνατόν.

Μία φρικτὴς, ἀπ' ἐκείνας ποὺ διέρχονται
τὰ πλῆθος ὡς ραῦμα ἡλεκτρικόν, δὲν ἔλας
τὰς ψυχὰς καὶ ὅλας τὰς καρδίας ἀνῶν μί-
α ἰδέα, εἰς πόθος, μία εὐχὴ, διέδραμεν ὅλον ἀ-
κρίνον τὸν ἀπειροῦστον ὄγκον τῶν 60.000
θαυατῶν. Κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ πλεόν νὰ κα-
τήσῃ εἰς τὴν θύαν του. Ὅλοι ἀνηγείροντο.
Ὅλοι ἐξήτουν νὰ ἴδουν. Ὅλοι νὰ μαγεύσουν,
δίδει μὲν τῆς ὥρας ἐκείνης οἱ περὶ τῶν
Μαραθωνοδρόμων εἰδήσεις ἦσαν ἀντιφατικαί
πολλοὶ θὰ εἶνε ὁ νικητὴς. Ὁ Διάδοχος καὶ ὁ
πρίγκιψ Γεώργιος, ὁ πρίγκιψ Νικόλαος, ἀδ-
ρίσκονται εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Σταδίου. Ὁ
Βασιλεὺς καὶ ὅλοι οἱ ὕψιλοι ἔσονται ἐνθου-
σιᾶς πρὸς τὴν εἰσοδὸν τῶν, βλέ-
ποντες, προσδοκῶντες.

Εἰς αὐτὴν ἀγωνίσματα ὑπερτάτης. Ὅταν τὸ
Στάδιον αἰσθῇ καὶ ἀναμῇ. Νομίζει κανεὶς
ὅτι τὸ πλῆθος ἐκείνη τὴν ἀπειρον, δὲν ἔ-
λει παρὰ δύο ἀνθρώπους, μίαν πύλιν καὶ μίαν
καρδίαν.

Ἀφίξις μία φωνὴ ἀκούεται :

— Ζήτω Ἑλλάς !

Ταυτοχρόνως ὕψιλος, εὐσεβὴς, ἡλικιω-
νὴς, φέρων τὴν λευκοκόκκιναν στολὴν τῶν
Ἑλλήνων ἀθλητῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸ Στά-
διον.

Τὴν ἔγεινε τὴν στιγμὴν ἐκείνην :

Τὴν ἔγεινε :

Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ τὸ περιγράψῃ;

Ἐνας ἐλάχιος λαὸς ἐσπῶν ὁρῶς,
χειροκροτῶν, φωνάζων, σείων μαυρίδια, ση-
μαίας, ἐπευφημῶν, ζητωκραυγάζων. Πολλοὶ
ἐκλαίον. Ἄλλοι δὲν ἤξευραν τί νὰ κάμουν,
πῶς νὰ ἐκδηλώσουν τὴν χαρὰν τῶν. Εἰδμεν
νέους παραπλῆρως μας, οἱ ὅποιοι ἐρίρθησαν
ὁ εἰς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου καταφιλοῦ-
μενοι.

Καὶ αἱ ἀνευφημαὶ ἐγένοντο ὅλοισιν ζωηρό-
τεροι, ἐνθουσιωδέστεροι, πλέον ἐκρυνες, ἐνφ
οἱ φίλοι καὶ τὰ μαυρίδια ἐσείοντο, ὡς ὑπὸ
αὔρας, ἡ ὁποία αἰρῆς ἐπνευσαν.

Ὁ Διάδοχος καὶ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος ἤκο-
λοῦσαν ἐπὶ τὴν τοῦ δρομέως, πρῶτοντος διὰ
να φθάσῃ εἰς τὸ τέμας τοῦ δρόμου. Ὅταν δ'
ἐφθασεν ἐκεῖ, ἀντικρὺ τοῦ Βασιλέως, ὁ Διά-
δοχος, ὑποδοχόμενος καὶ τοῦ πρίγκιπος Γε-
ωργίου, παρασυστρεφὲς ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἐνθουσια-
σμοῦ, τὸν ἀνηγείρει ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως
καὶ οἱ ἀντιλήθοντες τὸ ὥρανον θέαμα ἀρέθη-
σαν εἰς φρενητιῶδες ἀλλελαγμούς.

Ὁ νικητὴς

Ὁ νικητὴς ἦτο ὁ ἐξ Ἀμαρουσίου Σ.
Λούης, φέρων εἰς τὸ πρόγραμμα τὸν ἀριθ-
μὸν 17, ἐκ τῶν τελευταίων ὑποστάντων τὸν
δοκιμαστικὸν δρόμον δρομέων.

Αἱ ἀνευφημαὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμη, ὅταν
ὁ νικητὴς, ἀναρπαγὴς ὑπὸ τῆς παρισταμένης,
εἰσέρχῃ εἰς τὸ ἀποδυτήριον διὰ νὰ τοῦ παρα-
συστρεφῇ αἱ πρῶται βοήθειαι.

Ἐπὶ τοῦ οἴκου τῶν, ἀπὸ τῶν κερκίδων
ἀνηγόμενοι, περιτίκνεται λευκαὶ περιστεραὶ μὲ
σημαίας ἑλληνικάς, προσδεδεμέναι εἰς τὸν πό-
δα, καὶ τὸ πλῆθος ἀνευφημᾷ ἐνθουσιῶδες.

Συγχρόνως ἐπὶ τοῦ ἱστού τῆς νίκης ὑψοῦται
ὁ ἀριθμὸς 17, ἀντισταναίνεται δ' ἡ ἑλληνικὴ
σημαία, ἐξεγείρονται ἐκ νέου τὰς ἀτελευτήτους
ἀνευφημίας, ἀπὸ τῶν ὁποίας, δεκάκις ἀπὸ τῆς
ἐμφανίσσεως τοῦ νικητοῦ ἐσελθὲν τὸ Στάδιον.
Καὶ ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀναγράφεται ὁ ἀριθμὸς
τῆς ὥρας, καθ' ἣν ὁ νικητὴς δίνουσι τὸν ἀπὸ
τοῦ Μαραθῶνος μέχρι τῶν Ἀθηνῶν δρόμον
2, 55' 50". Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν ἦτο
ὁ ἀκριβὴς. Ὁ ἀκριβὴς, κατὰ τὴν κατόπιν ἐπί-
σημον διορθωσιν, ἦτο

2, 58' 50"

δηλαδὴ δύο ὥρας, πενήτην καὶ ὀκτώ λεπτά καὶ
πεντήνδεκα δευτέρω, ταχύτης θεωρουμένη ἐξο-
χος.

οἱ ἄλλοι δρομέαι

Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἤδη ἐξεγείρει προσδοκί-
αν.

Ἄρα γὰρ οἱ μετὰ τὸν νικητὴν δρομέαι ποῖοι
εἶνε;

Ἡ ἐξήγησις ἔρχεται, ὅτι ὁ Λερμουζὶ φθάσας
εἰς τὸ 33ον χιλιόμετρον ἐσταμάτησεν, ὅτι ὁ
Φλίκ, ὁ φορέτης Αὐστραλιανός, ἔκασιν ἀπο-
κωμωμένους ἐξωθῇ τοῦ ἐριουργοῦ Πυρρή.

Ἕλληνας θὰ εἶνε λοιπὸν καὶ οἱ μετὰ τοῦ
Λούη ἐρχόμενοι.

Τῶντι δὲ μετ' ὀλίγα λεπτά εἰσέρχεται
φαιδρὸς καὶ σκεδὸν χωρὶς νὰ διακρίνεται ἡ κό-
κκινος τοῦ ὁ Βασιλέως (ὁ νικητὴς τῶν
Πανελληνίων), μὲν δὲ καταρθάνει ὁ Μπελ-
λίκας. Τὸν Βασιλέα ὑποδέχονται κατα-
γῶδες ἀνευφημαί, χειροκροτήματα, εὐχαι-
ρον ζωηρὰ πλέον κ. Μπελλόκαν. Καὶ οἱ δρο-
μαῖς ἐξακολουθοῦν ἀφικνούμενοι, ἰδοὺ κατὰ
ποῖαν τάξιν.

ΜΑΡΑΘΩΝ-ΑΘΗΝΑΙ (40 χιλιόμετρα)

Ὄνομα	Ἔθνος	Ἔρ. α' λεπτὰ β' λεπτὰ
1) Λούης	Ἑλλαν	2 58' 50"
2) Βασιλέας	"	3 6' 3"
3) Μπελλόκας	"	3 6' 30"
4) Κελλαν	Ὀγγρος	3 6' 35"

ΤΟ ΑΣΤΥ, 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1896

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΑΙ

ΤΟ ΓΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ

ΠΡΟΠΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ὁ Βασιλεὺς ὑπὲρ τῶν νικητῶν.
— Εὐχαριστήρια εἰς τοὺς ἀγῶ-
νιστὰς ὑπὲρ τῶν Ἀγῶνων.
— Ἡ πρόποσις τοῦ κ.
Ὁδῆ Λερού

Χθὲς τὴν μεσημέριαν παρτίθῃ πρῶτοντος
ἐν τοῖς Ἀνακτορίσιν εἰς 250 πρόσωπα. Πα-
ρεκάθισαν πάντες οἱ Ὀλυμπιονικαί, οἱ ἔξοχοι ἄ-
θληται καὶ δημοσιογράφοι, τὰ μέλη τῶν ἐπι-
τροπῶν καὶ ἕτεροι πολλοί. Ἐκ τῶν προσκλη-
θέντων διευθυντῶν τῶν ἀθηναϊκῶν ἡμερησίων
παρίστατο μόνον ὁ κ. Ρούκης, διευθυντὴς τῆς
«Ἑφημερίδος». Τὴν 12 καὶ 1/2 εἰσέλθον ὁ
Βασιλεὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ γεύματος. Κατὰ
τὰ ἐπιδόρπια ἡ Α. Μ. ἔγερθεῖς ἔφερε γαλλί-
στὶ τὴν ἐπομένην πρόποσιν :

Laissez-moi, messieurs, vous dire
tout le plaisir que nous avons, tous
ressentis en vous voyant venir en
Grèce pour prendre part aux jeux O-
lympiques. Par l'accueil que la popu-
lation vous a fait, vous avez pu vous
convaincre, vous même, combien le
peuple Hellénique s'est réjoui de vous
recevoir. Je saisis aussi cette occasion
pour exprimer aux triomphateurs mes
félicitations les plus chaleureuses. Dans
quelques jours vous allez partir pour
revenir dans vos pays respectifs ; je ne
vous dis adieu ; je vous dis au revoir
encore une fois ici. Gardez, je vous prie,
un bon souvenir et n'oubliez pas l'en-
thousiaste émotion que vous avez tous
ressentie à l'arrivée au Stade du van-
queur de Marathon. La reine est
malheureusement malade. Elle regrette
n'avoir pu être présente aujourd'hui.
Elle me charge de ses salutations pour
tous. Je bois à votre santé, en vous réité-
rant mes remerciements sincères.

Μετὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς προέπιεν ἑλληνί-
στὶ ὡς ἐξῆς :

Κύριοι,

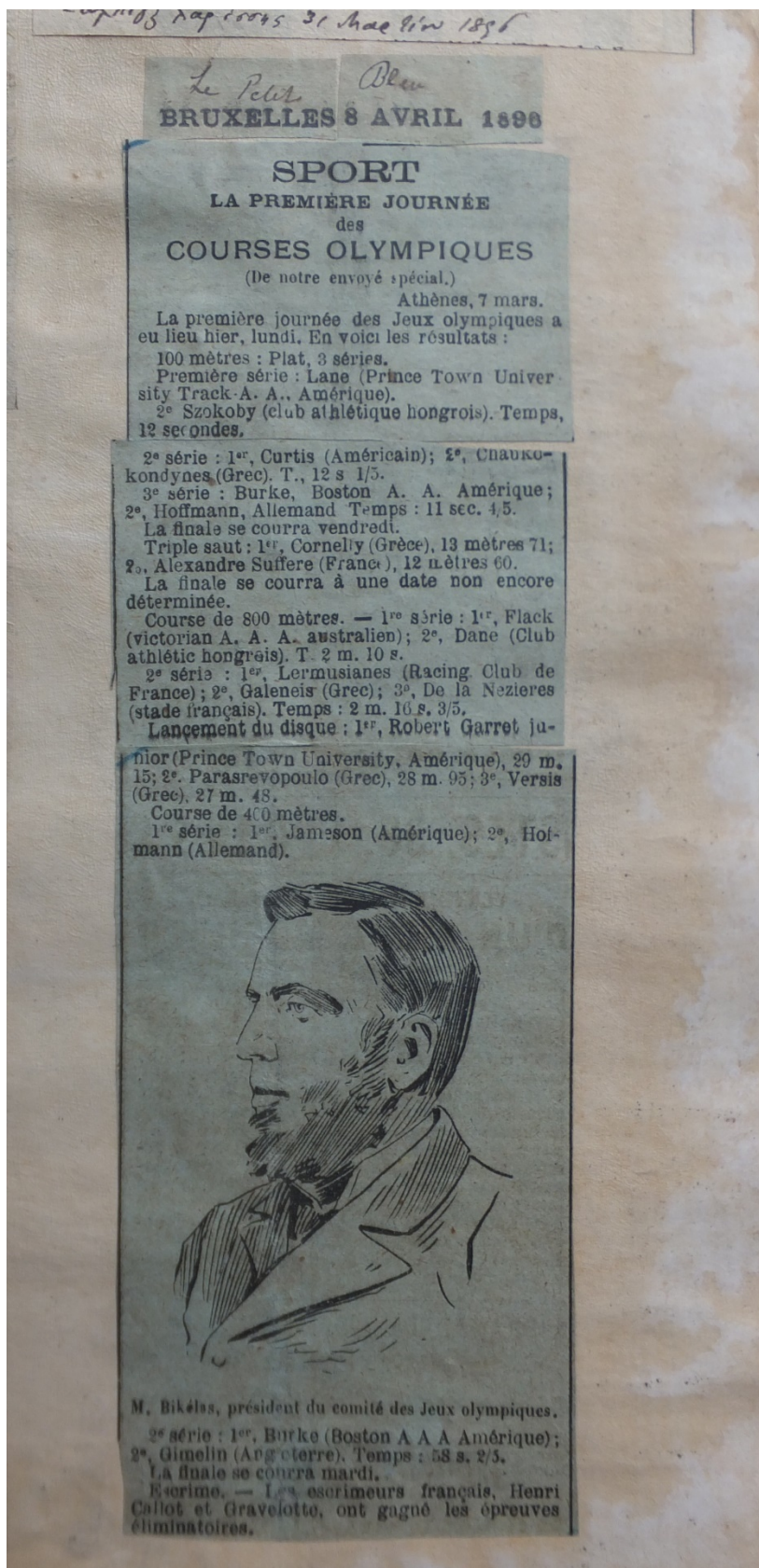
Ἡ ἀναβίωσις τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων ἐν
τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν κοίτῃ ἐστέρθη ὑπὸ πλήρους
καὶ ἀνεπίστου ἐπιτυχίας, χάρις δὲ δυνάμενος
σήμερον νὰ συγχρῶ καὶ εὐχαριστήσω πάντας,
ἄσοι εἰργασθῶσαν, ὥπως ἐπέλθῃ τὸ αἰμυρὸν
τοῦτο ἀποτελεσμά.

Τὰς εὐχαριστίας ταύτας ἀπονέμω ἐν πρώτοις
εἰς τὸν πρόεδρον ὁμῶν τῶν Διοδόχων, ὅστις φι-
λοτιμῶς προέστη τοῦ ἔργου καὶ δι' ἐπιμονῆς
καὶ ἐργασίας ἀκαταπόνητον ἤγαγεν αὐτὸ εἰς
πέρας. Ἀφῆρῶν πίσας τὰς δυσκολίας καὶ πάντα
τὰ παρελθόντα προσκόμματα, ὡδύνησεν ὅμως
εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, διότι ἐνέπνεεν αὐτὸν ἡ ποδὶς
τὴν Πατρίδα ἀγάπην καὶ ἡ πεποιθήσις, ὅτι συνε-
τελεῖ εἰς ἔργον μεγίστην ἐθνικὴν ὠφέλειαν ὑπο-
σχομένου.

Ἀλλ' ἐξ ἰσοῦ ἀπονέμω τὰς εὐχαριστίας τοῦ
Ἑθνικοῦ καὶ ἐμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸ μέγα εὐεργετη-
τῆς Πατρίδος, τὸν Γεώργιον Ἀδριανόν, ὅστις ἐ-

Εικ.9. Ἀρθρα ἀπὸ τὸν Τύπο τῆς εποχῆς, 1896.

Εικ.10. Άρθρο για το Δ. Βικέλα από γαλλική εφημερίδα 1896, αναφορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΔΗΛΟΤΟΙΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΙΣΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ

Ἡ ὑπὸ στοιχεῖον Α κερκίς τῆς κάτω ζώνης τῆς σφενδόνης ὀρίζεται διὰ τοὺς κυρίου βουλευτάς. Ἡ ὑπὸ στοιχεῖον Β κερκίς τῆς σφενδόνης κάτω ζώνης διὰ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ξένων Δυνάμεων.

Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον Γ καὶ Δ κερκίδες κάτω ζώνης σφενδόνης διὰ τοὺς δικαστικούς λειτουργούς, ἀνωτέρους δημοσίους ὑπαλλήλους μέχρις ὑπουργικοῦ γραμματέως α' τάξεως περιλαμβανομένου, Προξένους ξένων Κρατῶν, Καθηγητὰς Πανεπιστημίου, τὰ μέλη τῶν ἐν Ἀθῆναις ξένων σχολῶν, τοὺς Γυμνασιάρχας, Καθηγητὰς Γυμνασίων, Διδασκαλείων, Σχολείων Τεχνῶν, Στρατιωτικῶν Σχολῶν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. Ζ κερκίς σφενδόνης κάτω τῆς ζώνης διὰ τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, τοὺς Δημάρχους καὶ Προέδρους δημοτικῶν Συμβουλίων τῶν ἄλλων Δήμων τοῦ Κράτους καὶ Ἐπαρχιακῶν Συμβουλίων. Καὶ τὰ Προεδρεῖα τῶν δι' εἰσφορὰς τῆς Πόλεως τῶν Ἀθηνῶν συσταθεισῶν Ἐπιτροπῶν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 9 κερκίς τοῦ δεξιοῦ σκέλους κάτω ζώνης διὰ τὰ Προεδρεῖα τῶν Ἀθλητικῶν, Γυμναστικῶν, Ἐπιστημονικῶν, Φιλολογικῶν Μουσικῶν Συλλόγων ἀνεγνωρισμένων διὰ Βασιλικῆς διατάγματος.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 10 κερκίς δεξιοῦ σκέλους κάτω ζώνης, τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ξένου τύπου.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 12 κερκίς ἀριστεροῦ σκέλους κάτω ζώνης διὰ τοὺς κυρίους κατωτέρους ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καθὼς καὶ τῶν ξένων Δυνάμεων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 8 κερκίς ἀριστεροῦ σκέλους κάτω ζώνης διὰ τοὺς μεθέξοντας τῶν Ἀγώνων ἀνεγνωρισμένους ἀθλητὰς καὶ διὰ τὰ δικηκτικὰ συμβούλια τῶν διὰ Β. Δ. ἀνεγνωρισμένων συντεχνιῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Τὰ Προεδρεῖα τοῦ Κτηματικοῦ Συλλόγου, τῆς Ἐμπορικῆς Λέσχης καὶ τοῦ Χρηματιστηρίου.

Ἀπαντες οἱ ὡς ἄνω δικαιούμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω ὀρισθείσας κερκίδας δύνανται νὰ συνοδεύωνται παρὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἤτοι μητέρων, συζύγων καὶ ἀνυπάνδρων θυγατέρων καὶ ἀδελφῶν.

Ἡ ὑπὸ στοιχεῖον Ε' κερκίς σφενδόνης κάτω ζώνης καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 11 καὶ 12 τοῦ δεξιοῦ σκέλους διὰ τὰ Μέλη τῆς Ἐπιτροπείας. Οἱ κ. βουλευταὶ θέλουσι προμηθευθῆ τὰ εἰσιτήρια διὰ τὴν ὑπὸ στοιχεῖον

Α κερκίδα παρὰ τῷ Προεδρεῖῳ τῆς Βουλῆς.

Οἱ δικαιούμενοι εἰς εἰσιτήρια κερκίδων Β. Γ. Δ. Ζ. καὶ 9 δεξιοῦ σκέλους κάτω ζώνης καὶ 8 καὶ 12 ἀριστεροῦ σκέλους κάτω ζώνης δύνανται νὰ προμηθευθῶσι τὰ εἰσιτήρια αὐτῶν παρὰ τοῖς κ. κ. Ραφαῆλ καὶ Σα (Πλατεῖα Συντάγματος) Πρακτορεῖον Ἀποστολῶν, καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς 9 μέχρι 12 π. μ. καὶ ἀπὸ τῆς 2—7 μ.μ.

Οἱ κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ τύπου θέλουσι προμηθευθῆ τὰ εἰσιτήρια αὐτῶν παρὰ τοῖς γραφεῖσι τῆς Ἐπιτροπείας τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων διὰ τὴν κερκίδα ὑπ' ἀριθ. 10 δεξιοῦ σκέλους κάτω ζώνης ὡς καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπείας διὰ τὰς ὀρισθείσας αὐτοῖς κερκίδας.

Τιμαὶ εἰσιτηρίων ὀρίσθησαν διὰ τὰς κερκίδας κάτω ζώνης καὶ διὰ τὰς κερκίδας σφενδόνης καὶ τῆς ἄνω ζώνης δραχ. 2. Διὰ δὲ τὰς κερκίδας τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ σκέλους τῆς ἄνω ζώνης δραχ. μία.

Οἱ κύριοι ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ ὀπλῖται διὰ τὰ προσωπικά αὐτῶν εἰσιτήρια θέλουσι πληρώσει τὸ ἥμισυ.

Τὰ εἰσιτήρια εὐρίσκονται πρὸς πώλησιν παρὰ τῷ κ. Ε. Ραφαῆλ καὶ Σα, (πλατεῖα Συντάγματος), Χ. Κατσαρῷ (καφφενεῖον Χρηματιστηρίου.) Καφφενεῖον Παρθενῶν, διασταύρωσις ὁδῶν Σταδίου καὶ Αἰόλου. Ζυθοπωλεῖον ἢ Κυψέλη. ὁδὸς Πανεπιστημίου. Καφφενεῖον τὸ Στάδιον, ὁδὸς Ἡρώδου Ἀττικοῦ. Καπνοπωλεῖον Μενιδιάτου, ἀπέναντι Βουλῆς, ὁδὸς Σταδίου. Θεάτρον Τσόχα, ὁδὸς Σταδίου. Μεγάλῃ οἰκίᾳ Μελά, Πλατεῖα Θεάτρου. Ζυθοπωλεῖον Τροχαλάκη, ὁδὸς Αἰόλου 131. Καπνοπωλεῖον Λιβανοῦ, διασταύρωσις ὁδῶν Ἑρμοῦ καὶ Αἰόλου. Καφφενεῖον Βυζάντιον, ὁδὸς Πατησίων. Καφφενεῖον Ζαχαράτου, πλατεῖα Ὀμονοίας. Καφφενεῖον Δημοτικοῦ Θεάτρου, πλατεῖα Τραπεζῆς. Σταθμὸς σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς (Μοναστηράκι). Ξενοδοχεῖον Ἀθηνῶν, ὁδὸς Κοραΐ καὶ Σταδίου. Ζυθοπωλεῖον τὸ Ἴλιον, ὁδὸς Πανεπιστημίου. Ἐν Πειραιεῖ. Σταθμὸν σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς καὶ γραφεῖον Γ. Γεναρέλη.

Τὰ εἰσιτήρια θὰ πωλοῦνται διὰ τὰς τελετὰς τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῶν Ἀγώνων εἰς τὰ ὡς ἄνω κέντρα.

Θὰ πωλοῦνται δὲ εἰς σκιάδας ἐπὶ τῶν ὁδῶν Κηφισίας, Λεωφόρου Ἀμαλίας καὶ Ἡρώδου Ἀττικοῦ ἀπὸ τῆς πρωίας μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐνάρξεως τῶν Ἀγώνων διὰ τὰς μὴ ἐχούσας εἰδικὸν προορισμὸν κερκίδας κατὰ τὰ ἀνωτέρω.

Πέμπτη 6 / 18 Απριλίου 1896

Αγαπητέ μου,

Εγώ είμαι έτοιμος, είδελι μετ'έναν, αμείνω
2000 μετ'έναν, έγω είμαι έτοιμος.

Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν
είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν
είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.

Αγαπητέ μου, είμαι έτοιμος.

Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.

Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.
Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.
Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.

Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.
Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.
Είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν, είδελι μετ'έναν.

Εικ.12. Χειρόγραφο του Τ. Φιλήμονα 1896.

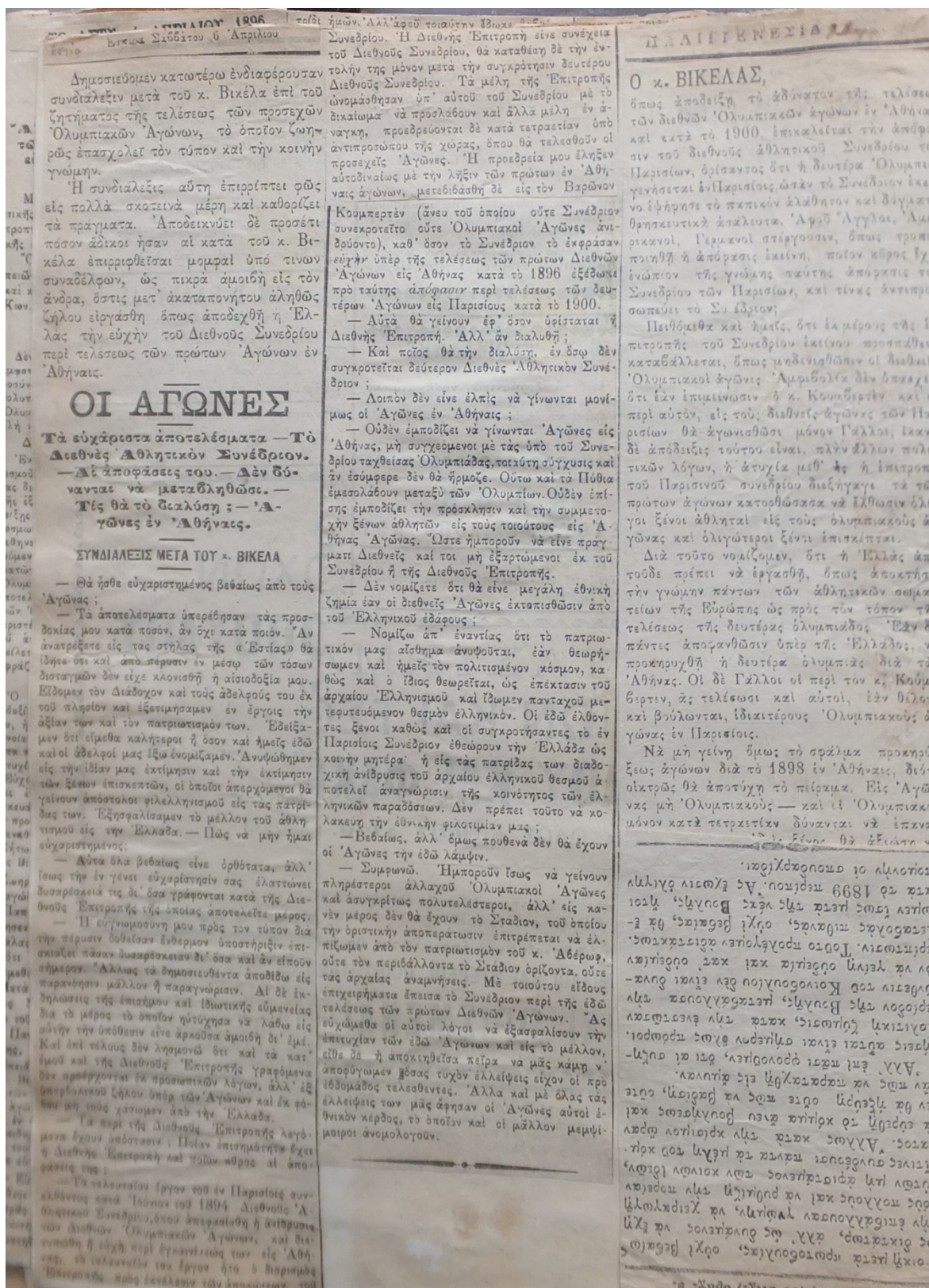

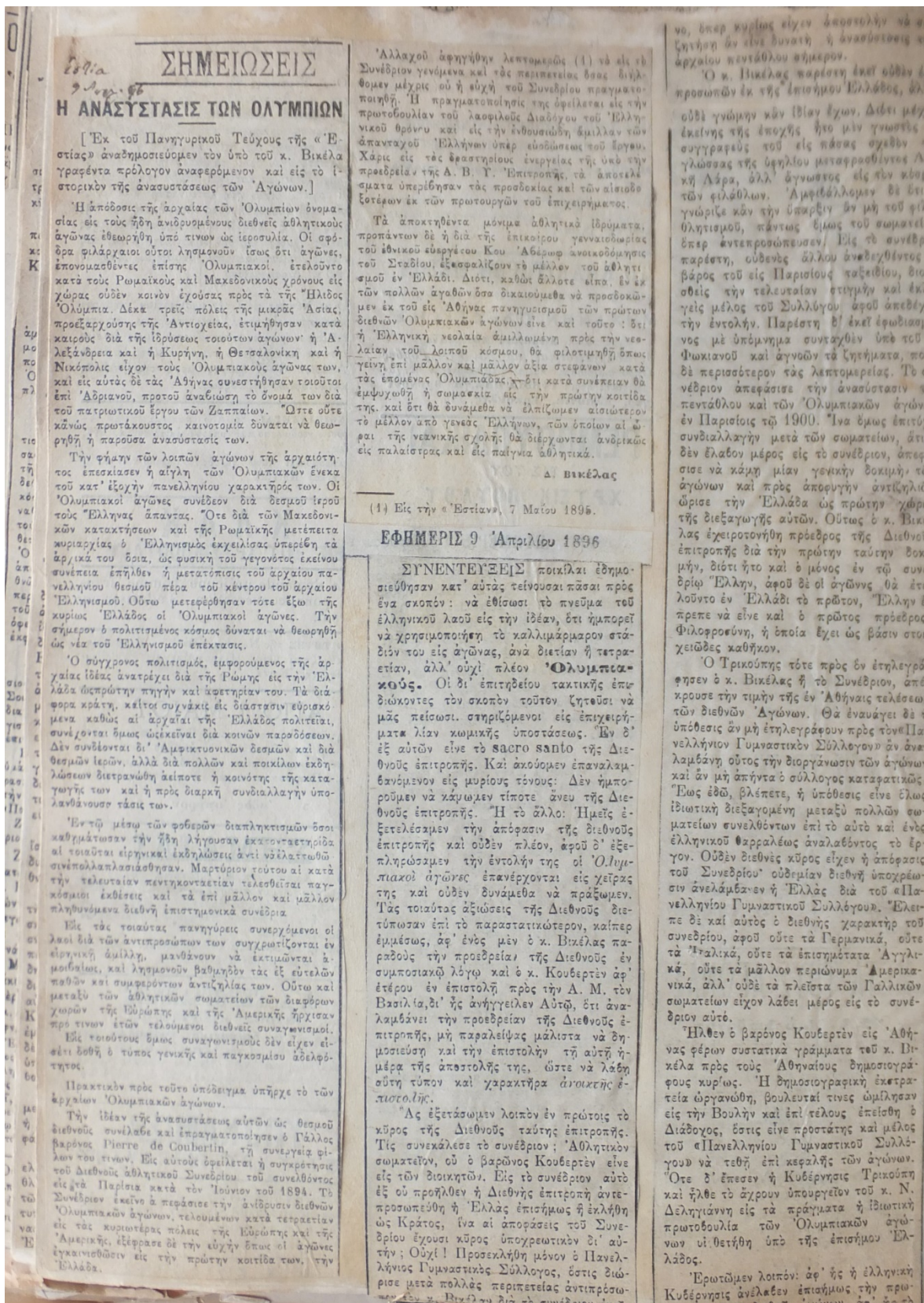
Εικ.14. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής, 1896, Ολυμπιακοί Αγώνες.

Εικ.15. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής, 1896, Ολυμπιακοί Αγώνες.

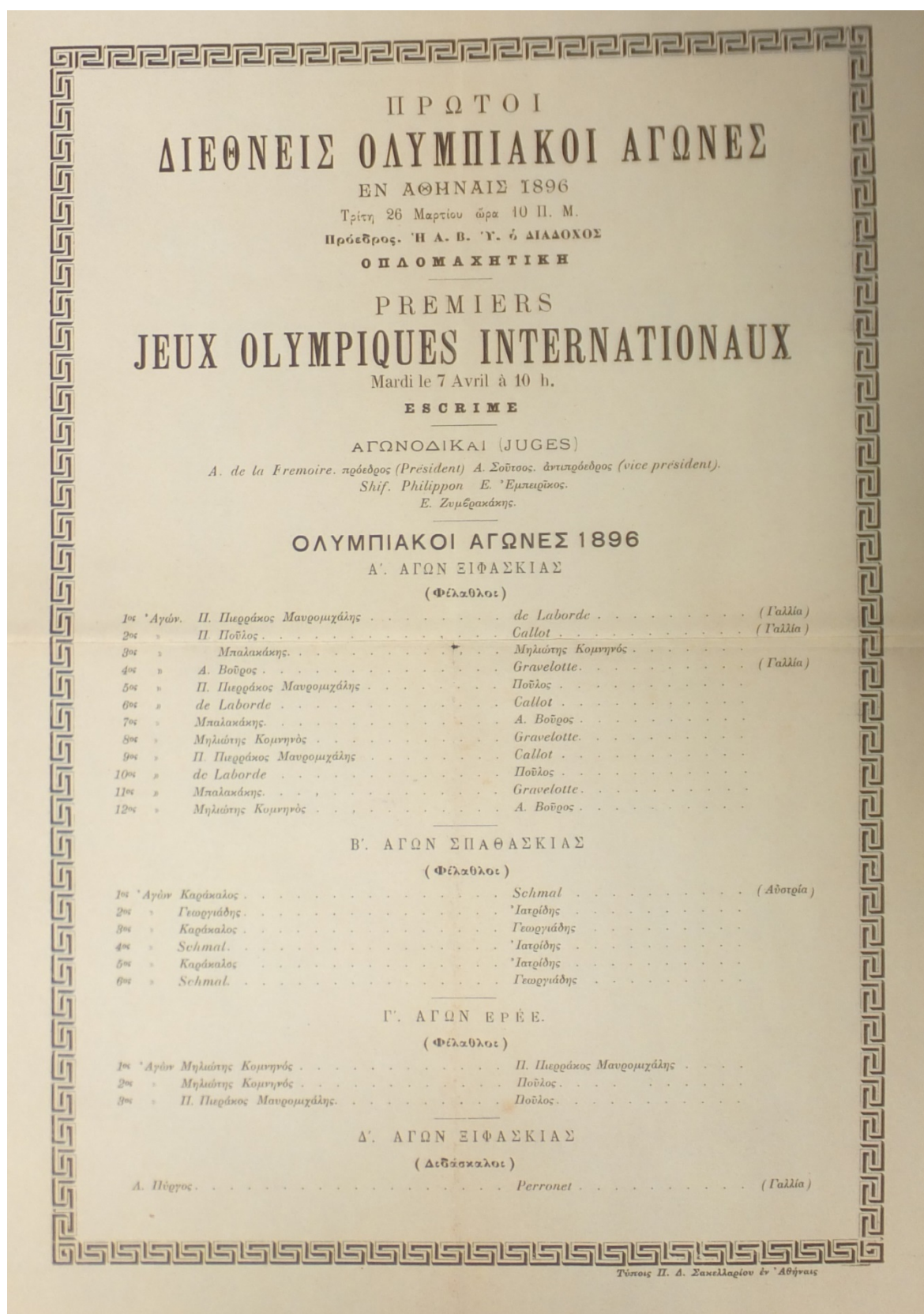

Εικ. 16. Άρθρα από τον Τύπο της εποχής, 1896, Ολυμπιακοί Αγώνες.

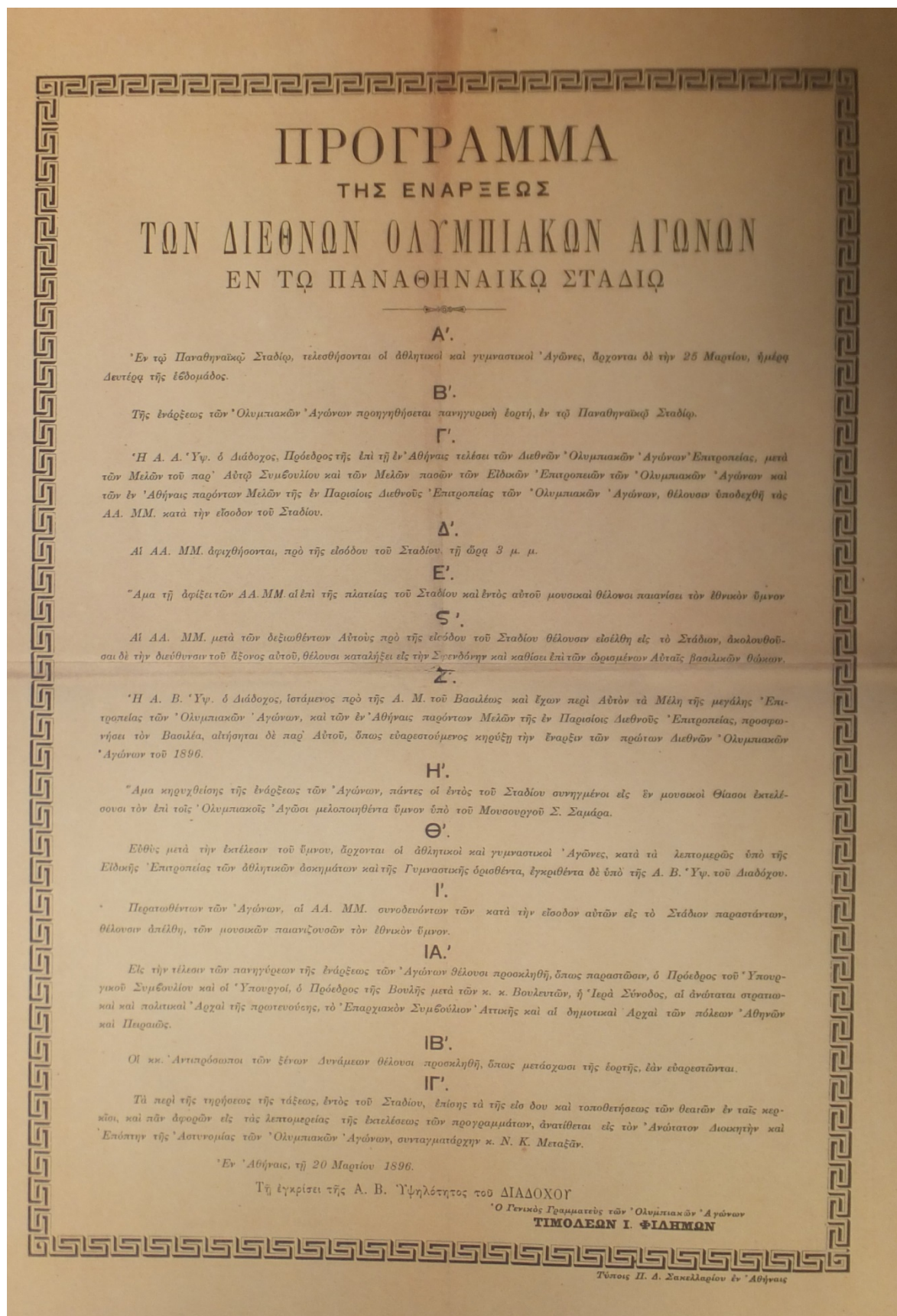

Εικ.18. Πρόγραμμα Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

Εικ.19. Πρόγραμμα Ενάρξεως Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΚΑΤΑ
ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ 1896

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

24|5—3|15 'Απριλίου

ΜΕΡΟΣ 1^{ΟΝ}

Ταχυπόλοα ατμοκινήτων θαλαμηγών (Steam Yachting) Κανονισμός του *Cercle de la voile de Paris*.

1 ^{ος} Δρόμος	Μίλια 10
2 ^{ος} "	" 10
3 ^{ος} "	" 10

Ο δρόμος γενήσεται επί ευθείας γραμμής. Ἀφετηρία περὶ τὰς νήσους Φλέβας, τέρμα τὸ Νέον Φάληρον.

ΜΕΡΟΣ 2^{ΟΝ}

Ἰστιοδρομία (Sailing Yachting) Κανονισμός τῆς *Yacht Racing Association* τῆς Ἀγγλίας.

1^{ΟΝ} ΣΚΑΦΗ ΙΣΤΙΟΔΡΟΜΙΑΣ

1 ^{ος} Δρόμος σκάφη ἱστιοδρομίας οὐχὶ ἂνω τῶν 3 τόννων	Μίλια 10
2 ^{ος} " " " μεταξὺ " 3 " καὶ τῶν 10 τόννων	" 15
3 ^{ος} " " " " 10 " " 20 "	" 20
4 ^{ος} " " " ἂνω " 20 "	" 30

Ο δρόμος ἔσται τριγωνικός. Ἀφετηρία καὶ τέρμα τὸ Νέον Φάληρον.

2^{ΟΝ} ΣΚΑΦΗ ΕΜΠΟΡΙΚΑ

1 ^{ος} Δρόμος Λέμβοι τριῶντιοι (Λατινίων ἀρτέμων καὶ φώσων) κατασκευῆς Αἰγίνης 5—6 πῆχυν	Μίλια 5
2 ^{ος} " " " (" " " ") " Σύρου 6—7 "	" 5
3 ^{ος} " " " (" " " ") ἐμπορικῶν πλοίων	" 5

Ο δρόμος ἔσται ευθεία γραμμή. Τέρμα τὸ Νέον Φάληρον.

ΜΕΡΟΣ 3^{ΟΝ}

Κωπηλασία. Κανονισμός του *Rowing Club Italiano*.

1^{ΟΝ} ΛΕΜΒΟΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ

1 ^{ος} Δρόμος Δίκωποι λέμβοι (skills) μεθ' ἑνὸς ἐρέτου ἄνω πηδαλιούχου	Μέτρα 2000
2 ^{ος} " " " (yoles de mer καὶ outriggers) μετὰ δύο ἐρετῶν καὶ πηδαλιούχου	" 2000
3 ^{ος} " Τετράκωποι " (yoles καὶ outriggers) μετὰ δύο ἐρετῶν καὶ πηδαλιούχου	" 2000
4 ^{ος} " " " (yoles) μετὰ τεσσάρων ἐρετῶν καὶ πηδαλιούχου	" 4000

2^{ΟΝ} ΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΛΕΜΒΟΙ

1 ^{ος} Δρόμος Φαλαγίδες	Μίλια 2
2 ^{ος} " Κελήτες	" 2
3 ^{ος} " Πρώται λέμβοι (10—14 κωπῶν)	" 2
4 ^{ος} " " (16—20 ")	" 2

Δρόμος ευθεία γραμμή. Ἀφετηρία τὸ Παλαιόν Φάληρον, τέρμα τὸ Νέον Φάληρον.

ΜΕΡΟΣ 4^{ΟΝ}

Κολυμβητική. Κανονισμοὶ τῆς *Amateur Swimming Association* τῆς Ἀγγλίας.

1 ^{ος} Ἀγὼν ταχύτητος	Μέτρα 100
2 ^{ος} " ταχύτητος καὶ ἀντοχῆς	" 500
3 ^{ος} " ἀντοχῆς	" 1200

Τόπος ἀγώνων. Λιμὴν Ζέας (Μουνοχία).

ΜΕΡΟΣ 5^{ΟΝ}

Water-Polo. Κανονισμοὶ *Amateur Swimming Association* τῆς Ἀγγλίας.

Τόπος ἀγώνων. Λιμὴν Ζέας (Μουνοχία).

Ἐν περιπτώσει ἀκατακρίτου οἱ ἀγῶνες ἀναβάλλονται διὰ τὴν ἀπουσίαν.

Αἱ δηλώσεις ἀπουχίας περὶ συμμετοχῆς τῶν Σωματείων εἰς τοὺς Ναυτικούς ἀγῶνας ἔσονται δεκταὶ εἰς τὴν Γενικὴν Γραμματεῖαν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς 10/22 Μαρτίου 1896.

Εικ.20. Πρόγραμμα Ναυτικών Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΕΙΑΝ
Τῆς Α. Β. Ὑ. τοῦ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
ΕΠΙ ΤΟΥ
ΕΝ ΝΕΩ ΦΑΛΗΡῶ ΠΟΔΗΛΑΤΟΔΡΟΜΙΟΥ

Α' ΗΜΕΡΑ
27 Μαρτίου 1896 Τετάρτη
Ὠρὰ 1 Μ. Μ.

ΑΓΩΝ 100 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΩΝ

1. Ἀνωινιάδης Σ.	Ἑλλάς	Π. Σ. Α.
2. Ἀσπιώτης Κ.	Ἑλλάς	Ε. Π. Ε.
3. Battel Fr.	Ἀγγλία	
4. Flameng L.	Γαλλία	Α. V. I. P.
5. Goedrich A.	Γερμανία	D. R. U.
6. Ἰατροῦ Ν.	Ἑλλάς	Π. Σ. Α.
7. Johnson A.	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι	L. A. W.
8. Keeping Fr.	Ἀγγλία	
9. Knubel B.	Γερμανία	D. R. B.
10. Κωλέτης Γ.	Ἑλλάς	Ε. Π. Ε.
11. Κωνσταντινίδης Α.	Ἑλλάς	Ε. Π. Ε.
12. Κωνσταντίνου Κ.	Ἑλλάς	Π. Σ. Α.
13. Leupold Th.	Γερμανία	D. R. B.
14. Macdonald R.	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι	L. A. W.
15. Manteuffel Fr.	Γερμανία	D. R. B.
16. Masson P.	Γαλλία	Α. V. I. P.
17. Rosemeyer L.	Γερμανία	D. R. B.
18. Schmal. A.	Αὐστρία	W. B. C.
19. Welgenbacher.	Γερμανία	D. R. B.

ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Ε. Π. Ε.	Ἑλληνικὴ Ποδηλατικὴ Ἑταιρεία.
Π. Σ. Α.	Ποδηλατικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν.
Α. V. I. P.	Association Velocipedique Internationale de Paris
D. R. B.	Deutsche Radfahrer-Bund.
L. A. W.	League of American Wheelmen.
W. B. C.	Wiener Bicycle Club.
D. R. U.	Deutsche Radfahrer Union.

Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου ἐν Ἀθήναις

Εικ.21. Πρόγραμμα Ποδηλατικῶν Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΟΝΟΜΑΤΑ ΝΙΚΗΤΩΝ

Α'. ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

ΔΡΟΜΟΣ 100 ΜΕΤΡΩΝ

F. E. BURKE. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΔΡΟΜΟΣ 400 ΜΕΤΡΩΝ

F. E. BURKE. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΔΡΟΜΟΣ 800 ΜΕΤΡΩΝ

E. X. FLACK. *Βικτωρία Αὐστραλίας.*

ΔΡΟΜΟΣ 1500 ΜΕΤΡΩΝ

E. X. FLACK. *Βικτωρία Αὐστραλίας.*

ΔΡΟΜΟΣ 110 ΜΕΤΡΩΝ ΜΕΤ' ΕΜΠΟΔΙΩΝ

T. P. CURTIS. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Σ. ΛΟΥΗΣ. *Ἑλλάς.*

Εικ.22. Ονόματα Νικητῶν Ολυμπιακῶν Αγῶνων, Αθήνα 1896.

ΛΑΜΑ ΕΙΣ ΥΨΟΣ

E. H. CLARK. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΛΑΜΑ ΕΠΙ ΚΟΝΤΩ

W. W. HOYT. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΛΑΜΑ ΑΠΛΟΥΝ

E. H. CLARK. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΛΑΜΑ ΤΡΙΠΛΟΥΝ

I. B. CONNOLLY. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΔΙΣΚΟΒΟΛΙΑ

R. GARRETT jr. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΣΦΑΙΡΟΒΟΛΙΑ

R. GARRETT jr. *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς.*

ΑΡΣΙΣ ΒΑΡΩΝ ΔΙΑ ΜΙΑΣ ΧΕΙΡΟΣ

L. ELLIOT. *Ἀγγλία.*

ΑΡΣΙΣ ΒΑΡΩΝ ΔΙ' ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΧΕΙΡΩΝ

W. JENSEN. *Δανία.*

ΠΑΛΗ

K. SCHUMANN. *Γερμανία.*

Β'. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

ΔΙΖΥΓΤΟΝ ΚΑΘ' ΟΜΑΔΑΣ

Η ΘΗΟ ΤΟΝ F. HOFMANN *όμάς. Γερμανία.*

Εικ.23. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΜΟΝΟΖΥΓΟΝ ΚΑΘ' ΟΜΑΔΑΣ

Η ΥΠΟ ΤΟΝ F. HOFMANN δμάς. Γερμανία.

ΔΙΖΥΓΟΝ

A. FLATOW. Γερμανία.

ΜΟΝΟΖΥΓΟΝ

H. WEINGAERTNER. Γερμανία.

ΙΠΠΙΚΟΝ ΕΦΑΛΤΗΡΙΟΝ ΑΝΕΥ ΛΑΒΙΔΩΝ

K. SCHUMANN. Γερμανία.

ΙΠΠΙΚΟΝ ΕΦΑΛΤΗΡΙΟΝ ΜΕΤΑ ΛΑΒΙΔΩΝ

L. ZUTTER. Ἑλβετία.

ΚΡΙΚΟΙ

I. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ. Ἑλλάς.

ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΙΣ ΕΠΙ ΚΑΛΩ

N. ΑΝΔΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἑλλάς.

Γ'. ΚΟΛΥΜΒΗΤΙΚΗ

ΑΓΩΝ 100 ΜΕΤΡΩΝ

A. HAJOS GUTTMANN. Ούγγαρία.

ΑΓΩΝ 500 ΜΕΤΡΩΝ

P. NEUMANN. Αυστρία.

ΑΓΩΝ 1200 ΜΕΤΡΩΝ

A. HAJOS GUTTMANN. Ούγγαρία.

Εικ.24. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΑΓΩΝ ΝΑΥΤΩΝ 100 ΜΕΤΡΩΝ

Ι. ΜΑΛΟΚΙΝΗΣ. Ἑλλάς.

Δ'. ΣΚΟΠΟΒΟΛΗ

ΑΓΩΝ ΤΥΦΕΚΙΟΥ ΑΠΟ 300 ΜΕΤΡΩΝ

Γ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ. Ἑλλάς.

ΑΓΩΝ ΤΥΦΕΚΙΟΥ ΑΠΟ 200 ΜΕΤΡΩΝ

Π. ΚΑΡΑΣΕΒΔΑΣ. Ἑλλάς.

ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΑΠΟ 25 ΜΕΤΡΩΝ

Ι. ΡΑΙΝΕ. Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικής.

ΑΓΩΝ ΔΙ' ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟΥ
ΑΠΟ 30 ΜΕΤΡΩΝ

S. ΡΑΙΝΕ. Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικής.

ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΠΙΣΤΟΛΙΟΥ ΑΠΟ 25 ΜΕΤΡΩΝ

Ι. ΦΡΑΓΚΟΓΑΝΗΣ. Ἑλλάς.

Ε'. ΞΙΦΑΣΚΙΑ

ΑΓΩΝ ΞΙΦΑΣΚΙΑΣ ΦΙΛΑΘΛΩΝ

GRAVELLOTTE. Γαλλία.

ΑΓΩΝ ΣΠΑΘΑΣΚΙΑΣ ΦΙΛΑΘΛΩΝ

Ι. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ. Ἑλλάς.

ΑΓΩΝ ΞΙΦΑΣΚΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Δ. ΠΙΤΡΟΣ. Ἑλλάς.

Εικ.25. Ονόματα Νικητών Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

ΣΤ'. ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΑΓΩΝ 100 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΩΝ

L. FLAMENG. Γαλλία.

ΑΓΩΝ 2 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΩΝ

P. MASSON. Γαλλία.

ΑΓΩΝ 10 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΩΝ

P. MASSON. Γαλλία.

ΑΓΩΝ ΠΡΟΣ ΧΡΟΝΟΝ ΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΙΒΟΥ

P. MASSON. Γαλλία.

ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

A. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ. Ἑλλάς.

ΑΓΩΝ ΔΩΔΕΚΑΩΡΟΣ

AD. SCHMAL. Αὐστρία.

Ζ'. ΑΘΛΗΤΙΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑΙ

LAWN-TENNIS *ἀπλοῦν*,

J. P. BOLAND. Ἀγγλία.

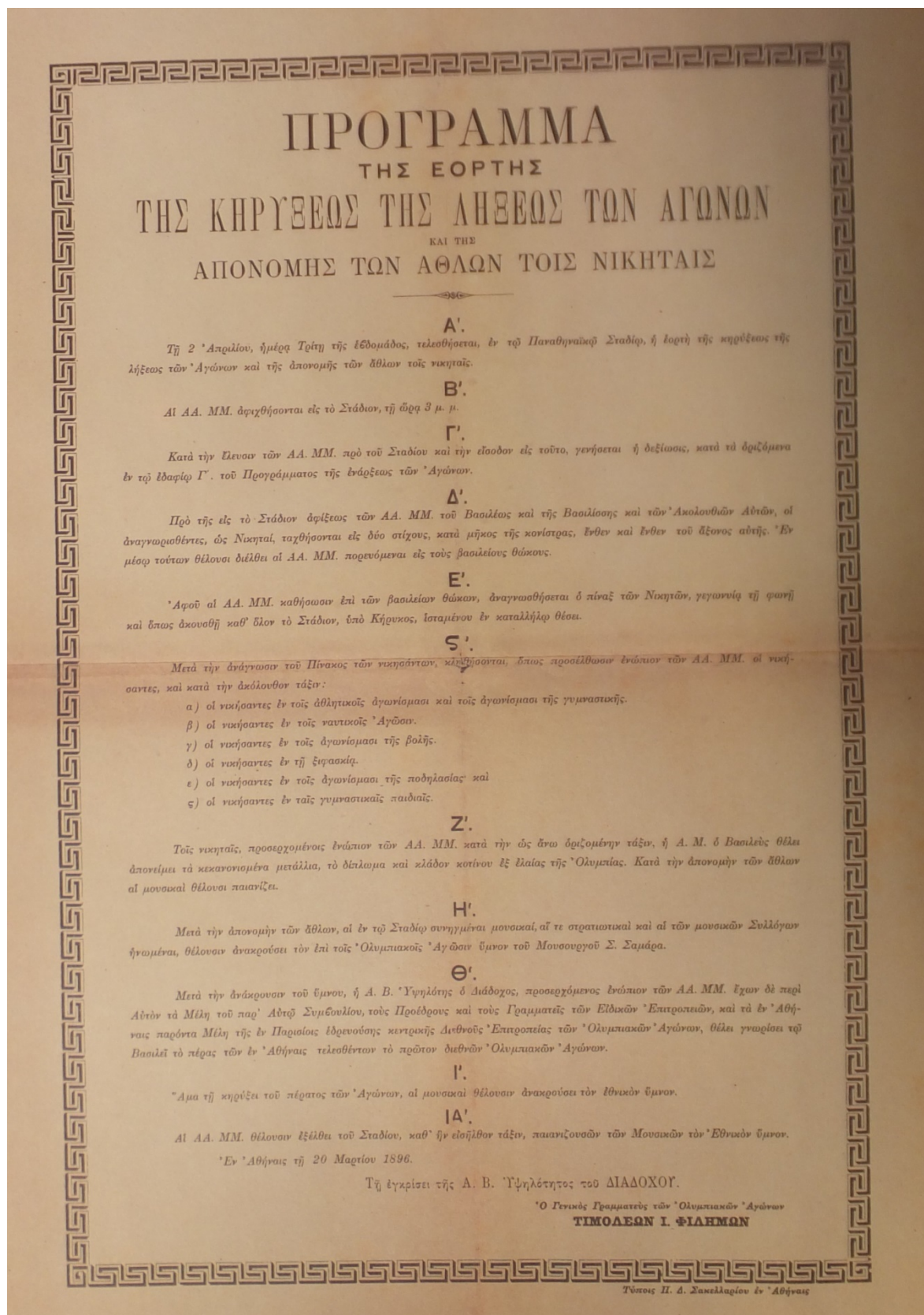
LAWN-TENNIS *διπλοῦν*,

J. P. BOLAND. Ἀγγλία

F. THRAUN. Γερμανία.

Εικ.26. Ονόματα Νικητῶν Ολυμπιακῶν Αγῶνων, Αθήνα 1896.

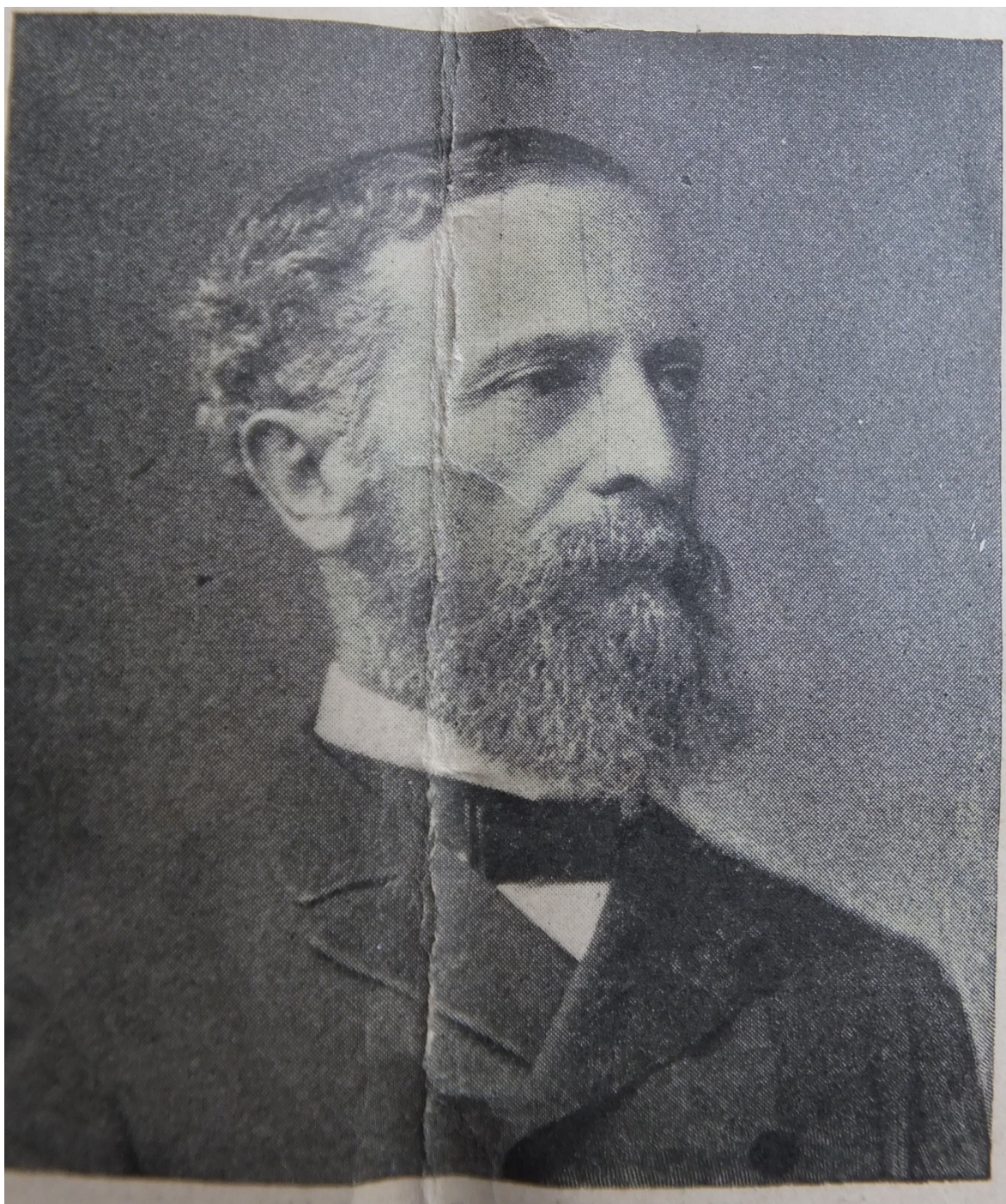
Εικ.27. Πρόγραμμα τελετής λήξεως των Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1896.

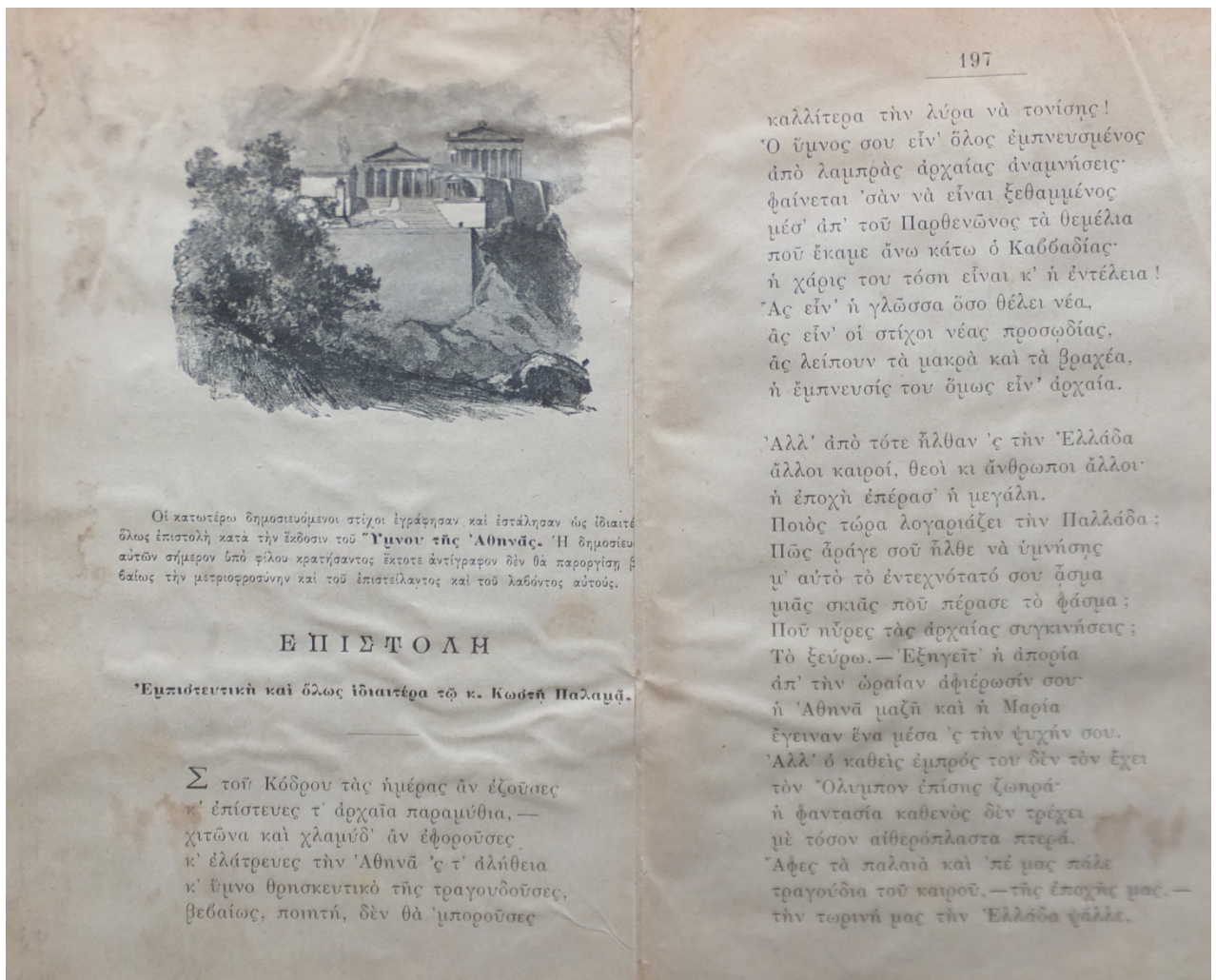
Εικ.28. Δ. Βικέλας, από εφημερίδα της εποχής.

Εικ.29. Τιμολέων Φιλήμων, από εφημερίδα της εποχής.

Εικ.30. Επιστολή του Δ. Βικέλα προς τον Κ. Παλαμά. Δημοσιεύθηκε σε εφημερίδα το 1889.

νὰ συγκινῇς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας!
 Ἢ, ἂν σκοπεύης μ' ἐμπνευσμένα χεῖλη
 τὴν Ἀθηνᾶ νὰ μᾶς ξαναὑμνήσης,
 ὅσιν ζωντανὴ μὴ μᾶς τὴν παραστήσης.
 Βάλε κοντὰ της μιὰν σπασμένη στήλη
 κάμε μας νὰ ἰδοῦμε τὴν μορφὴ της
 μέσ' ἔς τὸν ἐρειπωμένον Παρθενῶνα,
 ὡς σύγχρονοί σου κι' ὄχι σύγχρονοί της.

Αὐτὰ τολμῶ νὰ σοῦ εἰπῶ καὶ μόνα.
 Ὁ ὕμνος σου μ' ἀρέσει. Εἶν' ὠραῖος,
 ἀλλὰ . . . πῶς νὰ σ' τὸ 'πῶ; — Εἶναι γιὰ μᾶς
 ὅσιν νὰ τὸν εἶπε ποιητὴς ἀρχαῖος
 καὶ ὄχι ὁ Κωστῆς ὁ Παλαμᾶς.

Παρίσια 24 Μαΐον 1889

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

Εικ.31. Επιστολή του Δ. Βικέλα προς τον Κ. Παλαμά. Δημοσιεύθηκε σε εφημερίδα το 1889.

Εικ.32. Επιστολή του Π. ντε Κουμπερντέν προς τον Δ. Βικέλα.

Εικ.34. Δημοσίευμα από τον ξένο Τύπο, αναφέρεται στην ελληνική αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων 1896.

Εικ.35. Καρτ Ποστάλ από τον Π. ντε Κουμπερντέν προς τον Γ. Αβέρωφ.

Εικ.36. Καρτ Ποστάλ από τον Π. ντε Κουμπερντέν προς τον Γ. Αβέρωφ.

1/
Jenny

Φίλητε Κύριε Βικέλα

Χ δε' εὐχόμεθα ἐν Βρυξέλλῃ
 Ἡ ἀγαθὴ χαίρεσις σου ἐν
 μέλει σου καὶ γένοιτο καρποδοτήριον.
 Αἰσώμεθα δ' ἀνέμῳ ἐν τῷ
 premiera τοῦ σταυροῦ.

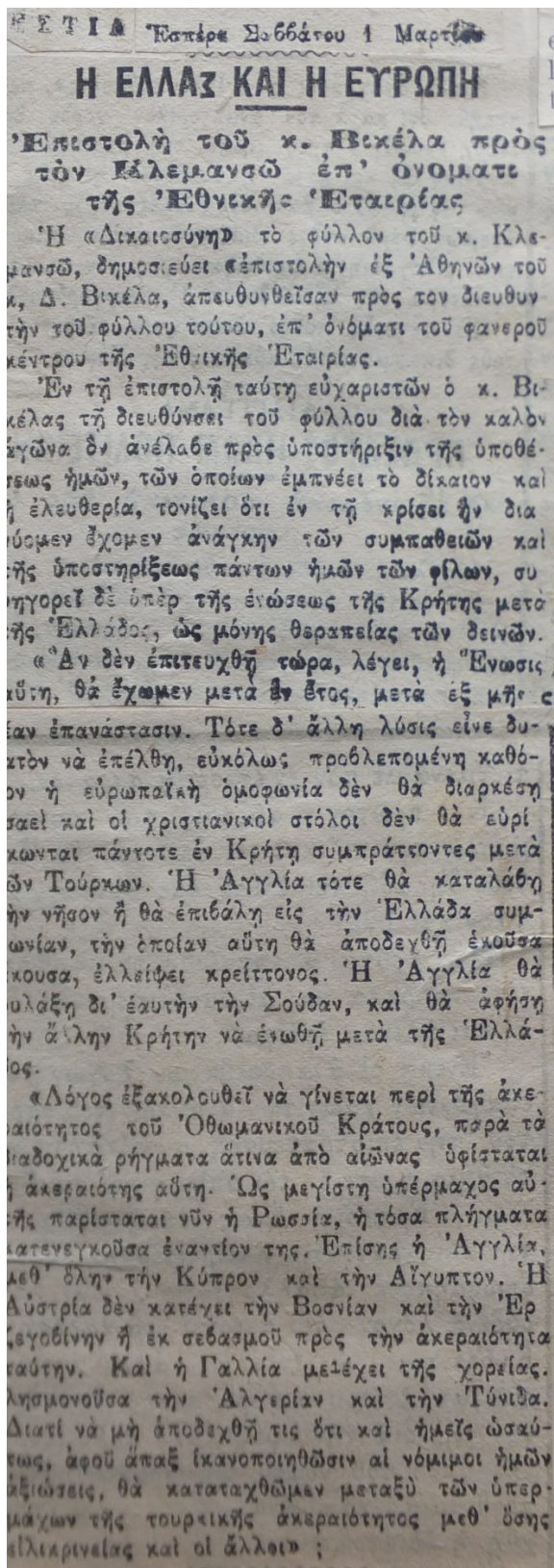
Ὡς ὅπως νὰ 'αἰγῶ αὐ,
 μάστιγα δ' εἶναι ἀπὸ σφοδρῆς
 ἐκδρομῆς ἐξοδικίας ὅσα. Ἐπὶ
 ἐκ' ὅσων ἀναγνωσμένων νὰ
 ἴσῃ αὐτὸς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ
 ἐκδοτοῦ.

Μίαν ὥσὸ αὐτὰς τὰς ἡμέρας
 δε' ἔχον νὰ 'αἰσῶ εἶναι μὴ
 petit bouillon, διότι

ὅπως δὲ ὄντας νὰ 'αἰσῶ
 τραυμάτιον αὐτῶν, δε' ἔχον
 ἔχω παρὰ ἀσχυρίαν νὰ 'αἰσῶ
 ὅπως νὰ 'αἰσῶ δε' ὅπως γένοιτο.

Ἐὰν ἀσώμεθα
 ἀπὸ τῶν
 Ἐν ὅσων ἐκδοτῶν

Εικ.37. Επιστολή από τον Σ. Σαμάρα προς το Δ. Βικέλα.

Εικ.38. Επιστολή του Δ. Βικέλα στον Κλεμανσώ, δημοσιεύθηκε στην «Εστία».

LE CONGRÈS DU HAVRE

Nous aurons cet été, au Havre, le second Congrès Olympique. On se rappelle la belle solennité du premier, tenu en Sorbonne au mois de Juin 1894 et qui vota la restauration des Jeux Olympiques. En même temps, un Congrès International fut constitué. Nous en avons donné déjà la composition; c'est ce comité, à la présidence duquel notre collaborateur M. Pierre de Coubertin a succédé à M. Bikélas, délégué grec, après la célébration des jeux d'Athènes, c'est ce comité qui a pris l'initiative du Congrès du Havre, en attendant qu'il organise les Jeux Olympiques à Paris, ville désignée, en l'année 1900.

La réunion du Havre dont le journal *Tous les Sports* a publié le programme complet, (1) comptera parmi les Congrès les moins moroses. On y discutera sans doute de sujets graves se rattachant à la pédagogie, et à l'hygiène, ainsi que d'autres questions d'un caractère spécial, relatives au sport. Je trouve, entre autres, au programme de cette partie du Congrès les articles suivants qui ne manqueront pas de donner lieu à des dissertations savantes autant que neuves de la part des philosophes et des médecins de l'assemblée. « De la psychologie des exercices physiques ». « Sur l'influence de l'effort sur la formation du caractère et le développement de la personnalité ». « De l'enseignement de l'hygiène dans les Lycées et Collèges ». Je me contente aussi de signaler en passant le projet. « De la création d'une Union Olympique Universelle », œuvre dont la partie pourrait dépasser de beaucoup les limites d'une simple association sportive. Mais j'avoue que les " alentours " des séances me paraissent surtout avoir été particulièrement et très heureusement soignés. C'est ainsi que l'idée de réunir d'abord les Congressistes à Rouen, c'est-à-dire dans la ville qui est peut-être le plus beau joyau de la vieille France et de les conduire ensuite au Havre, en leur faisant descendre sur un vapeur le cours de la Seine, cette autre merveille, me semble tout simplement géniale. Rouen et la vallée de la Seine, voilà deux levers de rideau suffisant pour assurer le succès du Congrès. Mais ils seront suivis, dans la grande et magnifique ville qui est devenue Le Havre, d'une série de divertissements dont la présence de M. le président de la République, qui a bien voulu accepter la présidence d'honneur du Congrès, viendra rehausser encore l'éclat. Soirées théâtrales, garden-parties, fêtes vénitiennes sur les bassins, excursions à Honfleur, Trouville, Deauville et à l'abbaye de Fécamp se succéderont pendant huit jours, du 25 Juillet au 1er Août. Pour terminer, grandes excursions de trois jours à l'Île de Wight. Voilà un programme joliment compris, n'est-ce pas ? J'ajoute, pour être complet, que le Comité International a confié aux voyages pratiques et économiques, (9, rue de Rome, Paris,) tout le tracé de l'organisation matérielle et que les personnes qui feront le déplacement du Havre à l'occasion du Congrès l'effectueront dans des conditions exceptionnelles de confort et de bon marché.

RAOUL FABENS.

Εικ.39. Άρθρο από το γαλλικό Τύπο, αναφέρεται στο Δ. Βικέλα.

ΝΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΑΤΡΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ

Μετά τὴν ἀνακέρυξιν καὶ τὴν στέψιν τῶν νικητῶν ὁ κ. Φιλήμων μετὰ τῆς διακονούσης αὐτὸν ῥητορικῆς δεινότητος καὶ καλλιτελείας, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συγκυρίας τοῦ πλήθους ἐπιθυμούντος μεγάλως ν' ἀκούσῃ τὴν γλυκεῖαν τοῦ ῥήτορος φωνήν, ἀπήγγειλεν ὡραίῳ ἀπατολόγον, οὗτινος ἐκ προχειρώτων σημειώσεων παραθέτομεν τὰς κυριώτερας στροφάς:

Ἐν ὀνόματι τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, τοῦ Λαοφίλου Κωνσταντίνου ὡς Προέδρου τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων Ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὴν Αὐτὸν βασιλοπαῖδος Γεωργίου καὶ κατ' ἐντολὴν τῶν ἐντίμων κυρίων, μεθ' ὧν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ παραστῶ κατὰ τὴν λαμπροτάτην ταύτην ἑλληνικὴν πανήγυριν, ἀπευθύνω ὑμῖν τὰ θεοῦ ἡμῶν εὐχαριστήρια.

Οἱ ἀγῶνες οὗτοι κατέδειξαν λαμπράν ὅτι καὶ εἰς τὰς φλέβας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ῥεῖ τὸ αὐτὸ αἷμα, ὃπερ κατέκλυζε τὰς κασίδας τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων, εἰς τὸ μέγα ἔργον τῶν ὁποίων ἀδελφεῖται ἡ τιμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Πρὸ δύο ἡμερῶν, ἡ φωνὴ τοῦ ἀξιοτίμου Προέδρου τοῦ Παναχαϊκοῦ Συνάδου ἀνέπτυξεν εὐδαίμονως καὶ ὑπὸ Ιατρικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐποψίν τὰς μεγάλας ἀφελείας, αἵτινες προκρίπτουσιν ἐκ τῆς γυμναστικῆς. Οὐδὲν ἐγὼ ἔχω νὰ προσθέσω εἰς ταῦτα.

Ὅφειλόν ἐν τοῖσις νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἅτινα ἐξετάσθησαν ἐνώπιον ἡμῶν, ἐνισχύουσι τὴν γεννηθεῖσαν ἐν ἡμῖν πεποίθησιν ὅτι καὶ ὁ τελευταῖος πόλις ἀνέσθαι τὴν σημασίαν τῶν ἀγώνων. Ἐχόμεν δι' ἑλπίδος ὅτι καὶ κατὰ τοὺς διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας θέλει διακριθῇ

ἡ Ἑλλὰς καὶ ἰδίως αἱ Πάτραι, αἵτινες ἀείποτε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως, πρωτηγωνίστησαν ἐν πάσῃ εὐγενεῖ ἰδέᾳ, αἱ Πάτραι, πόλις, ἀφ' αὐτῆς δημιουργηθεῖσα ἐκ τοῦ μηδενός, πόλις τοῦ ἀτόμου, ἑξακολουθεῖ ἐκπαλαί ἀκμάζουσα. Καὶ τοῦτο διότι φρονούμεν ὅτι ἕκαστος Ἕλλην περικλείει ἐν αὐτῷ ἰδίαν πατρίδα.

Ὅφειλομεν νὰ ἐνθυμηθώμεν ὅτι τὸ ἔργον τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶναι ἀποκλειστικῶς τῶν χειρῶν τῶν καὶ οὐχὶ πρωτοκόλλων. Ὅταν ὑπεγράφητο ἐν Λονδίνῳ τὸ πρωτόκολλον τῶν ξένων δυνάμεων, τριάκοντα ἄλλα πρωτόκολλα εἶχον ὑπογραφῇ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἑρῳῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ.

Ἡ ἀναβίωσις δὲ ἡδὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων σημειοὶ σταθμῶν σπουδαῖον ἐν τῇ ἑλληνικῇ σταδιοδρομίᾳ. Σεῖς δέ, ὦ νικηταί, ἀσκούμενοι μετὰ ζήλου καὶ ἐν μέλλοντι, εἰμὶ βέβαιος ὅτι τοὺς αὐτοὺς στεφάνους θέετε δρέειν προσεχῶς καὶ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας,.....

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ κ. ΔΗΜΑΡΧΟΥ

Ἡ δημοτικὴ ἀρχή, ἥτις κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν νομίμως ἀντιπροσωπεύει τὴν πόλιν, καθῆκεν αὐτῆς ἡγεῖται ν' ἀποδώσῃ τὰς εὐχαριστίας διὰ τοὺς καλοὺς λόγους, οὓς πρὸς ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἐν μέσῳ ἡμῶν τιμητικὴν παράστασιν, τῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀγωνόδικον ἐπιτροπὴν.

Δίκαιοι οἱ ἔπαινοι, οὓς ἤκουσθε ὑπὲρ τοῦ Παναχαϊκοῦ. Ἡ ἐν τῇ πόλει ἐγκατάστασις τῆς Γυμναστικῆς καθ' ὅλους κίπτε τοὺς ἀλλόθους εἰς αὐτὸν ὀφείλεται, καὶ εὐλόγως οἱ παρ' ἡμῖν γυμναστικοὶ σύλλογοι ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸν ὡς πρεσβύτερον αὐτῶν ἀδελφῶν.

Οἱ λόγοι, οὓς εἶπεν ὁ κ. Φιλήμων ἐν τῇ συνελεύσει τῆς πόλεως, ἐπιβάλλουσι δ'

εἰς αὐτὴν τὴν ὑποχρεώσιν νὰ ἐκδηλώσῃ δι' αὐτοὺς τὰ αἰσθήματα ἐγνωμοσύνης, ἅτινα ἀισθάνεται πρὸς τοὺς ἐξάρχους ἐξ Ἀθηνῶν συμπολίτας, οἵτινες μᾶλλον ἐμπέσαν ἐπανειλημμένως διὰ τῆς παρουσίας των, καὶ διὰ τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ ἔλαβον διὰ τὴν πόλιν ἡμῶν.

Συνδέσκει τοῦτο πρὸς τὸ ζήτημα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ὅτι ἴσχυται εἰς μέγα κέρδος ὑπῆρξε διὰ τὴν πόλιν ἡ ὑπὸ τοιούτοις ὅροις διεξαγωγὴ τῶν ἀγώνων.

Κατὰ τὸ προσεχές ἔαρ τελοῦνται ἐν Ἀθῆναις, τὸ πρῶτον μετὰ πάροδον πολλῶν αἰώνων διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ὁμιλῶν πρὸς τὸν λαόν τῶν Πατρῶν κατὰ τὴν 25 Μαρτίου περὶ τῆς ἑθνικῆς σημασίας τῆς τελέσεως τῶν ταυτέρων ἀγώνων. Ἐλεγον τότε ὅτι ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἔργου ἀνήκει εἰς τὸ διεθνές τιμωρικόν Συνέδριον, τὸ συνεληθὸν ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ τῆς κραταίως καὶ προσφιλοῦς τοῖς Ἕλλησι Γαλλίαις.

Εἰδικεύων ἤδη τὸ ζήτημα καὶ ἀποδίδων εἰς ἑκάστον τὸ ἀνέκδοτον, λέγω ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς τελέσεως τῶν πρώτων ἀγώνων ἐν Ἑλλάδι ἀνήκει εἰς ἄνδρα, παρακαθήμενον ἐν μέσῳ ἡμῶν, οὗτινος ἡ πατριωτικὴ καρδία ἐξηγέρθη, ἔλαβε τὸν λόγον ἐν τῷ σοφῷ ἐκείνῳ συνεδρίῳ, ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν, καὶ ἡ πρότασις ἐγένετο ἀποδεκτή ἐν μέσῳ τῶν χιροκρατημάτων τῆς Γαλλίας, καὶ συμπάσης τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης.

Τὸν ἄνδρα τοῦτον ὀνομάζω. Εἶναι ὁ κ. Βικέλας ὁ καὶ πρόεδρος τοῦ Διεθνούς Συνεδρίου διὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἀγῶνας. Φορὸν δικαιοσύνης ἀποτίοντες εἰς αὐτόν, ζητωκραυγάζομεν ὑπὲρ αὐτοῦ.

(Ζήτω παρατεταμένα).

Τὸ ἔργον ἀπεφασίσθη. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις; Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις καὶ πραγματοποίησις ὀφείλεται εἰς τρεῖς ἄλλους Ἕλληνας καὶ τούτους, εἰς τὰς καρδίας τῶν τῶν ὁποίων πάλαι ἄδολος ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ὁλόφυρος ἀφροσύνη.

Θὰ ὀνομάσω πρῶτον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν τὸν ἐννοήσατε ἤδη. Εἶναι ὁ κ. Τιμοθέων Φιλήμων. Τὸν ἤκουσθε πόσον ὠρεῖται ὡμείλῃ, ὡς προχθεῖς εἰς τὰ ἐγκλί

Εικ.40. Εφημερίδα «Νεολόγος» δημοσιεύει το λόγο του Τ. Φιλήμωνα.

Athènes 28 Avril 1927
(au IV de la VIIIe Olympiade)

Messieurs et chers amis

C'est avec une grande satisfaction
et en pleine conformité d'esprit
avec vous que j'ai entendu la lecture
du document conforme à nos
précédents échanges de vues et fixant
les grandes lignes des jeux classi-
ques que vous vous proposez d'ins-
tituer et qui complèteront parfaite-
ment la physionomie de la celebra-
tion de chaque Olympiade. Je vous as-
sure que votre persévérance éclairée
assurera la pleine réussite du projet.

Εικ.41. Χειρόγραφο του Π. ντε Κουμπερντέν.

Εικ.42. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν, (συνέχεια).

Athènes
28 avril 27

Monsieur le Président et mes

L'acte si important que nous
venons de passer concernant les
Jeux classiques et dont l'action
bienfaisante me paraît hors de doute
appelle un commentaire sur lequel
j'attire votre attention. Il s'agit de
la participation de la Grèce aux Jeux
de la IXème olympiade à Amsterdam
l'an prochain. Cette participation
s'impose cette fois avec bien plus
de force que lors de la célébration des
olympiades précédentes. Antérieurement on

Εικ.43. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν.

à Amsterdam s'est appuyé de facilité
le plus possible. Avec mes remerciements
très agréables, je vous en prie, la nouvelle
expression de mes plus distingués
et devins sentiments

Dieu de Providence

Εικ.44. Χειρόγραφο Π. ντε Κουμπερντέν, (συνέχεια).

Αἱ ἀρχαιότητες καὶ οἱ ξένοι.
Ἐλάβομεν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν.

Κύριε διευθυντά τῆς «Ἑστίας»

Εἶδα μὲ ἔκπληξιν τὴν γενομένην πρότασιν περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τοὺς ξένους, ἔνεκα τῆς παρούσης στάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων.

Διατὶ τοῦτο ; Πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀγανακτήσεως ἡμῶν ; Ἀλλὰ κατὰ τίνων ; Πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ ἡμῶν, διαμχτυρομένη κατὰ τῆς πορείας τῶν κυβερνήσεων.

Εἰς Ἀγγλίαν, Ἰταλίαν, Γαλλίαν, καὶ τὴν Ἰσπανίαν ἔτι, οὐδέποτε αἱ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπάθειαι διετρανώθησαν ὅπως σήμερον.

Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γερμανίαν, καὶ εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἔχομεν φίλους καὶ ὑπερασπιστὰς θαρραλέως ἐξανισταμένους διὰ τοῦ τύπου κατὰ τῶν ληφθέντων μέτρων, καὶ προτοῦ ἔτι γείνη γνωστὸς ὁ τελευταῖος ἀποτρόπαιος βομβαρδισμός.

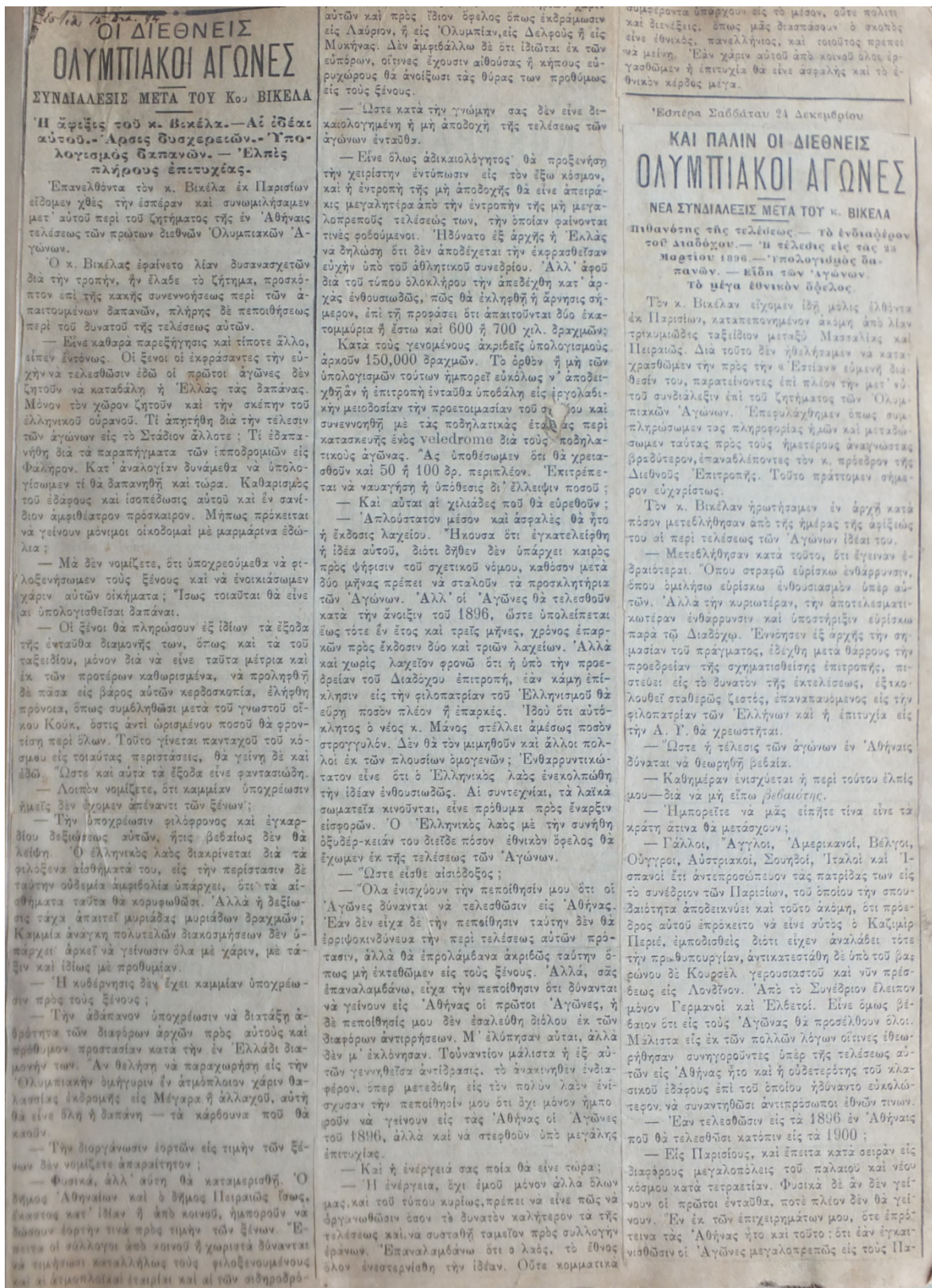
Πανταχοῦ οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος ἐργάζονται ὑπὲρ αὐτῆς, ἐπιβάλλεται δὲ εἰς ἡμᾶς πᾶσα προσπάθεια πρὸς αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ των, ὅπως ἡ κοινὴ γνώμη ἐπιβληθῇ εἰς τὰς κυβερνήσεις.

Δὲν ἤθελεν δὲ βεβαίως συντελέσει πρὸς τοῦτο μέτρον ὁποῖον τὸ προτεινόμενον, ἢ οἷαδὴ ποτε ψυχρότης ἀπέναντι τῶν ξένων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία καὶ μόνη ἐν μέσῳ ἡμῶν ἀποδεικνύει τὴν ὑπὲρ ἡμῶν εὐμένειαν.

Ὅλως ὑμέτερος
Δ. Βικέλας

Εικ.45. Ἀρθρο του Δ. Βικέλα στην εφημερίδα «Εστία».

Εικ.46. Άρθρα εφημερίδων για τους πρώτους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες.

ρισίους ή τή Λονδίνο ή τήν Βιέννην, δυσκόλως θά έτάλμην ύστερα να ακολουθήσουν άλλαι μικρότερες πόλεις. Ένω έάν όργισώμεν ήμεις μετρίως και ταπεινώσ, είδομεν τό καλόν παράδειγμα και είς άλλους. Είς ήμας δέ μένει τό πλεονέκτημα ότι κάμνοντες άρχην πρώτοι, δέν έχομεν να ύποσώμεν σύγκρισιν με κανένα.

— Όστε και αυτό συνηγορεί υπέρ της τελείσεως ;

— Βάδαιε, ή τώρα θά γείνουμ ή, φοδοίμαι ποτέ.

— Οι δέ Άγώνες θά είνε άκριβής άπομίμησις των άρχαίων Όλυμπίων ;

— Μόνον έκείνοι έκ των άρχαίων περίεχμα δύνανται, όσοι και σήμερον έτι επικρατούσιν, όσοι σκεπασμένον πρός τά καθ' ήμας ήθη. Η άκριβής άπομίμησις θά μάζ έρριπτεν είς παροξισμόν. Προσθέσται ότι είς τους Άγώνας θά είνε δεκτοί μόνον όσοι εζ άγάπης πρός τά άθλητικά γυμνάσια έμπνέονται, όχι οι έχοντες ταύτα ως βιοποριστικόν επαγγέλμα.

— Όστε ούτε χρηματικά βραβεΐα δέν θά ύπαρξουν ;

— Όχι, όρος του όργανισμού των Άγώνων είνε τό έλληνικόν ήθη των Όλυμπίων, ουδ' περί χρημάτων αλλά περί άρετής ο άγών. Οι νικηταί θά λαμβάνουν μετάλλια και διπλώματα τιμής, άλλα θά σχεδιάσουν δωρεάν έξοχοι Παρισίνοι καλλιτέχναι.

— Έξωθεν δέν δύνανται να τεθώσι χρηματικά άθλα ή δώρα ;

— Δέν δύναμαι ν' άποκριθώ όριστικώς περί τούτου. Η' άποκρίσις τά καθέκαστα ή έπιτροπή.

— Όστε κυρίως αΐ δαπάναι θα είνε διά τό Σταδίου και τό Ποδηλατοδρόμιον.

— Κυρίως δι' αυτά τά δύο. Η δαπάνη όμως και του εύρετισμού του Σταδίου και της κατασκευής ενός Velodrome ή Ποδηλατοδρόμιου— άν τό θέλετε έλληνικά, — ήμπορεί να περιορισθί πολύ κάτω των 100,000 δρ. Τό Velodrome, τό όποιον θά μείνι πηγή προσόδου διαρκής και κατόπιν ήμπορεί να γείνι συνεταιρικώς μετά τινος εταιρίας, ήτις θα νέμαται αυτό κατόπιν. Ταύτα Ποδηλατοδρόμια έχουν σήμερον πλείσται εύρωπαϊκαί πόλεις. Άλλως και τό Velodrome και τό Σταδίον θα δώσουν όπισω μέρος των δαπανών, διότι, διαρκούντων των Άγώνων θά ίναι εκζώνται φυσικά αΐ θέσεις.

— Διά τας λεμβοδρομίας και την σκοποβολήν δέν θα χρειασθύν έξοδα ;

— Πολλά όχι, άλλα βεβαίως θα χρειασθύν. Διά τούτο πρέπει να έχωμεν άκόμη διαθέσιμα χρήματα έως 50 τουλάχιστον χιλιάδας. Ό σκοποδρόμιον συνάξωμεν τόσον τό καλύτερον. Ό σκοπός είνε να ύπολογίσωμεν τον έλάχιστον όρον με τον όποιον δύναται να κατορθωθί τό πράγμα.

— Έν άλλο δέν νομίζετε άξίον προσοχής, ότι δέν θα ήμπορώμεν οι Έλληνες να μετάσχωμεν άξιοπρεπώς των Άγώνων, ως άθληταί ;

— Τούτο δέν τό συλλογίζομαι πολύ. Ό σκοπός δέν είνε να δρέψωμεν, αλλά να βύσωμεν στεφάνους. Άλλως, είς τινα διαγωνίσματα, νομίζω ότι θα δυνηθώμεν να μετάσχωμεν λίαν έντίμως. Σημειώσκατο και τούτο άκούσθ, ότι δέν θα γείνουμ όσοι οι Άγώνες, τους όποιους τό μέγα πρόγναιμα του γενικού όργανισμού άναγράφει, άλλ' όσοι δύναται να γείνουμ έδώ, όσοι είνε πρόσφοροι πρός την φύσιν της χώρας και όσοι δέν ύπερβαίνουν τά μέσα μας. Διά τούτο θα παραλειφθώ βεβαίως αΐ ύποδρομίας, ίσως και άλλα τινα.

— Άλλ' άκ δέν γείνουμ άκραιστοί και οι Άγώνες θα εύχαριστηθώ τάχα οι έίνοι είς τον ίδιον και ;

— Οι έίνοι έχουν να ίδούν έδώ δύο πράγματα τα όποια θ' άντικεικατήσουν και της μεγάλης πολυετασίας της έλλοφισιν και των Άγώνων. Οι περιορισμοί, έχουν τό διπλούν γόητρον της άρετής και της φύσεως, θά μείνουμ εύχαριστήματα και οι Άλλοι λόγον άκούσθ.

— Διότι θά μάζ εύρουμ πολύ καλητέρους άθλεις, μάζ νομίζουμ. Παράπονα, μεμψιμοιρίας, δυσαρρεσκίας, είμαι βέβαιος ότι δέν θ' ακούσωμεν από τους έίνοους.

— Από δέ τους ιδικούς μας ;

— Περί τούτου δέν είμαι επίσης βέβαιος.

— Έν άλλο δέν πρέπει να μελετηθί άκόμη ;

— Πώς να περνούν τάς έσπείρας των οι έίνοι έδώ όπου αΐ έσπείραι διασκαδίσαις είνε μετρημέναι και πολύ μέτριαι ;

— Δέν είνε δυσκόλον και αυτό, μολονότι θα είνε κουρασμένοι οι άνθρωποι από τους άγώνας της ήμέρας. Άλλά μίαν έσπείραν ήμπορεί να γείνι άνοδος είς την Άκρόπολιν φωταγωγημένην, την άλλην μία συναυλία είς τό Ίδριον ή είς τους Φιλομούσους, την τρίτην έσπείραν θέατρον. . . .

— Τι ; έσπείρα ή Γαλλίαν ;

— Όχι, αυτά τά έχουν καλήτερα είς τας πατρίδας των.

— Τι λοιπόν ; άρχαίον όρμαί ;

— Και άρχαίον αν θέλετε, αλλά μάλλον νέον. Κάτι πού να αναφέρεται είς τον βίον, είς τά ήθη της συγχρόνου Έλλάδος. Ό 'Αγανητικός της Βασκοπούλας, τό «Λίγο άπ' όλων» . . .

— Και άκριβώς ποίαν ήμέραν θ' άρχίσουν οι Άγώνες ;

— Το σχέδιον είνε επί του παρόντος να γείνουμ κατά τας έσπείρας του Πάσχα του 1896. Κατά σύμπτωσιν εύτυχί οι Δυτικοί και ήμεις έχομεν συγχρόνως τότε Πάσχα. Κατά σύμπτωσιν δέ πάλιν έπίσης εύτυχί του Πάσχα ήμέρα είνε ή 24 Μαρτίου. Όστε την 25, ήμέραν του Εύχγγελισμού μετά την δοξολογίαν της Έθνικής έορτής γίνεται ή έπίσημος έναρξίς των Άγώνων. Την τρίτην του Πάσχα ήμπορεί να γείνι έκδρομή είς Μίγαρα, όπου τελείται και πανήγυρις. Έπειτα θά εξακολουθήσουν οι Άγώνες επί τή έκτώ ήμέρας. Και έπειδή αΐ περισσότεροι είνε ήμεις άγρίας την έδωμάδα ένείνην, θα ήμπορέσθ να λάβη μέρος όλος ο λαός και να πανηγυρίσθ άξίως τους Άγώνας εκείνους οι όποιοι τελούμενοι θα έχουν βεβαίως μεγάλην έπίδρασιν επί του έθνικού μέλλοντος ήμών, διότι θα συντελέσουν τά μέγιστα είς την έπίρρωσιν της αγάπης πρός τας σωματικάς άσκήσεις και θα ένισχύσουν διά της άμίλλης τό ύπερ της ιδρύσεως άθλητικών συλλόγων βέβαια, όπερ από τινος εσχματίσθ και έν Έλλάδι. Είς δέ άναμειώβητον έτι έκ τούτων μέγα καλόν θα προσέλη είς τό έθνος, διότι έκεί όπου τά στήθη προτάσσονται ρωμαλαιοτέρα, και αΐ καρδίαι πάλλουσιν ευγενέστεραι και τά φρονήματα έξυψούσινται.

JEUX OLYMPIQUES

D'une lettre d'Athènes, nous extrayons les nouvelles suivantes relatives aux jeux olympiques :
 « Vous savez qu'à la suite d'une interpellation à la Chambre, une partie du comité des jeux olympiques s'était retirée. Le prince royal, président de ce comité, n'a pas menagé les expressions de sa désapprobation aux membres démissionnaires. Sur son conseil, tous les membres du bureau ont repris leur démission, à l'exception de M. Scouloudis, dont les relations avec l'ancien président du Conseil sont trop étroites pour qu'il pût agir autrement.
 De sa propre autorité, le prince royal complétait le comité en y faisant entrer M. Delyannis ainsi que d'autres notabilités importantes, et notamment M. Philémon, ancien maire d'Athènes, secrétaire général, créant ainsi un poste qui sera la cheville ouvrière de l'organisation des jeux. Pendant ce temps, et avant même qu'un appel de fonds eût été adressé au public, 40,000 drachmes (sur 150,000 nécessaires) étaient souscrites.
 Parmi les donateurs de la première heure, je citerai M. Syngros, le célèbre banquier, M. Alexander, ministre des Etats-Unis à Athènes, etc.
 La conduite du prince royal en cette circonstance est unanimement approuvée par la population qui n'a jamais pu s'expliquer l'indifférence pour ne pas dire plus, de M. Tricoupis à l'égard de l'oeuvre des jeux olympiques dont la célébration en tout état de cause, ne peut manquer d'être une bonne affaire pour le commerce athénien.
 M. Bikelas, président du Comité international, après la parole dans une réunion des corporations commerciales qui a eu lieu ces jours derniers, n'a nul doute que de ce côté également les souscriptions n'aillent. Tout le monde au reste y met du sien : une troupe de passage vient de donner au Grand-Théâtre une représentation au bénéfice du Comité. Quand j'aurai ajouté que des devis pour la construction du vélodrome et l'aménagement du Stade ont été établis, vous serez convaincu que l'oeuvre du rétablissement des jeux olympiques est maintenant en bonne voie. »

Βικέλας *Κ. Μ. Βικέλας*

M. BIKELAS. LES JEUX OLYMPIQUES.
 Paraît que M. Bikelas, dont nous avons annoncé l'arrivée à vaincu les dernières hésitations à l'endroit de la célébration des Jeux Olympiques en Grèce, Le Prince Royal était, comme on sait dès le début, favorablement disposé, lui a fait le plus gracieux accueil. Le Roi, qui a daigné le recevoir en audience particulière, a écouté, avec toute l'attention qu'il mérite, le plan du délégué du comité international, qui ne diffère point de celui exposé par M. de Coubertin dans sa conférence à Paris. Enfin, M. Tricoupis a déclaré une délégation du conseil municipal qu'il gouvernement accorderait tout son appui à l'affaire, mais qu'il déclinerait la proposition de faire des invitations officielles, crainte qu'une semblable démarche ne créât des obligations difficiles à remplir les circonstances où nous sommes.

Βικέλας *Βικέλας* *4/1/96*

ΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οι Όλυμπιακοί άγώνες είνε γεγονός πλέον ότι θα τελεσθώσιν ένταύθα. Η Α. Υ. ο διαδόχος Κωνσταντίνος ανέλαβε ν' άνασυστήσθ την πρό τινος παραιτηθείσαν μεγάλην έπιτροπήν, ήτις είχε συνέλθι έν τώ Ζαπείω μεγάρω παρόντες και τού κ. Κουδερτέν, πρόκειται δέ να συνεργασθί μετά των νέων μελών, προσδίδων είς αυτήν άπιν τό κύρος της θέσεώς του. Ήδη μεταξύ των άλλων εκλήθη υπό της Α. Υ. του διαδόχου δι' έγγραφού του κ. Σαπουντζήκη και ο πρόεδρος του Έθνικού Γυμναστικού Συλλόγου κ. Λουκάς Μπέλος, όπως συμμετάσχθ της άνασταταίνουσής έπιτροπής, ήτις θ' αναλάβθ την φροντίδα της οργάνωσης των Όλυμπιακών άγώνων. Μετά τας έορτάς δέ συνέρχεται και τό Δημοτικόν Συμβούλιον όπως άπορρίψθ ποίον μέρος θα λάβθ είς τους άγώνας τούτους και συστήθ πρός τούτο ειδικήν έπιτροπήν, όπως έλλοι είς συνένθησιν μετά της κεντρικής ταιτιάς. Τό αυτό θα πράξωσι και αΐ συντεχνίαι, αΐ όποιαι ήδη προέβησαν και είς σημαντικούς έράνους υπέρ του ίδιου τούτου σκοπού.

Ανασταταίνουσα

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Όριστική έπιτυχία.— Η Έκκλησις της έπιτροπής.— Ο κ. Βικέλας και αΐ συντεχνίαι

Κατόπιν των προσωπικών ενεργειών του κ. Βικέλα και των ένθαρρυντικών αυτού ύπολογισμών περί των δαπανών των άγώνων, οι άρχικώς γεννηθέντες διαταγμοί φαίνεται, ότι έξέλεψαν, ή έπιτροπή δέ, υπό την προεδρείαν του Διαδόχου, θέλει προσεχώς εκδώσει την έκκλησιν αυτής επικαλουμένη τον κοινόν έρανον των Έλλήνων υπέρ έργου τοιαύτης έθνικής σημασίας.

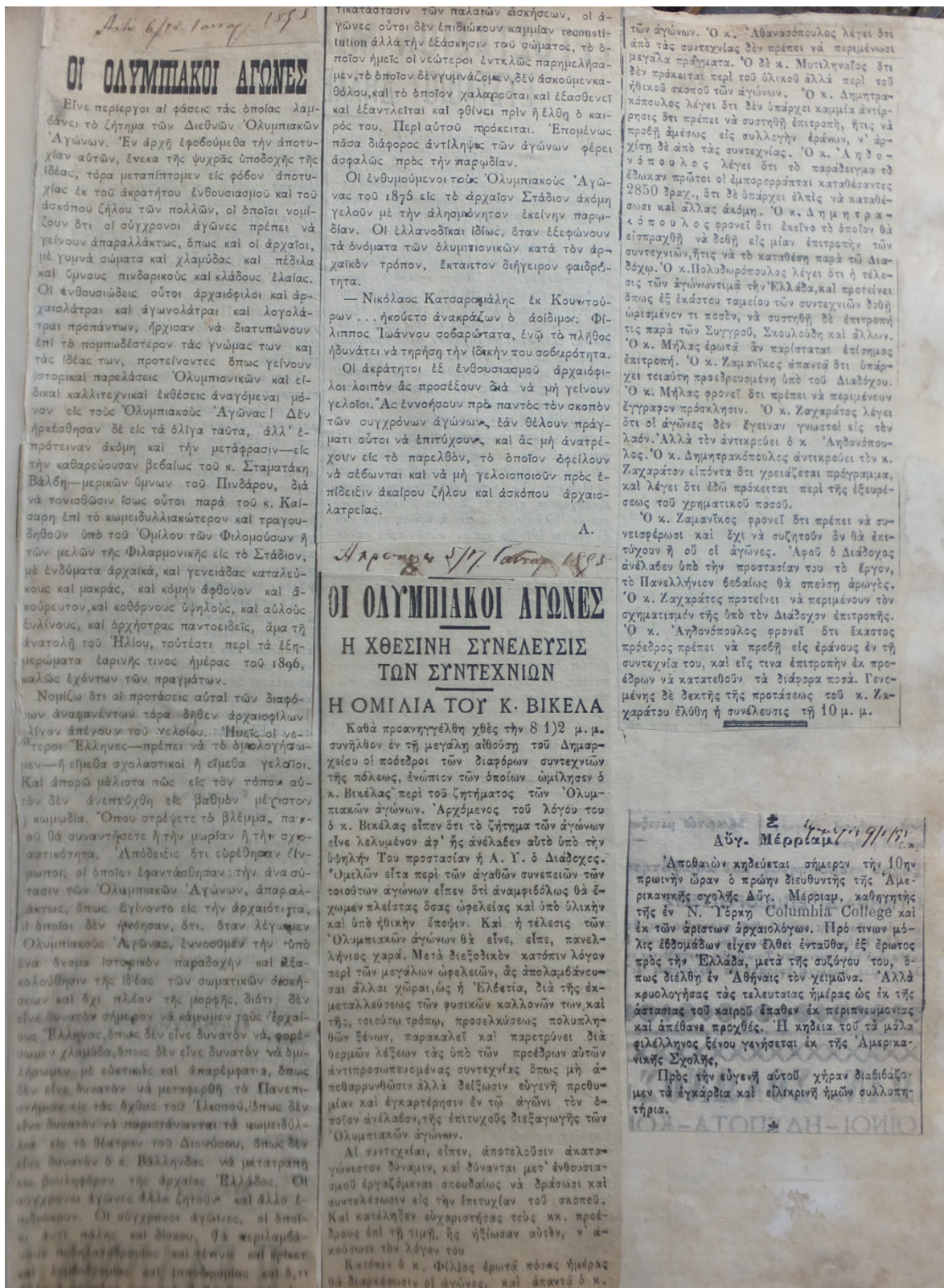
Ο κ. Βικέλας έπεσκέφθη τον κ. πρωθυπουργόν, ο κ. Τρικούπης δ' ύπεσχέθη αυτόν, ότι οι άγώνες θέλουν τύχει άμερίστου της ήθικής ύποστηρίξεως της κυβερνήσεως.

Είς προσεχί των συντεχνιών συνεδρίσιν θα παρευρεθί ο κ. Βικέλας, παρέχων τας αναγκαίας οδηγίας περί της είς τους άγώνας συμμετοχής των συντεχνιών.

Ανασταταίνουσα

Εικ.47. Άθρα εφημερίδων με κεντρικό θέμα τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896.

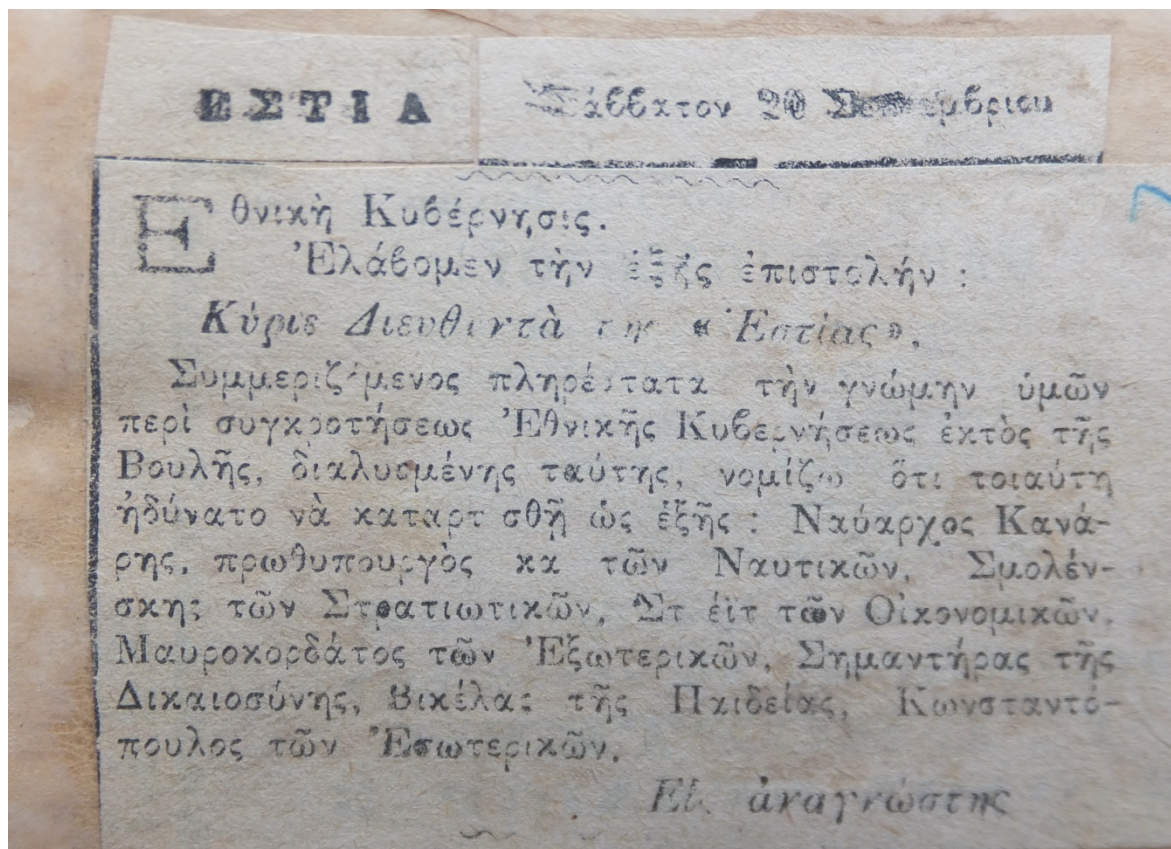

Εικ.48. Άρθρα του ελληνικού Τύπου για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας (1896) – ομιλία του Δ. Βικέλα.

Εικ.49. Ελληνική εφημερίδα δημοσιεύει άρθρο για το Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι.

Εικ.50. Η εφημερίδα «Εστία». Αναφορά στον Δ. Βικέλα.

pour exécuter ses décisions. Mais je crois que le Comité international des Jeux Olympiques peut bien provoquer la réunion d'un second Congrès athlétique qui pourrait se tenir soit à Paris soit dans une des autres villes où les Jeux suivants sont destinés à être célébrés.

De plusieurs côtés on a déjà exprimé le désir de voir la réunion d'un second Congrès. Elle paraît tout-à-fait indiquée après le succès de nos premiers Jeux. Un second Congrès Athlétique international serait la consécration de l'œuvre si harmonieusement accomplie par le premier. Dans notre Comité même le désir de le voir se réunir a été formulé en termes de la définition de l'amateurisme. Le Congrès déciderait aussi sur le choix des villes où les Jeux seraient célébrés après 1900. On lui soumettrait la question d'accorder aux Jeux d'été le nom et la série des Jeux Olympiques Internationaux.

Je me permets donc de poser devant notre Comité, par votre entremise, la question de l'opportunité de la convocation prochaine d'un second Congrès. Si ma proposition est comme je l'espère favorablement accueillie, je pourrai d'accord avec le Comité, m'entendre ici avec qui de droit sur les moyens de rattacher

Εικ.51.Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα.

si possible, les Jeux d'Athènes à l'œuvre du
Congrès Athlétique international.

Afin de faciliter l'entente des comités
et vous épargner en même temps la peine
de transmettre ma communication à mes
membres dispersés je prends la liberté d'
envoyer à chacun d'eux copie de cette lettre
avec prière de vous adresser leur réponse.

Veuillez agréer, mon cher Président, l'
expression de mes sentiments les plus cor-
dialement dévoués.

(s) D. Bikélas.

Εικ.52. Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα.

(Copia.)

Athènes, le 19 Mai 1896.

Monsieur le Baron Riser de Liebenstein
Président du Comité International des Jeux Olympiques
à Paris.

Mon cher Président,

Le succès des premiers Jeux Olympiques internationaux a pleinement justifié le vœu du Congrès Athlétique de Paris, par suite duquel ces Jeux ont été inaugurés à Athènes; les concurrents, aussi bien que les spectateurs étrangers nous ont quittés, j'en suis sûr, avec l'impression que la Grèce a bien mérité du Congrès, en répondant de son mieux au vœu que celui-ci lui avait adressé. Grâce à l'éclat de leur première célébration, le sort des Jeux Olympiques internationaux paraît désormais assuré. — La municipalité du restaurateur du Stade Panathénaique a été pour beaucoup dans le succès de l'œuvre. Je suis heureux de vous informer que, d'après les derniers nouvelles, M. Averof paraît disposé à accepter cette belle restauration. La ville d'Athènes se trouvera ainsi pourvue d'un monument merveilleusement adapté aux fêtes athlétiques de l'avenir.

Comme vous savez, l'idée de rétablir les Jeux antiques date de l'événement de la bataille de Marathon, un des bienfaiteurs de la Grèce, avait par donation et par testament le 30 novembre 1860, fondé des Jeux, auxquels il donna le nom de Jeux Olympiques. Cette fondation avait été confirmée par un décret royal promulgué en août 1868, et des Jeux ont été ainsi célébrés dans le vieux Stade en 1859, 1870, 1875 etc. Les fêtes, privées de tout caractère international n'eurent point de retentissement. Des circonstances adverses ont empêché qu'elles fussent propulsées d'une façon régulière. Le désir d'en organiser à nouveau la fondation, a été un des résultats de la réussite des Jeux Olympiques internationaux de 1896. Le Gouvernement grec a préparé un projet de loi, dans le but de favoriser l'athlétisme (le développement moral et physique) et d'instituer des concours qui auraient lieu tous les quatre ans dans le Stade restauré. Les concours seraient ouverts aux étrangers. Les Jeux se tiendraient dans les intervalles des Jeux internationaux fondés par le Congrès de Paris. Les uns ne sauraient nuire aux autres. Dans l'antiquité les Jeux Pythiques intervenaient de la même manière entre les Jeux Olympiques.

Les concours auront le nom de Jeux Olympiques. Nous avons vu que ce nom avait été réintroduit en Grèce par la fondation Epixu. Du reste dans

Εικ.53. Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα.

Le comité même, le lieu de le voir se réunir a été formulé à propos de la définition de l'amateurisme; le congrès déciderait aussi sur le choix des villes où les Jeux seraient célébrés après 1900. On ne soumettrait la question d'accorder aux Jeux d'Athènes le nom et la série des Jeux Olympiques Internationaux.

Je me permets donc de poser devant notre comité, par votre entremise, la question de l'opportunité de la convocation prochaine d'un second congrès. Si ma proposition est, comme j'espère, favorablement accueillie, je pourrai d'accord avec le comité, m'entendre ici avec qui de droit sur les moyens de rattacher, si possible, les Jeux d'Athènes à l'œuvre du congrès athlétique international.

Après de faciliter l'activité du comité et sous crayon en même temps la peine de transmettre ma communication à ses membres dispersés, je prends la liberté d'envoyer à chacun d'une copie de cette lettre, avec prière de vous adresser une réponse.

Truilles après, mon cher Président, l'expression de mes sentiments de plus cordiale amitié.

(s.) E. Bikelay.

Εικ.54. Χειρόγραφο του Δ. Βικέλα (συνέχεια).

Ἰσχυρὰ καὶ 6/19 Νοεμβρίου 1920.
 (Χρυσάφης)
 (Χειρ.)
 Ἰσχυρὰ καὶ πύρα Ἰσχυρὰ
 ἔχῃ καὶ πύρα καὶ αὐτὴ γὰρ
 διαφέρει καὶ ἐκτελεσθῆναι εἰς ὅσον κα-
 τὰ τὸν νόμον ἡγεῖται καὶ ἀρραί. Παρε-
 μοίς ἔχεται καὶ ἐντὶ αὐτῇ δὲ καὶ πύρα
 καὶ σωματικῶν δὲ αὐτῶν ἀποδ-
 νά. ὅτι ἐντὶς ἔχεται χονδρῶν. ὅτι ἀφ-
 ἑρῶν δὲ αὐτῶν ἐκτελεσθῆναι ἔχεται
 καὶ. ἐν καὶ πύρα ὁ Νοεμβρίου ἐβ-
 ρα καὶ χῶν. καὶ ὁ δὲ Νοεμβρίου καὶ πύρα
 καὶ αὐτῶν ὁρεχθῆναι αὐτῶν καὶ αὐτῶν
 ἐντὶ αὐτῶν αὐτῶν δὲ αὐτῶν αὐτῶν
 καὶ. αὐτῶν καὶ αὐτῶν καὶ ὁ Νο-
 εμβρίου καὶ καὶ αὐτῶν. καὶ
 αὐτῶν καὶ αὐτῶν αὐτῶν αὐτῶν,
 καὶ αὐτῶν αὐτῶν αὐτῶν αὐτῶν

Εικ.55. Χειρόγραφο του Ι. Χρυσάφη για τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστάκης, Α., «Λόγος ολυμπιακός εκφωνηθείς επι τη Γ' εορτή των υπο του αοιδού Ευαγγέλη Ζάππα ιδρυμένων ολυμπίων», εκδ. Περρής, Αθήνα, 1875.
- Αναστασάκη, Μ., Αθήνα, 2004
- Αραπογιάννη, Ξ., «Ολυμπία, Η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Μίλητος, Αθήνα.
- Αργυρός, Α., «», εκδ. Σαλιβέρης, Μ., Αθήνα.
- Βασιλάρας, Ε., «Αθλητισμός Στίβου», Αθήνα 1973.
- Βικέλας, Δ., «Διαλέξεις και Αναμνήσεις», Αθήνα 1893.
- Βικέλας, Δ., «Η Γυμναστική αρ. 72», εκδ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, Πρόεδρος, Βικέλας, Δ., 1905.
- Βικέλας, Δ., «Οι Αγώνες αρ. 76», εκδ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, Πρόεδρος, Βικέλας, Δ., 1906.
- Βικέλας, Δ., «Η Ζωή μου, παιδικαί αναμνήσεις – νεανικοί χρόνοι» εκδ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, Αθήνα 1908.
- Βικέλας, Δ., «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν : Έπιστολαί προς φίλον 1835 - 1908», εκδ. Εκάτη, Αθήνα 1991.
- Βικέλας, Δ., φιλολογική επιμέλεια, Άλκης Άγγέλου «Άπαντα», εκδ. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, Πρόεδρος, Βικέλας, Δ., Αθήνα 1997.
- Βρυζάκης, Ε., «Η ιδέα της αναβίωσης της Ολυμπίας εις τον σύγχρονον κόσμον» Ομιλία του Ε. Βρυζάκη, εκδ. Εταιρία προς αναβίωση της Ολυμπίας, 1982.
- Βύρων, Δ., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896», Αθήνα, 1987. Γανωτής, Κ., «Όλυμπιακά», εκδ. Πηλός, Αθήνα, 2005.
- Γαρουφαλής, Δ., Μικελάκης, Μ., Μασουρίδη, Σ., «Τα στάδια στην αρχαία Ελλάδα και οι σύγχρονες αναβιώσεις των αρχαίων αγώνων», εκδ. Περισκόπιο, Αθήνα 2004.
- Γιακουμέλος, Α., «Αφιέρωμα στην Επέτειο των 100 χρόνων από το θάνατο του Δημητρίου Βικέλα».
- Γιακουμής, Χ., «Από την Ολυμπία στην Αθήνα», εκδ. Τουμπής, Αθήνα 2004.
- Γιαλούρη, Ε., «Αθήνα, πόλη των Ολυμπιακών αγώνων 1896-1906», εκδ. Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, Αθήνα, 2004.
- Γράψα, Ε., «Η Ελλάδα πάντα μπορεί...», «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο τύπος της Εποχής», εκδ. Κέντρο Μεσογειακού και Νησιωτικού Πολιτισμού "Μεσόνησος", Αθήνα 2012.
- Δημόπουλος, Τ., «Η Ολυμπία : Μύθος, ιστορία, τέχνη Με συμπλήρωμα εικόνων και αρχαιολογικού οδηγού», Αθήνα, 2004.
- Δημότσης, Γ., «Τήνελλα Καλλίνικε! εὔγε ἔνδοξε νικητή! Ολύμπια, Πύθια, Ίσθμια, Νέμεα. Το πνεύμα και η ιστορία των Πανελληνίων Αγώνων» εκδ. Gema. Αθήνα 2003.

- Δρακόπουλος, Δ., «Ολυμπία: Μύθοι και ερμηνείες», εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 2006.
- Ζαμενοπούλου, Μ., «Αθήνα 1896: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και το φωτογραφικό λεύκωμα του Άλμπερτ Μάγιερ», εκδ. Υπουργείο Παιδείας, Αθήνα, 2003.
- Καποδίστριας, Α., «Η οργάνωση και η επιτέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896», Αθήνα, 2005.
- Καρδάσης, Β., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα 1896-1906», εκδ. Έφεσος, Αθήνα.
- Καλλισπέρη, Σ., Ν., «Η Ολυμπία κι οι Ολυμπιακοί αγώνες», Αθήνα, 1896.
- Καλτσάς, Ν., Ε., «Ολυμπία», εκδ. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα, 1997.
- Κογχυλάκης, «Ολυμπιακοί Αγώνες και ο 6ος κύκλος», εκδ. Έλλην, Αθήνα 2000.
- Κουρελά, Ι., Χ., «Ολυμπιακοί αγώνες : Από την Αθήνα του 1896 στην Αθήνα του 2004», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, 2003.
- Κοντογιαννίδης, Τ., «Η θρυλική Ολυμπιάδα του Σπύρου Λούη Φως στις άγνωστες Ολυμπιάδες του Ζάππα και στα παρασκήνια των αγώνων του 1896», εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2004.
- Κυριακού, Ζ., Δημοσιογραφική Επιθεώρηση, «Ολυμπιακοί Αγώνες: Η γέννηση-η αναβίωση-η επιστροφή», εκδ. Ταξιδευτής, Αθήνα 2003.
- Κωνσταντινίδης, Θ., Φ., «Γεώργιος Αβέρωφ : Βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις, ελληνική, γαλλική και αγγλική», εκδ. Κωνσταντινίδης, Α., Αθήνα, 1896.
- Κωνσταντινίδης, Σ., «Οι Ολυμπιακοί αγώνες : (Η ιστορία της από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα 776 π.Χ.-1960 μ.Χ.)», εκδ. Ολυμπιάς, Πειραιάς.
- Λαμπάκης, Γ., «Κατάλογος της εν Ζαπείω εκθέσεως», εκδ. Ιγγλέσης, Ν., Αθήνα, 1891.
- Λάμπρου, Σ., «Οι Ολυμπιακοί αγώνες 756 π.Χ.-1896», εκδ. Μπέης Κ., Αθήνα.
- Λέφας, Γ., «Παναγιώτης Σοῦτσος», Αθήνα, 1991.
- Λιβαδάς, Ν., «Ο Παναγιώτης Σοῦτσος ως φιλόσοφος», Αθήνα, 1906.
- Λόλας, Χ., «Ιατρική φροντίδα στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2000.
- Λινάρδος, Π., «Δ. Βικέλας: Από το όραμα στην πράξη», εκδ. Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, Αθήνα 1996.
- Μακατούνης, Α., Ζ., Μτφ. Λιακάκου, Κ., «Η Χώρα των Ολυμπίων Θεών», Αθήνα 1949.
- Μαράντη, Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες : Από την Ολυμπία του 776 π.Χ. στην Αθήνα του 2004», εκδ. Τουμπής, Αθήνα, 2003.
- Ματζώρος, Γ., Δ., «Ολυμπία : Γενέτειρα ιδανικών», Αθήνα, 2001.
- Μητσόπουλος, Ν., «Ολυμπιακοί αγώνες : Για ένα κλαδί ελιάς: Από την προϊστορία έως σήμερα», εκδ. Προσκήνιο, Αθήνα, 2008.
- Μιχαλόπουλος, Φ., «Όλυμπία», εκδ. Περιηγητική Λέσχη, Αθήνα, 1939.
- Μουρατίδης, Φ., «Η Ολυμπιακή Ιδέα στην αρχαία Ελλάδα και η Αναβίωσή της στο σύγχρονο κόσμο», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003.
- Μπουρδάκα, Κ., Ε., «Ολυμπία : Η γη των ιερών αγώνων», εκδ. Επικοινωνίες, Αθήνα 2004.
- Μυλωνάς, Γ., Δ., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες : Παρελθόν - Παρόν - Μέλλον Πρόγραμμα προετοιμασίας Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004», εκδ. Ζήτη, Θεσσαλονίκη, 2002.
- Μωρράς, Σ., «Αθήνα 1896 οι Πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα 2000.

- Νασόπουλος, Ν., Π., «Η αρχαία Ήλιδα : Κοιτίδα των Ολυμπιακών αγώνων και Προμηθέας της ολυμπιακής φλόγας Η αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων - Ολυμπιακοί αγώνες 2004», εκδ. ΕΜΠ, Αθήνα 2003.
- Νάτσιος, «Ένας αιώνας Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. Σάλτο.
- Ντόναλντ-Μάκφαηλ Γ., «Ο Χαρίλαος Βασιλάκος και η αμφιλεγόμενη πρωτιά του Σπύρου Λούη», εκδ. Αδούλωτη Μάνη, Μάνη.
- Ξίαρχος, Γ., «Ολυμπιακοί αγώνες : Η αρχή του θρύλου», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003.
- Οικονόμου Α., Α., «Τρεις άνθρωποι : Συμβολή εις την ιστορίαν του ελληνικού λαού, 1780-1935», εκδ. Ελληνική Εκδοτική Εταιρία, Αθήνα.
- Οράτη, Ε., Παπαδόπουλος, Γ., Ραπίδης, Α., Τσούργιαννη, Δ., Φισιάνη, Α., «Ολυμπιακά Ενθυμήματα 1896-1956 Αθήνα», εκδ. Τράπεζα Alphabank. Αθήνα 2004.
- Παλαιολόγος, Κ., «Ολυμπία : Μια ξενάγηση στον μύθο και στην ιστορία της», εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2004.
- Παναγόπουλος, Α., Χ., «Ανταποκρίσεις από την Αρχαία Ολυμπία», εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2004.
- Παπαγεωργίου Δ., Γ., «Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. "Παλαμήδης", Αθήνα 1890.
- Παπαϊωάννου, Ι., Γ., «Ζαχαρίας Π. Σαρδέλλης εκ Παπίγκου Ζαγορίου: Ο εμπνευστής της ανασυστάσεως των Ολυμπιακών Αγώνων Σύμβουλος, γραμματεύς και διδάσκαλος του μεγάλου εθνικού ευεργέτου Ευαγγέλη Ζάππα», εκδ. Πάπιγκο: Εφορεία Καλλινείων Σχολείων Παπίγκου, 2004.
- Παπασπύρου-Καραδημητρίου, Ε., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896 : Ειδήσεις από την εφημερίδα Ακρόπολις, Ιούνιος 1894 -Απρίλιος 1896», εκδ. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρία της Ελλάδος, Αθήνα 2002.
- Παπαχρήστου, Τ., «108 χρόνια Ολυμπιακοί Αγώνες 1896-2004», εκδ. Πήγασος, Αθήνα, 2004.
- Πολίτης, Ν., Ε., «Οι Ολυμπιακοί αγώνες του 1896 : Όπως τους έζησαν τότε οι Έλληνες και οι ξένοι», εκδ. Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα, 1996.
- Σακκά – Νικολακοπούλου, Ν., «Ολυμπιακοί Αγώνες: Όσα θα θέλατε να ξέρατε», εκδ. Φυτράκης, Αθήνα, 2004.
- Σαμαράς, Π., Μ., «Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα 1797-1859 : Νέα δεδομένα - Οι πρώτοι αγώνες», εκδ. Βογιατζή, Αθήνα, 1992.
- Σάντας, Α., Σ., «Ολυμπία, ολυμπιακοί αγώνες, ολυμπιονίκες : Από 776 π.Χ.- 393 μ.Χ. και 1896-1964», Αθήνα, 1996.
- Σιάκη, Μ., «3000 χρόνια πριν στην αρχαία Ολυμπία», εκδ. Πατάκης, Αθήνα, 2003.
- Σκιάδας, Ε. , «100 χρόνια νεώτερη ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία», Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996, εκδ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 1996
- Σμιθ, Μ., Λ. Μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, «Οι Ολυμπιακοί του 1896 στην Αθήνα. Η γένεση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Εστίας, Αθήνα 2004.
- Σολωμού-Προκοπίου, Α., Βογιατζή, Ι., «Η Αθήνα στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρία της Ελλάδος. Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 2004.
- Σουλή, Α., «Αρχαίοι Ολυμπιονίκες» , εκδ. Κονιδάρη, Αθήνα 2002.
- Στρατίκης, Π., «Αρχαία Ολυμπία και Ολυμπιακοί αγώνες», εκδ. Στρατίκης, Αθήνα, 1988.
- Συγγρός, Α., «Άπονημονεύματα Άνδρέου Συγγοῦ», εκδ. Μάϊστερ, Αθήνα 1908.
- Σωτηρόπουλος, Β., Χ., «Ολυμπιακοί Αγώνες», εκδ. Πιτσιλός, Αθήνα, 1988.

- Τσελίκα, Β., «Ολυμπιακοί Αγώνες 1896 : Το φωτογραφικό λεύκωμα του Άλμπερτ Μάγιερ», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1995.
- Φαράντος, Γ., Δ., «Εισαγωγή στην ολυμπιακή παιδεία», εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 2004.
- Φαρμάκης, Γ., Σ., «Ολυμπιακοί αγώνες : Ξενάγησις», 1963.
- Φιλίππου, Ευ. Αχ., «Η ιστορία των σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων 1896-2000 : Η θεατή και αθέατη πλευρά τους», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2002.
- Φλεριανού – Μπόσδα, Δ., «Η Αρχαία Ολυμπία και οι Ολυμπιακοί αγώνες», Αθήνα, 2004.
- Φωτεινός, Σ., «Ξενάγηση στην Ολυμπία», Ολυμπία, 1961.
- Φωτόπουλος, Τ., «Ολυμπία», εκδ. Γεωργιάδη, Αθήνα, 2004.
- Χατζή, Γ., «Γεώργιος Αβέρωφ: Από το Μέτσοβο στην Αλεξάνδρεια», εκδ. Ίδρυμα Ευαγγέλου Αβέρωφ – Τοσίτσα, Αθήνα, 1999.
- Χατζή, Γ., «Ολυμπία και Ολύμπια», εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 2001.
- Χατζή, Γ., «Το αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας», εκδ. Τράπεζα Eurobank, Αθήνα.
- Χατζηγεμμανούλη, Α., «Η μεγάλη Ελλάδα στους Ολυμπιακούς του 420 π.Χ.: Μυθιστορία», εκδ. Παπαζήσης.
- Χειμάρρας, Κ., «Το Ολυμπιακόν Ιδεώδες και ο Ευάγγελος Παυλίνης Αθήνα», Αθήνα 1965.
- Χιονίδης, Γ., Χ., «Ο Δημήτριος Βικέλας και ο δεσμός του με την Βέροια: 150 χρόνια από την γέννηση του», Θεσσαλονίκη 1896.
- Χιονίδης, Γ., «Η αρχοντική οικογένεια της Βέροιας των Μπικέλλα – Βικέλα», εκδ. Πνευματική και Ολυμπιακή Στέγη του Δημητρίου Βικέλα του Δήμου, 2006, Βέροια 2006.
- Χρόνης, Μ., Α., «Ολυμπιακοί αγώνες και ελληνισμός : Ήπειρος Πανόραμα του αθλητισμού στην αρχαία Ήπειρο Η καθοριστική συμβολή των Ηπειρωτών ευεργετών στην αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων», εκδ. Φήγος, Αθήνα, 2003.
- Χρυσάφης, Ι., «Οι σύγχρονοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες», Αθήνα 1930.
- Harrison, J., E, Macdonald Cornford, F., Μτφ. Σιαφαρίκας, Θ., «Η προέλευση των Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. Ιάμβλιχος, 1996.
- «Βασιλικά διατάγματα, εγκύκλιοι, διαθήκη του Ευαγγέλη Ζάππα και κανονισμός των Ολυμπίων δια το 1879», εκδ. Κέρκυρα, Αθήνα, 1870.
- «Τα κατά την κατάθεσιν του θεμελίου λίθου του Ζαππείου», Αθήνα, 1874.
- «Η Ελλάς κατά του Ολυμπιακούς αγώνας του 1896 : Πανελλήνιον εικονογραφημένον λεύκωμα», εκδ. Ακρόπολις, Αθήνα, 1896.
- «Ολυμπιακοί αγώνες εν Αθήναις, Μάρτιος- Απρίλιος 1896 : Αγώνες ολυμπιακοί, πανηγυρικών τεύχος της εστίας», εκδ. Εστία, Αθήνα, 1896.
- Διαρκής βιοτεχνική έκθεσις εν τω Ζαππείω : Κατάλογος των κατά Μάρτιον 1896 εκθετών», Αθήνα, 1896.
- «Ζάππειο 1888-1988 : Έκδοση μνήμης και τιμής με την συμπλήρωση 100 χρόνων απο τα εγκαίνεια του Ζαππείου Μεγάρου», εκδ. Υπουργείου Οικονομικών, Αθήνα 1988.
- «Οι Ζάππαι και το Ζάππειον», Αθήνα, 1889.
- «Το πνεύμα και το σώμα : Η αναβίωση της Ολυμπιακής Ιδέας 19ος-20ός αιώνας», εκδ. Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα 1989.
- Κρητικό Πανόραμα με τίτλο «ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ, Από την Κρήτη στην Ολυμπία», τεύχος 5 Ιούλιος 2004.
- «Πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήναι 1896, Ενθυμήματα» εκδ. Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.

- Οι Ολυμπιακοί Αγώνες 776π.Χ – 1896 Α.Β Υψηλότητος του Διαδόχου Κωνσταντίνου, Μέρος Β΄ Οι Ολυμπιακοί Αγώνες 1896 υπό τους βαρόνο δε Κουμπερντέν, Τιμολέοντος Φιλήμονος, Ν. Γ. Πολίτου, Χαράλαμπου Αννινου. Εδκ. Κάρολος Μπεκ, Αθήνα. Γαβριηλίδης, Β. (1896). Η Ελλάς κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνας του 1896, Πανελλήνιον Εικονογραφημένον Λεύκωμα. Αθήνα: Εστία, Κ. Μαϊνσερ, Ν. Καραγαδούρη.
- «Η ζωή του Αβέρωφ», εκδ. Ελληνικό Βιβλίο.
- «Οι Ρουμάνοι για τον Ζάππα», εκδ. Ομόνοια, Βουκουρέστι, 2015.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	9
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	11
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
1.1. Τα αντικείμενα της έρευνας.....	13
1.2. Βασική ερευνητική κατεύθυνση.....	14
1.3. Μεθοδολογική προσέγγιση.....	14

ΜΕΡΟΣ Α΄: Η Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα.

Κεφάλαιο I: Η Ευρώπη του 19 ^{ου} αι.....	19
Κεφάλαιο II: Γυμναστική και αθλητισμός.....	21

ΜΕΡΟΣ Β΄: Η εκκίνηση των Ολυμπιακών Αγώνων στη Μινωική Κρήτη.

Κεφάλαιο I: Αθλητικοί αγώνες στη Μινωική Κρήτη.....	27
Κεφάλαιο II: Τα αγωνίσματα και οι τελετουργίες.....	31
Κεφάλαιο III: Αρχαία Ολυμπία.....	33
Κεφάλαιο IV: Τα αρχαία Ολύμπια.....	37
Κεφάλαιο V: Η προέλευση των ολυμπιακών Αγώνων.....	41

ΜΕΡΟΣ Γ΄: Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Κεφάλαιο I: Προσπάθειες αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων.....	45
Κεφάλαιο II: Τα Ολύμπια του Ζάππα.....	49

ΜΕΡΟΣ Δ΄: Δημήτριος Βικέλας (1835 - 1908)

Κεφάλαιο I: ο Δημήτριος Βικέλας και η εποχή του.....	59
Κεφάλαιο II: Το έργο του Δ. Βικέλα.....	67

Κεφάλαιο III: Η συμβολή του Δ. Βικέλα στους Ολυμπιακούς Αγώνες (αλληλογραφία)	69
Κεφάλαιο IV: Το όραμα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων.....	73
Κεφάλαιο V: Δημήτριος Βικέλας και Πιερ ντε Κουμπερντέν, παράλληλοι δρόμοι.....	77

ΜΕΡΟΣ Ε΄: Αρχειακές μαρτυρίες.

Κεφάλαιο I: Το δημοσίευμα του Δ. Βικέλα «Από Νικοπόλεως εις Όλυμπίαν», ως μαρτυρία.....	81
Κεφάλαιο II: Η δωρεά της Βιβλιοθήκης του Δ. Βικέλα στην τότε Δημοτική Βιβλιοθήκη του Ηρακλείου.....	85
Κεφάλαιο III: Ο ελληνικός Τύπος της εποχής.....	87

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄ :ΟΙ Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα το 1896

Κεφάλαιο I: Οι πρώτες κατευθύνσεις.....	93
Κεφάλαιο II: Η πρώτη Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή.....	97
Κεφάλαιο III: Δραστηριότητες στην Αθήνα το 1896.....	99
Κεφάλαιο IV: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο νεοελληνικός ευεργετισμός.....	105
Κεφάλαιο V: Η καθοριστική συμβολή του Γεωργίου Αβέρωφ.....	107
Κεφάλαιο VI: Άλλες δράσεις.....	111
Κεφάλαιο VII: Ο Κωστής Παλαμάς και ο Ολυμπιακός Ύμνος.....	113

ΜΕΡΟΣ Ζ΄ : Η πραγματοποίηση των Αγώνων

Κεφάλαιο I: Εισαγωγικά.....	117
Κεφάλαιο II: Τα αγωνίσματα.....	119
Κεφάλαιο III: Νίκες και μετάλλια των Αγώνων.....	127
Κεφάλαιο IV: Απολογισμός.....	129
Κεφάλαιο V: Στο περιθώριο των Ολυμπιακών Αγώνων.....	133

ΜΕΡΟΣ Η΄ : Από την υλοποίηση των ολυμπιακών Αγώνων του 1896, από τα πρόσωπα και τις καθοριστικές πρωτοβουλίες στη σύγχρονη όσο και διαρκή επικαιρότητα.

Κεφάλαιο I: Απαραίτητο προοίμιο.....	139

Κεφάλαιο II: Η συμβολή του ηπειρωτικού ευεργετισμού.....	141
Κεφάλαιο III: Η περίπτωση του Ιωάννη Φωκιανού.....	143
Κεφάλαιο IV: Η συμβολή του Τιμολέοντος Φιλήμονος.....	145
Κεφάλαιο V: Ο ρόλος του Πιερ ντε Κουμπερντέν.....	147
Κεφάλαιο VI: Από τον Τύπο της εποχής στην επικαιρότητα των Αγώνων.....	153
Κεφάλαιο VII: Η έννοια του Ολυμπισμού στη σημερινή πραγματικότητα.....	159
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	161
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	163
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	165
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	167
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	225
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	230